

АНОМАЛИЈЕ РОДИТЕЉСКЕ ЉУБАВИ

Предговор свештеника, доктора и тате са много деце

Када сам био млад, прилично сам се олако односио према задатку који ми је дао Господ у овом животу - да будем отац. Чега има тешког у томе? Васпитавај децу, храни их, проверавај да ли уче, јесу ли болесна. Рекло би се, ништа нарочито. Али што деца постају старија, то више човек схвата како то није нимало једноставна ствар - волети своју децу. Јер она нису моја, нису моје власништво. Како је човек само навикао да схвата својим оно што има: моја кола, мој стан, моја деца, мој фрижидер. Али не! Све што има припада Богу! То су Његова кола, Он ми је дао да неко време путујем њима; ово је Његов стан - Он ми га је дао да бих поживео у њему неко време и то су Његова деца - Он ми их је поверио на неко време да бих им помогао на почетку њиховог бескрајног пута.

Моја ме деца стално подсећају да нису моје власништво... Тиме што не слушају, тиме што јуре по стану, туку се, разбијају посуђе, просипају лепак на одећу... Чим покушам да их сатерам у "сопствене" оквире, о, како се они огорчено супротстављају! И сваки пут се убеђујем: ОНА НИСУ МОЈА! То су посебни људи, самосталне бесконачности, а ја сам само њихов земаљски почетак...

Сећам се када сам тек почињао да будем отац. Тада сам тражио литературу из које бих могао да извучем принципе успешног васпитања. Сањао сам о "методици"... О, колико сам тада књига прочитао! И свугде сам налазио отприлике једно исто: "како правилно учинити да све буде правилно". И поштено сам се трудио: стављао сам их уз иконе, кадио их, певао сам на празнике тропаре као успаванке над креветом малишана који спава, и, уопште, све сам чинио на православан начин. Не могу да кажем да је то било неправилно! Али већ тада ми се чинило да је то некако помало извештачено; стално је био присутан осећај да нешто детету намећем, као да уместо њега проживљавам оно што оно може и хоће да проживи само. Временом сам то дубоко осетио и схватио речи једног мог познаника: "Методике су прошли век. На њих се може сасвим заборавити ако постоји жеља да се бавимо самом ствари. 21. век је век личносно оријентисаних приступа. А све методике су изграђене на статистици и свођењу на просек".

Сада то веома добро схватам. Управо зато сам се тада одрекао свог васпитног "форсирања". Код К. Д. Ушинског постоји оваква мисао: добар васпитач пази на дете и чим оно хоће да направи корак он као да му подмеће степеник под ноге уместо да га вуче са собом уз степенице. То је врло лепа метафора: испада да родитељ помаже малом човеку да сам направи своје степениште живота и

паралелно га учи самосталности, што на крају крајева даје одраслијем детету способност да се само успиње, не обазирјући се на тату и маму.

Сећам се, како смо се једном ми, очеви почетници, једном скупили око боце киселе воде и говорили о родитељским проблемима. Један од нас је тада изрекао фразу која ме је потресла. Замисливши се и гледајући некуда у даљину он је рекао: "Правила уопште не постоје, треба једноставно стално држати руку на пулсу детета...". У мени се све преврнуло! Па то је основни принцип: моја родитељска интуиција! Јер Бог ми је делегирао одговорност да будем отац, дакле, дао ми је могућност да осетим тренутке када нога мог детета почиње да се подиже за наредни корак! Да имам поверења у своја осећања, да поштујем самосталност другог човека, макар он био мали, да увек будем поред њега и да одржавам везу са небеским Оцем. Све дотле док малишан сам не буде могао да Га призове: "Оче наш..." заједно са својим татом. После тога мој став оца уступиће место другом ставу - најбољег пријатеља. Управо је разумевање тога постало за мене најважније! Сада имамо шесторо деце...

Искрено сам се обрадовао када ми је отац Евменије предложио да прочитам његов рад. То је заиста мудра и професионална књига у сваком погледу. Неко ће у њој видети упозорење, неко оптужбу, неке ће она постати благослов, а неке приручник.

Време, у којем морају да делају савремени родитељи, није нимало једноставно. Рђаво друштво квари добре обичаје - то се односи и на данашње време! Страшно је имати поверења у дете, пуштати га далеко од себе, човек би хтео стално да га штити да не би пропало. И тако се добија да, с једне стране, имамо рђаво друштво, а с друге стране, болећиве родитеље са својим стегима у којима држе слободу своје деце. А резултат су проблематична деца. Дечије схизофреније, дечија гранична стања, дечије депресије, узнемиреност, нема броја тим болестима које су се јако "подмладиле". Мајке звоне на узбуну! Обраћају се и психијатријским клиникама, и Цркви, и врачарама, само да учине нешто с дететом, јер оно пропада! Пуши, пије, не спава код куће, изгледа да ће и дроге пробати! А ми њега тако волимо!

Е овде треба пажљиво погледати мајци у очи. Дете није одрасло само од себе. Оно је гранчица на дрвету чији корени потичу из дубине прошлости. Породица је целовит организам. Проблеми младог изданка су, првенствено, проблеми тла на којем он расте. Дрво породице се храни соковима родитељске љубави. Они који хоће заиста да изађу на крај с проблемима деце нека пре свега погледају саме себе!

Књига коју држите у рукама је, по мом дубоком уверењу, у данашњем тренутку најуспелији и најконструктивнији помоћник. У њој су јасно откривени принципи по којима се решавају проблеми у породици. Управо незнање тих принципа и доводи до аномалија у развоју детета.

Ова књига ће помоћи да схватимо и прошле грешке, и рећи ће нам како да више не правимо нове. Лош пријатељ увек критикује и разобличава. Дobar саветник је

онај ко указује на грешке и помаже да их исправимо. Предлажући основне принципе којима се треба руководити, он оставља благословеној родитељској интуицији да изабере како да поступи у новонасталој ситуацији.

Књига је корисна и као радни приручник у породичном консултовању. Дobar психотерапеут ће је обавезно оценити. Цитати из ње се могу применити као самостални методски материјали. Већ од првих страница, потпуно аутоматски, у процесу читања лично сам себе ухватио у мисли како одређујем: "Од овога треба направити плакат и залепити га на зид", "Ово треба умножити за пријатеље", "О овоме треба обавезно испричати у проповеди".

Искрено је препоручујем свима који имају децу или унуче. Бабама и дедама ће такође бити корисно да се озбиљно замисле над плодовима њихове љубави, захваљујући чему ће моћи да промене много тога. Сигуран сам да је Господ благословио овај рад! Јер у њему се објашњавају врло важни принципи које можемо усвојити гледајући како нас васпитава наш небески Отац. Аутор позива да учимо управо од Њега. Његовом Речју прожето је у овој књизи све.

Свештеник Валентин Марков, Нижњи Новгород,
руководилац Мисионарског одељења Нижегородске епархије
Руске Православне Цркве

Вратити деци детињство, надокнадити недостатак родитељске љубави

Читању књиге игумана Евменија Аномалије родитељске љубави приступио сам с помешаним осећањима. Имам обичај да читам књигу тако што најпре погледам садржај, затим летимично погледам текст у односу на догматска питања. Ако оваква субјективна анализа не открије ништа штетно за душу, приступам непосредном читању.

Отворено ћу рећи: да сам ову књигу запазио на полици православне или световне књижаре, да није дружења са игуманом Евменијем и одређених околности, ја је, нажалост, не бих читао.

Најпре о првом утиску.

Од неког времена реч психологија, надам се, не без разлога, у мени изазива недвосмислену негативну реакцију. Предавања из "основне", "корективне", "развојне", "социјалне", "педагошке" психологије, која сам морао да слушам на Новокузњецком педагошком факултету, као и литература из тих предмета, уверили су ме у потпуни тријумф психоанализе у односу на друге правце психологије у данашње време. На основу тога створен је однос према психологији не као према науци, већ као према погледу на свет људи који воле да оправдавају своје основне "нагоне".

Једном речју, у другој ситуацији за мене би била довољна само реч "психолог", па да затворим заувек ту књигу. Усуђујем се да мислим да немам само ја оваква гледишта. У том случају саветујем вам да одбаците властите отрцане фразе и почнете читање.

Књига коју држите у рукама се чита у једном даху. Мноштво поучних животних примера, без наметљиве поучности и сувопарне догматичности.

Већ од првих страна супруга и ја смо се од оних који оцењују дело претворили у пажљиве слушаоце. Ми имамо велику породицу - шесторо деце. Двоје најстаријих су у другом разреду, треће је у првом, четврто у нижој гимназији. Све четворо паралелно похађају и музичку школу. Од петка увече до недеље ујутру певају са мамом за време богослужења у нашем малом храму, да тако кажем, у пуном саставу, пошто других појаца нема. Настава је у две смене. Гимназија и музичка школа су на таквом међусобном растојању да се деца њиховог узраста могу пуштати сама. Тата има распоред по часовима: кога када треба да вози - шест до осам пута дневно, између служби и предавања у богословији. Мамина брига је како да обуче, нахрани, помогне им да ураде домаће задатке, на време их смести на спавање, да се припреми за службе, а и малишани стално нешто траже... Најстарије дете је увек криво зато што је најстарије. Деца морају да живе по строгом распореду, да уче и припремају задатке за две школе, да помажу у кући, да учествују у богослужењу... И какво је ту васпитање? Какав индивидуални приступ?

Књига Аномалије родитељске љубави доноси отрежњење. Приморава човека да се замисли, да призна да је много тога већ неповратно пропуштено; да верује и нада се да се још много тога може исправити. Да се и извуче из "благодастиве" сујете, да нешто жртвује, преиспита приоритете, да врати деци детињство, да надокнади недостатак родитељске љубави... То је управо онај случај када свежи и непристрасни поглед са стране, поглед монаха који непосредно не живи породичним животом, може приметити оно што се не види изнутра.

Ове године се навршава десет година мог служења у свештеничком чину, али признајем да би решење многих ситуација, описаних у књизи, могло да ме збуни. Зато сматрам да је рад игумана Евменија веома користан и за такве свештенике почетнике као што сам ја.

Књига ће бити занимљива и искусним пастирима који ће моћи да се упознају с пастирском праксом свог сабрата у карактеристичним ситуацијама. Световни психолог ће овде открити за себе нове вредности, нови свет хришћанске љубави.

Протојереј Владимир Пивоваров
свештенослужитељ Спасо-Преображенске саборне цркве
у Новокузњецку,
професор Новокузњецке православне богословије,
предмет - Свето Писмо Новог Завета

Сви ми потичемо из детињства...

Аномалије родитељске љубави. Не знам како код вас, поштовани читаоче, али у мени овај назив изазива читаву скалу разноврсних осећања: од лаког страха и збуњености до занимања и радозналости да сазнам о чему се ту ради.

Рекло би се да родитељска љубав спада у категорије непорецивих вредности, толико непорецивих, да ту нема шта ни да се расправља. Може се говорити само о различитим начинима и методима васпитања деце, али не и о односу родитеља према деци, пошто се одвајкада увек претпоставља да родитељи своје дете воле и да све чине за његово добро. Ако некад и праве одређене пропусте у његовом васпитању, онда то чине из најбољих намера.

При томе је практично немогуће дозволити чак и помисао на то да се у основи такозваних родитељских грешака могу налазити свакако не баш најбоља осећања у односу према својој деци, да родитељи понекад могу (а и веома често) да не воле децу, већ да испољавају према њима агресију. Да, да, управо агресију, и то не обавезно у облику њених крајњих пројава - батина, псовки и понижења. Родитељска агресија према деци може попримати и префињеније облике. На пример, када родитељи лишавају дете његове индивидуалности, забрањују му да буде самосвојно, да испољава осећања која су родитељима неприхватљива. Они бирају детету другове, секције у које треба да иде, захтевају од њега само одличне оцене и слепу послушност у свему, уместо њега одређују му пут којим треба да крене у животу, на све могуће начине подржавају његову зависност од себе. У породицама верника овоме треба додати круте захтеве посећивања дуготрајних богослужења, ишчитавање правила, насилно одвлачење на пут свештенства или монаштва.

Но ствар није толико у самим конкретним речима и поступцима родитеља према деци, колико у односу који се изражава кроз њих: јер човек може да воли и кажњавајући, а може и да воли тако да од те љубави човек почне да се гуши. Главни критериј ту је ево какав: у чијем интересу делује родитељ - у свом властитом или у интересу детета, тежи ли он да учини дете прикладним за себе, да реши своје властите проблеме на његов рачун, или пак подржава у њему самосталност и индивидуалност.

Сви ми потичемо из детињства. Психолози су већ одавно доказали да је искуство детета, које је оно стекло у односима са својим родитељима, фундаментално за читав његов каснији живот. За дете је од животне важности да га родитељи воле. Без физичке хране оно не би могло да преживи, а без љубави и прихватања оно неће моћи да постане пуновредна личност. Родитељи сnose одговорност за искуство које ће дете стећи у породици. Ето зашто је родитељска љубав врло значајна вредност и за родитеље, и за децу. Али управо због тога што је она толико важна, врло је тешко, како деци, тако и родитељима, да се помире с њеним одсуством или недостатком. То може довести до озбиљних изопачења: агресију према сопственој деци родитељи приказују као љубав, а деца прихватају ту

подвалу здраво за готово, као да то и јесте истинска родитељска љубав, а затим преносе то искуство и у свој живот.

Књига коју држите у рукама помаже нам да одвојимо зрно од плевe, учи нас да разликујемо истинску родитељску љубав од деструктивне љубави која је маскирана као љубав, да називамо ствари њиховим именима. Аутор прича о мрачним странама родитељске љубави, о околностима о којима често избегавамо не само отворено да говоримо, него и да мислимо. Књига о томе како је могуће да родитељи не прихватају, а понекад чак и да не воле своју децу, покаткад не будући тога свесни. Нико од нас није савршени родитељ; у овој или оној мери ми можемо негативно утицати на своје дете, несвесно решавајући на његов рачун своје личне проблеме, спречавајући његов хармонични душевни и наравствени развој.

Дванаест година праксе у области психотерапије и психолошког консултовања увериле су ме у то да практично не постоје (можда, с ретким изузецима) дечији проблеми. Готово иза сваког проблема детета у школи, у дружењу с вршњацима, општењу с родитељима, скоро увек ће се открити ови или они проблеми односа у породици. Штавише, радећи са одраслим људима, у извесном тренутку сам схватио да рад психолога и психотерапеута углавном и јесте исправљање грешака које су направили према тим људима у детињству њихови родитељи. Као резултат тих грешака код њих су се појавили проблеми и комплекси у зрелом животном добу, који их ометају да буду срећни и да се у пуној мери остваре.

Књига која осветљава ове проблеме написана је од стране свештенослужитеља. Мени се чини да је ова чињеница изузетно важна из два разлога: прво, зато што су многи верници и црквени људи, рачунајући ту и родитеље који васпитавају децу, утерали себе у некакав информативни и идеолошки вакуум. Они не прихватају никакву другу информацију осим оне која се може пронаћи у књигама које се продају на црквеним киосцима. Према подацима савремене науке, нарочито педагогије и психологије, они се односе са неповерењем и потцењивањем. Друга категорија људи се скептично односи према мудрости Речи Божије. Аутор превазилази овај раскол. Он врло убедљиво и приступачно излаже аргументе савремене психологије, тачно и умесно их потврђујући цитатима из Светог Писма. Управо ми се зато чини да књигу с коришћу и занимањем могу прочитати како људи верници, тако и они који су још на путу према Богу.

Друго, по мом мишљењу врло је актуелно поглавље о црквеном васпитању деце, тачније о извитопереностима и изопаченостима оваквог васпитања, када се родитељи труде да силом приморају децу да заволе не толико Бога, колико црквени живот. Тема насиља над децом у том случају је толико уздигнута у ранг узвишених врлина да је ту незгодно говорити о било каквом насиљу. Осим тога, врло је важно да овај проблем покреће човек који се налази "с оне стране иконостаса".

У књизи не само да се разматрају различите родитељске грешке, него се и нуде путеви и начини њиховог исправљања. Уверен сам да ће је прочитати родитељи

који траже и који теже истинском васпитању своје деце. Свако ново знање о себи открива нам перспективу избора у односу на оно шта и како да чинимо даље.

Управо је могућност да вршимо морални избор - највиши дар од Господа. Мислим да ће главна награда за све оне који прочитају ову књигу бити могућност да, преосмисливши односе са својом децом, стекну за себе нову тачку избора на плану тога како да учине те односе богатијим и хармоничнијим.

Максим Бондаренко,
практични психолог, гешталт-терапеут
Краснодар

Открити изворе љубави

Код мене је на пријем дошла бака са унуком.

Лепа девојчица анђеоског лика. Ушла је у ординацију, преплашено се осврнула, села погнуто на столицу и запушила уши длановима:

- Нећу да причаш о томе, нећу!!!

- Шта се догодило? - упитала сам.

- Она је крадљивица! - строго је рекла бака са изгледом тужиоца који доноси пресуду.

- Љиљечка, седи мало у ходнику - замолила сам је ја - А сада испричајте шта се заправо десило - замолила сам баку.

Испоставило се да је девојчица почела да узима из куће ствари и новац без питања, да их дели у дворишту и да храни децу слаткишима.

Породицу сачињавају три жене: бака - Ина Ивановна, мама - Аљона и Љиљечка. Мама није могла да дође, она је на послу. Девојчицу углавном васпитава бака, мама је родила девојчицу када је похађала једанаести разред. Ради као плесачица у страним клубовима, кући сврати успут. Када долази обасипа поклонима и нежностима девојчицу и, како се испоставило, сурово је туче за најмањи прекршај.

Када смо прегледали Љиљу, она је била сва у модрицама, при чему је то било скривено испод одеће тако да се не види.

Психолошка помоћ је била потребна свим трима: баки, која је изгубила контролу над ситуацијом у породици, мајци, која је изгубила наду да ће средити свој живот и детету, које је било изложено насиљу у властитој породици. Када на консултацију долазе родитељи с дететом за мене је управо дете симптом да је породица несрећна.

Оно, као магнетна казаљка, указује на аномалију.

Аномалију родитељске љубави.

Знам да аномалије магнетног поља Земље указују на наслаге руда и помажу да откријемо руде, скривене испод површине земље, тамо у дубини.

Где је, када, ко је закопао, затворио, сакрио и унаказио љубав деце према родитељима и родитеља према деци, зашто настаје аномалија?

Ето већ се много година бавим "ископавањем".

Тражим закопана блага. То су необична блага: верност, нежност, разумевање, прихватање, љубав, преданост, савест, смелост, честитост у односима и још многа друга. Та закопана блага су наследно добро које су преци сакупљали за потомке. Али понекад нису успевали да кажу заветну реч својој деци да би ова почела свим тиме да владају, те до преношења наследства није дошло.

Раскид те везе поколења створио је много проблема за потомке; настале су АНОМАЛИЈЕ.

Како да откријемо те резерве љубави, нежности, поверења, које или нисмо могли да дамо, или смо се бојали да их прихватимо? Али оне нису никуда ишчезле, једноставно су прекривене маском умора, незнања, отуђености, страха, увређености, бола, па чак и агресије.

Како, на који начин открити та богатства душе за најближе, ближих од њих нема - тело од тела, крв од крви - своје деце и родитеља који су те родили у овај свет?

Открити и сместити их у своје срце, уморно срце које је изгубило веру; стећи мир, мир своје душе, мир своје породице, мир своје земље.

Мир твој је дом твој, и мир твој је храм твој.

Књига игумана Евменија се тако и назива: Аномалије родитељске љубави.

Ову књигу смо чекали неколико година.

Она једноставно и приступачно прича о оном најважнијем: како, и на који начин стећи мир у кући; како обновити покидане везе међу најближима, како поново

ускладити и исправити поремећене односе; како обновити главну везу: наћи небеског Оца и вратити се Богу.

Књига не обећава брзе рецепте излечења. Чак и када је процес излечења почео, треба да прође време да дође до рехабилитације, да се све обнови и исцели. Душевне трауме зарастају годинама.

Драгоценост у књизи је то да се додиривање таквих болних и трауматичних тема као што су односи одрасле деце и одраслих родитеља, врши брижљиво, уз разумевање социјално-историјских прилика у којима је настало поколење садашњих старијих родитеља. Без захвалности њима, ми нећемо моћи да живимо даље, јер ми смо ушли у њихово дело, и њиховим напорима, њиховим молитвама, њиховим сузама и радошћу због нас, траје наш живот. Они су наши корени. А без корена ми једноставно нисмо ништа.

Нека мир Твој Господе, завлада, нека наступи у душама нашим, и дође у породице наше, и видећемо, и зачућемо једни друге - истините и искрене. "Мир вам остављам, мир свој дајем вам " (Јн. 14,27), "Да љубите једни друге, као што вас ја љубим, да и ви љубите једни друге " (Јн. 13,24).

Изражавам огромну захвалност аутору за његов рад у којем се хармонично спаја пастирско старање и врхунски професионализам психолога-консултанта.

Олга Августиновна Соколова
православни психолог-консултант, онкопсихолог
добитник награде "За подвижништво"
члан професионалне психотерапеутске лиге
Хабаровск

ПРЕДГОВОР

*"Венац старцима су синови синова,
а слава деци су родитељи њихови".
(Приче, 17,6)*

Основа односа родитеља и деце јесте љубав пуна одговорности, љубав која подразумева ауторитет и поштовање, разумевање личности детета. С хришћанског гледишта родитељска љубав поседује сву емоционалну пуноћу љубави, али она не сме да постане егоистична. У идеалном смислу она је потпуно некористољубива и образац тога је љубав Мајке Божије према Исусу Христу.

Не треба сматрати да је родитељска љубав поклон детету које мора да буде захвално за добротинство. Љубав мајке према детету испуњава њен властити живот, обогаћује га. То је љубав према неком другом него што је она, према нечему што њој не припада. Жртвени хришћански смисао родитељске љубави је управо у признању тога, у радосној сагласности с правом детета на независност. Ликови Аврама и Исака данас су пуни смисла за родитеље који желе да посвете живот детета Богу - да га потчине више Богу, него родитељима. По мом мишљењу, тај однос је дивно изражен у оним иконама Мајке Божије где Спаситељ седи у Њеном крилу, исправивши се, а Њене руке Га грле, али Га не притискају уз Себе.

Архиепископ Ивановски и Кинешемски
Амвросије

* * *

Написати књигу о породичним односима ствар је прилично ризична и одговорна, тим више за старешину манастира, човека који нема практичног искуства породичног живота. Дуго времена се нисам одлучивао да доведем до логичког краја скице ове књиге. Та тема ми се учинила доиста тешком и замршеном. Данас је већ издато прилично много православних књига о породичним односима, те не бих хтео да понављам баналне истине.

Али случајеви из пастирске праксе, у чијем решавању сам морао не само да будем посматрач, него и један од нехотичних страна у сукобу, нагомилавали су се. Без разумевања суштине оваквих ситуација, без брижљиве анализе шта се то данас дешава у односима деце која одрастају и њихових родитеља, без увиђања зашто се на наше очи савремене породице претварају у ледене брегове, како ми се чини, немогуће је пастирско старање у савременом свету.

Разговор о породици и васпитању неодвојив је део пастирског служења. Беседа св. Јована Златоуста нека охрабри оне читаоце којима се чини да је разговор који смо покренули од мале важности и безначајан: "Пошто је код нас велики део вас овде окупљених преузео на себе бригу о васпитању деце, бригу о жени, старање о дому, те услед тога не можете прихватити да се у целости предате том напору, потрудите се барем да прихватите оно што су други сакупили и поклоните слушању онога о чему се овде говори исто тако велику пажњу као и сакупљању имања. Истина, иако ме је стид да захтевам од вас само то, ипак ће ми бити драго ако то не одбијете".[1]

Рађање деце је најзначајнији део односа међу супрузима. У старозаветна времена се сматрало: ако породица има деце, то значи да је на њој благослов Божији.

Најважнији и најдуготрајнији односи у које човек икада може да ступи јесу односи с властитим дететом. Утицај тога како се родитељи понашају може се одразити не само на њиховом детету, него и на будућим нараштајима. Родитељство је једна од најдубљих пројава одговорности, коју може да преузме на себе одрастао човек.

Господ је рекао: Рађајте и множите се, и напуните земљу, и владајте њоме (Пост. 1, 28). У размножавању је скривен огроман потенцијал не само породице, него и Цркве у целини. Плодност је увек била сведочанство благослова Божијег. Духовни препород у нашој земљи је нешто што морају да остварују не само родитељи, него и деца, и деца деце. Између рађања деце и владања земљом налази се још једна спајајућа карика - васпитање деце, на које бих првенствено хтео да скренем пажњу.

Деца су будућност наше Цркве. Деца су сутрашњица наше земље. Верујем да је воља Божија у томе да се Црква плоди и умножава, испуњава земљу и влада њом. Али без јаких и снажних породица никада неће бити јаке и снажне Цркве. Какве су породице - ћелије црквеног организма - таква је и Црква као целовити живи организам. Ако се породице руше и Црква се руши. Ако се породица исцељује и учвршћује и Црква се исцељује и учвршћује.

Ево наследства од Господа: деца; награда од њега је плод утробе. Што су стреле у руци јакога, то су синови млади. Благо човеку који је њима напунио тоболац свој! Неће се осрамотити када буду разговарали с непријатељима на вратима (Пс. 126, 3-5).

Деца нису терет, она су Божији дар. Пун тоболац, то је пуна породица, испуњена и здрава Црква, која носи вест о спасењу људима. Шта значи празан тоболац? То су празне породице, непотпуне породице, празни храмови. То су опустошене душе и срца, испуњена егоизмом и личним амбицијама. То су речи Христове које се збивају на нама: Ето оставља се дом ваш пуст (Мт. 23,38). Управо то, распад и опустошење, постиже непријатељ нашег спасења који је дошао да украде, убије и погуби. Али Христос је дошао да да живот, и то живот у изобиљу (Јн. 10,10).

Бог је дао родитељима озбиљан задатак: да сносе одговорност за васпитање своје деце. И нека буду ове речи, које ти ја заповедам данас, у срцу твојем. И често их

напомињи синовима својим, и говори о њима седећи у дому свом, и идући путем, лежући и устајући (Пон. зак. 6,6-7). Сведочанство постави у Јакову, и у Израилу постави закон, који даде оцима нашим да Га предају деци својој; да би знао потоњи нараштај, деца која ће се родити, да би и они у своје време казивали својој деци да полагају наду своју на Бога, да не заборављају дела Божија и да чувају заповести Његове (Пс. 77, 5-7).

Сваки родитељ који воли своје дете суочава се у суштини с једним истим проблемом: "Како васпитавати децу тако да она од самог детињства буду разборита, да могу да нађу своје место у овом свету и стекну навику да доносе правилне одлуке?" Родитељи морају да припреме своју децу тако да она могу мирно да пређу од потребе за сталном родитељском бригом на вештину да самостално контролишу своје поступке. Мора се признати да ће у овом несхватљиво сложеном и променљивом свету само одговорна деца моћи у будућности да излазе на крај с проблемима које поставља живот.

Већина родитеља је убеђена да носе потпуну одговорност за децу. Често се управо њима мора објашњавати да се њихова одговорност као родитеља састоји у томе да воле и поучавају своју децу. Али одлучујући чинилац у односима између деце и родитеља, као и било којих других односа сличне врсте, јесте љубав.

Искушење да направе погрешан избор појављује се пред савременом децом буквално на сваком кораку. Дроге, рани сексуални живот, алкохол, смелости свакојаке врсте - то је мноштво стресних ситуација, саблазни живота одраслих људи, с којима се они сусрећу свакодневно. Зашто многа деца, суочивши се са околношћу да самостално доносе животне одлуке, праве погрешан избор? Неки родитељи сматрају да се сви проблеми могу решити периодичним понављањем речи упућених детету: "Треба одговарати за своје поступке"...

Нажалост, данас мало родитеља познаје мисао древног мудраца: "Циљ васпитања је да научимо нашу децу да живе без нас".

Данас многа деца улазе у ризични прелазни период сазревања, не поседујући ни најмањи појам о томе како да доносе одлуке. Она стално понављају да боље знају како да поступе и... пробају дроге. Она игноришу савете родитеља и других одраслих и улазе у предбрачне полне односе. Зашто млади људи чине овакве поступке који воде саморазарању? Трагедија је у томе што су многи њихови поступци, с нашег гледишта, неразумни и неморални, резултат прве самосталне одлуке која је тако касно донесена. У детињству су уместо њих све одлучивали родитељи који желе својој деци само "добро".

"Главни циљ хришћанског васпитања у породици је научити децу да схватају шта је добро, шта значи бити добар. Децу треба позивати на чињење добрих дела и најпре им наређивати да их чине, а затим постизати то да их чине сама. Најобичнија дела су милостиња, самилост, милосрђе, помирљивост и стрпљење. Чињењу добрих дела треба учити, као и сваком другом послу, и дете ће ући у живот с тежњом према добру"

- сматра архиепископ Иваново-Вознесенски и Кинешемски Амвросије.[2] Родитељима је важно да схвате да се деца (нарочито мала) уче правилном понашању не посредством "правилних" речи, већ захваљујући посматрању понашања људи око њих.

Општећи с верницима и њиховим рођацима, открио сам да узрочник бола, непријатности и сукоба неретко јесте улазак у Цркву једног од чланова породице, тачније говорећи - извитопереност у уцрквењењу. Црква, устројена на Земљи као подворје Царства Божијег, за многе породице је постала место краха породичног устројства, место патње и суза.

Више пута сам имао прилике да чујем како у уцрквењеној породици деца у пубертету бране своје право на независност, док родитељи појачано и прилично директивно настављају да "уцрквењују" своју децу.

Пастирско учешће у овим или оним животним ситуацијама парохијана захтева дубоко разумевање и мудро одлучивање. Запажања и размишљања која се наводе у овој књизи јесу не толико "правилни савети свештеника", колико живо сведочанство искуства у раду у овом правцу.

Ако говоримо конкретније, о чему се заправо ради? На пример, понекад пастир мора да буде учесник нимало једноставног случаја: човек долази у храм, пости, живи црквеним животом насупрот вољи родитеља неверника. Ситуација може стећи крајње конфликтни карактер у случајевима када дете (разуме се, не толико по узрасту, колико по свом положају у односу на родитеље који му не признају право да буде самостална личност) хоће да уреди живот по свом нахођењу, на пример, да испроба своје снаге на пољу монаштва.

Духовник, од чијег благослова зависи човекова судбина, може поступити у зависности од тога шта види у том човеку: преурањену младалачку плаховитост, засновану на романтизму и сањарству, или пак истински позив Божији, попут онога који је упутио Христос једном младићу у време Свог земаљског живота (Мт. 19,16-21). Али ако духовник ипак да благослов за монашки пут, ризикује да се нађе у сабору првих исповедника 21. века. Родитељи који ватрено воле своје дете у стању су да се не зауставе ни пред чим да би га одвојили од "погубног утицаја"...

НАПОМЕНА:

1. Целокупна дела св. Јована Златоуста, архиепископа Константинопољског, у 12 томова, Петроград, Духовна академија, 1898, Беседа на Посланицу Римљанима, Предговор
2. Архиепископ Амвросије Шчуров, Беседа архипастира, Иваново, 1998.

Мајке алкохоличара...

Болан призор, стандардни дијалог, унапред погађаш сваку фразу:

- Баћушка, шта да радим? Син пије...

- Од којег новца? Ради ли?

- Ма какви ради... Већ другу годину како не ради. Никако не могу да га натерам да почне да ради нешто.

- А где узима новац за алкохол, за храну?

- Живимо од моје пензије.

- Е па, драга мама, ви сте фактички спонзор алкохолизма свог сина. Ви га храните, издржавате: плаћате стан, не истерујете њега, беспосличара, из куће. Зато он и не иде да ради.

- То значи да ми ви саветујете да истерам рођеног сина на улицу? Па то је сурово, ја сам од самог рођења... Он је преболео све болести, тешко ми је било, сама сам га подизала, без мужа...

- Ја вам ништа не саветујем. Ви сами све знате.

- Па шта онда да радим, баћушка? Можда да га водим на третман код психолога?

* * *

Још један проблем с којим се пастири данас често суочавају јесу претерано брижне мајке које до смртних загрљаја воле своје синове и кћери који почињу да одрастају.[1] Схватити да човек који тражи помоћ од пастира има посла управо с таквом врстом родитељске привржености, није једноставно. Управо "брижна мајка" може рећи свом детету које је одлучило да свој животни пут повеже са младожењом (невестом) који се њој не свиђа, с манастирским искушеништвом или једноставно да живи далеко од родитеља:

- Ја сам цео живот посветила теби. Ако ти одеш, ја ћу умрети!

Дете је потпуно збуњено. Свог младожењу (невесту) она (он) воли, али не може да прекрши заповест о поштовању родитеља. Судбина и лични животни избор су угрожени.

Једноставна анализа показује да ту нема ни трага од љубави према детету, ако се љубав дефинише као активна заинтересованост за живот и развој онога кога волиш. Мајка иступа против развоја свог детета и против људске природе уопште,

на силу не пуштајући одраслог човека из родитељског гнезда, отворено или скривено му сугеришући да је он још увек недовољно одрастао да би о било чему одлучивао сам.

Временом се разоткрива да интересовања, лични живот и развој детета мајку уопште не брину, само да оно остане уз њу. Какве аргументе она наводи? Најчешће су то тешкоће у свакодневном животу, које очекују њено чедо у неком месту које је непознато и недостижно за њено упорно старатељство. Али ако је дете одрасло као неприлагођено за живот, ко је за то крив? Наравно, "брижна мајка". Јер чинећи све за дете, она га је блокирала, није му дозвољавала да стекне своје лично искуство, није му остављала право на грешку... Али обично такве мајке по правилу неће да слушају пастирске савете, чак и ако им у благом облику указују на то да је у области односа с дететом време да нешто промене. Тешко је да ће такве мајке нашу књигу прочитати до краја. Али ипак бих хтео да и њих позовем на разговор.

Нико се не рађа с родитељским навикама. Сви родитељи почињу као аматери. Нажалост, данас постоји много изврских књига, часописа и чланака који садрже савете и открића која вам много могу помоћи да будете најбољи родитељи. Ова књига је намењена како родитељима, тако и пастирима и свештеницима који морају да размрсују нимало једноставне чворове породичних узајамних односа. То је трагање за решењима заједничким напорима, то је отворени разговор с родитељима и с децом. То је жеља за помирењем, да бисмо заједно проживели и одолели искушењима. Не сами, већ заједно.

Посебна прича су деца која су одрасла у породицама родитеља верника. Деца коју су од детињства учили религиозном понашању, али их нису упознали са Господом Исусом Христом Који сваком човеку дарује живот радостан, пуновредан, живот у изобиљу. Деца која су у прелазном узрасту отишла из Цркве, деца за коју сусрет с Православљем више никад неће постати чудо или тајна - њих су својевремено претерано накљукали црквеношћу. Деца, разочарана у религију својих родитеља... Има ли мудре речи за њихове родитеље? Има ли излаза?

Излаз није у међусобним оптужбама и претњама. Излаз је у Речи Божијој без које ништа не постаде (Јн. 1,3). Решење је у реалном враћању Богу, јер одлазећи из породице у активан религиозан живот, ми, одрасли, отишли смо од наших најближих. Јесмо ли стекли Бога ако смо посејали око нас толико патњи? Муж и деца незбринуте и ненахрањене, а жена по читаве недеље проводи по манастирима, код стараца, на богослужењима... Разорене породице, син који се најпре навуче на пиво, а затим на дроге, и мајка која покушава да одвуче дете на "читање буквице", или му пак обећава златна брда ако "оде на причешће". Шта је то? Је ли то плод духовног живота који је обећао Христос? Или ми можда нешто нисмо правилно схватили?

Родитељи који су заиста прави верници пре или касније ће доћи до трезвеног преосмишљавања свог духовног живота. Дубоко сам убеђен да ће здрав разум победити, да ће се верујући родитељи вратити породици, својој деци, смиривати

се и кајати се пред Богом, и да ће почети да им дарују љубав, прихватање и разумевање.

Духовни препород у нашој земљи неће настати ако не буду обновљене породице. Духовни препород у Цркви почиње духовним препородом и обновом породице.

Намера аутора ове књиге је да помогне да обрати срца отаца према деци (Лк. 1,17). За мене ће бити огромна радост ако сазнам да је ова књига помогла некоме да пронађе одговоре на питања која су искрсла у души, ако се односи у породицама њених читалаца васпоставе, ако се претерано туторство замени поверењем и поштовањем, оптужбе - прихватањем свога сина или кћери, чантрање и незадовољство - радошћу односа које је Господ благословио.

Из другог издања ове књиге аутор је избацио поглавље "Ако је ваш син алкохоличар (наркоман)". Тема, покренута у овом поглављу, постала је толико актуелна да је захтевала дораду и издање у виду посебне брошуре.

Знам да књигу коју држите у рукама неће бити нимало једноставно читати, нарочито њену прву половину. Екскурзија у наказност односа у савременој породици није нимало лака ствар. Она је написана с надом - излаз постоји! На овим страницама, драги читаоче, надам се да ћете га наћи.

Хоћу да изразим посебну захвалност онима који су учествовали у стварању ове књиге, који су надањивали аутора, причали о животним ситуацијама повезаним с питањима која се у њој разматрају, уверавали у актуелност покретаних питања, а посебно:

- нашем Господу Исусу Христу без чијег мудрог и брижног вођства тешко да бих се одлучио да се позабавим овом нимало једноставном темом. Када сам застајао у раду на књизи Он ми је Својим брижним Промислом слао стално нове и нове случајеве за пастирску бригу о лечењу односа између деце и родитеља;

- драгом оцу Валентину Маркову, руководиоцу Мисионарског одељења Нижегородске епархије Руске Православне Цркве, пријатељу и сараднику на пољу служења мајкама деце која пате од болести зависности;

- протојереју Владимиру Пивоварову, који се љубазно сложио да напише предговор за књигу;

- сталном уреднику Александри Сергејевној Гавриљук, која је у ову књигу уложила труд свог срца, аутору знатног дела прича у овој књизи;

- православним психолозима Максиму Бондаренку и Олги Соколовој, ауторима предговора за књигу, који су у нашем просветном центру одржавали семинаре из практичне психологије;

- Наталији Јевгењевној Сухињиној, која је дозволила да се у овој књизи објави њена прича Две турске кафе;

- Јелени Александровној Потехиној, аутору бајке Дечак и виолина;
- уреднику Људмили Јурјевној Михаелис, због исцрпне и брижљиве коректуре другог издања књиге;
- главним надахњивачима књиге - мамама које категорички и принципијелно не желе да се растану од своје мајчинске улоге;
- чикама и теткама који све до данас нису оставили свога оца и мајку, те се зато ни за шта у овом животу на прави начин нису могли прилепити - надам се да ће им књига помоћи да учине тај одговорни корак;
- а такође свим оним људима чије су мисли помогле формирању мог погледа на свет, а идеје се органски уклопиле у текст књиге коју држите у рукама.

НАПОМЕНА:

1. Изврсно и рељефно су овакве мајке приказане у филмовима Мир од Харпа (у главној улози Робин Вилијамс) и Форест Гамп (у главној улози Том Хенкс).

РОДИТЕЉСКИ АУТОРИТЕТ И БОЖИЈА РЕЧ

Вера од слушања

Деца не постају верници биолошким наслеђивањем. Аутоматски вера никада не прелази с родитеља на децу. Вера увек долази од слушања, а слушање од Речи Божије (Рим. 10,17). Родитељи су за своју децу први благовесници Христових истина у свом дому. Да би деца постала верници она морају не само да слушају од својих родитеља Реч Божију која се изговара у доброту и љубави, него и да виде њихово добро понашање. Родитељи морају да постану пример достојан подражавања.

Од родитеља деца треба да сазнају своју историју, своје корене, да сазнају Бога Који је створио небо и земљу, и човека по Свом образу и подобију, Који је послао Сина Свога Исуса Христа на земљу ради спасења људи. Деца морају да од родитеља сазнају да је и за њихово спасење Христос платио скупу цену на Голготском крсту, да и она имају на небесима Оца Који их воли, Који их цени и брине се о њима, да је Господ створио на земљи Своју Цркву, која је позвана да постане духовна породица за Његову децу. Родитељи су први учитељи и духовни наставници своје деце. Наше хришћанство не вреди ништа, ако утицај улице или школе буде преовлађивао и потискивао духовни ауторитет родитеља. Свест детета не смеју да формирају весели другови и случајне другарице, телевизијски програми, нити "Краљеви и лакрдијаши". Родитељи морају да помогну деци да науче да правилно посматрају свет, да их науче да разликују добро од зла, да називају ствари њиховим именима, те да поставе здрав темељ њиховог хришћанског схватања света. "Деца врло добро осећају колико родитељи искрено и сами поштују прихваћена дисциплинска правила - било то редовно посећивање цркве, добронамерност, било уздржавање од пушења и алкохола. Родитељи хришћани могу да помогну деци да схвате да се у основи сваке дисциплине налази принцип Да буде воља Твоја, а не родитељско `ја тако хоћу".[1]

Васпитање је стваралаштво. Јер васпитати се може само личност, дресирају се животиње. Посао васпитања је процес непрестаног са-стварања личности, Бог лично учествује у њему. Не налази се само родитељска љубав на почетку рађања нове људске личности. То је немогуће остварити без родитељског ауторитета: Слава деци су родитељи њихови (Приче, 17, 6).

НАПОМЕНА:

1. Архиепископ Амвросије Шчуров, Беседа архипастира, Иваново, 1998.

Ефекат "прилепљивања"

Када треба почети бавити се васпитањем? Од самог рођења. Педесет посто схватања света, убеђења и вредности човека формирају се до пете године. У периоду када се унутрашњи свет детета тек формира родитељи морају што је могуће дуже да буду поред њега. "Велики утицај на децу има чести боравак у храму, додиривање свештених предмета, као и често подношење под иконе, родитељско осењивање детета крсним знамењем, његово кропљење светом водом, осењивање крстом колевке, хране и свега што долази у додир с дететом; свештеников благослов, молебан у кући и породични празници... Нека се утисну у дечију душу узвишени утисци свечаних црквених служби, нарочито такви као што су Васкрс, Божић, Цвети, Богојављење, Воздвижење Крста Господњег, Света Тројица".[1]

У биологији је познат такозвани ефекат "прилепљивања" гушчета које тек што се излегло из јајета: оно се везује, "прилепљује се" уз први покретни предмет који угледа - уз мајку гуску, од које нема никог ближег. Али испоставило се да гушче које тек што се излегло може пратити било који покретни објект, било то живо биће или неживи предмет. Пажња птића се најлакше фиксирала за плаву лоптицу коју су вукли за канап. Након недељу дана, угледавши лоптицу, он је одмах кренуо за њом. При томе се открила једна особеност: способност гушчета да се "прилепљује" задржава се свега неколико секунди након што се оно излегло из јајета. Ако се пропусти тренутак, ефекат "прилепљивања" изостаје.

Исто тако и у животу детета постоји критични временски период који захтева интензивно и правилно васпитање, када је оно у стању да упија, подражава, прати, опажа и прихвата на веру, другим речима, "да се прилепљује". Ову способност треба искористити док је она још у стању да се испољава. Родитељима је најважније да не закасне, да не пропусте то време.

Родитељи морају да буду на опрезу да их неко не предухитри. "Одлепљивати" је увек теже него "прилепљивати". Како је мало потребно да се упрља, затрује, стави прљава мрља на дечију свест. Само једна кап жучи, једна мртва мува могу покварити све миомирисно уље мира (Екл. 10,1).

Деца (као и гушчићи у наведеном примеру) не реагују на статична стања, она нагло реагују на кретање. На кретање вере, на кретање радости, на свако испољавање живота у Богу, јер живот то је кретање.

Данас су многи родитељи толико заузети зарађивањем новца и другим "неодложним" пословима, да практично не бораве код куће; немају времена да се баве васпитањем деце. Они ризикују да закасне, да направе грешку коју ће касније бити практично немогуће исправити. Овде, у дубини Русије, расте нараштај деце чији родитељи, ситни трговци, непрестано саобраћају између малих градова и престонице. Препуштени "чувању" бака или сусетки, деца читаве недеље, а понекад и читаве месеце, не виде своје тате и маме.

Најважније је не закаснити, не пропустити узраст када се још увек могу одгајити у деци добри плодови, када се може поправити оно што се још може поправити. Све има своје време! Када је дрво израсло криво, оно се више ничим не може исправити.

Деца имају природну потребу да се за некога "прилепе", да им неко поклања пажњу и да се налази поред њих. Ако родитељи немају такву могућност, дете ће сигурно наћи другог човека. Душевни вакуум ће бити испуњен. Није обавезно да то испуњавање буде рђаво. Понекад је поред властите мајке горе, него поред туђег човека. Догађа се чак да дете не доводе добру родитељи, већ управо туђи људи, они их воде Богу. Али одговорност за васпитање деце од самог почетка пада на родитеље!

Обратите пажњу: често налазимо време да бисмо служили коме год хоћемо, само не својим најближима. Познате су ми искрене православне жене које су хитале у болнице, недељне школе, на црквена имања, а за то време ситуација је у властитој кући била блиска краху, пропасти, кризи; њима најближи људи - њихови укућани - осећали су се одбаченима, незбринутима и невољенима. Доиста, како је човеку лако да се сроза на руб стварности, спасавајући цео свет; да нашкоди својој души, својој деци, свом дому. Али каква нам је корист од тога?

Данас се мали број очева може похвалити тиме да њихова деца у њима виде не само родитеља, него и пријатеља од којег нема тајни. "У нашим породицама које су изгубиле основе духовности очеви су одавно престали да буду онакви какви треба да буду. Изгубљено је и схватање истинског синовства. Сада, ако и захтевамо послушност од наше деце, то је најчешће само зато што нам послушност одговара, а уопште не у религиозном смислу" - истиче владика Амвросије.[2]

Претерано убрзани животни ритам, претерана заузетост родитеља - то је илузија, замка ђавола који може да их држи у ропству многе године, изолујући родитеље од деце, полагаано и сигурно разарајући нашу природу, нашу породицу, наш дом.

Што раније дође до увиђања, то ће боље бити за све нас. Главно је не закаснити. Многи родитељи се освешћују тек онда када је воз већ прошао. Касно је говорити о васпитању када деца већ имају 8,10,12 година. Природа не трпи празнине. Ако дете не добије од родитеља одговарајућу пажњу, љубав и топлину, оно ће те врлине тражити на другој страни. Колико данас таквих малих трагача лута улицама, кроз усамљеност, бескућништво, запуштеност, непостојање очинског надзора...

Родитељи најчешће ћуте, не чине ништа, док њихова деца траже коме да се "прилепе". Али када се њихово трагање "наједном" заврши трагедијом, подиже се галама, гневни гласови очева, хистерија мајки:

- Погледајте га само како се понаша, какав безобразник! Жутокљунац! Родитељима дрско одговара! Каква су ово деца? Ни стида, ни савести. Каква срамота!

А шта су сами родитељи учинили да њихова деца постану људи, а не "жутокљунци", да у њихов живот не продру просташтво, суровост и насиље? А шта су сами родитељи учинили да деца више теже да бораве у кући, него на улици? Да ли им је пријатно код куће, да ли их тамо разумеју?

НАПОМЕНА:

1. Тамо.
2. Архиепископ Амвросије Шчуров, Беседа архипастира, Иваново, 1998.

Главна тајна послушности

Однос деце према родитељима, као у огледалу одражава однос родитеља према Богу. Да би се променила деца пре свега је неопходно да се пред Богом промене родитељи. Захтевати од других више него од себе далеко је лакше и једноставније.

Савремени родитељски свет је пун роптања и гунђања:

- Каква непослушна деца, то је невероватно! Кажем му: 'Иди у продавницу' - неће да иде. 'Намести кревет' - неће да намести. 'Опери посуђе' - ни прстом да мрдне. Немам више снаге, у гроб ће ме отерати...

Драги родитељи! Сетите се шта вам је Бог поверио да свакодневно извршавате. Сетите се својих родитељских дужности. Ако схватите да ви то у одговарајућој мери не вршите, гледајући истину у очи, открићете једноставну истину: ваша деца су се угледала на вас. Деца се буне зато што се ви буните против оних које је Бог поставио над вама: против власти, против шефова на послу, против пастира Цркве. Деца су непокорна вама зато што сте ви непокорни Богу. Деца су постала равнодушна према вама зато што сте ви постали равнодушни према Богу. Деца не виде у вама духовни ауторитет зато што је Бог престао да буде ваш Покровитељ. Деца су огледала својих родитеља.

Ако хоћете да промените децу, морате ви да се промените пред Оцем небеским. Промене у вама неизбежно ће повући за собом и промене у вашој деци. Да бисте васпитавали децу учењу Господњем, неопходно је да и сами боравите у њему, да будете прожети њиме, да живите њиме. Пази на себе и на науку, истрај у томе; јер

чинећи ово, спашћеш и себе и оне који те слушају (1 Тим. 4,16), то јест, жену, децу и цео свој дом.

Дечија душа је крхка. Како се лако може у њој уништити клица Човека са великим словом, како је својом грубошћу лако згазити нежни пупољак Божанске изабраности и призвања сугерисаним осећањем мање вредности. Шта ће постати наша деца? Да ли ће она остати у ропству страстима овога света или ће бити синови слободе у Христу? Свети Јован Златоуст је рекао: "Узраст дечији је нежан, дете брзо усваја оно што му говоре други; као печат на воску утискује се у душу деце оно што она чују. Самим тим и њихов живот већ почиње да се приклања или пороку или врлини. Зато, ако се на самом почетку и, да тако кажем, у предвечерје она заштите од порока и усмере на бољи пут, у будућности ће се то већ претворити у навику и као у другу природу, те се она неће тако лако и својом вољом приклањати најгорем зато што ће их навика увек привлачити добрим делима".

Ја и Отац једно смо (Јн. 10,30) - рекао је једном ваплоћени Син Божији, давши нам образац односа између Родитеља и Сина. Да ли данас многа деца могу достојанствено поновити ове речи поводом својих односа са својим родитељима?

Господ чека нашу децу. Пустите децу и не браните им да долазе к мени (Мт. 19,14). Једном су Исуса Христа упитали: Учитељу, која је заповест највећа у заповестима? А Исус му рече: Љуби Господа свога, свим срцем својим и свом душом својом и свом мишљу својом. Ово је прва и највећа заповест. А друга је као и ова: Љуби ближњега својега као самога себе. О овим двама заповестима виси сав закон и пророци (Мт. 22, 36-40).

Две заповести су као две шине по којима јури локомотива нашег духовног живота. Када се уклони једна - катастрофа је неизбежна. Заволети Господа је прва. Заволети ближњега је друга. То су фундаменталне заповести. Без њих се живот претвара у пустињу, у суморно гробље. Оне су међусобно повезане. Друга проистиче из прве. Не може бити љубави према ближњему без љубави према Богу, а љубави према Богу без љубави према ближњему. Нарушавање прве заповести неизбежно повлачи за собом и одбацивање друге.

А даље следи ланчана реакција разарања: породичног, црквеног, друштвеног, економског и политичког. Ако се руши темељ, руши се цела зграда.

Љубав према Богу и љубав према ближњему - то је онај непоколебиви угаони камен Божијег Царства. А ко је ваш ближњи? О коме се ту ради? Ко може бити ближњи ако не онај који се назива вашим сином, вашом кћерком.

Заволети Бога и заволети децу - на тим двама заповестима почивају закон и пророци, породица и Црква, земља и држава, царство земаљско и Царство Божије. Велики педагог Ушински је рекао: "Љубав је једино средство да се душа детета потчини. Ко слуша другога из љубави, тај се потчињава већ по закону сопствене душе и од туђег посла прави свој".

Суштина родитељског служења

Најважнија и најспецифичнија улога родитељског делања јесте волети и васпитавати своју децу, одгајити у њима живу веру у Бога, увиђање своје вредности у очима Божијим и осећање сигурности у то да је с Њим у овом животу могуће све (Мк. 9,23). Ако у својој деци одгајате самосталност и одговорност, ако их васпитавате уз увиђање могућности и перспектива које се отварају у њиховом животу, ви вршите своје родитељске дужности у највишем смислу те речи. Ако пак обезбеђујете своју децу материјално, али их одгајате да буду зависна од вас лично, од ваше родитељске подршке, ви запостављате свој главни родитељски задатак.

Просечан одрастао човек вероватно 50 година свог живота превладава оно што је било утемељено током првих пет година живота. Човек који је одрастао без љубави највероватније ће је тражити током целог свог одраслог живота, уместо да реализује потенцијал који је у њега утемељио Бог. Најчудесније што могу да учине родитељи јесте да, подржавајући у породици климу у којој се дете осећа у потпуности вољеним од стране њему најближих људи у свом животу, дају детету онакву меру љубави и емоционалне подршке, која ће му бити довољна за то да затим расте и самостално се развија.

Одрастајући, дете се развија у здраву личност директно пропорционално количини и каквоти љубави коју добија. Исто онако као што су биљци потребне сунчева светлост и влага, тако су детету потребне љубав и брига.

Родитељи хоће за своју децу најбоље. Они хоће да их одгајају да буду срећна и здрава. Зашто онда тако много деце одраста, осећајући се недовољно вољеном? Јер управо из "недовољно вољене" деце израстају они који затим себи "додају љубав" алкохолом или дрогама.

Зашто родитељи недовољно воле?

Постоје три основна узрока због којих родитељи не могу да воле децу у довољној мери.

Први: родитељи се налазе у незнању у односу на излаз према извору љубави - Богу, или су пак њихове представе о Богу, које они преносе на децу, искривљене. Они Бога замишљају као суровог, као оног који их кажњава за најмањи пропуст и води доживотни досије о човеку ради тога да би му затим поднео рачун на Страшном Суду. Не примајући снагу из Извора љубави - Господа, родитељска снага љубави временом се исцрпљује и задобија егоистичне облике.

Други узрок: родитељи не воле саме себе у еванђељском смислу тих речи (Мт. 22, 39). Људи с ниским нивоом самопоштовања доживљавају огромне тешкоће у тежњи да својој деци дају више љубави, него што је имају према самима себи.

Трећи узрок недовољне љубави према деци састоји се у томе што родитељи погрешно сматрају да су деца дужна да оправдавају њихова очекивања. Родитељски осећај да њихова деца нису у стању да допру до "неопходног нивоа" често постаје главни повод сукоба.

Многи родитељи посматрају своју децу као покретну имовину, као облик власништва. Они сматрају да се деца понашају на одговарајући начин само онда када говоре и чине оно што од њих траже њихови родитељи. Дечије понашање које се разилази са очекивањима родитеља изазива њихову критику. Отац или мајка изговарају речи препуне смртоносног отрова:

- Таквог те не волим!

Не чинећи то намерно, они ипак лишавају дете своје љубави и одобравања. Дете почиње да се осећа невољеним. Тако се поставља темељ његових личносних проблема у будућности: многим од нас су познати људи који, непрестано се улагујући значајним људима који су изнад њих по рангу (шефовима на послу, свештеницима), покушавају да стекну наклоност, да "оправдају поверење". Њима, нажалост, нико није рекао да уопште није потребно оправдавати поверење - они ни за шта нису криви.

Свако негативно или антисоцијално понашање адолесцента јесте крик за помоћ, покушај да се ослободи осећања кривице, злобе и повређености, које су изазвали критика и неприхватање, а с којима се суочио на самом почетку живота.

Тема која је покренута у овом поглављу дубоко је и подробно изложена у књизи Н. А. Дробишевске Дечија истина, издање Белоруске епархије, 2002. Аутор је лекар, психотерапеут с праксом, хришћанка која је шест година радила с тешком децом и адолесцентима на дечијем одељењу психијатријске болнице.

Боравак овакве деце у психијатријској болници обично не доводи до побољшања понашања. Ту и не може доћи до оног правог побољшања понашања које очекују родитељи и педагози зато што се ту лекари суочавају већ са последицом. Међутим, штета од боравка у психијатријској болници, од лепљења дијагнозе као "етикете", несумњива је.

Аутор сматра да је мрежа психијатријских болница у нашој земљи почела да се шири у мери рушења Цркве, да су нашој деци пре свега неопходни достојни примери живота одраслих. Деца ће лежати у злу све дотле док им ми, одрасли, личним примером поштеног живота не покажемо другачији пут.

ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ КОЈИ НАСТАЈУ У ПРОЦЕСУ ВАСПИТАЊА ДЕТЕТА

Тражење помоћи код свештеника

Рушење породице неизбежно повлачи и рушење нације. Крах родитељског ауторитета у породици рађа крах свих идеала у друштву. Из тога се рађа анархија, супротстављање и сукоб поколења. Деца оптужују родитеље, родитељи оптужују децу.

Данас управо Цркви и њеним служитељима ради помоћи, савета и подршке хитају многи родитељи. Хитају када је ситуација већ дошла до краја, када су стекли довољно мудрости да схвате своје грешке и своју беспомоћност. И како је добро када у Цркви Божијој родитељи срећу доброг пастира који ће срдачним саосећањем и пастирском мудрошћу помоћи да се реши ситуација, који ће поставити одговарајућа и усмеравајућа питања, дати мудар савет, помолити се са човеком за његову ситуацију.

У овом поглављу ћемо се подробније зауставити на случајевима у којима се родитељи најчешће обраћају свештенику. Поразговараћемо и о томе у чему се састоји помоћ свештеника родитељима и деци.

Свештенику се најчешће обраћају са жалбама на децу у пубертету: никога не поштују, не иду у цркву. Обично се то може чути од мајке, али понекад се очеви такође жале на дете које је у детињству било "диван дечак", малтене се спремао да оде у манастир, а онда је одједном потпуно охладнело према цркви, у њему су се појавила друга интересовања. Свештеник по правилу нема могућност да поразговара с таквом децом и зато треба помоћи мајци или оцу да се снађу у том сукобу.

Мислим да ће пастир направити велику грешку ако, саслушавши овакву жалбу, каже: "Да, омладина је код нас сада таква. Бог јој уопште није потребан, млади људи су огрезли у греху, то су телевизор и рок-музика учинили своје..." Подржавши став верујућег родитеља у односу на "децу-безбожнике", такав се пастир, уместо да помогне оцу или мајци да схвате да можда они не доприносе својим понашањем настанку конфликтне ситуације, одмах ставља на страну родитеља. Мама ће се, наравно, учврстити у својој исправности - јер ето, сам баћушка ју је подржао! И сада ће већ с "благословом" свештенослужитеља наставити да грди и "гњави" сина или кћер.

Зашто су се родитељи обратили за помоћ управо сада?

Врло важно је увиђање зашто су се родитељи обратили свештенику за помоћ управо сада. Зашто су проблеми у односима постали нарочито заоштрени управо сада? Шта се изменило у односима с дететом или у самом родитељу у последње време?

Догађа се да иза заоштравања односа стоји једноставно природни процес одрастања детета и његово напуштање родитељске контроле. Али овоме најчешће доприноси нагла промена ситуације - било у животу детета, на пример: он се вратио из војске, уписао се на факултет и као резултат тога могућност контроле се смањила; било у животу родитеља: он је отишао у пензију и стекао слободно време и душевне снаге да више времена посвети породици; или су се пак родитељи развели...

Четири групе родитељских проблема

Прва група. За њу је карактеристично одсуство контакта с децом. Родитељи не знају како она живе, чиме се баве. Немогућност да поразговарају с њима искрено и отворено, ствара у родитељима осећај своје непотребности и отуђености од властитог детета. За овакве ситуације су типичне изјаве типа: "Ја њега (или њу) уопште не разумем. Ништа о њему не знам - где иде, с ким се дружи. Он ми ништа не прича, нема поверења у мене".

Друга група. Проблеми ове групе повезани су са изазивачки омаловажавајућим односом деце према родитељима. Међу њима непрестано избијају свађе и сукоби због ситница. Карактеристичне су жалбе родитеља: "Он се према мени стално дрско понаша, не узима ме у обзир - гласно пушта своју идиотску музику, неће да помаже у кући".

Трећа група. За њу је карактеристична брига за децу, бојазан да не живе онако како треба да живе с гледишта родитеља. Понекад је то сукоб између нерелигиозног начина живота деце, њиховог одбијања да иду у храм, да се моле Богу и родитељског "мораш".

Догађа се да родитељи сматрају децу несрећном, неуспешном, изгубљеном и залуталом у животу. Ево жалби овакве врсте: "Моја кћерка је у лошим односима с мужем. Хоћу да јој помогнем да поправи породичне односе, али не знам како да то учиним". Или: "Баћушка, мој син је напустио факултет који је студирао три године, спрема се да оде у манастир. Како на њега да утичем?" Мајка се жали да кћерка има само деветнаест година, а већ је направила три абортуса: "Шта да радим с њом?"

Четврта скупина. То су проблеми повезани с нестандартним, често противзаконитим понашањем деце. На пример: "Мој син узима дроге. Како да му помогнем? Које молитве да читам? Којем стручњаку да се обратим?", или: "Моја кћерка је у блиској вези са члановима криминалне банде која се бави рекетом".

У коју год скупину спадале жалбе, први задатак пастира је да распозна суштину проблема, да схвати колико претензије и оцене родитеља одговарају стварности. Најочигледнији начин је прикупљање информација, конкретних чињеница.

Обично је родитељ који се обратио свештенику "у праву" са свог гледишта, он је говорљив и спреман да вам без потпитања исприча свој случај. Али да би се добила потребна информација о конкретним ситуацијама треба му постављати непосредна питања о томе како су се развијали односи детета с родитељем, о чему они обично говоре, зашто и како избијају сукоби, на чему се заснивају узнемиреност и подозрења.

ЉУБАВ ИЛИ ПРИВРЖЕНОСТ?

Шта је то родитељска приврженост?

Пре свега треба да размотримо шта то покреће родитеље који хоће да реше конфликтну ситуацију - љубав, приврженост, родитељски егоизам или стварна брига о деци? Зауставимо се подробније на схватању шта је то родитељска приврженост и размотримо различите облике родитељске љубави.

Енглески писац Клајв Луис описује приврженост: "Знам из искуства како нас приврженост најпре учи да примећујемо, затим да трпимо, затим да будемо сусретљиви и, најзад, да ценимо оне који су нам најближи. И ту се приближавамо опасној црти. Приврженост се не горди, као и милосрђе. Приврженост је скромна, приврженост је незлопамтива; она дуго трпи, милосрдна је, никад не престаје. Она нам открива у другима лик Божији, као што га открива смирена светост. Значи ли то да је то заиста Љубав? Значи ли то да нам друга љубав и није потребна? Значи ли то да домаћа топлина и јесте хришћански живот? Одговор је једноставан: 'Не'. Готово сва својства привржености су батина са два краја. Она могу стварати и добро и зло. Ако се пунте на вољу, ако се ништа с њима не чини, она нам на крају разарају живот.

Као што смо видели, у приврженост спадају и љубав-потреба и љубав-дар. Почнимо од потребе - од тога да нам је потребна љубав.

Приврженост је најнеразумнији облик љубави. Човек може да се веже за сваког. Зато свако и очекује да се други за њега везују. Ми знамо да пријатељство и заљубљеност треба нечим изазвати, тачније речено, заслужити је. Приврженост се даје бесплатно, она се 'по себи разуме'. Ми имамо право да је очекујемо. А ако је не дочекамо сматрамо да се наши ближњи понашају противприродно. Мистер Понтифекс из Пута сваког тела (роман С. Батлера) ужасава се што га син не воли и сматра да је то противприродно. Али њему не пада на памет да се упита да ли је он учинио ишта што заслужује синову љубав. Краљ Лир почиње тиме што један веома непријатан старац не може да живи без привржености својих кћери.

Не може се рећи да Лир не познаје приврженост. Он је просто опседнут љубављу-потребом. Да он на свој начин није волео кћери, не би захтевао од њих љубав. Најнеподношљивији родитељ (или дете) може доживљавати ту грабљиву љубав. Она не доноси добра ни њему, ни другима. У таквој породици једноставно нема живота. Када непријатан човек непрестано захтева љубав, љути се, приговара, виче или подмукло мучи људе око себе, они почињу да се осећају кривим (што је он и хтео), а заправо ништа не могу да исправе. Онај који захтева љубав сече грану на коју није стигао ни да седне. Ако у нама изненада никне нека нежност према њему, он ће је одмах угушити похлепом и жалбама. А своју љубав обично морамо да доказујемо тако што ћемо грдити његове непријатеље: 'Кад би ме ти волео, ти би схватио какав је егоист твој отац...', 'Кад би ми помогао да изађем на крај са сестром...'; '... не би дозволио да са мном тако поступа'.'. [1]

Моћ и власт родитељске привржености хтео бих да илуструјем конкретним примером.

НАПОМЕНА:

1. К. С. Луис, Љубав, патња, нада, Москва, издавачка кућа "Република", 1992, стр. 223-224.

Како ћете ви без мене, синови моји?!
Прича Александре Гавриљук

Полина Борисовна ради у министарству. Она је паметна, образована и самостална жена. Све је навикла да решава сама. Од првог дана њене удаје, а можда и раније. Некада лепо женско лице с годинама је стекло мушке црте - печат претеране самосталности. Усне су јој чврсто стиснуте, међу обрвама је дубока, неизбрисива и упорна бора. Чак и у ходу, покретима и говору готово да ништа није остало од женствености. Она је господар свог живота. Она је господар живота и својих синова, и својих унука, и својих снаја.

Какву снагу треба имати па носити на себи толико живота! Ако се узму и одбаце све сентименталности и расправе о мајчинској дужности и каже отворено, ова фраза може изгледати сасвим другачије: "Какву снагу треба имати, па држати у својој шаци толико живота!"

Полина Борисовна је с мужем проживела доста година, али су се затим развели. Узрок је, као и обично, баналан - почео је да пије. Остала је с тројицом синова: Николајем, Романом и Иваном. Они имају 36, 32 и 26 година. Сва тројица су ожењени. Сва тројица живе у мајчином стану. Сва тројица не раде. Сва тројица пију. И то понекад поприлично.

Полина Борисовна прича жалосну причу свог живота и ниједан нерв јој не задрхти на лицу. Она је заиста храбра жена.

- Коља је два пута био ожењен. Прва жена је била таква да је то немогуће изразити. С таквим карактером... Ето, ја и она смо поверовале у исти дан. Њен синчић, а мој унук, кад је имао две године, као и увек ујутро је долазио у кухињу: "Бако, хоћу да једем!" "Сачекај, мили, сачекај, сад ћу" - рекла сам, мешајући овсену кашу. На сто сам ставила велики чајник (тек што сам га закувала јако узаврелом водом) за целу породицу. Мишењка се вртео поред стола, није одлазио и све време је нешто чаврљао. Наједном је заћутао. Окренула сам се према унуку и занемела. Стајао је сав обливен врелом водом и ћутао. Очи су му се одмах претвориле у две узане рупице. Схватила сам да је у шоку. На моју вику истрчали су снаја и син. Они су се избезумили и почели да вичу. Схватила сам да ја морам да преузmem ситуацију у своје руке. Брзо сам позвала хитну помоћ. А онда сам пала на колена и почела да се молим: Господе, ако постојиш,... а Ти постојиш, тако многи кажу, ако постојиш, исцели мог Мишењуку, и ја ћу за Тебе учинити све!" Након 20 минута дошла је хитна помоћ. Мишењуку, који је све време ћутао, пажљиво су увидели у ћебенце и однели га у хитну помоћ. Сви су ћутали. Дошли су у болницу, сви су се плашили да гледају дечака. Изашао је лекар, узео дете на руке, почео да га прегледа. "Да ли се ви то мени подсмевате? Зашто сте ме позвали? Шта је с дететом?" - "Опекотине" - одговорио је лекар хитне помоћи. "Какве опекотине? Погледајте га!" - Лекар је принео дечака дежурном лекару. Овај је погледао и својим очима није могао да поверује: дечакова кожа је била чиста, глатка и ружичаста, чак је сијала. Сада су сви одрасли били у шоку. "Па ја

сам га видео пре пола сата, био је у ужасном стању!" - правдао се лекар хитне помоћи. "Не знам шта се то догодило!"

Полина Борисовна је знала шта се догодило. Она је о својој молитви испричала снаји. Тако су обе поверовале у исти дан. Почеле су да иду у храм, да се моле, да путују по манастирима. И, као што доликује, тражиле су прозорљиве старце...

Рекло би се да је мир и благодат требало да се населе у овој породици. Али мир и благодат се насељавају тамо где живе Божански закони, где живи љубав. Љубав није онаква у чијим загрљајима човек може да се угуши, већ она која човеку даје да слободно и пуним плућима дише, и, што је најважније, да се развија.

Полина Борисовна није приметила како се мало по мало распада њихова велика сложна породица. Млађи синови су одрасли и брзо постали зрели момци. И тако су се у једном истом стану брзо створиле четири породице. Најстарији син се није слагао с првом снајом. Једном је Коља довео неку девојку. "Мама, може ли Лариса да преноћи код нас?"

Лариса је преноћила и породица првог сина се тихо распала. Двоје унука су остали из тог брака и Полина Борисовна их је узела код себе. "Ма како ће снаја моћи да их васпитава? Ја немам поверења у њу. Иако иде по манастирима, ипак је ограничена..."

Роман се такође оженио и... остао у маминој кући. На столу се појавило више прибора за јело, лонци су постали већи, али мами се то свиђало - како она има велику породицу! И за све она одговара! Истина, морала је да потражи још један посао, јер ни први, ни други, ни трећи син нису нимало журили да нађу посао.

На моје питање зашто нису нашли посао, Полина Борисовна је повисила глас: "За Московљанина нема нормалног посла! Разумете ли?! Нема!"

Истина, најмлађи је покушао да ради, неко време је превозио терете камионом, а затим је љутито рекао: "Мало плаћају! Боље је да седим код куће! Ти си нам, мама, јака, зарадићеш! Зар не? Погледај, унуци су ти мали, они хоће да једу..."

Полина Борисовна је с посла трчала кући, наравно, увек с тешким торбама (Како ће без њих? А и ко ће их донети кући, ако не она?). Брзо је спремала ручак, а током дана у купатилу се накупило доста прљавог рубља - обеју снаја, тројице синова и, наравно, унучади. Деца су вечерала, ишла да гледају телевизију, а Полина Борисовна је са одушевљењем прала, прала и прала. До два, до три часа ноћу. Ако би имала снаге пеглала би оно што је јуче било опрано. Гледала је на сат и с ужасом видела да јој је опет преостало да спава свега неколико часова. Јер већ ујутру треба спремати доручак, хранити децу и унуке.

Полина Борисовна је научила да спава отворених очију. На састанцима би тренутно и нехотице заспала и само њени најближи пријатељи су је сажаљевали, знајући какав терет подноси и на крају састанка су опрезно и нежно будили своју колегиницу. Тако су пролазили дани, месеци. Најмлађем, Бањи, свидела се

другарица из разреда, Галочка. Дуго су се забављали. Мама је приметила да син нешто крије од ње, да се некако изменио.

"Вањечка, шта се то дешава с тобом и Гаљом". "Мама, ја с њом живим као муж и жена" - једноставно је одговорио син. "Како то, Вањечка?!" - узвикнула је мајка. "Па ви треба да учите, да завршавате школу, затим иде факултет..." "Мама, остави све то, ја волим Гаљу и оженићу се њом!" - одлучно је одговорио син и отишао. Мајка није имала шта да каже. Њена коврцава глава је постала сасвим седа. Заборавила је на све. Заборавила је да може просто тако да седне на клупу, да нахрани голубове, да погледа плаво небо и да се радује због тога што пада киша и сија сунце. Посао, продавнице, прање, састанци, пројекти, шпорет, крпе, тањери - све се то претворило у огроман точак. А у њему она се врти као веверица. И не може да се заустави.

Вањечка слави матуру, са својим је друштвом на пловидби бродом, музика, плес. Вањечка се упознаје са Ирочком, лепом и паметном девојком.

"Она ми се више свидела. Прво, она је Рускиња, православна. А Гаља је Башкирка, муслиманка, тешко да ће она постати православна. Ирочка је већ студирала прву годину престижног факултета. По свим параметрима она је сасвим одговарала Вањечки" - тихо уздише Полина Борисовна.

Вањечка је почео да живи са Ирочком. Наравно, код маме. Она је очекивала да ће се они узети и да ће барем једна снаха бити нормална, паметна и радна. "Али ипак сам хтела да се бар неколико година забављају, а затим да се венчају. Јер Вањечка је сасвим млад. Какав ће он бити муж и отац?" - тихо уздишући, причала је Полина Борисовна. Али Вањечка није успео да се венча са Ирочком. Једног дана је дошла Гаља и рекла Полини Борисовној да очекује од Вањечке дете. Класичан случај или чак прича за филм.

Полина Борисовна је жена верница, интелигентна и поштена. Она, наравно, жали Гаљу и увече између ње и сина који је дошао са састанка са Ирочком долази до разговора.

"Ти мораш да се ожениш Гаљом!" - изјављује мајка сину. "Ја нећу да се оженим Гаљом, ја је више не волим!" - виче син и бежи из куће. Пред јутро Вањочка долази кући пијан. И почела је пијанка за пијанком. А Гаља стално долази. А Полина Борисовна покушава да допре до сина. И тако то траје све док није дошло време да се роди дете.

Полина Борисовна је ипак постигла своје. Вањечка и Гаља су отишли код матичара да се региструју. Дете се родило пре рока и одмах је почело да болује. Свет у који је дошло показао се за њега врло непријатним. Мама све време некуда одлази, плаче, а тата је рекао: "Нећу да га видим! Он није мој син! Не волим га!"

"Ти, ти га воли, ти га храни, двори га!!!" - повикао је мајци и отишао. Отишао је код свог пријатеља који му може бити отац. Углавном је код њега и дању и ноћу.

Они слажу некакве комадиће гвожђа у паузама између испијених боца алкохола. Вањечка долази кући једва вукући ноге. Само не од рада, него од испијених чаша.

Полина Борисовна ради као и пре на неколико послова. Као и пре пере и кува за четири породице. Тиска се иза једне завесе зато што јој недостаје права соба. Синови јој као и пре доносе своје чарапе: "Мама, опери их! Иначе нећемо имати шта да обујемо!" А снаје спопада хистерија ако ујутру не налазе памперсе за своју децу.

"Полина Борисовна! Данас треба да носим дете на ултразвук. Дајте ми паре!" - каже Гаља.

"Мама, Надењки је потребна тренерка!" - каже мајци средњи син Роман.

"Мама, већ су сви неколико пута мењали мобилне телефоне, а ја имам стално један те исти!" - то каже најмлађи, Вањуша.

А Полина Борисовна као капетан великог брода стоји на палуби, гледа, и покатад не зна шта да ради. А њен брод већ одавно подсећа на онај исти велики и удобан, најпозданији могући брод који је у прошлом веку ударио у санту леда и потонуо. У великом броду Полине Борисовне већ је одавно пробијена рупа и он мало по мало иде ка дну. Она је то већ одавно почела да примећује. Тешко јој је да стоји и гледа напред. Јер брод већ одавно никуда не иде. Тешко је капетану када брод тоне. И тешко је у то поверовати. И тешко је то прихватити. Музика још увек свира и ствара се утисак да се ништа не догађа. А чамци за спасавање? Има ли их? Имају ли довољно мудрости и разумевања путници овог огромног брода да седну у чамце за спасавање, пре него што избаце једни друге у воду?

"Када се свађају прете да ће убити један другог" - то Полина Борисовна прича о синовима. "Не знам шта да радим - уморно и помирено са судбином каже - Посаветујте ме, молим вас".

"Па, прво, деца морају најзад да стекну самосталност, да се запосле, да почну сами себе да издржавају..." - то ја покушавам да кажем.

И ту почиње оно најзанимљивије.

"Ма шта вам је? Па рекла сам вам да нормалног посла нема. Свугде врло мало плаћају..." - одвраћа Полина Борисовна.

"Па ипак је боље барем нешто, него уопште ништа" - изричем ја "философску" реченицу.

"Не, боље је сачекати добар посао" - каже брижна мајка.

"Унуке од првог сина треба дати рођеној мајци" - настављам ја. "Она је одговорна за децу пред Богом".

"Али она ми неће дозволити да се виђам с њима. Она је тако и рекла: 'Одузећу вам децу ако ми не будете давали новац и не будете их хранили!'" - с тугом одвраћа Полина Борисовна.

"То јест, ви купујете себи унуке за новац?" - питам је ја.

"Не, ја имам једноставно такав договор са снајом" - одговара жена.

"Но, како онда решити стамбено питање? Па то је просто незамисливо - четири породице у једном тако малом стану! Сви ви треба да се растанете и да се срећете као једна велика сложна породица на Божић, на Васкрс, на рођенданима, именданима. Замислите само како ће њима бити драго да дођу код вас, да вам донесу цвеће и колач који су они направили?! То ће бити прави празник за све, и како ће вас само сви поштовати и волети!" - правим ја последњи покушај да убедим Полину Борисовну.

"Али моји синови не могу да живе с таштама. Тамо су врло лоши услови. Њих могу тамо да увредe. Ко ће их неговати? Галочка уопште ништа не уме. Не уме ништа ни да скува, ни да опере..." - негодује Полина Борисовна.

"Полина Борисовна, нажалост, не видим никакав други излаз. Сами сте тражили мој савет. И премда кажу да паметни људи не дају савете, ја сам вам ипак рекла како видим излаз из настале ситуације"

"Вама је лако да говорите. Ваш син је далеко и ви се тако не бринете о њему као ја..." - рекла је Полина Борисовна, али угледавши моје очи, прекину јој се глас.

"Опростите, нисам хтела да вас увредим" - извинила се.

"Нисам се увредила. Можда ја нисам таква брижна мајка. Знате, ја сам с великим болом одвајала своје руке од љубљеног сина. Да знате само, Полина Борисовна, колико ми је он захвалан због тога што сам га пустила и дала му слободу. А ја сам тако желела да га загрлим и никуда, никуда да га не пустим. Али се увек сећам речи мојих мудрих наставника: 'Права љубав даје другоме слободу, права љубав даје другоме развој, права љубав, на крају крајева, предаје другом одговорност за свој живот'. И ја се, Полина Борисовна, трудим да се учим правој љубави" - завршавам ја, гледајући јој у очи. "И вама желим то исто".

Док смо разговарале у собу је ушао најмлађи, Вањечка.

"Вања! Узми чисте чарапе и брзо се пресвуци. Ускоро морамо да кренемо на железничку станицу. А те чарапе стави у кесу, код куће ћу их опрати".

"Али мама, имам мало времена, немам када..." - рече Вања.

"Шта сам ти рекла?! Брзо се пресвуци! Или ја треба због тебе да црвеним у возу?"

Двадесетшестогодишње дете и отац породице, гунђајући, узне кесу са чарапама, те покуњено и послушно оде да се преобује.

Живот је текао по утврђеном колосеку.

"Знате ли, знам шта ћу учинити. Доћи ћу и рећи ћу им да ћу, ако ме не буду слушали, отићи од њих!" - ето како је "претећи" и детињасто одлучила Полина Борисовна.

И шта ту човек да каже. Оно најглавније, читаоче, испричала сам вам. Случај је заиста веома тужан... Верујем да ће једне бесане ноћи Полина Борисовна сести мало на ивицу каде препуне рубља, замислити се и доћи до правилног закључка. И та када с рубљем синова, снаја и унука биће последња. Следећег пута они ће сами прати, свако за себе. Једног лепог дана Полина Борисовна ће остати сама, сетиће се оног дана обраћења Богу, када је обећала да ће учинити све што Он од ње затражи. Она ће пустити своје синове, помолиће се Господу своме и у Његовој Речи ће наћи одговоре на сва своја питања.

А деца ће, сва три сина, почети да праве своје породице, са својим женама и децом ће градити свој живот. И тражиће своје одговоре на своја питања.

Четири врсте родитељске привржености

Дакле, родитељска приврженост се из корена разликује од љубави. Она се најчешће испољава у четири облика, у четири врсте.

Прва врста коју ћемо размотрити јесте поседничка љубав. Обично се она изражава у тежњи родитеља да изазову у детету осећање глобалне зависности од њих. Разуме се, док је дете мало, везаност родитеља за дете очигледна је и апсолутна. Али ако се током одрастања детета она не смањује, постаје препрека на путу душевног развоја. Многи родитељи, покушавајући да задрже децу у потчињености, користе своју родитељску власт, а понекад чак иду и на моралну уцену. Мајка апелује на највиша осећања одраслог детета: "Ја сам те одгајила, ноћима због тебе нисам спавала, а у старости нема ко чашу воде да ми да". Овакви родитељи гледају на дете као на своје власништво, сматрајући да имају на сина или на кћер сва права.

Класичан пример поседничке љубави је љубав трговкиње Кабанове према свом сину Тихону, описана у драми Островског - Олуја:

"Кабанова: Ако хоћеш да послушаш мајку онда ти, када дођеш тамо учини онако како сам ти одредила.

Кабанов: Па како могу, мама, да вас не послушам.

Кабанова: Но, да ли се сећаш свега што сам ти рекла? Пази, упамти! Утуви себи у главу!

Кабанов: Сећам се, мама".

А ево сцене опраштања:

"Кабанова: Е па, Тихоне, време је. Иди с Богом.

(седа). Седите сви! Е па, збогом.

Кабанов: (прилазећи мајци)- Збогом, мама!

Кабанова: (покретом који показује на земљу). Клекни, клекни!

Кабанов: се клања до земље, затим се љуби с мајком"[1]

По правилу, родитељи-поседници од малих ногу усмеравају своје дете томе да је оно само њихово власништво, које они потпуно поседују.

Васпитавајући малог човека на овакав начин, они га не припремају за самосталан живот одрасле особе, не формирају у њему потребу за самосталношћу и независношћу.

Родитељи морају да поштују у детету право да буде самосвојно, што свакако не значи одустајање од ограничења прихваћених у друштву, нити дозволу да оно ради шта хоће. Треба подстицати дете да мисли и испољава непосредност, да се осећа као самосталан човек који мора све више и више да преузима на себе одговорност за своје мисли и поступке.

Ако родитељи игноришу право детета на независност, оно може одрасти као личност потпуно потчињена родитељској вољи, личност покорна и неспособна чак и да схвати право на избор свог места у овом свету. Такви људи лако постају плен властољубивих и утицајних лидера различитих криминалних или секташких скупина зато што немају вољу и самостални животни став.

У мери у којој дете расте, његови односи с родитељима ће се највероватније погоршавати - пре или касније оно ће почети морално да се свети родитељима због претерано јаких "загрљаја" који су као стеге гушили самостални развој његове личности, светиће се за насиље, терор и уцену.

"Мајчинска љубав је у стању да буде чудовишно егоистична. Да, мајка воли свог сина, искрено и јако га воли - док је мали, док је у њеној власти; али кад почиње да одраста, те постаје самосталан и почне да испољава своја сопствена мишљења која се не подударају с мајчиним - управо тада за њега отпочиње борба. Борба с

ким? Па с њим, с његовом личношћу, с његовим 'ја'. Борба за шта? За љубав. За то да син који одлази од ње (а он одлази у свет, у живот) као и пре у потпуности припада њој.

Али "потпуно припадање" јесте потпуна потчињеност; а потпуно се потчинити може само ствар. Њен мали син је за њу и био само ствар, омиљена играчка. Није био човек. То је ужасна истина, али то је истина. Медицинска истина. И то је прво што морамо нарочито да истакнемо. Друго почиње нешто касније - када се појављује она која стиче право да му уместо мајке спрема доручак; она којој ће он сада уместо мајке давати новац; и сада ће њој причати о својим пословима; и с њом ће се, а не са мајком, сада саветовати. Туђинка, незнанка, која се ко зна одакле створила, мршавица, намигуша, она ће командовати њеним сином и узимати ону пажњу коју је син поклањао мајци; и што је главно! - она добија право да захтева од њеног сина, и то да захтева оно са чиме се уопште не слаже мајка - мајка која га је одгајила, дала му толико снаге, дала му саму себе... Или, једноставно и кратко: сада ће он припадати другој.

То је неподношљиво! Па према томе, то је и недопустиво.

И то је у суштини све.

А сада замислите да је мајка још и болесна. Или се разболела да би задржала сина уз себе. Није се разболела смртно, већ захтева сталну негу. То је, да ако кажемо, уобичајена пракса која је одлично позната медицини. Бранећи се од слома, од душевне катастрофе, организам бира мање зло и одлази у физичку болест.

Ако се осврнете, открићете да се систем односа 'мајка - нежењени одрасли син' среће далеко чешће него што вам се чини".[2]

Родитељ мора увек имати на уму да је дете велики дар који му Господ даје ради тога да би васпитао дете за Бога и за њега самог, а нипошто власништво родитеља, мора схватити да треба да се каје пред Господом због поседничких осећања.

Новомученица царица Александра која је не речима, већ читавим својим животом показала каква може бити мајка и супруга и коју све мајке, које воле своју децу и желе да од њих одгаје праве људе, могу узети за узор - овако пише у свом дневнику о васпитању деце:

"На руке родитеља положено је свето бреме, бесмртни живот који они треба да сачувају, и то улива родитељима осећање одговорности, приморава их да се замисле.

Деца су апостоли Бога,

Које нам из дана у дан

Он шаље да бисмо говорили

О љубави, миру и нади!

Велика је ствар преузети на себе одговорност за те нежне младе животе који могу обогатити свет лепотом, радошћу и снагом, али који такође лако могу пропасти; велика је ствар одгајити их, формирати њихов карактер - ето о чему треба мислити када градиш твој дом. То мора бити дом у којем ће деца расти за истински и племенити живот, за Бога".[3]

Ако родитељ открије у себи поседничка осећања - а она су, несумњиво, у већој или мањој мери изражена код многих, нарочито код мајки - мора да научи да их одвоји од природне бриге о напретку детета. Треба стално да прати испољавање тих осећања, да их савладава, да се каје због њих на исповести, да се учи да у мери сазревања детета овоме даје све више одговорности, препуштајући сину или кћери право да врше самостални избор у разним животним ситуацијама.

Друга врста неодговарајуће родитељске привржености јесте такозвана саблажњавајућа љубав. Говорити о овој ствари је тешко, то је врло деликатна тема. Али данас је проблем стекао нарочиту актуелност зато што је ова појава постала све раширенија. Саблажњавајућа љубав је покушај да се свесно или несвесно добију префињени или грубљи сексуални осећаји од додира с дететом супротног пола. У испољавања овакве врсте спадају: улажење у купатило у време када се дете (дечак или девојчица) купа уз супротстављање са његове стране; посматрање кришом деце у пубертету док се пресвлаче; претерани загрљаји и миловања; ситуације у којима већ одрасла девојчица седи оцу у крилу.

Гледајте да не презрете једнога од малих ових; јер вам кажем да анђели њихови на небесима једнако гледају лице Оца мога небескога (Мт. 18,10). А који саблазни једнога од ових малих који верују у мене, боље би му било да се обеси камен воденични о врат његов, и да потоне у дубину морску (Мт. 18, 6).

Физички контакт, загрљаји и додир неоспорно су потребни деци независно од њиховог узраста. Управо на тај начин она добијају душевну подршку и импулс за јачање својих телесних снага. Али родитељ мора да пази на то да се то ради целомудрено. Чистота односа према сину или кћери увек се мора строго одржавати. Ако родитељ примети да на овакве поступке с његове стране дете реагује као одрастао човек (на пример, на очеву миловања девојчица реагује као одрасла жена), треба одмах у корену сасећи овакво своје понашање.

При томе треба узимати у обзир врло важан моменат. Ако дечак има грубог и намргођеног оца, а болећиву и претерано брижну мајку, онда, не добијајући од оца топлину, нежност, љубав и саосећање (јер он је груб и оштар), као пример за подражавање син обично узима мајчино понашање. У тој ситуацији дечак може израсти у феминизираним мушкарца. Пастир који се суочио са оваквим "маминим сином" треба да допринесе формирању мушког начела у њему. Примећено је да је поред оца мужевног и уз то брижног, оца који је у стању да испољава саосећање

према људима, одраста син који личи на њега - син с мушким карактером. Истина, у нашој култури због нечега није уобичајено да се испољава очинска нежност и љубав према свом детету. У сваком случају, тако сматра већина мушкараца. Ова заблуда је бременита губицима - због одсуства брижних отаца пуних љубави читави нараштаји дечака ризикују да не стекну довољно мушког саосећања и пажње, што може негативно да се одрази на њиховом сазревању као личности.

Очеви, не будите дезертери, не сваљујте на друге одговорност за своју децу! Не пролазите поред деце, која су се тупо загледала у телевизор, заузмите своје место главе породице и моралног ауторитета у кући.

Васпитавајте своју децу у науци Господњој, молите се за свакога од њих и смело их водите Господу. Не пребацујте деци када вам она долазе да вам признају кривицу. Не затварајте им своје срце. Пустите их, охрабрите их, надахните! Деца стреме нама, деца имају потребу за нама. Њима је без нас хладно и усамљено у овом свету.

Трећи раширени тип родитељске привржености је амбициозна љубав. Тежећи да задовољимо своје амбиције преко детета, покушавамо да остваримо у животу властите неостварене снове. Једна од најштетнијих врста амбициозне љубави је љубав мајке која преко живота своје кћери хоће да оствари своје романтичне фантазије, женске снове или професионалне тежње. Своје циљеве мајка хоће да оствари несвесно, подстичући кћерку на такве односе и такве ситуације у којима би хтела сама да се нађе. За ову појаву карактеристично је наметљиво мајчино занимање за интимне подробности живота своје кћери, за њене сусрете с младићима. Разорност оваквог процеса је очигледна: девојчица се може наћи у ситуацији за коју још увек није спремна због своје незрелости и недостатка искуства.

Насилно улажење у унутарњи свет, у тајну детета, под разним изговорима типа: "Па ја сам твоја мајка, ја ти желим добро. Као искуснији човек могу да ти дам користан савет" - смањује самосталност детета, везује га за мајку ("То ми је мама саветовала да се удам за њега"). Човек постаје неслободан.

Претерано занимање оца за љубавне пустоловине свог сина може нанети штету не само сину, него и девојци с којом се он среће. Под утицајем одраслог мушкараца дечак може видети у жени првенствено објект задовољења телесне страсти. Касније ће му бити тешко да сматра жену личношћу, онаквом личношћу какав је и он сам, човеком који има разум и емоције.

Амбициозна љубав је љубав са условом. "Ако ти испуниш моје снове, оствариш моја маштања у животу, ја те волим. Ако не, ја се односим према теби другачије". У тој ситуацији дете се налази пред сложеним избором: да живи у свему се прилагођавајући родитељима, губећи индивидуалност, могућност свог избора (то може бити избор супруга, професије, неких интересовања, облика слободног времена), или пак да буде лишено родитељске љубави.

Амбициозна љубав је непосредна супротност безусловној родитељској љубави, оног идеала код којег родитељи воле личност детета, поштују његов животни избор, чак ако се тај избор уопште не подудара са избором родитеља.

Код амбициозне љубави родитељи приписују детету сва савршенства, за шта код трезвенијег односа не би било никаквог разлога, те не виде или скривају његове недостатке, заборављају на њих. Испољавају тежњу да уклоне с пута детета све препреке, непријатности и тешкоће које обично савладавају људи његовог узраста. "Нека наш син живи боље него ми" - обично говоре такви родитељи, сматрајући да њихово дете мора бити заштићено од животних тешкоћа, ослобођено препрека које су они сами морали да савладавају у животу. Њега не смеју дотаћи ни болест, ни смрт, ни ограничење воље. Закони природе и друштва губе моћ над њим, оно као да постаје средиште читавог космоса. "Његово Величанство Беба" - тако је један педагог духовито назвао објект амбициозне родитељске љубави.

По убеђењу родитеља који пате од амбициозне љубави, дете је позвано да оствари њихове неиспуњене жеље и снове. Дечак мора да постане велики човек и херој. Девојчица мора да добије за мужа принца или барем утицајног и богатог човека. Родитељи преко детета стичу нову шансу за остваривање могућности које су они сами пропустили (из ових или оних разлога). При томе су убеђени у непогрешивост свог родитељског става. Ево случаја који јасно показује живи пример амбициозне љубави, случаја који ми је испричао пријатељ:

Мој рођак се васпитавао управо тако: од детињства су му сугерисали да је он геније, да ће надмашити свог деду - познатог лекара. Јединице у дневнику су једноставно завист и неприхватање наставника, а он има велику будућност. Унутрашњи конфликт је рађао побуну, изражавао се у асоцијалном понашању. Резултат: није напунио ни 30 година, а био је осуђен на дуготрајну затворску казну; изаћи ће из затвора без посла, без образовања, без икаквих корисних навика и са инвалидношћу. А родитељи стално певају једну те исту песму...

Ова, на први поглед дирљива родитељска љубав према својој деци није ништа друго до испољавање самозаљубљености родитеља, то је егоизам пренесен на властиту децу. Могу ли она у таквој ситуацији да схвате сопствена права, да преузму одговорност ако у потпуности зависе од родитеља?

Задовољење родитељских амбиција преко деце наноси штету како деци, тако и родитељима, јер ставља њихову љубав у зависност од понашања детета, то јест, љубав постаје услов. Родитељи не смеју да дозволе да њихове наде, тежње и маштања одређују карактер љубави према деци.

Амбициозна љубав веома подсећа на поседничку љубав, јер приморава родитеље да на децу гледају као на објекте власништва, које треба користити за остварење својих надања. Нажалост, често се оваква испољавања амбициозне љубави могу срести и међу родитељима верницима. Тим поводом св. Јован Златоуст гневно истиче: "Када би то радили други, не би било тако ужасно; али када родитељи, који су искусили све у животу и који су заиста спознали како су испразна

садашња задовољства, долазе до таквог безумља да увлаче у њих и друге, јер њима самима године више не дозвољавају (да им се препуштају) и, када би требало да саме себе прекоревашу за претходне поступке, увлаче у њих и друге, и то још - будући да су већ близу смрти. Какво ће им онда бити оправдање, какав опроштај, каква милост? Они ће бити кажњени не само за своје грехе, него и за утицај на децу, било да успеју да их доведу до пада, било да не успеју".[4]

Родитељи који имају од Господа духовну мудрост никада неће на рачун детета задовољавати своје амбиције. Љубав родитеља-хришћана према детету мора бити безусловна, они га морају волети онаквим какво оно јесте, каквим га воли Бог, да би, добијајући снагу од његове љубави, могло извршити у животу оно што му је Бог доделио.

Још једну, четврту врсту родитељске привржености условно ћемо назвати замена улога. Неки родитељи исувише много очекују и захтевају од своје деце. Ти захтеви нису само превелики, него и преурањени. Овакви родитељи поступају с дететом као да је оно много старије него што заправо јесте. Дете није у стању да уради оно што од њега траже његови родитељи и зато и реагује на одговарајући начин. Ствара се утисак да родитељи нису сасвим сигурни да их деца воле и гледају на дете као на извор подршке, сигурности и љубави. Тешко да ће бити претеривање рећи да се у том случају родитељ понаша као преплашено дете које сопствено дете посматра као да је оно одрастао човек, способан да му донесе спокојство и љубав.

Овде се могу издвојити два битна елемента: претерана очекивања, претерани захтеви родитеља и при томе запостављање потреба самог детета, одбијање суочавања са ограниченошћу његових могућности, с његовом беспомоћношћу. Ради се о озбиљном несхватању ко је њихово дете.

Неки самохрани родитељи успостављају са својом децом (понекад чак са децом од десет-дванаест година) односе поверења који подсећају на односе међу пријатељима или колегама. То се догађа због тога што немају с ким да поделе своје проблеме одраслог човека, због усамљености и незадовољства животом, животних тешкоћа или финансијских проблема. Самохрани родитељи понекад не могу да се односе према својој деци другачије. Они их доживљавају као своје вршњаке, хоће да поверавају своје личне проблеме деци која још увек нису спремна да схвате оно што се догађа. Овакви родитељи теже да својој деци постану најбољи пријатељи, успостављају с њима пријатељске односе, истовремено себе доживљавајући као да стоје изнад њих за степеницу више.

Понекад се срећу крајње пројаве оваквог понашања: један отац је собом водио 14-годишњег сина у пивницу да би од њега направио "правог мушкарца".

Догађа се да се родитељи жале деци колико су "несрећни, разбијени животом". У том случају родитељи престају да играју своју родитељску улогу зато што управо родитељи морају да задовољавају душевне потребе детета, а не обрнуто. Оваква замена улога омета природни психолошки развој детета. Родитељи морају бити

ослонац за дете. Захтевајући од детета душевну подршку, родитељ му наноси огромну штету и руши свој родитељски ауторитет.

Неки сматрају да управо деца треба да постану њихова духовна утеха и извор душевне равнотеже. Они хоће да их дете "мази", да их умирује. А ако то изостане, ако је мали човек обузет својим проблемима, они га кажњавају. Када дете одрасте и почне да одбија да "мази" своје родитеље до старости, они малтене проклетствима засипају главу "сурове" и "незахвалне" деце која су на неки начин одлучила да уреде свој живот самостално. Најчешће су такви родитељи сурови људи који су потпуно способни да се сами о себи брину.

Шта се може посаветовати оваквим родитељима? Треба се помирити с тим да дете није у стању да буде утешитељ, одрасло свесно биће, попустљиво и беспоговорно послушно. То је противприродно за дете. Ако се оно примора да прихвати ту улогу, оно ће се развијати ненормално, с различитим и, могуће је, тешким последицама.

Чињеницу непослушности адолесцента не треба схватати као трагедију. Непослушност је испољавање личности детета, видљиви доказ да се у њему формира самостално вољно начело. Треба да нас забрине супротно: непромишљена послушност која предуго траје. Бескарактерност и потпуна потчињеност туђој вољи може касније осакатити човеков живот. "Безвољно дете" када одрасте неће моћи да самостално уреди свој живот, да каже одлучно "не" негативном утицају друштва.

У вези с тим педагози скрећу пажњу на такву појаву као што је тврдоглавост у раном узрасту. Управо се тако испољава карактер детета у формирању. Сузбијајући тврдоглавост ризикујемо да истовремено сузбијамо личност детета. Кротећи привидну или тобожњу дечију самовољу треба бити веома опрезан.

Из свега реченог уопште не следи да деца не треба да извршавају разумне захтеве родитеља и да им помажу. То само значи да деца нису дужна да надокнађују емоционалне и душевне потребе родитеља који, са своје стране, немају права да то захтевају од своје деце.

Драги родитељи, тражите подршку где год хоћете, само не у властитој деци!

Код многих родитеља настаје потреба да са својом децом поступају као са вршњацима. Да, заиста, бити љубазан, дружељубив, умети се играти с децом било којег узраста - то је нормално. С децом се може разговарати на разне теме, али само у циљу развоја њиховог интелекта, а не ради тога да би се на њих пребацили сопствени психолошки проблеми. Нипошто се не сме "плакати на рамену" сопственог детета, саветовати се с њим поводом својих одраслих проблема, јер ће она у противном осећати своју незаштићеност у овом свету. Наравно, понекад се можемо посаветовати са својим дететом-адолесцентом, али нипошто ради тога да бисмо пребацили на њега бреме доношења одлука или да бисмо добили емоционалну подршку. Не смемо тражити од деце да нам олакшавају наше невоље.

Родитељ мора бити ауторитет за дете, да га усмерава, да буде онакав човек на којег дете може да се ослони и да се угледа, с ким може да се упоређује. Ако родитељ престаје да врши своје очинске (мајчинске) дужности и не даје деци позитиван пример, она престају да осећају сигурност и лакше потпадају под лош утицај.

Према томе, прва родитељска дужност састоји се у томе да се деца осећају вољеном, а друга - да родитељи морају за децу бити ауторитет и васпитавати их с љубављу.

НАПОМЕНА:

1. А. Н. Островски, Дrame, Москва, 1978, стр. 169.
2. К. Михајлов, Нега болесника са елементима психотерапије, Ростов на Дону, Феникс, 2000, стр. 147-160.
3. Господарица царица Александра Фјодоровна Њманова, Дневник, Москва 1998 стр. 284-285.
4. Целокупна дела св. Јована Златоуста, архиепископа Константинопољског, у 12 томова, Петроградска духовна академија, 1898. Непријатељима монаха. Беседа трећа. Оцу вернику.

Родитељска љубомора

Када смо већ почели да говоримо о привржености, нипошто се не може заобићи проблем љубоморе. Приврженост и љубомора су две рођене сестре. Родитељска љубомора се испољава у врло префињеним облицима. Родитељ може да осећа љубомору према друговима свог детета, књигама, музици, и, како већ рекосмо у предговору, према ауторитетним старијим друговима или духовнику. Ево шта читамо још код К. С. Луиса:

"Још увек нисмо говорили о љубомори. Надам се да не мислите да од ње пате само заљубљени; а ако мислите - погледајте децу, слуге и животиње. У привржености она је веома снажна и изазвана тиме што та врста љубави не трпи промене. То је повезано и с тим што за приврженост уопште није важна 'љубав-усхићење'. Ми нећемо да уобичајени лик постане лепши, карактер бољи, разум шири. Промена је непријатељ привржености.

Рецимо, брат и сестра или два брата расту заједно. Они читају једне исте књиге, пентрају се на једно исто дрво, заједно се играју, заједно почињу и престају да скупљају марке. И наједном, код једног од њих се појављује нов живот. Други не улази у њега, он је избачен, одбачен. Ту се рађа таква љубомора да се слична ни у драми не може наћи. То још увек није љубомора према пријатељима, то је љубомора према самом предмету одушевљења - према музици, науци, Богу. Она долази до тога да постаје смешна. Увређени назива 'све то' глупостима, не верује ономе који га је увредио, оптужује га за позерство, скрива књиге, искључује радио, избацује лептире. Приврженост је најинстиктивнија, најживотињскија врста љубави, а љубомора је најсуровија.

Не пате само деца од те љубоморе. Погледајте неверничку породицу где се неко обратио, или малограђанску породицу где је неко 'почео да се школује за образованог'. Мислио сам да је то мржња таме према светлости, али сам се варао. Верничка породица у којој је неко постао атеиста нимало није боља. То је просто реакција на издају, чак нешто попут крађе. Неко (или нешто) краде од нас нашег дечака (или девојчицу). Он је био један од нас. Постао је неко други. Али по ком праву?! Тако смо добро живели, никоме нисмо сметали, а нас су увредили...

Родитељима је у таквим случајевима боље, него браћи или сестрама. Деца не познају њихову прошлост и они увек могу рећи: 'Коме се то није догађало! Ништа, проћи ће...' Успротивити се томе је немогуће - ради се о будућности, а не можеш се увредити - тон је врло благ, али је слушати увредљиво. Понекад родитељи заиста верују себи. Штавише, понекад тако и испод".

Затим Клајв Луис наводи врло леп пример веома познат из свакодневног живота. Изгледа да је његова "госпођа Скорби" типичан лик, имао сам прилике да срећем такве жене, али Луисов опис је задивљујуће универзалан.

"Приврженост-дар има своје изопачености.

Сећам се госпође Скорби која је недавно умрла. Њена породица се на изненађење околине опоравила и живнула. Муж више не гледа измучено и чак се понекад и смеје. Млађи син више није онако мрачан. Старији, који би само преспавао код куће, сада никуда не излази и ради у башти. Кћерка коју су сматрали 'болесно нежном' јаше, плеше по читаву ноћ, а дању игра тенис. Чак и пас трчи улицом и упознаје се са другим псима.

Госпођа Скорби је често говорила да живи за своју породицу. Она није лагала. Сви смо знали да је то истина. 'Ето то је жена! - говорили су људи - Ето то је мајка!' Она је лично прала, и прала је лоше, али ни за шта на свету није пристајала да да рубље у перионицу. У које год се време неко вратио, увек га је чекала топла вечера, чак и усред лета. Муж и деца су је преклињали, плакали су, убеђивали су да више воле хладно. Ноћу није одлазила на спавање, све док сви не дођу. Било то два часа ујутру, четири часа ујутру, увек сте могли у кухињи да нађете мршаву и измождену жену која вас посматра с немим прекором. Наравно, чланови њене породице су се трудили да се враћају кући што раније.

Она је сама шила, по њеном мишљењу веома добро, и само је окорели неваљалац могао да одбије њене рукотворине (свештеник је причао да је после њене смрти породица дала 'сиромашнима' више ствари него цела парохија заједно.). А како се само бринула о здрављу својих укућана! Она је сама носила бреме тајанствене болести од које је патила њена кћерка. Лекар, њен стари пријатељ, разговарао је само с њом, пацијенткиња о себи није ништа знала. Зашто да се узнемирава? Мајка ју је жалила и неговала је, правила јој дијеталну храну, кувала јој одвратне напитке који подижу тонус, давала јој је све у кревет. Нико није могао да је заустави. Али укућани, добри људи, нису могли да буду лењи док она ради. Помагали су јој. И пса је такође изводила, али се овај, због одсуства савести, ипак отимао на ђубриште или код суседног пса.

Свештеник прича да је госпођа Скорби стекла мир. Надајмо се да је то истина. Али њена породица га је без сумње стекла.

Није тешко схватити у чему је ту грешка. Мајчинска љубав је пре свега дар. Али она дарује да би довела дете до оне црте после које му више тај дар неће бити потребан. Ми хранимо децу да би она временом сама научила да једу; учимо их да би научила оно што им је потребно. Та љубав ради против себе. Наш циљ је да постанемо непотребни. 'Ја им више нисам потребна' - то је награда за мајку, признање добро обављеног посла. Али инстинкт се по својој природи томе противи. Он такође хоће детету добро, али своје добро, добро које потиче од мајке. Ако се не укључи узвишенија љубав која хоће вољеном добро, одакле год оно потицало, мајка се не предаје. Најчешће тако и бива. Да би имали потребу за њом мајка измишља непостојеће потребе или одучава дете од самосталности. При томе јој је савест чиста; она с разлогом мисли да је њена љубав дар и закључује из тога да егоизма у њој нема".[1]

НАПОМЕНА:

1. К. С. Луис, Љубав, патња, нада, Москва, Издавачка кућа "Република", 1992, стр. 227-228. Сва подвучена места потичу од игумана Евменија.

Осећање "неплаћеног дуга"

Многи родитељи, бескрајно посвећујући себе детету, могу изазвати у детету осећање неплаћеног дуга, кривице, одсуства властите вредности и убеђење да не заслужује све то и да није у стању да плати дуг. Чињеница да родитељ не захтева плаћање само погоршава проблем. У том случају код деце могу настати озбиљни проблеми када буду морала да напусте родитељски дом.

Будући оптерећено осећањем неплаћеног дуга, дете ће тражити оправдање свог живота и "плаћаће дуг", играће аналогну улогу у односима с другим људима - посвећујући себе њима и не тражећи ништа за узврат, нарочито од своје деце. На тај начин, осећање мање вредности и дуга преноси се на следеће поколење. Ово је удес многих породица, то је терет који се преноси из поколења у поколење. Некима успева да се избаве од дугова једноставно одбивши да их плате, а другима не. Ови други често трпе поразе у односима са спољашњим светом, остајући тесно повезани с родитељским домом, а понекад га уопште и не напуштају.

Неки покушавају да збаце са себе тај јарам, поричући постојање таквог "дуга". Понекад њихово понашање поприма крајње облике, које осуђује породица и друштво. Такви људи се често налазе у изолацији. Испуњени осећањем кривице, они очајнички траже разумевање, при чему се, не умејући да изграде конструктивне односе са старијим људима од значаја, или пак, претрпевши пораз у животу, враћају у родитељски дом.

Догађа се да "дужници" напуштају животну бојно поље с развијеним психијатријским симптомима. А неки од њих постају радници радних организација које помажу угроженим људима.

"Брижна мајка"

Родитељи који претерано штите своју децу заслужују посебно поглавље. Често жена цео свој живот посвећује васпитању деце. Од тренутка њиховог доласка на свет сва њена љубав и брига се пребацују искључиво на њих. Муж у таквом случају као да постаје некакав додатак, извор материјалног благостања. Понекад се о њему чак и стара, и то као о крави музари која даје млеко и, у складу с тим, и приходе.

Према мужевој превари овакве жене се односе мирно, не видећи у томе никакву трагедију ако се при томе не руши породица и ако нема материјалне штете. Оне по правилу не осећају мржњу према мужу и односе се према њему као према несташном детету. Уопште, код њих се муж налази негде "по страни". Чак и када их мужеви остављају, оне се с тим помире прилично брзо, обично се не удају поново, посвећујући се деци, а затим унуцима. И у служби напредују најчешће ради деце - да би им што више пружиле.

Већ од првих дана живота детета "брижна мајка" почиње да се бави његовим васпитањем, и то са нарочитом ревношћу. Старање и развој по посебним системима можда су потребни мајци, али не и детету. Жеље детета, његове потребе, способности и склоности она обично не узима у обзир. Васпитање се креће путем принуде, у условима јачања наравствене одговорности детета. У каснијем животу жртве оваквог васпитања стално раздиру противречности између "морам" и "хоћу"...

У почетку све изгледа сасвим срећно и успешно. Дете посећује разне секције и студија које бира мајка. Али мали човек се мири с тим и послушно врши вољу мајке, иако при томе временом несвесно тежи да се отме из њеног туторства. Као чисто и поверљиво биће, дете идеализује маму, не разумевајући до краја своја противречна осећања. С једне стране, мама га воли, а с друге, њему је већ веома загушљиво у загрљајима њене љубави. Овакво васпитање може довести сина или кћерку у пубертету до нервних поремећаја, депресије, незадовољства својим животом.

Разорност оваквог васпитања испољава се са свом снагом када дете, почињући да себе доживљава као самосталну личност, учи да инсистира на своме. Пошто "брижна мајка" не даје слободу детету, оно не може хармонично да се развија, да задовољава своје душевне потребе, на пример, потребу за самосталношћу. Тада се дете разбољева. И педијатри, и психотерапеути једнодушни су у мишљењу да практично све болести настају због незадовољених душевних потреба.

На нивоу свести "брижна мајка" пати видећи да је дете болесно, али несвесно она тријумфује. Ето то је тај узвишени циљ - да излечи дете! И тако, док лечење не да ефекат, мајчини поступци изгледају потпуно оправдани.

То је потрага за лекарима, лековима, "биоенергетичарима", благодатним старцима или једноставно свештеницима (варијанте "спасилаца" могу бити најразличитије).

Али ако изненада доведе своје чедо код свештеника којем је, могуће је, наклоњено срце сина (или кћери), свештеника који ће касније постати духовни отац детета, помоћи му да пронађе животни ослонац, научити га да правилно општи с људима - она ће учинити све (понекад максимално благо, тако да се љубљено дете чак и не досети!) да раскине њихове односе. Јер ако дете стекне ослонац у неком другом, оно ће или отићи од ње, или ће престати да психолошки зависи од ње. Лишена те зависности, она почиње да се лоше осећа.

Људи који су се ослободили оваквог туторства, који су прекинули психолошку зависност, почињу да се осећају природније, слободније, немају више потребе за мајчином подршком, а "брижне мајке" негодују и обећавају да ће "доћи да се разрачунају с тим баћушком".

Оваква мајка се неће зауставити ни пред чим, јер њена парола гласи: "Ја ћу све учинити за твоју срећу под условом да ти останеш несрећан. Ја ћу све учинити за твоје оздрављење, под условом да ти останеш болестан". У првим етапама код деце се у фази опоравка развија непријатељство, чак и мржња према родитељима. Затим све пролази, односи се нормализују... али за то је потребно стрпљење и време.

"Брижне мајке" блокирају духовни, душевни, морални и физички развој своје деце. Осећајући се одбаченима, многе савремене жене покушавају да нађу утеху у детету, нарочито ако је то дечак. Он постаје за мајку једини ослонац, саговорник, пријатељ, психолошки заузимајући место мужа који је или одсутан, или ју је оставио. Али дете се не може стављати у улогу одраслог мушкарца, оно томе није дорасло. Преоптерећена психа се може исцрпсти и, пореметивши се, изопачити.

Мушкарци који су се у детињству налазили у "психолошком браку" с мајком често због тога и не ступају у реални брак, што значи да се од њих уопште нико не може ни родити. Заслепљени и потлачени од стране мајке, они не налазе себи достојан пар. Ако пак мајка и одлучи да ожени сина, обавезно ће му сама изабрати невесту којој ће касније доделити улогу служавке. Место домаћице у таквој породици мајка нипошто неће уступити.

Данас се, нажалост, знатан део наше омладине налази у оваквом ропству. Многе мајке васпитавају своје синове саме. Последица тога је испољавање јаке душевне везаности мајке за сина. Ако је сина некада у детињству мајка спасла од смрти, она постаје толико везана за њега, толико обавија сина својом бригом, да касније он може и да се не ожени.

"У природи постоји такав један тип мајки - и тешко њиховим синовима! Духовит и оштроуман песник, а у животу мужеван и смео човек, гроф Алексеј Константинович Толстој (један од стваралаца Козме Пруткова), до саме смрти је патио, не усудивши се да се ожени вољеном девојком - зато што вољена маман није хтела да се он ожени.

Заиста је љубав зла... Искрено сматрајући да воли сина, таква мајка у стварности воли искључиво себе - и на жртву тој љубави приноси његову судбину, његову властиту срећу, његов живот.

Познавао сам једног постаријег - већ седог - професора факултета који је проживео цео свој живот с мајком. Много година она није устајала из постеље, тако да се он у потпуности старао о њој. Не треба имати велику фантазију да се замисли како је то изгледало - под условом да је радио и по цео дан није био код куће. Када је мајка умрла њему су преостали само студенти. Они су му заменили децу, унуке, породицу. Он је ишао с њима на туристичка путовања. Требало је видети како је био пун живота у њиховом окружењу. Са своје стране, они су га обожавали. Али потом је дошла пензија. И изненадна и потпуна усамљеност.

Струјања ове мајчине љубави према себи толико су јака да син потпуно губи вољу, мири се са судбином и опстаје са убеђењем да другачије никако не може. Међутим, увек је све могуће. Увек се може некако другачије".[1]

Ако пак син "брижне мајке" и ступи у брак, не може да схвати зашто се, тек што се оженио, након месец дана или два, враћа мами. Али и вративши се, не може сваки млади човек да нађе мир с мајком. Душа која тежи слободи почиње да тражи самосталан животни пут. Део младих људи остаје потпуно под влашћу мајки, испољавајући инфантилност, а други део се ипак ишчупа. Неко оде да студира или да ради у други град, неко живи у студентском дому или изнајмљује стан.

Догађа се да се син, рекло би се, одвојио од мајке, али тајанствена веза с њом се наставља; у њему је присутна иста она младалачка инфантилност, али овога пута унутрашња: он се понаша као човек који уопште није припремљен за живот. Унутарња мајка му није одобрила самостални живот. Услед тога он остаје везан за њу, иако те везе није свестан. Ово се испољава у томе што он апсолутно ни у чему не може да се испољи као мушкарац. Он је потпуно неодговоран, у њему одсуствује вољно понашање, душевно се ипак осећа да је "под њеном влашћу", под влашћу мајке...

Исти овакви односи могу настати и између "брижне мајке" и кћерке. Када кћерка у пубертету почиње да се вади из емоционалних загрљаја мајке (углавном се то испољава у томе што јој пркоси), мајка улази у врло јаку и вишедневну свађу са кћерком. Путем тих свађа она се само учвршћује у својој унутрашњој тежњи да задржи кћерку уз себе. И што се више кћерка извлачи из тих окова, то је мајка јаче контролише. Оваква мајка не жели својој кћерци ниједног младожењу, ни другог, ни трећег.

Али у извесном тренутку, будући потчињена општем правилу, девојка ипак одлучује да се уда. При томе мајка обавезно жели да младенци живе код ње. Или, ако живе у другом граду, неопходно је да једном недељно кћерка посећује мајку.

Зашто јој је све то потребно? Испоставља се да на тај начин она кришом и неприметно почиње да психолошки одваја своју кћерку од мужа. Почињу објашњења због чега муж није добар, зашто зет не ваља, зашто не поправља по

кући, зашто тако мало зарађује. На крају крајева, оваква мајка након извесног периода постиже своје. Резултат је да се млади разводе, мајка добија своју кћер натраг и ... она је поново срећна. Истина, они живе у врло великим свађама, непомирљивости, понекад се све то завршава тиме што кћерка напушта кућу. Па ипак, мајка је мирна, пошто она и даље контролише кћерку и осећа се као брижна мајка. У таквом општењу њена властољубива природа, њено самољубље, унутрашња страст која је једном већ присвојила кћерку себи, показују се задовољеним.

"Односи с мамом су постали за мене веома озбиљан проблем - пише 17-годишња девојка - Она се стално меша у мој лични живот, покушавајући да ме заштити од грешака које је некада и сама правила. Ја разумем да је мама човек који не само да може, него и мора да ме саветује, ослањајући се на своје искуство и на своје познавање и разумевање мене. Али у последње време ти савети су почели да попримају облик придика по принципу 'тако и само тако!'

Овакво неподношљиво неуравнотежено стање људске душе илуструје сан једне младе жене. Случај њених односа с мајком служи као метафора унутрашњих противречности, изражава архетипску борбу разнородних начела психе...

Предисторија сна је оваква, уколико могу да препричам Татјанину причу: она, њен млади муж и новорођенче живели су с Татјаниним родитељима. Њена мајка је тежила да спроведе у живот своје представе о породичном животу, неприкосновено верујући да оне немају алтернативу. Кћерка је мајчину активност доживљавала као грубо мешање у њен приватни живот, у живот њене властите, мале новорођене кћерке, као и породице.

Татјанини покушаји да одбрани независност били су исмевани; осим тога, морала је да саслуша много увредљивог. Најзад, Татјана је с мужем, кћерком у колицима и мачком у торби, отишла из куће, било куда.

Мајка је била сатрвена - рушењем идеала велике породице у којој је она била домаћица, страшно опустелом кућом, кћеркиним непријатељством према њој, које се изненада открило, и равнодушносту зета, нестанком дуго очекиване играчке - унуке.

Млади супрузи су почели да живе независно, делећи међусобно одговорност за дете и издржавање породице. Стваралачки чин ослобођења (читај: сазревања и увиђања много тога што је раније било скривено копреном инфантилне везаности за родитеље) је успео...

Управо тада је Татјана сањала сан. Морски таласи је носе стотинак метара од обале. Она види све тако као да није у води, већ стоји на површини, само што своје тело Татјана уопште не осећа. Обала представља стрму стену на којој се види огромна црна женска силуета. 'Мајка' - зна Татјана и осећа да је, иако је то само цртеж жене, она жива. Равни лик је оживљен чак некако више од људске мере оживљености. И нема никакве сличности у том портрету с њеном сопственом мајком, лице се уопште не може видети. То је једноставно Мајка.

У Татјаниној глави одзвања глас. Самоуверени баритон изговара: 'На мајку се не смеш љутити'. И одмах Татјана схвата да, кад је глас рекао, значи да је то заиста тако. Кома припада глас, о томе није размишљала, али је неоспорност истине таква као да ју је прогласио Бог.

Али изречену истину још треба прихватити - не на веру, већ у свом срцу, то јест, сложити се с њом, прожети се њом. И Татјани је познато да је то у њеном животу последњи задатак и циљ. Да ће она тако јурити овде по таласима све док не успе да то изврши.

И тако у мери у којој се Татјана савесно труди да се све више 'уживи' у смисао фразе, талас који је носи на свом врху, све више се убрзава, хитро носећи девојку на стену да би (Татјана то зна) је разбио крај ногу црне Мајке, чим дође до изненадне спознаје. Татјана се не боји, напротив, она то увиђа. То је последње што јој је суђено у животу.

Али у извесном тренутку последње истине, упркос свој Татјаниној ревности, у глави ниче друга мисао која се супротставља оној мисли коју је изрекао глас: Али ја нисам могла другачије!' (има се у виду раскид с њеном реалном мајком).

Талас се одмах одбија натраг у море и све се, и то више пута, понавља из почетка. Да ли је формула културне забране била изречена гласом Бога или савести, није важно. Важно је то да искрено прихватање покајничке улоге 'блудног сина' (блудне кћери) у датом случају води пропасти, упркос традиционалним представама. Пропасти чега? Индивидуалности, наравно, личности".[2]

Мајка која је себе некад доживела као спаситељицу живота свог детета, срста с њим и, независно од растојања, и даље задржава невидљиву пупчану врпцу. Не чуди што таква мајка и поред хиљада километара осећа стање свог детета. Тамо се нешто догодило, и она је већ узнемирена. Њено срце осећа. Та душевна веза на тајанствени начин их међусобно спаја. Ишчупати се из тих стега је изузетно тешко. У већини случајева девојке и младићи, када одрасту, безуспешно покушавају да се цео свој живот чупају из тих мајчиних загрљаја.

Човек васпитан у атмосфери овакве привржености осећа своју неслободу и касније несвесно покушава да се ослободи других људи који га окружују: мужа, жене, пријатеља, другова и другарица, сарадника на послу. Њему се чини да и с њима има сувише зависне и неслободне односе, да се и од њих треба ослободити.

Људи који су чврсто везани за мајку једноставно не могу дубоко да се зближе с другим људима. Ма како се успостављали њихови односи с другима, крајњи резултат је то да се све то кида. У крајњем случају, односи остају дистанцирани...

Примери ове појаве могу се срести на страницама класичне књижевности. Ево разговора између мајке, трговкиње Кабанове и сина у драми Островског - Олуја:

Кабанова: ... Већ одавно видим да ти је жена дража од мајке. Откако си се оженио више не видим од тебе некадашње љубави.

Кабанов: Али ми за вас, мама, и дању и ноћу Бога молимо да вам Бог да здравље и сваку добробит...

Кабанова: Ма, доста, престани, молим те. Можда си ти и волео мајку док си био нежењен. Теби није до мене: ти имаш младу жену.

Кабанов: Једно другоме не смета. Жена је за себе, а према родитељки се подразумева да изражавам поштовање.

Кабанова: Да ли ћеш онда заменити жену за мајку? Никада у то нећу поверовати.

Кабанов: Али зашто да мењам? Ја обе волим.

Кабанова: Но, да, тако и јесте, само ти растежи причу! Већ ја видим да сам сметња... Видиш ти какав ти је само ум, а ти још хоћеш и да живиш по својој вољи.

Кабанов: Па ја, мама, и нећу да живим по својој вољи. Како по својој вољи да живим!

Кабанова: Зашто стојиш? Зар не знаш за ред. Наређуј жени како да живи без тебе.

Кабанов: Па она, ваљда, и сама зна.

Кабанова: Разговарај још! Но, но, наређуј! Да чујем како јој наређујеш! А затим ћеш доћи и упитаћеш је да ли је све тако извршила.

Кабанов: Слушај маму, Каћа.

Кабанова: Реци јој да не буде дрска према свекрви.

Кабанов: Не буди дрска!

Кабанова: Да не пиљи у прозоре!

Кабанов: Али тако ти Бога, мама!

Кабанова (строго): Нема ту шта да се пренемажеш! Мораш да извршиш шта ти мајка каже. Све је боље када је наређено".[3]

А ево какво сам писмо о савременој Кабанихи добио од слушкиње Божије Љубови. Оно је постало још један аргумент у корист актуелности књиге коју сам замислио још пре пет година и коју ви данас држите у рукама, задржавајући стил оригинала.

Такав је испао Промисао Божији да сам се с патолошком мајчинском љубављу у животу сукобила до крви. Не знам како да опишем колико сам препатила због тога. То је једно изузетно важно питање. Због тога се руше судбине, душе и животи. Њега треба хитно осветлити, треба отворено викати. Ја се поводом свега саветујем са својим духовним учитељем, оцем Александром. Али надам се да ћу добити подробнији одговор од Вас. Хтела бих да се о овом проблему говори у књигама ваше издавачке куће.

Почећу од моје другарице. Она је свог сина (он има 9 година, а она 44 године) обасула претераном љубављу. Касно рођено дете, болесно (има срчану ману), родило се без оца. Она је инвалид са астмом. Али је врло милосрдна, ради као медицинска сестра, Богу је ишла лагано, али, дошавши вери, сагледала је сав кошмар свог васпитања. Врло је малодушна. Сву своју љубав усмерила је на сина (мужа никада није имала). Она га претерано цмаче. Спавала је с њим до његове девете године. Дечак се, видевши овакву љубав, претворио у пород пакла (бољу реч не могу да нађем). Али то се још и може поправити. Ја сам се дуго с њим мучила, саветовала сам се баћушком. Баћушка је рекао да се он сада мора поправљати као крошња дрвета када криво расте. Треба просто ломити карактер шибаме. Али то је разумљиво. Хвала Богу да је и мајка све схватила.

Недавно сам се суочила са одраслим 'маминим сином' (он има 47 година) и с његовом мамом која га обожава. Покушавала сам да с њим створим хришћанску породицу. То је био прави кошмар. Крај тог кошмара је мој уништени живот. О томе у Православљу нигде још нисам читала. Одговор на то питање нашла сам у листу Комсомолска правда. Чланак се назива 'Мамин син - то је дијагноза'.

Тамо пише: 'Одлепити се од мајке и оца својега и прилепити се жени...' А шта ако се не одлепи? Мајчина љубав код неких жена је таква да не могу ни да замисле да се њихов син ожени, оне захтевају да син воли само мајку. Оне као жрице (паганске свештенице) прождиру вољу својих синова; ниједна жена с којом син хоће да створи породицу њима се не свиђа. О мом случају баћушка је рекао кратко: 'Мајчинска љубомора'. Мајка се свугде мешала, телефонирали су у цркву и питала: 'Па јесу ли заједно отишли или је он био сам? А да ли су у цркви заједно стајали?' Она је постепено, лукаво и подмукло разбијала нашу везу. И постигла је своје.

Њему је 47 година, није био ожењен. Парохијани су ме одмах упозорили да нам мајка неће дати да живимо. Да тако нешто постоји нисам могла ни да претпоставим. Како је она слепа! Јер права мајчинска љубав је жртвена, она жртвује све ради среће свог сина. Ја такође имам сина, сада је ожењен. Увек сам желела да створи породицу, да роди децу.

А на крају овог чланка пише: Ако тако нешто приметите, одмах одлазите зато што ће мајка ипак победити - инстинкт ће победити разум'. Тако се управо и догодило. Мислила сам да ћу добити битку, али то је таква лавина (дволичност, лукавство) да просто нисам имала снагу да победим. Морала сам да се растанем.

А син? Како се он понашао у целој овој причи? Он је у свему подржавао маму, без ње и без њених савета није могао да живи. Она је гушила његову вољу, он као да и није мушкарац.

Све до данас не могу да схватим и мучим се питањима: 'Зашто и због чега по карактеру мушкарци бивају слични женама? Јер ни дужности, ни одговорности пред породицом он није имао и нема. У породичном буџету није учествовао. Мама му није дозвољавала да ми доноси намирнице, говорила је да свако треба да одвојено троши новац. Ти десет рубаља, она десет рубаља! - тако га је она учила. Издржавала сам породицу и хранила га тиме што сам радила неколико послова. Након посла сам вукла претешке торбе кроз цео град, трудила сам се да дођем кући на време да не би било никаквих приговора с његове стране. Једном сам морала да одем на преглед код лекара терапеута и када ме он послушао, приметио је да имам на раменима модре трагове - пруге од тих мојих торби. Доктор ме је упитно погледао, али ништа није питао. Дошавши кући испричала сам мужу, мислила сам да ће се сажалити, да ће му се пробудити савест, да ће почети да ми помаже. Али знате ли шта ми је на то одговорио? 'Даа, није у томе ствар, треба да купиш торбу-колица...'

Понекад сам заједно с мужем ишла у госте код његове мајке. Тамо су се такође до комичног догађале занимљиве ствари. Мене су остављали у дневној соби да гледам телевизор, а њих двоје су се удаљавали у кухињу да ручају или пију чај. И то се сматрало потпуно нормалним и природним. Ја за њих нисам постојала. А када је његова мајка долазила код нас у госте, доносила је своје обавезне тегле од мајонеза и тегле од пола литра са храном за свог сина. Ето какву брижну мајку има мој бивши сапутник у животу... Можда неко ко буде читао моје писмо неће поверовати у све ово. Али то је заиста, заиста било...

Једном сам на Васкрс пошла с мужем на рану службу, помолили смо се на Литургији и врло срећни и пуни одушевљења вратили се кући. Али какви су нас хладноћа и мрак запахнули од лица његове мајке која нас је чекала код куће и која је с љутњом и прекором одмах почела да га грди што је отишао на службу у време када је она журила код њега. Требало је видети то лице са осећајем кривице, његове испрекидане фразе извињавања. Пред мајком није стајао мушкарац од 47 година, већ ђак петог разреда којег грде због јединице. То је све она, она, ти си ме заменио за њу, она тебе вода по црквама...' - бесно је говорила мајка сину, чак ме не удостојивши ни погледа.

И у исто време његова мајка је верница, добра према другим људима, саосећајна...

А колико је таквих мајки само у нашем граду! А колико их је у целој земљи?!

С поштовањем Љубов Николајевна"

Надам се да ће не само Вама, поштована Љубов Николајевна, него и многим другима бити корисна ова књига, написана са осећањем дубоког саосећања према проблему који сте ви покренули.[4]

Сметња за "брижну мајку", објекат њене љубоморе и мржње може постати било која одрасла особа која ужива ауторитет код детета, био то наставник, тренер, свештеник, пријатељ, невеста (младожења) - било ко. Најсуровији, најбезумнији испади и поступци према "супарнику" у очима околине могу се оправдавати мајчином љубављу и бригом о сину који је доспео под "лош утицај". Али у стварности имамо посла с посебним случајем душевне страсти.

"Ми често мислимо да човека волимо, а њему се чини да је наша љубав ропство - пише митрополит Антоније Сурошки - Како би често он хтео да каже: воли ме мање, али ми дај да дишем! Или научи да ме волиш другачије, да твоја љубав буде за мене слобода, да не бих био заробљеник другог човека који боље од мене зна како ја треба да живим, у чему је моја срећа, какав је мој духовни или животни пут. Свако од нас то може да учини; свако од нас може да постави себи питање шта представља љубав о којој говори и коју доживљава.

Ово сам говорио много пута, али опет понављам. Онолико често колико човек говори: 'Ја те волим' - цео нагласак је на речи 'ја'; 'ти' је предмет моје љубави, а 'љубав' је онај ланац којим сам те спутао и држим те у ропству. Како се често догађа да љубав једног човека према другом претвара тог другог у заробљеника или роба. Тада 'волим' није стваралачко, животворно начело; реч 'љубав' као да представља мамац, удицу на коју је ухваћен други човек. Ако откријем да је таква моја љубав према људима или према једном, нарочито вољеном човеку, пре свега морам да постанем свестан ужаса што ја себе сматрам центром, што се све своди на мене: и догађаји, и људи - све се посматра с гледишта моје користи, моје радости, мог живота, и нико и ништа не постоји другачије до у неком односу према мени.

Ако се то схвати, ако нас обухвати стид и ужас, онда можемо почети, окренувши леђа себи, да гледамо у правцу другог човека и да покушамо да видимо његове особине, да га схватимо, да спознано његово постојање као лица одвојеног од нас, као другог, као човека који је повезан с Богом тајанствено и ван нас; и у складу с тим да се према њему понашамо".[5]

Могуће је да ће мајка покушати да трезвено анализира своје поступке да би схватила каква је њихова мотивација и шта се то с њом догађа. Ради тога она мора привремено да се "удаљи" од детета да би изгубљено истинско мајчинско осећање, разумевање нужности да поштује слободу личности детета, потиснуло нездраву психолошку приврженост.

Како се понашају младићи који су се нашли у оваквом "слатком" мајчинском ропству? Они слабији, меланхолични, улазе у игру коју им је наметнула мајка, личност мајке их потпуно гута, зарањају у свет женских доживљаја и брига, те, по правилу, одрастају као кандидати за хомосексуалце. Њихова свест, психа, здрава сексуалност неопходна за живот, мењају се под утицајем претерано заштитничког мајчиног васпитања.

Пошто се проблем хомосексуалности све упадљивије испољава у савременом животу, а савремени пастир мора да прима покајање и одговара на питања повезана са овим проблемом, размотрићемо га у контексту главне теме наше књиге.

Не постоји један узрок који је у стању да потпуно објасни формирање хомосексуалности. Али истраживачи различитих психолошких школа уочавају једну заједничку законитост: властољубива мајка и пасивни неуспешни отац јесу главне фигуре на чијој се позадини формира хомосексуалност.

Узмимо као пример ситуацију када у кући о свему одлучује само мајка. Као кормилар брода, она води свој дом у бурном животном мору, вукући на реморкеру мале чамце (мужа и децу). Она има заповеднички глас, она командује у породици, она је одлучна и честољубива у односу на будућност своје деце. Када дође до спорова, она обично истрајава на својој исправности. Други чланови породице покушавају да изнесу сопствено мишљење, али нико не може да се одупре њеној самоувереној упорности.

У другим ситуацијама њено властољубље се може испољавати не тако упадљиво. Она може деловати и лукавије, али ништа мање тирански. Крхка и нежна, она у исто време руководи кућом захваљујући својој гвозденој вољи, свом моралном лидерству (како она понекад вешто може да стави човека на његово место добро смишљеном фразом!) или чак лукавству (на пример, позивајући се у потребном тренутку на главобољу).

Али да јој не бисмо сувише брзоплето приписивали улогу главног кривца за синовљеву хомосексуалност, морамо да истакнемо да је мајка само један од лица која учествују у драми. Без подршке целог глумачког састава њој тешко да би успело да с успехом изађе на крај с главном улогом у тој болесној драми. Муж јој повлађује својим немешањем. Он зна само два начина реаговања на њене поступке: или да се извештачено наљути, или да се повуче у илегалу: телевизор, читање новина, домине, алкохол. Често велики део свог слободног времена муж проводи ван куће.

Деца у тој ситуацији могу да се понашају различито. Али лик "мајке-ментора", на којем она темељи своје понашање, по својој суштини је нездрав. Деца немају одакле да узму пример нормалних односа међу родитељима. Треба ли се надати да ће, почевши сопствени породични живот, почети да се правилно понашају у сопственој породици?

Од мноштва варијаната породичних односа једна је посебно важна. Ако мајка бира сина (или једнога од синова) као свог посебног опуномоћеника, она може поставити темеље његовог будућег хомосексуалног понашања. Али ради тога он мора да одговара оном обрасцу понашања који од њега очекује мајка.

У том случају син постаје (не у физичком или сексуалном), већ у емоционално-психолошком смислу њен муж. Особине које су недовољно изражене код њеног правог мужа мајка лукаво усађује свом сину. Не будући свестан онога што се

догађа, син се учи да игра онако како мајка свира и да се прилагођава њеним расположењима.

С времена на време његова вештина да задовољава мајчине емоционалне потребе награђује се и подстиче се. Али услед тога што син никада не може дати мајци оно што она стварно (али несвесно) тражи, његова приврженост њој, на крају крајева, разочарава њих обоје. Син никада неће моћи да постане њен прави мушкарац. Он усваја навике пасивног понашања уместо да се научи активном понашању. Његова тежња да угађа мајчиним жељама никада му неће дозволити да постане слободан и независан. Његови сексуални нагони се налазе под строгим мајчином контролом. С једне стране, он се учи да сигурно испољава своју мушку истрајност ради одбране мајке, а с друге, да одбацује ту истрајност ако је она у супротности с мајчиним интересима. Он је стално везан за мајчину сукњу и због тога обоје остају губитници.

Када би младић имао јаког оца који га подржава и који му служи као пример, све би могло бити другачије. Али отац, као што се сећамо, скрива се у илегали, он је преузео споредне улоге, представљајући образац капитулације пред јаком и властољубивом женом.

Младићи с јачом вољом приликом покушаја овакве врсте манипулисања схватају да се ту не ради о мајчиној љубави, већ о жестоком диктату. Интуитивно осетивши подметање, они преврћу мајчину богату трпезу постављену мајчиним бригама, трпезу претераног старања и привржености, затварају се у себе и временом праве самосталан избор животног пута. Ово је најправилнија и најздравија реакција од стране детета! Даље туторство и брига само ће појачати његову раздражљивост која често прераста у отворену мржњу.

Одговорност за обогаљену психу детета и у једном и у другом случају сноси искључиво одрасла особа, то јест, мајка. Жена која по сваку цену тежи душевној блискости с дететом може доћи до његовог суровог понижења, може га довести до насилног смештања у психијатријску болницу. Код таквих мајки је необично развијена способност убеђивања, способност која почива на страсности и чврстости карактера. Оне лако налазе савезнике и саборце међу најразличитијим људима у својој "борби" за дете.

На разговор код психолога дошла је жена. Жали се на несаницу. Током сеансе се успоставило да она има врло тешку породичну ситуацију. Син јој је инвалид. При томе, како она каже, све се догодило њеном кривицом.

Пре пет-шест година син је без њеног знања отишао у манастир где је нашао свештеника који је одговорио на питања која су га узнемиравала. Јако је желео да постане монах. Пре тога је студирао последњу годину на престижном факултету, а пред њим је стајала блистава каријера. Мајка се бавила породичним бизнисом у прехрамбеној индустрији и видела је сина као свог наследника.

После више покушаја да "утиче на тог баћушку" преко епархијске управе мајка се одлучила на очајнички корак. Замолила је сина да узме зимске ствари које би му,

наводно, предала преко кондуктера воза. Након што је син ушао у купе, двојица јаких момака су га свезала и спровела у место боравка. На железничкој станици заробљеника је чекало санитарно возило. Настојањем мајке, момка су на силу сместили у психијатријску болницу.

Изашавши из болнице, он се више не враћа у манастир, бави се аутомобилским бизнисом, не покоривши се у потпуности мајчиној вољи. Током обрачуна између криминалних банди које контролишу испоруку аутомобила, долази до експлозије и услед тога момак задобија тешку повреду лобање и мозга, али чудом остаје жив. Остаје без ока, дуго времена се налази на лечењу у најпрестижнијим клиникама. Младић је поднео мноштво тешких операција, али рањавање се показало толико тешким да остаје инвалид за цео живот.

Мајка доживљава све што се догодило као казну Божију и има дубоко осећање кривице. Има критични артеријски притисак, несаницу, болове у срцу. Она се такође врло дуго времена лечи у болницама, али лечење даје само привремено олакшање.

Мајка мисли да се сва та страдања као бумеранг враћају њој и не зна шта да ради. Боји се да иде у цркву зато што мисли да јој Бог неће опростити оно што је учинила сину.

Син јој то ниједном није пребацио, пошто је веома везан за своју мајку. Али то што се догодило нипошто није побољшало њихове међусобне односе, управо обрнуто, појавила се отуђеност. Одлазак у манастир за њега је био први самосталан избор у животу.

И ето, мама је на сеанси код психолога.

Два месеца трајале су сеансе након чега се психичко стање жене побољшало. Психолог јој је посаветовао да опрости на првом месту себи, да опрости и благослови све оне људе који су учествовали у овом случају. А пошто је жена осећала кривицу пред Богом за оно што се догодило, предложио јој је да оде у храм и поразговара са свештеником. Јер у таквој ситуацији просто је немогуће решити проблем без искусног духовног руководства.

Дете које је толико везано за маму и не наслућује колико је дубока његова зависност од "мајчине топлине" која у потпуности паралише вољу за самосталан живот. Тек ће неповратно протекло време младости проведене под "сигурном" заштитом "брижне мајке", најчешће неуспели лични породични живот, временом приморати човека да да трезвену оцену оваквих ненормалних односа и отвориће му очи за њих.

Обично деца која су одрасла у атмосфери мајчине привржености када одрасту, после смрти своје мајке доживљавају неочекивана нова осећања. Мајчина смрт као да их ослобађа од нечег. И премда се таква смрт веома снажно и драматично доживљава, ипак се касније у себи човек осећа слободним. То се кидажу мајчине везе, са смрћу мајке умире њена власт.

Нема свака жена довољно храбрости да трезвено оцени узрок онога што се догађа. У поверљивом разговору пастир се може потрудити да објасни мајци (ако је она уопште способна да ишта схвати, осим својих осећања) да права љубав тражи само добро за вољену особу у оном облику у којем она себи то добро замишља, жели добро, а не поседовање, она не гуши у својим загрљајима. А апостол Павле говори још боље: права љубав не тражи своје (Рим. 13), то јест, своје добро, своју срећу на рачун потчињавања и гушења вољеног човека, ма ко то био. Истинска љубав припрема дете као одвојену, као самосталну личност, што значи личност која живи на сопствени начин, која има свој животни пут. Истинско, скривено осећање љубави у мајци или оцу зна да се није родило моје власништво, већ посебна Богом створена личност која по свом личносном својству није "ја" и не може бити моје власништво. За мајку је важно да схвати да је њено дете одвојена личност, а не саставни део родитеља. Понекад је жени нарочито тешко да се помири с тим, а још ако има ауторитарни карактер, то је онда двоструко теже, јер дете је моје, оно што хоћу то и радим, и није важно колико има година - дванаест, двадесет три или тридесет седам" [Када је син једне мајке отишао у манастир, она је узвикнула: "Није га Бог родио, него ја"; нап. срб. прир.].

Да би се процес развоја психолошке аутономности човека завршио успешно потребно је да његови родитељи буду довољно увиђавни да свако од њих схвати неопходност да помогне детету у његовом одвајању од родитеља у одређеној етапи његовог развоја. Да би дете могло успешно да прође кроз "друго рођење", психолошко одвајање од родитеља, ови морају:

- да прихватају дете онаквим какво оно јесте, а не онаквим каквим би они хтели да га виде;
- да поштују жељу детета да самостално проучава свет око себе, да му то дозвољавају да чини;
- да подстичу изражавање независних мисли, осећања и поступака (у складу са узрастом детета);
- да буду способни да изразе разумевање и подршку када су ови детету потребни;
- да буду пример психолошки зрелог човека који отворено изражава детету своја властита осећања;
- да јасно одреде шта забрањују детету да чини и отворено да кажу зашто, а не да прибегавају насилним методима;
- да му не забрањују да отворено изражава своја осећања, да признају и разумевају та осећања и потребу њиховог испољавања;
- да помажу и подстичу поступке детета, усмерене правилном истраживању околног света, користећи реч "да" два пута чешће, него реч "не";

- да не упадају у очајање и депресију ако дете одбије да користи вашу помоћ;
- да не покушавају да живе живот уместо детета;
- да признају у њему самосталну личност која има своја гледања, жеље и тежње.

У закључку овог поглавља навешћу још један цитат из К. С. Луиса: "Ко није видео жену како троши младост, зрелост, па чак и старост на незаситу мајку, слуша је, угађа јој, а ова, као прави вампир, сматра је непријатном и тврдоглавом. Можда је њена жртва и дивна (мада ја у то нисам убеђен) али у мајци, ма колико тражио, ништа дивно нећеш пронаћи".[6]

НАПОМЕНА:

1. К. Михајлов, Нега болесника са елементима психотерапије, Ростов на Дону, Феникс, 2000, стр. 147-160.
2. С. Н. Љутова, "Мајка. Негативни аспект архетипа". Одломак из књиге Социјална психологија личности (теорија и пракса), Циклус предавања, Москва, 2002.
3. А. Н. Островски, Дrame, Москва, 1979, стр. 167
4. Узгред, сада овакве мајке оправдавају своје понашање својом "православношћу": кажу, у Русији су млади брачни парови увек живели с родитељима који су их учили премудростима породичног живота и да је то освештено традицијом, а све што није тако је грех. Код мојих пријатеља ствар је догурала дотле да је муж одвео жену у иностранство на извесно време да би довео породицу у нормалу. Тако је пред пут рекао жени: "Ти ћеш поћи за мном". Женина мајка је рекла кћерки: 'Ако одеш, ти си лоша кћерка, ти ме не волиш и остављаш ме". Резултат: управо пред полазак на пут младој жени се појавила чудна болест. Лекари ништа нису могли да јој утврде, али она није могла да устане из кревета. Мајка је обишла све лекаре, подигла је страшну галаму, али ситуацију је спасао муж: он је ипак одвезао "болесну" жену са собом (примедба једног од првих читалаца рукописа).
5. Митрополит Сурошки Антоније, Човек пред Богом, Москва, 1998, "Закон живота. Однос према другима".
6. К.С. Луис, Љубав, патња, нада, Москва, издавачка кућа "Република", 1992, стр. 224.

Мој је син, и никоме га не дам!
Прича Ане Нагорне

Моја другарица Јуља, била је девојка образована и начитана. Читала је Лорку на руском и у оригиналу, сатима је могла да цитира Блока и Цветајеву, до суза је волела Бетовена, са заносом је слушала рок групу "Машина времена" и непоновљиво добро је правила пуњену гуску. Била је душа сваког друштва и без ње је увек било досадно и некако непријатно.

И све је код ње било добро и доста момака ју је симпатисало. Али она никоме није давала предност. Маштала је: цео свој живот ћу посветити вољеном новинарству и увек ћу служити људима.

Али једном је дошла у госте у једну кућу и упознала се с младим момком који је био неколико година млађи од ње. Момак се занео слушањем стихова, звонким смехом младе девојке, који је звонио као звончићи, и међу њима се догодила љубав која је дошла као бојажљива гошћа.

Све би то било сасвим обично да се наједном на хоризонту није појавила младићева мајка - Валентина Васиљевна, која је живела својим животом у другом стану, на другом крају града, и долазила је једном недељно да свом синчићу остави новац за кромпир и кобасицу. Угледавши Јуљу поред свог сина, мајка је предосетила несрећу. Синчић, њен Мишењка, је у опасности. Повод за ближе упознавање ускоро се појавио. Окупили су се на рођендану. Мајка је била разведена и зато је дошла са својим невенчаним мужем, окупиле су се тетке и тече, сестре и браћа. Позвали су и Јуљу.

- Она студира, па према томе нека спрема Мишу да се упише на факултет - рекла је Валентина Васиљевна.

- Да, да, да - сложили су се чланови породице.

- За њу није обавезно да студира, а Миша мора да се упише - додала је мама.

Чланови породице су почели бурно да расправљају о будућем Мишењкином уписивању на факултет, често помињући заменицу "она", ниједном се не обративши девојци која је седела ту поред њих, чак и не ословивши је по имену. Јуља је то прихватила као нешто што мора бити и тихо је штрпкала с тањирџицама руску салату. "Такав је ваљда обичај у овој породици. Свака породица живи на свој начин. Треба се на све навићи и све прихватити с миром..,"

Следећег пута Миша је позвао Јуљу да је упозна са својом мамом у ужем кругу: биће он, мама и Јуља.

- Ти мало седи овде, прегледај часописе, док ја ручам с Мишом, па ћемо после разговарати - рекла је Валентина Васиљевна девојци.

Јуља је прочитала све часописе док су мама и син више од сата разговарали у кухињи.

"Но? Можда имају озбиљан разговор?"

До пријатељског разговора није ни дошло.

Пролазило је време. Јуља је долазила код пријатеља, писала с њим саставе и диктате, спремала му ручкове и помагала у кући. Недеља је била посвећена позориштима и одласцима у музеје. Мама се осећала спокојно: Миша је под надзором и негом, спрема се за факултет, Јуља ни на шта не претендује.

Али једном је Миша предложио Јуљи да оду код матичара и да се венчају. Радости није било краја. Али ту се умешала Валентина Васиљевна.

- Мишо! Ти си полудео! Теби је још рано да се жениш! Уосталом, ја бих хтела да се ожениш Иром, са шестог спрата.

- Мама, ја волим Јуљу и хоћу да се оженим само њом!

- Ти се никада нећеш оженити њом! То ти обећавам! Одмах ми дај личну карту!

Лична карта је била насилно одузета и Мишу су ставили у кућни притвор. Узалуд га је Јуља чекала неколико сати на договореном месту код матичарског уреда. Миша није дошао.

Даље нема смисла подробно причати овај случај. Ствар се завршила тиме што је након два дана Миша припретио мами да ће изаћи на улицу преко балкона (а становали су на осмом спрату) и Мишу су на једвите јаде пустили да изађе из кућног притвора.

Ускоро су се Миша и Јуља венчали, а након извесног времена Јуља је саопштила супругу да очекује дете.

Валентина Васиљевна је такође за то сазнала и толико је омрзла снају да није хтела ни да је види, ни да је чује. Миша и Јуља су изнајмили стан, обоје су радили. Тада су Мишу позвали у војску. Јуља остаје сама, ради, право с посла је одвозе у породилиште. Много тога је Јуља поднела, али је волела свог синчића свом снагом мајчине љубави, радила је, неговала је сина, једном речју, подизала га. Писма од Мише добијала је готово свакодневно. Једном јој је Миша послао писмо, а у њему је било још једно писмо, написано другим рукописом. Миша га није прокоментарисао и Јуљи је преостало само да нагађа зашто јој га је послао. Највероватније из простодушности. Било је то писмо Валентине Васиљевне свом сину у војсци. "Драги сине! Драго нам је што добро служиш. Али мене и баку је страшно погодила ужасна вест и не даје нам да живимо. Пишеш да ти се родио син. Када сам то сазнала, одмах сам се разболела, подигао ми се притисак, те и сада лежим у болници. Врло се лоше осећам. Бака болује код куће, сваки дан јој долази лекар и даје јој инјекције. Сине, шта то радиш с нама? Помисли на мене и

на баку. Шта ће ти она са својим сином? Ти можеш дивно да удесиш свој живот. Дођи к себи! Ја сам те хранила, васпитавала, давала своје снаге, а ти си тако незахвално поступио. Мишењка, ми те волимо. Ја и бака те молимо: разведи се и врати се својој породици. Врати нам се. Надамо се да нас нећеш оставити. Твоја мама".

Јуља је била потресена. Али она је веровала у боље, ускоро ће доћи Миша и све ће се брзо вратити на своје место. Једном када је малишан имао већ годину дана и осам месеци, дошла је свекрва. У сусрет јој је искочио дечак сав у светлим коврџама, почео је да се смеје, да пружа ручице и да нешто тепа непознатој баки.

- Ох, Сашењка! Како си велики порастао! - каже она унуку.

- А вас сам све по мртвачницама тражила, цео град сам обишла...- то каже снаји.

- А зашто по мртвачницама? Ми живимо добро, Бог нас чува. Истина, Сашењка се понекад разболи, али добри људи нам помажу - одговорила је Јуља...

Након неког времена дошао је и дан када се Миша вратио из војске. Наговорио је Јуљу да се преселе код маме зато што је веома волео маму и није хтео да је љути. Мама је веома хтела да њен син живи поред ње... Како ће он живети без њене бриге? Она се у то време већ вратила у свој стан и почела је на све могуће начине да се брине о свом сину.

Јуља је била васпитана у послушности и поштовању према старијима. Знала је да мора да воли и поштује своју свекрву. Ноћима је прала рубље својој породици и свекрви, пекла је колаче и надала се да ће растопити лед непријатељства својом кроткошћу и да ће заслужити љубав своје свекрве. Запослила се на два посла да би могла да купује синчићу воће и деликатесе. Враћала се кући касно и на прагу је сретала сурове очи свекрве и веома увредљиве речи: "Јеси ли се наскитала?!" Даље је следила псовачка лексика. Јуља је одлазила у купатило, пуштала воду и горко плакала. А у врата јој је лупала Валентина Васиљевна и скоро певала: "Хистеричарко, хистеричарко, хистеричарко!!!"

Валентина Васиљевна је била потпуно здрав човек. Човек веома миран и дружељубив пред људима. Лепог изгледа и у најбољим годинама. Када би Јуља барем неком испричала шта се догађа у кући, једноставно јој не би поверовали. Али најгоре је било то што се Миша толико бојао своје мајке да није могао да јој каже ни речи. Није могао да заштити своју Јуљу зато што није хтео да увреди маму. А мама је светиња. Шта је мислио Миша никада нећемо сазнати.

У оваквом хаосу пролетело је девет година породичног живота. Но најзанимљивије је то да се мржња свекрве и њене мајке с годинама није смиривала, она се однекуд потхрањивала и цветала. Осим ружних речи на Јуљину главу су летели тањире, па чак и тигањи. Кући јој се просто није ишло. Стихови јој се нису читали, Бетовен јој се није слушао. Суботом и недељом Јуља је узимала свог синчића, на брзину му је правила сендвиче и ишла с њим у природу. Миша је то

време проводио са својим пријатељима и другарицама - у њиховом друштву није било уобичајено да се породично срећу.

На крају крајева, породица се распала.

Шта је у том тренутку осећала свекрва, не знамо. Можемо претпоставити - олакшање, зато што је, срећући Јуљу растројених живаца и јако омршавелу, бивша свекрва јој ниједном није изразила своје саосећање, нити је изразила подршку. Јуља је остала сама са мноштвом проблема, с малим сином, без средстава за живот.

Миша је одмах довео у кућу другу снају, Алу. Можда ће се ова свидети мами? Друга снаја није била нимало бојажљива. Није имала душевну потребу да се свиђа свекрви. Она је ту газдарица и тачка. Ала није дуго трпела љубомору и хирове своје свекрве. Након извесног времена одлучно је показала свекрви врата, пропративши своје жеље псовком, те је Валентина Васиљевна отишла у свој нови стан без опроштаја.

Ускоро је Јуља отпутовала у другу земљу, није се више удавала. Другарице јој преносе да је се Валентина Васиљевна сада сећа с великом топлином, чак јој шаље и поздраве. А зашто? Можда зато што она сада не представља за њу никакву претњу? Па вратила је мајци њеног синчића. Иако по велику цену. Друга жена је друга супарница. Сад је њој поклоњена сва пажња. Иако јој и године нису оне, ни снаге нису више оне. Али ипак: нема и неће бити достојне жене за њеног сина. Они још увек као и раније дочекују своје породичне празнике - мамин рођендан и синов рођендан, Нову годину, у уском породичном кругу: мајка и син. А ко им још треба?

Проблеми непотпуне породице

Као и мајка, тако се и отац може наћи у положају самохраног родитеља ако је принуђен да васпитава своју децу и да решава све породичне проблеме без учешћа другог супружника. Самом човеку није нимало једноставно да васпитава децу. Али и један родитељ је у стању да се избори са тим задатком. Уз Божију помоћ је све могуће!

Савремени морал диктира циничне законе и сурова правила. Ако родитељима није пошло за руком да се ослободе детета за време трудноће, друштво им пружа неограничене могућности да га се ослободе за живота. Развод је један од таквих предлога. Сваки дан у стотинама и хиљадама породица, залупивши вратима, одлазе из куће, било отац, било мајка, цепајући дечије срце, газећи грубом кокулом крчки изданак људске душе.

Главни ударац ове трагедије не доживљавају одрасли. Он се обрушава на децу. Лишена родитељске заштите и покровитељства, деца постају отворена мета за распаљене стреле непријатеља нашег спасења. Рушење родитељског ауторитета у породици неизбежно доводи до краха сваког ауторитета у друштву. Створити раздор међу укућанима - ето шта хоће да постигне ђаво. Рушећи очински дом, разарајући породично огњиште, он истерује дете на улицу с њеним таванима и подрумима, тамо где делују закони џунгле.

Стотине хиљада разорених породица дневно, стотине хиљада деце лишене детињства, препуштених на милост и немилост судбине. Она то неће опростити одраслима, сурово и немилосрдно ће се светити онима који су их одбацили. Деца из несрећних и разорених породица редовно попуњавају армију малолетних преступника. Њихове многобројне банде очајнички се боре за опстанак, за своје место под сунцем. Лишена детињства, што значи и доброте, милосрђа и човечности, ова огорчена деца објављују рат против очева, бацају изазов целом друштву.

Развод родитеља за дете је увек драматичан. У случају ако оно остаје с мајком ситуација се најчешће развија у два правца: или се мушка улога у потпуности преноси на сина, који се на психолошком нивоу доживљава као најстарији мушкарац у породици, или мајка, у тежњи да компензује сину непотпуну породицу, наставља да га "мази", чак и кад је он одрастао. У вези с тим могу настати најтежи и најдраматичнији сукоби. Ако је жена доминантна, изгубивши првог мушкарца, сада се труди да другог мушкарца (сина) не испусти из руку. Пријатељство с неком девојком може изазвати код такве мајке оштро негативан став: "Види како је алкава, не уме да кува..." У најбољем случају она ће се потрудити да је "мало трпи". Ако пак син хоће да изађе из родитељског окриља, чуће следеће: "Ти ме одбацујеш. Ко ће ме гледати ако ме изненада погоди парализа? Ја сам ти посветила сав свој живот..." и слично.

Савршено је јасно да у овом случају имамо посла с родитељском приврженошћу. Размотримо још једном разлику између родитељске привржености и љубави. Родитељска љубав припрема дете за животни пут. А приврженост га васпитава и одгаја за себе. Приврженост користи дечију љубав у датом тренутку када је дете уз родитеља и наставља да га спрема за себе у будућности.

Данас има много младих људи који немају визију своје будућности, они немају властите животне стратегије. И зато када се поведе разговор о томе како градити свој породични и професионални живот, они су у потпуности послушни својим родитељима. Али свако од нас код Бога има своје посебно назначење и човеков задатак је да пронађе свој пут, свој правац, своју животну мисију.

Задатак родитеља је да максимално припреме дете за сусрет с реалношћу живота.

Шта значи припремати дете за сусрет с реалношћу живота? У животу човека очекују најразличитије непредвиђене околности. И зато је дете неопходно припремити да се суочи с њима. Ако се дете разболело, треба га учити да

савладава болест: не да цмиздри, не да слини, нити да се качи о врат родитељима. Треба га припремати различитим процедурама прекаљивања, које могу ојачати његово здравље. Али неке мајке припремају своје дете за себе, а не за његов будући живот, оне се боје да примењују на њега било шта осим таблета и сирупа.

Шта значи припремати дете за себе? То значи васпитавати га тако да оно у будућности буде стално везано за мајку. Оваква мајка несвесно гради своје односе с дететом тако да дете увек буде уз њу. Најбоља варијанта, када је дете уз њу, и потпуно је зависно од ње, јесте када је оно болесно. Зато мајка (она уопште тога није свесна) тако васпитава своје чедо да оно стално болује. Шта она чини у том правцу? Уместо челичења дете кљукају таблетама и утопљавају. Уместо здраве и једноставне хране труде се да га хране свакојаким необичним јелима. Уместо тврде постеље смештају га у меку.

Штавише, постоје не само такви физиолошки методи уз помоћ којих мајка у потпуности потчињава дете себи, него и формуле општења уз помоћ којих мајка прави дете у потпуности својим власништвом. Дотаћи ћемо неке од тих момената.

Шта може да учини мајка да јој дете у потпуности припада? На пример, мајка је једном веома тешко пропатила због тешке болести сина. Она је све учинила да би он преживео. И он је преживео. При томе је мајка доживела велику унутарњу радост оног тренутка кад је њен син почео да се опоравља: "Ја сам успела". И та радост коју је она доживела и која је потпуно искрена, постаје почетак увиђања да се дете налази у потпуној зависности од ње. Од тог тренутка сваки почетак болести детета мајка сваки пут унутарње доживљава као почетак његове смрти. И одмах се сећа оне радости коју је доживела када је њено дете оздравило: "Без мене би умро". Једном доживевши овакво искуство, мајка се у тренутку опасности враћа том искуству. Она се односи према детету управо тако: "Без мене ће умрети". Сада то као да постаје тајна која је настала у мајци, тајна пристрасног општења с дететом. Касније мајка почиње да се понаша на такав начин да дете сваки пут буде неспособно да опстане без ње.

Шта се догађа даље? Дете негде око пете године почиње да стиче пријатеље и другове. А мајка, ни сама то не примећујући, неприметно све његове другове одбија од њега. Дозвољава му да се дружи само с таквим друговима који неће спречити дете да остане уз њу.

Када њено чедо постане одраслије: старији дечак, младић, мајка чини све да дете буде код куће, уз њу...

Погледајмо сада заједно у чему је емоционална потреба деце из непотпуних породица пре свега. Њима је потребно пре свега да:

- виде да је родитељ емоционално здрав и уверен у будућност. Зато, драги самохрани родитељи, расправљајте о текућим страховима и проблемима с ким год хоћете, само не с вашим децом.

- имају дом у којем влада ред и осећа се стабилност, захваљујући мудрому управљању мајке (оца).
- имају могућност да слободно изражавају љубав према оба родитеља.
- разумевају да она, деца нису крива за то што су се родитељи развели (примећено је да деца несвесно преузимају на себе кривицу због развода родитеља).
- добијају емоционалну подршку и утеху када им то буде неопходно и да имају могућност да теше друге.
- науче да увиђају своја осећања и буду поштени према самима себи.
- имају могућност да граде односе с другим људима, мимо родитеља.

Шта мора да има на уму самохрани родитељ да би његова деца израсла у хармоничне и целовите личности? Покушајмо да то изложимо укратко. Пре свега, запамтите да реаговати на поступке свог адолесцента треба НЕ променом свог унутрашњег стања (љутње, депресије, разочарања), већ променом СПОЉАШЊЕГ понашања. Зато:

Не треба Задржавати се на негативним осећањима.

Треба Искрено опростити супругу који није с вама.

Не треба Трудити се истовремено бити и отац и мајка.

Треба Бити мудра мајка (или отац) извршавајући предназначење које вам је дао Бог.

Не треба Мислити да ће ваша деца одрасти, тако што ће бити више "ускраћена", него деца из потпуних породица.

Треба Веровати да у односу на ваше дете Бог има посебан Промисао и ваш је задатак да му помогнете да се оствари.

Не треба Критиковати и судити одсутног супруга.

Треба Сећати се у присуству детета лепих страна одсутног супруга и не спречавати дете да гради с њим односе.

Не треба Живети од новца који је добијен позајмљивањем.

Треба Брижљиво планирати свој породични буџет, у мери одрастања уводећи у то и децу.

Не треба Штитити децу од посла који могу да обаве у кући.

Треба Учити их да раде домаћи задатак према унапред састављеном распореду.

Не треба Трудити се надокнадити губитак оца (мајке) засипајући дете поклонима.

Треба Признати и прихватити да губитак оца (мајке) нећете моћи да компензујете ничим.

Не треба Допуштати непоштовање и безобразлук од стране деце, страх који доводи до неспособности васпитања детета.

Треба Превладавати уз помоћ Божијом страх од тога да се буде одбачен, страх који доводи до неспособности васпитања детета.

Не треба Очекивати да ће дете моћи да надомести ваше душевне потребе.

Треба Ширити круг пријатеља који би могли да пруже емоционалну и духовну подршку.

Не треба Утврђивати се у томе да "обавезно морате да ступите у нови брак ради тога да бисте били срећни и да бисте нашли помоћника у васпитању деце".

Треба Учити се уздати се у Господа, Који воли вашу децу љубављу коју не можете чак ни ви да пружите својој деци.

"Ми смо уместо тебе већ све решили..."

Међу узроцима због којих родитељи траже помоћ или савет од свештеника, могу бити промене које се догађају детету. Вероватно је попустило у учењу, почело је да се занима за нешто што је у супротности са интересима родитељима, или је почело да има своје тајне. Смањила се могућност родитељске контроле и старања. Разговор родитеља са свештеником о узроцима заоштравања односа с дететом може постати изврстан повод за увиђање и промену ситуације. Понекад се односи између мајке и кћерке нагло раскидају. Раније послушна кћерка почиње да избегава разговоре с мајком, да се дрско понаша, да се касно враћа кући, одбија да изврши задатке.

Понекад родитељи до извесног тренутка успешно воде и васпитавају своју кћерку или сина и при томе строго програмирају њихову будућност. Обично их уписују на онај факултет или усмеравају оној научној или професионалној делатности у којима су се родитељи својевремено и сами прилично успешно остварили. На пример, отац је шеф катедре Медицинског факултета и хоће да његова кћерка обавезно студира медицину. Али она може имати, рецимо, педагошке способности, жељу да се посвети раду с децом. И све док се она слаже с родитељима у избору свог животног пута односи су веома добри. Родитељи јој помажу, припремају је, али када она након уписа наједном схвата да то није њен пут, ту почиње прави правцати рат.

- Ти нас не волиш, ми смо за тебе све учинили, ми смо толико новца потрошили на приватног професора.

Овде мудри пастир мора да помогне родитељима да признају право детету на самоопредељење у животу.

Сећам се како је у време перестројке једна од ондашњих популарних рок група[1] изводила једну једноставну и искрену песму која је не може бити боље одражавала оно што је хтело да каже млађе поколење старијем. Ту песму су певали адолесценти у време моје младости. Недавно се опет нашла у мојим рукама - вероватно да би ушла у текст ове књиге:

Не треба да ме убеђујете у вашу исправност,
Не треба да ме учите како да живим, шта је забрањено.
И у нама да видите само децу,
Да нам намећете старе идеје,
Не треба, свеједно их нећемо прихватити.
Ви сте владали свиме и у свему имате права,
Ако покушаш да не послушаш, добро се држи,
Ко ће ако не само ви да негује та ваша права,
Ви сте толико тога починили у вашем животу.
Одрасли, па схватите нас, одрасли!
Ми хоћемо просто да живимо
Нешто мало правилније од вас!
Одрасли, све обмане, сву прошлост
Спремни смо да заборавимо,
Па схватите и ви нас.
Ви сте живели по принципу: у праву је онај ко је старији,
За нас бирајући шта се може, а шта се не сме,
Какве филмове да гледамо,
О чему да брбљамо у дворишту,
Па чак и кога да бирамо за пријатеље.
Одрасли, па схватите нас, одрасли!
Ми хоћемо просто да живимо
Нешто мало правилније од вас!

Одрасли, све обмане, сву прошлост

Спремни смо да заборавимо

Па схватите и ви нас!

Да ли ћемо данас чути ову молбу за разумевање или ћемо као и пре истрајавати у својој исправности?

Претеране бојазни, несигурност за будућност сина или кћери, страхови и сумње родитеља - све то често постаје разлог да страхови постају реалност, а живот детета буде сачињен од тешкоћа и проблема.

Пошто помоћ тражи родитељ, основна пажња пастира мора бити усмерена на то да управо њему, родитељу, помогне да схвати своје страхове и проблеме, да схвати колико су умесна и сврсисходна његова негативна осећања због детета. Иза страха и несигурности родитеља, иза жалби због одсуства контакта, најчешће се крије претерано властољубиви и турски став према детету, тежња родитеља да руководи, саветује, препоручује без схватања истинских потреба сина или кћерке.

Таквим властољубивим родитељима који гуше и штите својствено је или да не примећују сопствени притисак, или да га доживљавају као нешто нормално и природно. Обично они овако објашњавају свештенику своје понашање:

- Па ја му желим само добро, ја са својим животним искуством боље знам како да поступим у тим ситуацијама...

Пастир за време разговора треба да узима у обзир неадекватност оваквог родитељског става, некритични однос према властитом понашању и при томе да испољава опрезност.

Сваки је човек у свом животу прошао кроз критични узраст - критичну етапу у процесу одрастања. То је период од тринаест до деветнаест година (иако су то веома неодређене границе). Прелазни узраст је веома бурно време пуно неочекиваности. Управо се у то време догађају емоционалне, социјалне и физиолошке промене које шокирају и доводе у очајање многе родитеље. Оваква осећања доживљавају и они родитељи који се труде да васпитавају своју децу у вери и љубави.

Адолесцентни период је период преласка од адолесцентног ка зрелом животу. И зато је процес супротстављања родитељима у овом узрасту природан, то је природно одвајање од родитеља, потврђивање себе као самосталног, независног и посебног човека.

Мала деца обично подражавају понашање и поступке својих родитеља. Али када достигну адолесцентни узраст, њихово гледање на ауторитет и власт родитеља најчешће се мења. У овом периоду живота она веома много зависе од понашања и мишљења вршњака. Адолесценти престају да виде у родитељима непорециви

ауторитет и извор истине у крајњој инстанци: они доводе у сумњу способност родитеља да одређују шта је добро, а шта је зло, те сами почињу да одређују шта је истина, шта је лаж, шта је добро, а шта је лоше.

Према овом периоду у животу адолесцената треба се односити с разумевањем. Не поричући могућност тражења и самосталног избора вредности, интересовања и приоритета, мудри родитељи треба да одреде оквире и правила са одговарајућим дисциплинским мерама у случају њиховог нарушавања.

Дисциплинске мере треба одредити само с једним циљем: да се у адолесценту развију самодисциплина и самоконтрола. Јасно изложена правила понашања постоје само ради тога да би адолесценти схватили да их до неизбежних дисциплинских последица не доводи рђав карактер родитеља, већ њихов властити погрешан избор.

Неки родитељи не схватају колико је важно јасно одредити границе адолесценту, све док се не суоче с његовим побуњеничким духом. Исправити понашање адолесцента у прелазном узрасту изузетно је тешко. Ако хоћете да одгајите децу с навикама самодисциплине, будите доследни у односу на границе које сте одредили.

Често мислимо да је строгост немогућа без грубости и љутње. Али то није тако. Човек може бити строг без грубости. Важно је да увек има на уму да је циљ истинских правила и ограничења да науче адолесцента самоконтроли и да му помажу да развија карактер који је угодан Богу.

Разуме се, родитељске границе и правила која се примењују на адолесцентни узраст, не смеју да важе на одрасле и самосталне људе. Родитељска власт, умесна у прелазном узрасту, у време када дете још увек економски зависи од родитеља, не може се односити на питања избора животног сапутника, професије, животног пута, хобија и интересовања.

НАПОМЕНА:

1. "Благи мај".

Пастирско старање о родитељима који претерано штите своју децу

Главни циљ пастирског рада са оваквим родитељима је да им помогне да схвате да деца нису власништво родитеља. Она припадају самима себи. Деца су Божији задатак родитељима и то на одређено време.

Мудри родитељи врло рано почињу да говоре својој деци да су им била послана од Господа и да је то њихова родитељска дужност - да воле своју децу и да се брину о њима док не одрасту. Такви родитељи се понашају према деци као да су она драгоцени поклони који су им послати на кратко време. За њих се главни задатак васпитања не састоји у томе да се деца приморају да се прилагођавају родитељским очекивањима, већ у томе да подстичу њихову самосталност, да формирају њихову јединственост и индивидуалност.

Свако дете је индивидуална личност, оно долази у овај свет са својом животном мисијом, са својим талентима и интересовањима. Нико не може увек и поуздано знати шта може учинити и шта ће постати ово или оно дете.

Џебран Халил Џебран у својој дивној књизи Пророк изврсно изражава ову идеју. Обраћајући се родитељима, он пише: "Ваша деца нису ваша деца. Они су синови и кћери живота који траје сам по себи. Она долазе кроз вас, али не и од вас, те су, на тај начин, она с вама, иако не припадају вама. Можете да се трудите да им будете слични, али не и да тежите да их учините сличним вама. Јер живот не иде назад и не чека јучерашњи дан. Ви сте лукови из којих се ваша деца, као живе стреле, одапињу напред".

Када родитељи почињу да посматрају своју децу као драгоцени дар од Бога, дар у којем могу да уживају тек за кратко време, они на други начин виде своју родитељску улогу. Када родитељи одгајају посебну природу и личност свог детета, оно расте као цвет под зрацима сунчеве светлости. Родитељска мудрост је посебан дар Божији. Господ даје мудрост; из уста Његових су знање и разум (Приче 2, 6). Када родитељи покушавају да приморају своје дете да буде нешто што оно није и што потенцијално није у стању да буде, они поступају супротно од мудрости и не чују у свом срцу глас Божији. Дух таквог детета ће слабити, његов личносни потенцијал ће сахнути попут јесењег лишћа на дрвету.

Већина родитеља критикују своју децу и пребацују јој када ова чине нешто што се не свиђа родитељима. Али најбољи родитељи су они који посматрају себе као основни узрочник овог или оног понашања своје деце. Они схватају да ивер не пада далеко од класе. Када настане проблем с вашим дететом, завирите у себе и питајте се: "Шта је то у мени што је створило ову ситуацију?"

У раним годинама деца су готово увек реактивна. Њихово понашање, добро или лоше, умногоме је реакција на то како се према њима опходе њихови родитељи и други људи око њих. Успех у решавању тешкоћа с којима се суочавају деца постаје могућ када родитељи почну да схватају своју одговорност за ове или оне поступке деце.

Приликом пастирског рада с родитељем који претерано штити своје дете корисно је разјаснити какве конкретне захтеве он упућује детету, то јест, каквим би он хтео да види свог сина или кћер, како и када се ти захтеви постављају и шта тим поводом отац или мајка најчешће говоре свом детету. За овакве родитеље обично су карактеристични приближно исти захтеви који по правилу и чине основу сукоба и свађа које избијају чим се зачују овакви захтеви. Ови шаблонски захтеви се могу чути у многим породицама:

- Када ћеш почети да учиш?

- Не разговарај дуго преко телефона.

- Када ћеш почети да спремаш пријемни испит за факултет? Сви твоји другови из разреда су се већ одавно уписали.

- Зашто стално касниш?

- Опет ниси обуо папуче!!!

- Одмах опери иза себе посуђе!

Многима је позната ситуација када мајка, која воли своје дете и, наравно, зна како све треба да се ради, говори својој одраслој кћерци која је већ постала мајка:

- Престани да мазиш дете!

- Обуци га топлије...

Када говорим с родитељима о захтевима које упућују свом детету, понекад сам у недоумици: колико му је година? Ти захтеви звуче тако као да се разговор води о десетогодишњем или дванаестогодишњем детету (иако чак и у односу према адолесценту не треба злоупотребљавати оваква упутства). Али најчешће се ради о деци која су одавно изашла из тог узраста, што само по себи потврђује неправилност става одраслих.

Ако свештеник постави оваквом родитељу једноставно питање:

- А који је циљ тога свега што му говорите?

- Колико година има ваша кћерка? - најчешће се у оваквим ситуацијама може чути одговор:

- Покушавам да га научим (или натерам) да чини оно што је неопходно.
- Али ја је једноставно подсећам, јер иначе ће заборавити да то учини.

Иза оваквих одговора се скривају две варијанте понашања.

У првом случају мајка или отац иступају у односима према својој деци као учитељи живота. Они су једини људи који знају, који разумеју шта, када и како треба чинити. У складу с тим они не дозвољавају било какве друге варијанте или оцене, они су убеђени у неопходност остваривања задатака који стоје пред њима: да васпитају, приморавају, објасне и убеде.

У другом случају може се у понашању родитеља приметити ниска оцена могућности и способности свог детета, неповерење према њему. Овакво понашање родитеља открива убеђење у то да његово дете само по себи ништа ваљано не може да учини.

И овде морамо да се сетимо оваквих актуелних мисли из књиге Клајва Луиса:

"Стално слушамо о грубости данашње омладине. Ја сам стар човек и требало би да држим страну старијих, али ме далеко чешће запањује грубост родитеља. Ко се од нас није осећао мучно у гостима када су се мајка и отац обраћали одраслој деци тако да човек са стране једноставно може једноставно да оде, залупивши вратима? Они категорично говоре о стварима које деца знају, а они не знају; упадају у реч деци када им се прохте; исмевају оно што је деци драго; потцењивачки (ако не и злобно) се изражавају о њиховим друговима. А затим се чуде: 'Куда се то стално смуцају? Свуда им је добро, само да не буду код куће!'

Ако упитате родитеље зашто се овако понашају, они ће вам одговорити: 'Где ће човек да буде свој, ако не код куће? Па ми нисмо у гостима! Сви смо овде своји, нема разлога за љутњу!' Приврженост је као стари кућни мантил који не облачимо пред туђим људима. Али једна је ствар мантил, а друга прљава кошуља. Постоји одећа за излазак, а постоји кућна одећа. Постоји и учтивост пред светом, постоји и домаћа учтивост.

Принцип им је исти: 'не дај предност себи'. Што је званичнија средина, то је више у њој закона, а мање благодати. Приврженост не укида учтивост, она рађа учтивост истинску, префињену и дубоку. 'Пред људима' пролазимо с ритуалом. Код куће је потребна реалност која је симболично у њему ваплоћена. Ако ње нема све ће потчинити себи најегоистичнији члан породице.

'Ми можемо да кажемо једни другима шта год хоћемо'. Истина која стоји иза ових речи значи следеће: приврженост у свом најбољем облику може да не узима у обзир људске конвенције, јер она и неће да рани, понизи или потчини. Можете другога задиркивати, пецкати, подсмевати му се. Ви све можете ако су тон и време одговарајући. Што је приврженост боља и чистија, то тачније она осећа, када њене речи неће увредити".[1]

У случају неповерења родитеља према свом детету, ниске оцене његових могућности, омаловажавајућег односа према њему, задатак пастира од којег су потражили помоћ и савет састоји се у томе да током разговора с родитељима доведе у сумњу сврсисходност претеране бриге о сину или кћери. Може да предложи родитељима да другачије почну да гледају на оно што се збива. Али претходно нека им постави веома важно питање: Како дете доживљава њихово понашање, шта оно говори о родитељима. Ако родитељи одговарају "Ништа" или "Не знам", може се показати извесна упорност и прецизирати: "Шта вам говори кћерка кад се свађате?"

Ту се може добити драгоцену информацију за даљи рад. На пример, мајка одговара: "Она почиње да виче: 'Остави ме на миру, зашто ме гњавиш?' или Ти ништа не разумеш', 'На главу си ми се попела'". Овај одговор показује да девојчици не само да се не свиђа шта и када говори мајка, него се родитељске изјаве отворено одбацују и доживљавају се веома негативно. Пастиру је веома важно да помогне родитељима да своје сопствено понашање сагледају очима детета. Неопходно је да им помогне да се мисаоно ставе у положај детета, да покушају да замисле шта оно осећа у тренутку када овим или оним поступком тежи да се потврди, да их научи да признају право детета на властити став, ако, наравно, оно не напушта оквире дозвољеног.

Разумљиво је да ако адолесцент почне да продаје ствари или да употребљава дроге, понашање родитеља се мења, иако приступ мора неоспорно бити с позиције љубави и разумевања.

Родитељска мудрост се састоји у томе да, не прихватајући поједине поступке детета, науче да ипак поштују његову самосталност и да наставе да га воле.

Пошто је већина деце навикла да хронично пркоси родитељима, они могу покушати да науче да "се поиграју" с њиховом жељом да се супротстављају родитељима. Рецимо, син каже:

- Доћи ћу у пола дванаест, не раније.

А отац може да му одговори:

- Не враћај се пре један сат. Шта ћеш тако рано код куће? Ноћ је дуга и имаш могућност да се одмориш, да се прошеташ и поразговараш с друговима...

Син који је навикао да пркоси, ма колико то било чудно, испуњава родитељску вољу. Он може да дође чак и раније, пре оног времена које је у разговору означио са оцем, схватајући да отац поштује његов избор и односи се према њему као према одраслом и самосталном човеку.

Навешћу као пример још једну ситуацију, познату многим хришћанским породицама: одрасло дете у храм већ одавно не иде, а на Васкрс или Божић спрема се да пође с родитељима. Покушајте да му кажете:

- Биће много света, служба ће бити веома дуга и зато ти је боље да се ове ноћи одмориш, јер сутра је радни дан.

Ма колико то било чудно, код адолесцента који се потврђује на рачун супротстављања и отпора својим родитељима, овај савет ће брже изазвати жељу да дође у храм, него родитељске алузије, подстицања свог детета у пубертету, и остала "обраћања његовој хришћанској савести".

НАПОМЕНА:

1. К. С. Луис, Љубав, патња, нада, Москва, Република, 1992, стр. 225.

КАКО ОДНОСИ У ПОРОДИЦИ УТИЧУ НА РАЗВОЈ ДЕТЕТА

Максим Бондаренко, психолог

Проблеми деце су одраз проблема породице

Често се многи родитељи чуде одакле се код њиховог сина или кћерке појављују проблеми. На пример, дете је сувише немирно, ђудљиво, агресивно, лоше учи, изостаје с наставе, долази у сукоб с наставницима и укућанима, сувише је узнемирено, стидљиво, спопадају га свакојаки страхови и тако даље. Све су то различити симптоми дечијих проблема с којима родитељи морају да се суочавају. Само незнатан део тих симптома могу бити тешкоће самог детета у чистом облику. Већина њих пак су проблеми породице у којој дете живи.

Навешћу два примера из сопствене праксе.

На консултацију код психолога дошла је мајка са сином од 13 година. Дечак редовно одлази од куће, не долази по неколико дана. Виси по компјутерским клубовима и немогуће га је одвојити од игара. Мајка се жали да се толико већ намучила с њим да више нема снаге. При томе говори о свом сину с таквом мржњом, као да јој је он најгори непријатељ који је упропастио цео њен живот. Починемо да анализирамо шта је шта. Постепено откривамо да у породици нема оца, да је дечак био нежељено дете, да има млађу сестру на коју је усмерена сва пажња мајке и баке, а син се у породици осећа као туђинац. Мислим да су даљи коментари непотребни.

Други пример:

Отац долази на консултацију са сином адолесцентом. Износи се проблем лошег успеха сина у школи, његовог одбијања да учи. Током разговора се открива да се отац стално свађа с мајком, јер је љубоморан. Рекло би се, какве то има везе са учењем сина. Испоставља се да има непосредне везе. Пошто се он боји развода родитеља, део конфликтне енергије у породици несвесно навлачи на себе. Ради тога је и "морао да постане" лош ђак. Резултат тога је да родитељи део своје агресије намењене један другоме усмеравају на сина који на тај начин несвесно "спасава" породицу од распада. Тако испада да се отац и мајка баве његовим "васпитањем" уместо да реше проблем у властитим односима.

И први и други случај илуструју у психологији познати појам идентификовани пацијент. Он значи човека чији проблемски симптом одражава дисхармонију која постоји унутар породице. Односно, нешто је нарушено у породици, у међусобним односима њених чланова, али само један од њих ствара проблем и носилац је симптома.

Врло често, због своје беспомоћности, идентификовани пацијенти су деца. У својству симптома при томе може бити било шта: школски неуспех, лоша дисциплина, различита обољења детета (на пример, ноћно мокрење), свакојаки страхови и фобије и тако даље. На пример, родитељи су обузети својим проблемима, није им до детета и ово, да се не би осећало занемареним, почиње (наравно, несвесно) да добија лоше оцене у школи. Наставници позивају родитеље, дете добија батине. На крају крајева, оно је добило пажњу и бригу које су му толико недостајале. Макар то било и у таквом облику, али и то је боље него ништа. Пут решавању проблема је пронађен - да га родитељи не би заборављали детету је неопходно да лоше учи.

Када се у породици појављује идентификовани пацијент цела породица по правилу види проблем само у њему и тражи помоћ у вези с њим, формулишући свој захтев у оваквом духу: "Шта да радимо са овим дететом?" или: "Учините с њим нешто!" Парадокс се састоји у томе што је немогуће помоћи таквој деци не променивши постојећи систем међусобних односа у породици, систем који је довео до проблема. Ако, не схватајући то, покушамо да делујемо само на дете, ништа нећемо постићи.

Средином 60-тих година прошлог столећа вршена су истраживања у породицама у којима је било оболелих од схизофреније да би се открило како су породични односи међусобно повезани с болешћу једног од чланова породице. Испоставило се да је промена стања болесника током лечења водила до промене стања целе породице. Шта мислите, у ком правцу? Побољшање болесника доводило је до погоршања међусобних односа у породици! Догађају се неке лоше ствари: испада да је породица несвесно била заинтересована за тешку болест једног од својих чланова. При томе је такође јасно да лечење болесника не би могло дати трајне резултате без промене читавог система међусобних односа у породици.

Наравно, схизофренија је крајњи пример, али он илуструје општи принцип, општу законитост која делује и на не тако тешке проблеме. Нажалост, оба описана случаја с дечацима-адолесцентима показала су се, како понекад кажу лекари, неизлечивим, то јест, сувише запуштеним. Родитељи су дошли са захтевом: учините нешто с нашим дететом. Нису били спремни да увиде како они сами стварају проблеме код своје деце. Шта чека њихову децу у будућности? Мислити о томе је, авај, сувише тужно.

Од оваквих ствари нису обезбеђене ни породице верника, нарочито оних где се вера само декларише за себе и за околину, будући у раскораку с реалним поступцима. Познавао сам једну парохијанку која је све своје слободно време посвећивала врло племенитом послу - служењу у сестринству које је организовано при храму. Она је посећивала у болници децу без родитеља и неговала их је. При томе се жена стално жалила на проблеме с мужем и са сопственом децом: на њихов лош успех, лоше понашање у школи и тако даље. Али, помажући другој деци, она је у реалности запустила своју породицу. Тачније, како ми то кажемо, избегла је решавање проблема у сопственој породици, потпуно се посветивши сестринству.

Тешко је да ће верници отићи код психолога, већ ће се пре обратити за помоћ свештенику. Али суштина њиховог проблема остаје иста: "Шта да радим с мојим дететом?" Ту нису довољни обични савети о неопходности молитве за своју децу зато што молитва за некога претпоставља искрену и ватрену љубав према том човеку. У датом случају ради се управо о недостатку такве љубави, њеном дефициту.

Важно је, успоставивши контакт, показати тим људима како својим поступцима и својим односом стварају проблеме код своје деце да би кроз схватање и увиђање тога могли да крену путем промене.

Навешћу још један случај из праксе.

Мајка је довела кћерку на консултацију. Девојчица је похађала осми разред. Проблем је био пушење. При томе је проблем пријавила мајка. Тешко да би кћерка дошла на консултацију да мајка није настојавала на томе. У једном тренутку упитао сам девојчицу шта ће се за њу променити ако остави пушење. Одговорила је да ће се односи с мамом поправити. То је значило да је њено пушење симптом који регулише њен однос с мајком. У најмању руку, уз помоћ тог симптома она као да је привлачила мајчину пажњу на себе. Даље се наш рад углавном одвијао око теме међусобних односа с мајком.

Резултати су били следећи. Девојчица је истакла да су се њени односи с мајком побољшали, при чему, као да је успут престала и да пуши. Односно, пушење је у датом случају било само симптом који одражава проблеме у односима мајке са кћерком.

Ако у породици укућани недовољно добро слушају и разумеју дете, оно почиње да се обраћа родитељима језиком симптома - то јест, ствара им проблеме који они више нису у стању да игноришу. Дете као да говори родитељима: "Преко ми је потребна ваша пажња и брига!", или "Тата и мама, молим вас, не свађајте се, хоћу да останете заједно, јер вас обоје волим!" - и тако даље.

Зато, драги родитељи, ако наједном почну да вас узнемиравају неки проблеми ваше деце, најпре ставите себе на њихово место. Дословно погледајте породичну ситуацију очима свог детета, у његово име опишите како доживљавате ту ситуацију: шта вас узнемирава, шта вам је потребно, шта очекујете од родитеља, шта хоћете да им кажете. То јест, направите својеврсни превод с једног језика на други: изразите у име детета оно што оно језиком симптома говори једноставним речима упућеним вама.

Често је тај једноставан корак довољан па да дође до важних промена у односима.

Улога раних дечијих утисака у формирању личности детета

Постоји следећа изрека: "Дете је као сандук: што у њега ставиш, то ћеш затим и извући". Она веома тачно и широко одражава значај животних утисака које дете добија у раном детињству у односима са својим родитељима, утисака који имају значај у његовом каснијем животу.

Какво и какве врсте искуство се формира код деце као резултат узајамног дејства с родитељима?

Новорођенче не доноси са собом знања о томе како да проживи у овом свету. Оно то мора да научи од другог. Главни учитељи детета су, наравно, његови родитељи. Ово учење се одвија на следећи начин:

Прво, постоји процес непосредног учења, када укућани објашњавају малишану шта је то добро, а шта је то лоше, нешто од њега захтевају, на нешто га подстичу, због нечег кажњавају и тако даље. На тај начин, непосредно учење јесу представе о свету које родитељи теже да свесно формирају код детета. Овај тип учења се углавном заснива на речима. Примери оваквих изјава могу бити следећи: "Жена мора пре свега да се бави домаћинством и да васпитава децу", "Мушкарац не сме да испољава своја осећања", "Ти мораш да будеш најбољи" и тако даље.

Друго, паралелно са овим врши се посредно учење. Деца посматрају како отац и мајка поступају с њим, једно према другоме и према другим људима. Током оваквих узајамних односа родитељи показују детету свој однос према њему и према околном свету више не толико на нивоу речи, колико на нивоу поступака и изражених емоција. Полазећи од тога, оно почиње да гради своје представе о себи и свету у којем живи. На пример, ако дете види да се родитељи непрестано свађају и разрачунавају, оно може да научи да такође буде агресивно. Оно као да говори себи: "Видим како треба живети: треба нападати другог да не бих ја био жртва". Ако пак види у међусобном поступању родитеља љубав и поштовање, оно ће се такође учити да воли и поштује друге људе.

Као резултат посредног учења долази до формирања представа детета о себи и свом месту у свету. Када новорођенче доживљава непријатност и вришти то може јако да узрујава мајку. Ако се то догађа сувише често, дете ће доживљавати њену узрујаност као сигнал да мајци није до њега. При томе се у њему може родити осећај: "Ја сам непотребан, сувишан сам, сметам". Запањујуће је колико често одрасли људи, који имају осећај властите непотребности и ниску оцену о себи, понекад сасвим случајно сазнају да њихови родитељи нису хтели да они дођу на свет и да су покушавали да их се отарасе.

Ако су, напротив, родитељи с радосћу очекивали рођење детета, ако се мајка брине о њему, благовремено и адекватно се одазивајући на његов плач, покушава да пронађе и уклони узрок непријатности, то у детету ствара осећај да је вољено, значајно и потребно у овом свету.

Мора се истаћи да посредно учење оставља на дете далеко јачи утисак него непосредно. То није случајно - јер ми далеко више верујемо реалном искуству, него речима.

Дакле, отац и мајка су својеврсни инструктори своје деце у учењу како на прави начин живети у овом свету. Наравно, сваки инструктор може пренети само оно што и сам добро зна. Обично се родитељи из све снаге труде да науче своју децу да буду срећна. Али проблем се састоји у томе што је њихово властито учење својевремено имало недостатке. Ако је вештина родитеља да буду срећни људи непотпуна или искривљена, сва непотпуност и сва искривљавања они ће несвесно преносити на децу. Ако родитељи имају нерешене психолошке проблеме који изазивају немир, гнев, пометеност и друга сложена осећања, они несвесно то изражавају и према својој деци.

То се може догађати на следећи начин. Рецимо, отац стално критикује и грди сина када се овај, како се то каже, не налази на висини - не може брзо да реши једноставан задатак, губи игру на такмичењима, добија ниску оцену на писменом задатку. При томе се може испоставити да је сам отац, када је био дечак, био изложен подсмеху од стране одраслих или вршњака када није могао да изађе на крај са сличним задацима на одговарајућем нивоу. Сећања на то понижење сувише су болна за њега. И зато се, када његов син доспева у сличне ситуације, у оцу буде болне успомене повезане с властитим детињством. Но да би их избегао он се обрушава са пребацивањима и критиком на сина, и при томе као да му говори: "Не смеш да будеш неуспешан, ја ћу можда због тога осећати бол!" На тај начин, он није у стању да подржи свог сина у тешком тренутку, јер није могао некада да изађе на крај са својим сопственим болом и то не може да учини ни сада. На крају, син ће усвојити из односа са оцем следеће поуке: ја немам права да правим грешке, немам права да будем слаб; ако направим грешку, неће ме волети; да би ме волели морам да будем беспрекоран; ако правим грешку, ја ништа не вредим и морам да понижавам себе.

Ови закључци касније могу довести до следећих последица, када дечак одрасте:

- он може избегавати решавање неких сложених задатака у свом животу да би сигурно избегао могуће неуспехе (на пример, да се упише на факултет за који је расписан блажи конкурс, а не онај факултет који би му било занимљивије да студира);

- он може избегавати блиске и поверљиве односе с другим људима зато што се боји да им покаже своје могуће недостатке и грешке због којих, по његовом мишљењу, они треба да му окрену леђа;

- он ће себе мучити због сваке, па и најмање погрешке. Општећи с децом, родитељи несвесно формирају и преносе им мноштво посредних порука које изражавају њихов однос према својој деци, према другим људима и према животу у целини. Те се поруке називају "забранама"

Главни значај наредба састоји се у томе што на основу њих дете доноси несвесне одлуке о грађењу целог свог живота. Многи успеси или неуспеси одраслог човека често се заснивају на тим забранама које је добио у детињству од својих родитеља. Постоје позитивне или негативне забране. Овде ћемо подробно размотрити управо негативне забране због тога што оне могу разорно утицати на живот детета, те је родитељима врло важно да науче да их препознају у свом понашању.

Може се издвојити десет основних типова негативних наредба које родитељи дају деци и које формирају однос детета према себи, према околном свету и према људима. Често те забране могу изгледати потпуно ирационално, али се моћ њиховог утицаја на дете при томе не умањује. Ево тих наредба: "Не чини", "Не буди", "Не зближавај се", "Не буди значајан", "Не буди дете", "Немој да одрастеш", "Не постижи успех", "Не буди оно што јеси", "Не буди нормалан", "Не буди здрав".

"Не чини"

Ову забрану обично дају родитељи који осећају страх. Они не дозвољавају детету да ради многе најобичније ствари: "Не пењи се на дрво, не иди бос, не трчи сувише брзо, не улази у воду", и тако даље. Понекад овакви родитељи нису хтели дете и, схватајући да у дубини душе не желе да оно постоји, доживљавају панику и осећање кривице од таквих помисли. На крају крајева, да би сакрили од себе своје страшне мисли, они постају претерано обзирни и претерано брижни према детету. Али њихова брига није ништа друго до маскирана агресија зато што се дете од ње гуши.

Понекад родитељи који дају овакву забрану имају психолошку трауму изазвану губитком блиског човека, на пример, смрћу старијег детета. Током одрастања детета отац и мајка се узнемиравају поводом сваког поступка који оно намерава да учини: "Не жури, треба све добро промислити". На крају крајева, дете више не верује у то да може учинити било шта како треба, не зна шта да чини и тражи да неко уместо њега донесе правилно решење. Одраставши, овакав човек ће имати осећај немоћи пред животним ситуацијама и имаће велике тешкоће приликом доношења одлука.

Осим тога, забрана "не чини, не буди, не зближавај се" заправо јесте отворена сугестија "чини, буди, зближавај се" јер подсвест игнорише оно "не".

Ако су родитељи сами испуњени негативним програмима, обично у изјавама преносе управо оно што одговара њиховом искуству, а деца то наслеђују.

Резултат типичне животне схеме човека васпитаног на основу забране "Не чини" јесте тежња да пребаци одговорност за свој живот на оног ко, по његовом мишљењу, "боље зна", као и пасивност у животу, која је у складу с таквом тежњом. Он све време тражи некога ко би му рекао "како ће бити правилно" и избегава самосталне поступке и одлуке.

"Не буди"

То је веома опасна забрана. Она може бити дата како у веома благом облику: "Да није вас, деце, ја бих се већ развела од вашег оца и не бих се мучила читав живот", тако и у оштријем облику: "Боље би било да се ниси родио, тада не бих морала да се удам за твог оца". Важно је истаћи да није обавезно да мајка изговара такве речи гласно. Најчешће се овакве забране преносе преко њених емоција и поступака према детету. Мајка не узима дете на руке када оно плаче; грди га и повишава глас на њега када му је нешто потребно и када нешто тражи; једноставно бије своје дете; једном речју, постоји мноштво начина преношења овакве поруке.

Забрану може пренети мајка, отац, брат или сестра. Супружници могу бити потиштени због тога што се дете зачело након што су одлучили да немају децу или се зачеће догодило у неповољном тренутку - у неком тешком периоду у животу породице. Порођај може да прође с тешкоћама и да поткопа здравље мајке. Тада дете могу посредно оптуживати за то. У најопштијем облику забрана "Не буди" звучи овако: "Да се ти ниси родио живели бисмо боље".

За старијег брата или сестру појава малог конкурента може бити доживљена веома болно. "Да се ти ниси појавио родитељи би ме и даље волели" - то су типичне изјаве старије браће и сестара.

Општи смисао одлука које се доносе на основу забране "Не буди" своди се на то да не треба живети, да треба умрети. Али примена оваквих одлука може јако да варира - од намерних покушаја самоубиства до опасног понашања које угрожава здравље и живот (опасан посао, ризична возња аутомобилом, употреба дрога и тако даље). То су могуће варијанте решења и понашања, који следе на основу забране "Не буди".

"Ја ћу да умрем и ви ћете онда да ме заволите". Дете, а касније и одрастао човек, потајно машта о смрти, замишљајући да ће, када умре, они који га недовољно воле осетити колико им он недостаје.

"Ја ћу вам доказати, чак и ако ме то убије". Људи овог типа могу бити подељени на две категорије. Први теже да докажу најпре својим родитељима, а затим и свим одраслима на свету, да заслужују право на љубав. Њихов систем доказивања је тежња све већим и већим успесима. Овакви људи стичу једно звање за другим и један положај за другим, купују све скупље куће и кола. Због чега то може бити опасно? Због тога што сваки нови успех захтева од њих све веће и веће снаге, које, на крају крајева, почињу да се исцрпљују. Али овакви људи настављају трку за успесима, не обраћајући пажњу на стање свог здравља - повишени крвни притисак, чир у стомаку, срчана обољења. У извесном тренутку организам не може више да издржи. О таквим људима обично се каже: "Он се сатире". Догађа се и то да је човек доказао све што је хтео. Тада живот за њега изненада губи смисао и он може да га прекине, или извршивши самоубиство, или "напрасно умревши" од изненадне болести или срчаног удара.

Друга категорија људи која следи овај сценарио јесу људи са саморазорним навикама. Они су зависници од дрога, алкохола, преједања, никотина и користе

све то да би себе лагано убијали. Њихова несвесна тежња према самоуништењу најчешће је својеврсни протест против родитеља који, с једне стране, нису волели дете, а с друге, захтевали су од њега да буде добар, уредан и послушан.

"Ако се не промениш, ја ћу се убити". Ово је својеврсна уцена чији је циљ да добије жељена осећања или понашања од стране другог човека. Неуспешни покушаји дечијих и адолесцентских самоубистава врло често су уцена упућена родитељима. Ови покушаји су остали неуспешни не толико због неких околности, већ пре зато што деца и нису имала намеру да се убију. Њихов циљ је да привуку пажњу родитеља, да их "приморају" да више воле сопственог сина или кћерку, да изазову у њима осећање кривице због недовољне љубави.

Одрасли људи такође често могу користити овакву учену у односу према својим најближима. При томе, њихов арсенал начина утицаја може бити истанчанији. Уопште није обавезно наочиглед и пред свима узети и убити се (тим више што је то и грех!). Али човек се може тешко разболети и дати на знање члановима породице да је у тој болести њихова кривица. Поново подсећам на један случај из своје праксе.

Консултовао сам жену оболелу од рака. Њена болест је већ била у поодмаклој фази. Оно што ме је највише изненадило током нашег разговора јесте то што је она покушавала да с моје стране пронађе потврду да је за њену болест крив муж. При томе се чинило да њу уопште не занима могућност властитог излечења. Свој долазак на консултацију она је оценила тако да ју је муж послао зато што сматра да је сама себе довела до болести. Иста особа је испричала дугу причу о њиховом неуспешном породичном животу, о томе како ју је он варао, тукао је и слично. Њено главно питање је било: "Могу ли да кажем мужу да је са мном све у реду?" Подтекст који је звучео при томе: "Ако је са мном све у реду, то значи да нисам ја крива за своју болест, већ да си ме ти довео до тога". Испоставило се да она, уништавајући себе (имам у виду не само болест, него и одсуство жеље за оздрављењем), као да је кажњавала мужа због тога што је није волео.

"Натераћу те да ме убијеш". Када дете живи у ситуацији насиља, оно долази до очајања због неиздржљивог бола. Њему се чини да је за њега једини излаз да умре, да се ослободи патњи. Када овакво дете одраста и напушта породицу, веома му је тешко да се прилагоди животу. Дечији бол у њему је толико јак да наставља да руководи њиме и касније: он не верује другим људима, тешко успоставља односе с другима, нимало му није лако на послу. Патње као да се наслојавају једна на другу и жеља да умре јача. Али он се не одлучује да дигне на себе руку, већ покушава да себе изложи смрти, те као да моли неког другог: "Убиј ме". То веома личи на ситуацију када болесник који безнадежно болује од рака жели само једно - што пре да прекрати своје муке и моли друге људе да му помогну у томе. Тражење смрти код таквог човека изгледаће овако: он ће себе стално стављати у животну опасне ситуације; може изабрати опасан посао, правити ноћне шетње по опасним местима, упуштати се у уличне туче, возити аутомобил у пијаном стању и тако даље. Од њега се може чути много прича о томе како умало што није погинуо, које он прича веома весело, иако заправо ничег веселог у њима нема.

"Не зближавај се"

Недостатак физичког контакта и вербалног одобравања од стране родитеља, доводи до тога да дете овакво њихово понашање доживљава као поруку "Не зближавај се". Слична реакција може настати ако дете, као резултат смрти или развода, губи једног од родитеља. При томе оно као да говори себи:

- Изгубити онога ко те воли веома је болно. Ако други човек ипак оде од мене, зашто да поново доживљавам исти бол.

Смисао понашања, заснован на забрани "Не зближавај се", своди се на то да се увек остаје на великој дистанци од других људи, да се не испољава према њима љубав, а такође да се не прихвата љубав са њихове стране. То са своје стране доводи човека до отуђености и усамљености.

"Не буди значајан"

Ова забрана се даје онда када одрасли својим речима или поступцима смањују значај детета: "Деца морају да знају где им је место", "Ти још увек ништа не представљаш", "Ти си још сувише мали", "Ти не заслужијеш толико пажње" и слично. У породицама које декларишу оваква начела деца као да сметају родитељима који су обузети својим пословима и проблемима. За њих је најзгодније оно дете којем ништа није потребно и које ништа не жели. Али таква деца не постоје. Зато када дете почиње да испољава ове или оне своје потребе и при томе привлачи на себе пажњу, овакво понашање јако љути родитеље и они му у овом или оном облику говоре: "Зар не схваташ да нам сада није до тебе, да су наши послови важнији од твојих хирова". Тада пре или касније дете закључује: "Да би ме мама и тата волели треба да будем миран и скроман, да се не истичем".

Деца васпитана на основу овакве забране обично одрастају са убеђењем да њихово мишљење или њихови интереси не заслужују пажњу и да су мишљења и интереси других људи далеко важнији. Зато она непрестано жртвују своје потребе ради туђих. Овде треба разликовати здраво одрицање од егоизма, одрицање засновано на поштовању интереса другог човека и свесном жртвовању својих интереса у име бриге о њему, од неуротичног алтруизма. У основи овог другог није свесно и добровољно одрицање од својих интереса, већ одрицање изнуђено и изазвано страхом да ће их други одбацити, исто онако као што су то чинили њихови родитељи. Овакав упадљиви алтруизам при томе има скривени циљ - да заслужи одобравање због принесене жртве. Опет је на делу типична породична схема: ако је дете било неприметно и није привлачило на себе пажњу то је изазивало одобравање родитеља (ако се одобравањем може сматрати одсуство гнева и незадовољства).

Људи који су навикли да несвесно сузбијају своје потребе обично живе са осећањем да нису достојни пажње и поштовања других, што је једина врлина због које се они могу ценити - њихова стална спремност на самопожртвовање. Обично они сматрају да нису достојни да се баве одговорним послом, да нису достојни да их хвале и охрабрују, да нису достојни да буду срећни и тако даље.

"Не буди дете"

Ова забрана обично потиче од родитеља који теже да њихова деца што је могуће пре одрасту. Они покушавају да од њих направе "мале мушкарце" и "мале жене", те као да им говоре: "Ти си већ велики и мораш да нам помажеш", "Не плачи, плачу само мали". Ове поруке су упућене још сасвим малој деци. Често забрану "Не буди дете" усвајају у породици старија деца којима поверавају бригу о млађој браћи и сестрама. При томе детету намећу за њега претешко бреме одговорности. На пример, једна моја клијенткиња је причала како су јој, када је имала седам година, родитељи наређивали да путује кроз цео град да би доводила малог брата из дечијег вртића.

Родитељи подстичу прерану зрелост детета, поносе се њоме. Код таквих је родитеља по правилу властито детињство било тешко; они су некада одлучили у своје име да је "бити мали рђаво" и зато они као да пожурју своје дете да што пре одрасте.

Ако је мајка изгубила мужа, веома јој је тешко да одгаја дете сама и зато може да га подстиче да се понаша као одрастао човек: "Ето ти си мој помоћник".

Дете у таквој ситуацији пристаје на то да се мами свиђа његово зрело понашање и, да би заслужило њено одобравање и љубав, оно несвесно доноси унутрашњу одлуку: "Више нећу бити мали", "Бићу одрастао".

У чему је проблем, чега има лошег у томе што ће дете брзо постати одрасло? Ствар је у томе што је веома важно време у животу сваког човека време стицања искуства да буде мали и слаб, када о њему може да се побрине неко ко је већи и јачи од њега. То код човека формира важну навику да се ослања на друге, да ужива подршку других људи - мудријих, јачих, компетентнијих у нечему. Насупрот томе, прерано сазрела деца навикавају се на то да се ослањају само на себе. Она могу много да дају другима, али им је тешко да добијају нешто за узврат. То ствара унутар њих осећање ускраћености. Она се налазе у стању напетости и умора од своје претеране одговорности, јер увек преузимају на себе више него што могу да поднесу.

"Немој да одрастеш"

Најчешће се ова забрана преноси с мајке на њено последње или пак једино, али касно дете у породици, када оно почиње да се приближава адолесцентном узрасту. Мајка се несвесно боји усамљености и старости која се приближава. Ако је дете мало, потребно му је старање. У том случају за њу је оно потврда да ће му она бити потребна. Родитеље може да плаши губитак блискости с дететом, која је могућа када је оно било мало. Малишана можеш да узмеш у руке, да га помилујеш по главици. Али ето, он постаје одрастао и тога више нема. По правилу, овај страх је својствен одраслима чији су односи с родитељима у адолесцентном узрасту били неуспешни, услед чега су се емоционално дистанцирали од њих. Такви родитељи као да не примећују одрастање своје деце и настављају да се понашају према њима као да су мали. На пример, телефонира мама:

- Хоћу да закажем консултацију за дете.
- Добро, колико је година вашем детету?
- Двадесет једна.

Они често називају своју већ одраслу децу деминутивима, на пример, "Кољенка", "Мишењка", Као да су још сасвим мала.

Ову забрану такође често преноси отац кћери која је достигла адолесцентни узраст, када он са страхом осећа да се у њој буди сексуалност. У том периоду отац се често дистанцира од кћерке, избегава додире с њом које је пре тога себи дозвољавао, забрањује јој да носи одећу одрасле особе, да се дружи с дечацима и тако даље. Штавише, може да постане веома агресиван према кћерци. Тада она може да објасни себи његово понашање као поруку: "Немој да одрастеш, иначе те нећу волети".

Последица забране "Немој да одрастеш" може бити то да ће младић или девојка остати дете, упркос томе што им у личној карти пише да одавно више нису деца. То значи да човек и даље остаје зависан од својих родитеља, иако би већ морао да постане самосталан. Оваква зависност се може испољавати како на материјалном плану (живи заједно с родитељима, добија од њих помоћ у виду новца или намирница), тако и на емоционалном плану (жеља да обавезно добије од родитеља одобрење за своје поступке и намере). Одрастао син или кћерка не заснивају своју породицу. Понекад и улазе у брак, али се он врло брзо распада због уплитања родитеља, пошто изабраник сина или кћерке није по укусу оцу или мајци. При томе се ствара утисак да, по мишљењу родитеља, на целом свету нема никога ко би био достојан да постане животни сапутник њиховог љубљеног чеда. Ако овоме ипак пође за руком да створи породицу, по правилу, родитељи врше снажан утицај на живот младих, као и на одлуке које ови доносе.

Имам утисак да је за нашу руску културу забрана "Немој да одрастеш" нарочито карактеристична. Сећам се како је на једном семинару из психотерапије, на којем су присуствовале колеге из САД, један домаћи стручњак причао случај из своје праксе. Случај се тичао његовог рада с наркоманом, младићем од 20 година. У причи је био дотакнут проблем односа тог младића са својом мајком с којом, како се испоставило, живи заједно. На том месту једна је Американка одједном са изненађењем поставила питање:

- Реците, а да ли је за Русију то нормално када са својих 20 година човек живи заједно с родитељима?

Може се, наравно, узвратити да се материјални услови живота у Русији и Америци веома разликују. Мислим, међутим, да ту ствар није само у материјалним условима, него и у одређеној националној психологији. Претпостављам да много нас може да нађе у свом окружењу приличан број примера када су већ постарији родитељи, којима ни самима није нимало лако, забринуте како да материјално помогну својој тридесетогодишњој или четрдесетогодишњој деци која су потпуно у стању да себе издржавају. Због чега је ово лоше? Због тога што, када један човек помаже другом, овај други добија поруку да је у тој ситуацији слаб. То је нормално у случајевима где је човеку заиста немогуће да сам изађе на крај с проблемима. Али када чинимо уместо детета оно што би оно могло само да учини (на пример, облачимо дете од 6 или 7 година када треба да пође у шетњу или потпуно издржавамо сина или кћерку од 25 година) ми га учимо беспомоћности и самим тим подстичемо његову зависност од себе.

"Не постижи успех"

То је врло распрострањена забрана. Могуће је неколико различитих варијаната породичних међусобних односа који воде његовом формирању. Родитељи могу бити стално незадовољни понашањем детета и критиковати га због грешака. "Ти све радиш погрешно, погледај другу децу", "Ја сам у твојим годинама..." При томе често реални успеси детета могу бити непримећени или се једноставно схватају као нешто што се подразумева. У њему се ствара утисак да су његове погрешке родитељима далеко важније него успеси, јер на њих обраћају већу пажњу. На крају дете почиње да мисли да ће, ако буде успешно, родитељи потпуно заборавити на њега. На тај начин, оно преводи њихову поруку за себе овако: "Када си успешан, ниси нам потребан", а то је за њега једнако забрани "Не постижи успех".

Догађа се такође да родитељи сматрају свој живот несрећним и неуспешним. Породична атмосфера пуна малодушности и песимизма, као и целокупне прилике и разговори у породици, дају деци општу идеју: "Вас не чека ништа добро у животу". За дете то звучи често као својеврсна забрана успеха, јер оно мора бити једнодушно са својим родитељима. Код деце која су одрасла у оваквим

породицама често је присутан ирационалан осећај да ће, ако постану успешна, самим тим издати своје родитеље, презрети њихов бол и патњу.

На пример, отац може избегавати општење са сином када га овај надмаши: побеђује га на спортском терену, боље зна страни језик, и решава математичке задатке. Оца то погађа и, бранећи се, у таквом случају или избегава контакте са сином, или почиње да потцењује његове успехе, на пример, говорећи: "Кад не бисмо плаћали приватне професоре, ти ништа не би знао". Дечак при томе доживљава овако понашање као поруку: "Не побеђуј, не смеш бити бољи од мене, иначе те нећу волети".

У књизи америчког психотерапеута С. Хелера - Монструми и чаробни штапићи, описан је са овог гледишта поучан случај.

Један младић који је пружао велике наде непрестано је трпео неуспех у изградњи своје каријере. Све време, на разним пословима и местима на којима је радио понављала се једна иста ситуација: он је брзо постизао успехе, али чим би му предлагали напредовање у служби, он је нагло упропашћивао цео посао. Наравно да након тога више није добијао унапређење. Током психотерапије у његовој свести су се појавила давно заборављена сећања како му је његова мајка често говорила у детињству: "Ти не можеш бити бољи од свог оца". А дечаков отац је био обичан поштански службеник.

Конкурисати на тему "ко је успешнији" може не само отац са сином, него и мајка са кћерком. Само што је предмет конкуренције овде други: која је од нас млађа, привлачнија, која има већи успех код мушкараца. Док се мушкарци надмећу за предметне успехе - ко ће више и боље направити, за жене је то често надметање за успех у односима с мушкарцима. У породици се то веома често развија као борба за пажњу главног мушкарца - мужа, то јест, оца. Када девојчици успева да запоседне пажњу оца, мајка може да се удаљи од ње, да постане хладна или агресивна према њој. Девојчица при томе закључује: "Не може се бити бољи од мајке, не може се она побеђивати, иначе ме више неће волети". За одраслу девојку то решење може довести до тога да ће она стално и несвесно поново у свом животу стварати ситуацију свог пораза у име мајчине љубави. То се често испољава у томе што се девојка заљубљује у мушкарце с којима не може бити заједно, било зато што су они већ ожењени, било зато што они неког већ воле.

"Не буди оно што јеси"

Ова порука се најчешће даје детету "неправилног" пола. Ако мајка има два дечака и жели девојчицу, а при томе се поново рађа дечак" она може од њега направити девојчицу. Купује му одећу упадљивих боја, учи га женским ручним радовима - плетењу и везењу, захтева од њега да буде веома марљив и уредан. Син не сме да трчи с другим дечацима у дворишту, већ да иде у музичку школу. Њена порука при томе гласи: "Буди као девојчица, иначе те нећу волети".

Исто тако и отац који чезне да има сина, може да покуша да претвори своју кћерку у дечака. Често девојчица као да осећа очеву чежњу за сином и у себи доноси одлуку: "Да бих угодила тати, да би ме волео, постаћу дечак". Она носи одећу дечака, игра се разбојника, пење се на дрвеће, иде са оцем на пецање, одушевљава се мушким спортовима и тако даље.

И дечак, и девојчица, који осећају да је њихов пол "неправилан", у зрелијим годинама могу имати проблеме са својом полном припадношћу, то јест, неће моћи да се осећају као прави мушкарац, односно жена.

"Не буди нормалан" и "Не буди здрав"

Ако се родитељи брину о детету и испољавају занимање за њега само када је болесно - то је једнако поруци "Не буди здрав". Исто тако родитељи могу примећивати дете када се код њега појаве неки проблеми - неко га је избио, показао је лошу дисциплину у школи, разбио је суседима прозор. Самим тим они подстичу проблематично понашање детета и као да га због таквог понашања награђују својом пажњом. На тај начин, они му шаљу поруке: "Не буди нормалан", "С тобом мора да нешто није у реду". И једна, и друга забрана формирају код детета мученички став у каснијем животу: "Да би ме волели и бринули се о мени морам да патим, да болујем, са мном мора да се нешто догађа".

* * *

Осим ових главних наредаба, постоје још и забране које се тичу мисли и осећања. На пример, забране усмерене против мисли: "Не мисли", "Не мисли тако" (имају се у виду неке одређене мисли), "Мисли онако како ја мислим" ("Не расправљај се са мном"). Забране о осећањима: "Не осећај", "Не осећај тако" (нека одређена осећања), "Осећај онако како ја осећам" ("Ако ја осећам да ми је хладно обуци се топло", "Ти не можеш да не волиш свог малог брата, ти си се једноставно узјогунио").

Наравно, дете се може на различите начине понашати према родитељским забранама. На пример, оно може једноставно да не поверује забранама и да их одбаци. Као разлог за то може да служи, на пример, увиђање патологије овакве забране ("Моја мајка је луда и није важно шта она говори"), или сусрет с другим човеком који оспорава родитељске забране и вера у тог човека ("Моји родитељи не верују у мене, али зато у мене верује мој учитељ или тренер"). Али ово се не дешава често.

Пошто дете фундаментално зависи од родитељске љубави и наклоности, често је, да би га родитељи волели, принуђено да се слаже с њиховим гледиштем, са њиховим забранама. На основу родитељских наредаба оно доноси несвесне одлуке у односу на себе, свој живот, околину, људе и међусобне односе с њима. Те одлуке могу имати патолошки карактер. Ето зашто, драги родитељи, треба бити веома осетљив према забранама, према порукама које шаљете својој деци. Надам се да ће вам наведени описи помоћи у томе.

На први поглед, практично ништа нисмо рекли о позитивним забранама. Али то није тако. Позитивне забране су по смислу супротне негативним; зато, када већ добро знате о ономе што треба избегавати, покушајте да формулишете оно према чему треба тежити. Напишите насупрот свакој негативној забрани оне позитивне поруке које бисте хтели да шаљете свом детету и које оповргавају првобитну негативну варијанту. На пример, ево шта смо ми добили.

Негативна забрана: Не буди.

Позитивна забрана: Драго нам је што си дошао у овај свет и што се налазиш са нама.

Негативна забрана: Не чини.

Позитивна забрана: Иако можемо да тугујемо и да се бринемо за тебе, са радошћу поздрављамо твоју иницијативу и самосталне кораке. Дајемо ти право на властито искуство, чак и ако је оно повезано са грешкама. Спремни смо да те подржавамо онолико колико ти то не смета да осећаш властите снаге и могућности.

Негативна забрана: Не зближавај се.

Позитивна забрана: Отворено изражавамо према теби своју љубав кроз речи и додире. Иако је у свету много бола, он је ипак пун љубави и поверења.

Негативна забрана: Не буди значајан.

Позитивна забрана: Ми те ценимо независно од твојих способности и успеха.

Негативна забрана: Не буди дете.

Позитивна забрана: Детињство је дивно животно доба. Радујемо се што ти помажемо и бринемо се о теби све док ти је то потребно.

Негативна забрана: Немој да одрастеш.

Позитивна забрана: Поздрављамо твоје одрастање. Иако нам може бити мало тужно због тога што си престао да будеш мали, сигурни смо да можемо да будемо потребни једно другоме као одрасли људи. Нас не плаши буђење твоје сексуалности, то је природно и ми се с деликатношћу и разумевањем односимо према томе.

Негативна забрана: Не постижи успех.

Позитивна забрана: Радујемо се твојим успесима и поздрављамо их. Нас радује када нас у нечему надмашиш.

Негативна забрана: Не буди оно што јеси.

Позитивна забрана: Пол детета је немогуће наручити и зато те волимо онаквим какав јеси - био дечак или девојчица, независно од тога, да ли си здрав или болестан.

Негативна забрана: Не буди нормалан. Не буди здрав.

Позитивна забрана: Ми испољавамо пажњу и бригу према теби, независно од тога да ли си здрав или болестан.

Како искуство које је дете стекло у породици утиче на његове односе с Богом

Важно је истаћи да искуство породичних међусобних односа за дете игра важну улогу не само у формирању његове личности и животног сценарија.[1] Оно је такође изузетно важна основа на којој дете формира и гради своје схватање Бога и општење с Њим.

Неоспорно је да је Бог невидљив и несхватљив уз помоћ обичног опажања. У исто време Он је наш Отац, Родитељ. О томе какви су родитељи сазнајемо из искуства општења с нашим очевима и мајкама. У вези с тим, врло често несвесно преносимо искуство односа са земаљским очевима у ситуацију општења с небеским Оцем. При томе није важно шта родитељи говоре детету о Богу на речима; за дете је важније не оно што оно чује од њих, већ оно што осећа и доживљава у својој породици. Ако родитељи, учећи своје дете вери, говоре да је Бог љубав, али су при томе претерано строги, покаткад и неоправдано сурови према детету, речи о љубави за њега ће остати само празне и неразумљиве речи. А то да је суровост обавезан део односа између родитеља и деце, оно ће јасно усвојити. Штавише, оно може искривити своје разумевање ствари толико да ће почети да мисли како строге казне и јесу испољавања исте оне љубави о којој говоре родитељи. А даље је логика разумљива: ако смо ми деца Бога, онда је Он наш Родитељ, а односи с родитељима су пуни неправде и суровости с њихове стране, те то није ништа друго до испољавање љубави. На крају се формира искривљена слика Бога као суровог и неправедног бића које кажњава и кога се треба бојати, а не волети га.

Другачије стоје ствари с породицама у којима постоји љубав и поштовање једног према другоме и према деци. Ево шта пише Н. Н. Соколова, кћерка познатог научника-хемичара и писца-богослова, Н. Ј. Пестова, о свом оцу: "Колико ми је само било дивно с њим! Кроз очеву нежност спознала сам Божанску љубав - бескрајну, трпељиву, нежну и брижну. Моја осећања према оцу с годинама су прешла у осећање према Богу: осећање потпуног поверења, осећање среће да будем заједно с Вољеним, осећање наде да ће се све средити, да ће све бити добро, осећање спокоја и смирености душе која се налази у снажним и сигурним рукама Вољеног" (Н. Н. Соколова, Под окриљем Свевишњег, Москва, 1999, стр. 15).

Наведени одломак веома добро илуструје идеју коју је подробно описао психијатар и теолог Џејмс Шалер у књизи Губитак и проналажење оца. Његова се главна мисао састоји у томе да односи детета према оцу имају фундаменталан значај за цео живот сваког човека - за формирање његове самосвести, избора професије, прављења сопствене породице, као и за стицање вере у Бога. Шалер наводи изузетно занимљиве резултате истраживања заснованих на проучавању података из живота познатих атеиста у историји. Испоставља се да су многи истакнути атеисти, који су активно побијали постојање Бога и који су "разобличавали веру у Њега", имали било "дефектне очеве" - агресивне или слабе, било одсутне, било умрле. Међу ове познате личности спадају Волтер, Лудвиг Фојербах, Карл Маркс, Фридрих Ниче, Жан Пол Сартр, Албер Ками, Берtrand Расел, Сигмунд Фројд и други.

Већ смо говорили о улози родитељских наредаба у формирању личности детета. Исте те забране имају улогу и у формирању његових односа с Богом. Погледајмо како различите базичне поруке које деца добијају од својих родитеља утичу на формирање слике Бога у њима и на узајамне односе с Њим.

НАПОМЕНА:

1. То јест, скупа типичних схема понашања и односа са другим људима.

Забрана "Не чини"

У религиозним породицама став "Не чини" често се даје детету кроз извитоперено тумачење принципа послушности и потчињавања вољи Божијој и родитељској. "Не смеш да чиниш оно што хоћеш, већ само оно што ти наређују родитељи, јер они боље од тебе разумеју живот". То је уобичајена порука деци у оваквим породицама. Супротна страна ове поруке "Ти си слаб, глуп и беспомоћан, те зато ништа не можеш да учиниш правилно" - постаје основа самооцењивања деце коју ова касније преносе и у свој живот одраслих личности.

Суровији облик гушења воље детета, а касније и одраслог човека, његове одговорности за своје поступке, јесу формулације типа "Бог хоће од тебе", "Богу је угодно да ти...", "Тако хоће Бог", у случајевима када други човек (родитељ или свештенослужитељ) у име Бога изражава своје властите погледе или жеље. У том случају, човек којем се обраћају са оваквим тврђењем бива готово у безнадежном положају: јер још може и да се не сложи с вољом родитеља, али да не прихвати вољу Божију - то је већ исувише.

Типична животна схема човека који је васпитан на основу забране "Не чини" јесте тежња да пребаци одговорност за свој живот на туђа плећа, а животна пасивност продире и у духовну сферу. Такав човек пребацује одговорност за све што му се догађа на Бога. "Тако је Богу било угодно" - то је за њега најтипичније објашњење властитих животних ситуација. Односи с духовником граде се по истом принципу:

он покушава да претвори свештеника у саветника у вези са свим својим животним проблемима, да пребаци на њега одговорност за доношење одлука.

Лик Бога код тих људи је јако искривљен. Бог је за њих онај исти родитељ који их лишава сопствене воље. С једне стране, они му се покоравају, а с друге - унутар њих има јако много неизраженог протеста који им смета да на прави начин виде и прихвате Божију вољу.

Забрана "Не буди"

Односи с Богом код људи чије су животне схеме засноване на родитељској забрани "Не буди" имају по правилу негативан карактер... Ако и признају постојање Творца, они се веома гневе на Њега због неправди које допушта. Слика Бога за њих је слика родитеља који их не воли, који их чак понекад сурово одбацује. Овакво схватање или развија депресију код тих људи, или доводи до жеље да изразе свој протест кроз неприхватљиве облике понашања (као и у односима с родитељима) - самоубиство, дроге, алкохол и тако даље.

Други одбрамбени став у том случају је ратоборни атеизам. Да би избрисало из свог живота бол одбацивања и суровости од стране родитеља, дете се, када одрасте, може одрећи својих родитеља и истовремено свега што је с њима повезано. Оно као да их брише из свог живота говорећи: "Ја живим не захваљујући вама, већ упркос вама". Ако Бог за таквог човека личи на његове родитеље, поричући Њега, он самим тим као да себе штити од неправедности и суровости које приписује Богу.

Забрана "Не буди значајан"

Слика Бога за људе који су васпитани на основу ове забране јесте слика родитеља који одбацује, који је обузет својим проблемима и који је незаинтересован за потребе и жеље сопственог детета. Такви људи сматрају да нису потребни Богу зато што су страшно грешни. Сетимо се да се у њиховим породицама главним "грехом" сматрао покушај детета да привуче пажњу родитеља, да затражи од њих нешто. Они су убеђени да Господ неће услишити њихове молитве, те се зато не одлучују да Га моле за помоћ у решавању својих проблема, а ако то и чине, онда то чине с великим неверовањем.

У црквеном и религиозном васпитању врло често се користи варијанта забране "Не буди значајан" која гласи овако: "Не буди значајан за Бога". Човеково умањивање свога Ја, признање свог несавршенства, слабости и немоћи јесте веома важна степеница на путу стицања вере и живог општења с Богом. Али слабост и несавршенство нису повод за одбацивање. Дете је мало и слабо, оно није у стању

да реши многе проблеме, али то не значи да родитељи треба због тога да га одбаце. Напротив, за родитеље пуне љубави деца су главна вредност. Исто тако и за Оца небеског који је пун љубави сви смо ми с нашим слабостима и несавршенством Његова деца Коју Он воли.

Често људима који су тек прекорачили праг Цркве неискусни духовници (или у хришћанству некомпетентни парохијани) сугеришу супротна осећања, формирају им некакав комплекс "духовне мање вредности". Општи смисао оваквих порука је следећи: "Сви смо ми сувише греховни и зато Бог не чује наше молитве". То значи да "Због наше огреховљености и удаљености од Бога ми за Њега ништа не значимо. Истина, ми имамо шансу да будемо услишени. Ради тога се треба обратити некоме ко је ближи Богу (што значи да је вреднији за Њега) - неком светоме или свештенику. Њихове молитве Он ће услишити брже, него наше". Испада да смо толико безначајни нашем небеском Оцу и недостојни Његове пажње да не вреди ни да покушавамо да Му се обраћамо непосредно, већ да треба то да чинимо само преко посредника. На тај начин, као да се ставља вечита забрана на непосредне и личне односе сваког човека с Богом. Пример друге раширене поруке у истој области јесте упозорење да не треба сами да покушавамо да мисаоно проничемо и разумевамо Реч Божију, већ треба да је разумемо само кроз призму светоотачких тумачења.[1]

Не упуштајући се у богословске истанчаности, повезане с разматрањем датог питања, овде ћу истаћи само две последице које проистичу из забране "Не сматрај себе значајним за Бога". Прво, она рађа у човеку који се обратио Богу осећање напуштености и непотребности свог Створитељу. Последица је да се човек моли просто зато што је то тако прописано, али не верује у то да његова молитва - његово лично и непосредно обраћање Богу - може бити услишена. Отуда настаје осећање безнадежности: "Због чега сам овако грешан потребан Богу? Шта се њега тичу моје молитве? Ја не заслужујем да ме Он примети". Сасвим је природно да при томе сама молитва постаје формални посао - човек не налази за обраћање Господу своје сопствене речи које искрено иду из срца, већ просто чита правило по молитвенику (како често употребљавамо ове речи "прочитати правило"! Не помолити се, не захвалити Господу, већ прочитати правило).

НАПОМЕНА:

1. Неоспорно је да су светоотачка тумачења важна. У њима сазнајемо како се Господ открио овом или оном светом, шта је лично говорио светим људима. Али за сваког верника је важно да зна шта небески Отац хоће да каже лично мени кроз Своју Реч: данас и сада. Разговара ли Отац са Својом децом? Има ли с њима личне односе? Или пак само посредне? Из одговора на ова питања настаје слика Бога у човековој свести. У контексту разматраног проблема за нас, пастире, важно је да схватимо и проанализирамо колико слика која је настала у човековој уобразиљи одговара еванђељском лику Оца Који воли, Који се јавио свету кроз Исуса Христа - прим. игумана Евменија.

"Не буди дете"

Одрастао човек који убија у себи дете обично не изгледа као да је сасвим жив. По правилу, код њега је све веома промишљено, веома правилно и рационално, само што му недостаје искра у речима и делима. Али дечија непосредност, наивност, вера у чудо, слобода од многих условности - то су оне способности и својства која су тако неопходна за истинску веру и живо богоопштење. Сам Господ нас са страница Светог Писма призива: "Будите као деца". Зато што је управо у дечијем стању и доживљају света човек најотворенији за Бога, отворен је вери у невидљиво, отворен је чуду. Сетимо се еванђељске приче о сусрету Господа са Закхејем (Лк. 19,1-11). Закхеј је угледан и богат човек, старшина цариника, жели да види Учитеља, али је сувише малог раста, а око њега је огромна гомила народа од које ништа не види. И тако се он, заборавивши на свој висок положај, подстакнут само тежњом да види и чује Христа, пење ради тога на дрво. Уопште, он се понаша као дете, потчињавајући се заносу и заборављајући све могуће социјалне условности. И следи награда - Господ га види и обраћа му се.

Када родитељи покушавају да прерано од детета направе одраслог човека, оно, одазивајући се на њихове жеље, као да "искључује" из себе дечија осећања и начине понашања. Постати одрастао, у нашем друштву значи постати логичан, рационалан и у свему се уздати само у себе. И тако, одрастао човек, лишен могућности да се понекад осећа као дете, губи истовремено и способност за живо и непосредно општење с Богом. Он је или скептично настројен према вери, сматрајући је неуспешним човековим покушајем да превазиђе сопствену слабост у овом свету, или, ако и покушава да схвати Бога, то чини више умом него срцем. А то је умногome пут који води у безизлаз. Јер изданку вере је веома тешко да се пробије кроз нужност логичког образлагања Промисла Божијег. Разумом и логиком Творца је немогуће схватити јер по изразу архимандрита Софронија: "Тамо где дејствује Бог наука је неупотребљива".[1]

НАПОМЕНА:

1. Архимандрит Софроније Сахаров, Старац Силуан.

"Немој да одрастеш"

Ова забрана је супротна претходној и изражава одбијање родитеља да њихов син или кћерка постану одрасли, те подржавају зависност деце од родитеља. Самим тим нарушава се Реч Божија: Оставиће човек оца својега и матер своју и прилепители се жени својој; и биће једно тело (Пост. 2, 24). На тај начин, Бог је заинтересован за то да се деца, одрастајући одвајају од родитеља, да стварају своје породице и умножавају људски род.

Друга животна последица за човека који је одлучио да остане дете и да не одрасте јесте одрицање од самоостварења. Детињство је време надања. Ми се надамо да ће дете, када одрасте, испољити најбоље од онога за шта је способно, да ће остварити оне таленте које оно поседује и које му ми помажемо да развије. Али за сада је он мали и ми од њега нешто велико не очекујемо.

Ако је прихватио од својих родитеља забрану "Немој да одрастеш", човек наставља да и даље остаје дете цео свој живот, самим тим избегавајући служење и закопавајући у земљу таленте које му је дао Господ. Дечија психологија се састоји у томе да више добија, него да даје. Зато је такво одрасло дете усмерено томе да троши, а да ништа не пружа заузврат. У другим људима - супружнику, руководиоцу, пријатељима, тражи пре свега онога ко је увек спреман да се побрине о њему, да реши уместо њега све његове проблеме. Односи с Богом код њега такође имају паразитски карактер. Он очекује да ће у извесном тренутку Господ једноставно узети и дати му оно што му је толико потребно и што за њега, с његове стране, не захтева никакве напоре. Када се овако нешто не догоди, он може да се љути на Бога као на родитеља који се недовољно брине о Својој деци.

"Не буди успешан"

Избегавање успеха у било којим областима (лични односи, финансије, посао и друге) јесте лајт-мотив људи чији је живот заснован на овој забрани, јер за њих постизање успеха значи губитак љубави. Врло често, разочаравши се у живот, они долазе до вере у Бога. Али при томе њихова вера умногоне има компензаторни карактер: у хришћанском вероучењу они налазе за себе утеху у позиву да оставе све земаљско и траже само царство небеско. То веома подсећа на басну о лисици и грожђу, када је, не успевши да се докопа наизглед укусног грожђа, лисица себе тешила тиме да је оно зелено и кисело. Лисица се одрекла грожђа изнуђено, не зато што је оно за њу изгубило вредност, већ зато што није успела да га се докопа, то јест, она се у тој ситуацији показала неуспешном. Али том приликом је покушала да себе превари, тврдећи да је грожђе заправо лоше. Исто тако се и неки људи намерно одричу социјалног успеха. Не зато што не желе да имају много новца, добар посао и службени положај, већ зато што су претрпели неуспех на том

пољу. При томе су обезвредили све те ствари, иако их се у дубини душе нису одрекли. Међутим, тешко је да ће то сами себи признати.

Њихови родитељи су им забрањивали да буду успешни. Исто тако им се чини да је и Бог противник сваког успеха у световним пословима, те да ће им, ако буду зарађивали много новца, живели у добром стану, возили скупа кола, Бог обавезно окренути леђа, а можда их и казнити. Насупрот томе, ако се одрекну свега тога, удостојиће се Божије награде. При томе им је веома тешко да схвате да њихов неуспех у животу није воља Божија, него, можда, родитељских ставова које су дубоко усвојили у детињству.

Важно је схватити да нам Господ не забрањује да будемо успешни. Љубљени, молим се да у свему добро напредујеш, и здрав да будеш, као што ти добро напредује душа (3 Јн. 1,2), Ово проучавај, у овоме стој, да се напредак твој покаже у свему (1 Тим. 4, 15). Господ упозорава на неправилан приступ материјалним вредностима, када се она од средства за служење претварају у циљ који је сам себи довољан, када материјално богатство постаје важније од духовног богатства. Христос говори: Иштите најпре Царство Божије и правду Његову, и ово ће вам се све додати (Мт. 6,33). Обратите пажњи на то да вам Он не говори да вам више ништа није потребно; Он говори: "Све остало ће вам се додати".

У неким религиозним породицама васпитање деце почива на одрицању од било какве социјалне успешности. Дете се не припрема за то ће, када одрасте, морати да има професију, да зарађује новац и издржава породицу, и тако даље. То је погрешно зато што је за остваривање служења врло често потребан новац, на пример, да би човек одгајао децу, градио храмове, издавао богословску литературу и слично. Зато је важно да људи који врше служење не само добро познају Еванђеље и умеју да се моле (то је неоспорно неопходно), већ је такође важно да поседују пословне и организационе способности. Зато је, да би деца, одрастајући, могла корисно служити Богу, важно васпитавати их као делатне, социјално активне и успешне људе. Од људи неуспешних и несрећних, разочараних у живот и у људе, тешко је очекивати добре плодове на њиви служења Богу и својим ближњима.

"Не буди здрав"

-

Болест је главни начин стицања љубави и пажње за људе који су одрасли у породици где је главна забрана била "Не буди здрав". Да би био вољен таквом човеку је неопходно да буде болестан. Управо зато он себи несвесно ствара болест. Болујући, он, с једне стране, пати од болести, а с друге, стиче потајно задовољење од бриге и пажње коју му пружају ближњи. Ако је верник, болест за њега постаје и део општења с Богом, јер у својој болести може видети знак Божије милости према себи.

Међу верницима је распрострањено мишљење како Господ шаље људима болести и патње из љубави према њима, у име њиховог властитог добра. Међутим, куда год је долазио Исус Христос, тамо се болест повлачила. У потпуности јавивши карактер Бога Оца, Исус ниједном није рекао: "Ето, теби је за спасење корисно да још болујеш". Он је давао исцељење свима који су га за то молили.

Прича се такође да је, ако одавно није боловао или му се нису догађале никакве непријатности, Бог таквог човека заборавио и оставио. Оваква размишљања у суштини садрже забрану "Не буди здрав". Али такву забрану нам не даје Господ. Нажалост, стварајући слику Бога по свом образу и подобију, људи уносе ту забрану у своје општење с Њим, ослањајући се на искуство добијено у родитељској породици.

Нема ниједног места у Светом Писму где би Исус послао некоме болест или би рекао људима: "Болујте и кроз то ћете се спасти". Напротив, еванђељске странице су препуне примера исцељења и оздрављења људи кроз општење са Христом. Треба се замислити над тиме да ли нам Господ шаље болести као знак Своје посебне љубави, или су болести дело наших властитих руку, а оздрављење садејство наше одговорности за болест и Божијег одговора на молитву наше вере.[1]

Авај, да би стекли Божију милост многи људи несвесно теже болести, исто онако као што су чинили то у својој породици, тражећи пажњу од најближих људи.

* * *

Резимирајмо укратко све што смо рекли.

Цео свет је за мало дете његова породица. И законе творевине оно схвата на примеру властите породице. Тачније говорећи, ослањајући се на своје властито искуство, оно изводи те законе и даље гради свој живот, полазећи од њих. При томе, наравно, његов доживљај света може бити потпун, богат и разноврстан, или сувише искривљен, једностран и узак. Темелј схватања света сваког човека јесу забране које је добио у детињству од својих родитеља. Исте те забране често формирају и односе детета с Богом зато што смо склони да несвесно преносимо на Бога особине својствене нашим родитељима.

Када саветујем друге људе, због особености моје професије неопходно ми је да разјасним питања о томе како и у каквим су породицама расли, како су запамтили своје родитеље, какви су били њихови односи са сваким од њих. Као резултат тога откривају ми се многе појединости о детињству мојих клијената. И ето, када током рада наједном почну да говоре о Богу, покаткад се ствара утисак да не говоре о Њему, већ о својим земаљским родитељима. Када им скренем пажњу на то, они се јако изненаде.

У закључку овог поглавља хоћу посебно да истакнем да се васпитање детета у вери темељи не само на његовом учењу молитава и читању житија светих. Огроман значај у том питању има реални и живи пример породичних међусобних односа, пример који су родитељи дали својој деци. Јер на основу поука љубави, добијених у породици, деца стварају слику Бога у Којега ће веровати. Та слика може одговарати еванђељском опису (то јест, да буде истинита), а може бити и јако искривљена. Ту од вас, драги родитељи, зависи много тога, јер деца се не уче помоћу речи, већ помоћу родитељских дела и поступака.

НАПОМЕНА:

1. Желимо да напоменемо да писац овде износи свој лични став, а не учење Цркве и Светих Отаца. Бог јесте љубав и разни су односи љубави, као према детету којег карамо. Бог не даје лично од Себе болести и страдања, али их по примеру многострадалног Јова допушта, у том ширем Промислу о нама у његовом завршном исходу. Исти је однос и нормалне родитељске љубави према деци, када и кажњавају, а та љубав се не умањује или затамњује. Свети Јован Златоусти, Николај Охридски, Петар Дамаскин, Игњатије Брјанчанинов и многи други Оци уче о том допуштању Божијем ради нашега спасења. Свети Теофан Затворник у својим писмима говори: "Бог је послао болест. Благодарите Господу, јер све што је од Њега води добру... Болест смирује, омекшава душу и олакшава окамењеност која долази од многих уобичајених брига" (писмо бр. 1383) "Све је од Бога: и болест и здравље и све што је од Њега, даје нам се за наше спасење... Тако и ти прихватај своју болест и благодари Богу, јер се брине о твом спасењу..." (писмо бр. 1377). А на другом месту говори: "Постоје болести на чије излечење Господ ставља забрану, када види да је болест неопходнија за спасење од здравља" (писмо 1385)... (уредник интернет издања).

САВРЕМЕНА ДЕЦА И ЦРКВЕНИ ЖИВОТ

Мајушни црквењаци и искушенице у подрасницама - дирљиви призор или трагедија?

*У неким кућама увек влада нека мрачна атмосфера.
Неке религија чини невеселим и суморним.
Али то није хришћански.
Религија коју надахњује реч Христова ведро је и радосна.*

*Света Мученица
царица Александра Фјодоровна.*

Сећам се једног занимљивог случаја из моје пастирске праксе.

Мајка је ушла у Цркву у зрелим годинама. Сама васпитава кћерку. Девојчица има 13 година и родила се у мајчиним позним годинама. Обе су веома везане једна за другу. Најближа и једина пријатељица мајке је кћерка и једина пријатељица кћерке је мајка. Девојчица је почела да има проблеме у дружењу с вршњацима:

- Мене у школи нико не разуме, нико неће са мном да се дружи.

Почињемо да анализирамо. Испоставља се да свакој другарици која јој дође у кућу мајка обавезно налази неки недостатак, пошто је љубоморна на све. Дружење с новом другарицом се завршава благим мајчиним алузијама:

- Погледај само како је она неуредна...

- Она је неверница...

- Ова девојчица није озбиљна, она не може бити добра другарица.

- Настјини родитељи су лоши...

Дете није у стању да схвати зашто ни са ким не може да се зближи. Ситуација се компликује још и следећим околностима: када је девојчица имала око шест година, била је с мамом за празник у манастиру који је посетио патријарх. Када је патријарх излазио из храма након завршетка богослужења, мајка је привела девојчицу патријарху ради благослова и у општој галами је замолила:

- Ваша Светости, благословите је да буде монахиња.

Најсветији патријарх је, крећући се кроз масу народа, дао благослов девојчици. Од тог тренутка мама сваки дан подсећа своју кћерку:

- Пази, тебе је патријарх благословио да будеш монахиња. И зато се припремај, не греши, дечаке не загледај... Иначе ћеш ићи против благослова.

С једне стране, јака везаност за мајку, а мама је све већ решила уместо кћерке, а с друге, у девојчици почиње да се разоткрива личностни потенцијал, она почиње да тражи свој животни пут. Одрастајући, девојчица ће се сигурно суочити с веома озбиљним проблемима. Прво, чак и ако оде у манастир, и тамо ће остати њена везаност за мајку, она ће и тамо чезнути за њом. Монаштво пак претпоставља слободу од претераних веза крвног сродства. Јака међусобна везаност крвних сродника може ометати духовни раст. Друго, жеља да иде у манастир у датом случају није слободан избор девојчице, већ мајчин сан, на чије је остварење осудила своју кћерку.

Сваки човек је одговоран за свој животни избор и за своје одлуке. У овом случају судбину девојчице је, наравно, решила мама, не остављајући јој никаквог избора.

Од овакве неистине у људским односима живе данас многи верници.

Навешћу још један типичан пример. Вероватно су они који су путовали по манастирима имали прилике да посматрају како се играју манастирска деца. Та деца поклоница, које су дошле по савет код старца, пристојно одстоје цело манастирско велико бденије. Један дечак, којем је наизглед око 7-8 година, није у стању да издржи дуготрајно богослужење. Дете почиње да се игра, да трчи по храму, да гаси свеће[1] и гле, две претерано "благочастиве" баке почињу да га крсте, досађују мајци и компетентно, у присуству дечака, говоре да јој је дете "бесомучно"... Деца су до седам година отворена за било коју примедбу коју им упуте одрасли. Претпоставимо да је дете чуло и запамтило те непознате и чудне речи које су о њему говорили одрасли. Сада ће оно пазити кога још називају "бесомучним" и наједном ће приметити у манастиру заиста бесомучног човека (а такви се срећу у савременим обитељима). Оно ће нехотице упоредити понашање таквог човека са својим, те ће, пре или касније, можда почети да се понаша као тај човек, несвесно копирајући његово понашање, навике и поступке...

Не могу а да не поменем још једну тужну ситуацију с којом има прилике да се суочава савремени православни пастир: заједно с мајком која је изабрала монашки пут у манастир мора да оде и кћерка (или син). Прилично често се сусрећући са оваквим случајевима у својој пастирској пракси, могу да кажем да сам за сада имао прилике да сретнем мало заиста успешних случајева родитељског васпитања своје деце у манастиру. Детету је неопходно да проживи детињство у којем има места за Вино Пуа и Чебурашку, у којем оно може да пође с родитељима у зоолошки врт или у циркус, да види сву разноликост света у који је дошло. Моје пастирско искуство ми говори да деца родитеља верника морају да похађају обичну школу где имају могућност да се срећу и друже с вршњацима, и

то не само из верујућих породица. Дужност родитеља је да улију деци љубав према Христу, а коначни избор животног пута она ће направити самостално, већ у зрелим годинама.

Родитељи верници морају да се баве васпитањем своје деце и да управо томе, пре свега, посвете свој живот. Искушеништво у манастиру је потпуно другачији начин живота. У манастиру мајка не може у потпуности да се преда васпитању детета, јер је за то потребан посебан начин живота, посебна, породична атмосфера, као и одређена мера слободе.

Ако дечак не налази мушко начело у кући, ако га васпитава само мајка, његов се живот, по правилу, формира у два сценарија. У првом случају, он ће постати зависан од мајке и феминизиран по свом карактеру, инфантилан и беспомоћан зато што га мајка несвесно подсећа на беспомоћност и зависност од ње. У другом случају, када мушко начело ипак побеђује, он одлази на улицу и тамо налази старијег и јачег лидера, или можда одраслог човека, те напосто постаје део уличне средине.

Са сигурношћу могу рећи да је други излаз за дечака много бољи. Зашто? Зато што у том случају он задржава мушко начело, мушко достојанство, мушки идентитет.

Шта се догађа ако мајка доводи у женски манастир дечака, на пример од 7 до 12 година? До извесног времена она још може да га контролише. Може да га, ако му још уз помоћ родитељских манипулација дозволи, на пример, да се прошета, примора да се причести и да се исповеди. Али дечаку је неопходно мушко начело, мушко васпитање.

Добро је ако у манастиру дечак пронађе исте такве несрећне дечаке који су се мајчином вољом, не желећи и не бирајући то, нашли у женском манастиру, и ако може с њима да се игра. Још је боље ако се нађе свештеник пун разумевања који ће наћи време за васпитање тог детета. Али обично су свештеници при манастирима и градским храмовима веома заузети, пре свега извршавањем својих непосредних обавеза.

Најтрагичније је када дечака, којег непрестано оптужују за бесомучност или безбожност, приморавају да иде у цркву и формално учествује у Тајнама. Временом се у њему може формирати негативан однос према свему хришћанском и црквеном. И није тако страшно ако се временом поштено удаљи од цркве; горе је ако постане религиозни лицемер - човек који зна све о дикиријама и трикиријама, бројаницама, архијерејима, старцима, али којем ће све што је заиста повезано с Христом и живим односом са Њим бити потпуно неважно. Разумска знања (некада су га у детињству научили веронауци или читали с њим Дечију Библију) потпуно су спојива са супротним начином живота. Одрастајући, овакви адолесценти почињу да псују, пуше, теже да надокнаде недостатак знања о околном свету.

Религиозно фарисејство родитеља рађа ропство, потиштеност и патње. "Слово" убија радост, слободу, једноставност, детињство, како у породици, тако и у цркви, ствара атмосферу потиштености, а потиштен дух суши кости (Приче 17, 22).

Деца тугују када се осећају као затвореници. Атмосфера у неким кућама понекад је толико мучна и тешка да се ту дете буквално гуши. Родитељи многих од нас живели су у тешко ратно време када је беснео тоталитаризам који је оставио печат на њихову свест, на њихов однос према себи и према људима. Судбина их није мазила раскошним поклонима. Они су се васпитавали у тешким условима жестоке контроле и најстрожег кажњавања. Зато можда у животу родитеља није било тако много благодати, нежности, осетљивости и доброте. То се може схватити: такво је било време. Они су деца свог доба, која су постала наши родитељи.

Али искрени родитељи-хришћани који одгајају децу у атмосфери духовне слободе, не смеју бити извор очајања и гнева, већ извор љубави, утехе и доброг расположења, пример људског достојанства.

Родитељски религиозни егоизам руши породични мир и наноси непоправљиву штету самим родитељима. Потцењивачки однос према деци, сузбијање у њима личности, противприродни су за човека. То сведочи о постојању греховног стања које мора бити уклоњено у животу родитеља силом благодати Светога Духа.

Нарочито је болно слушати приче о томе да у неким породицама родитељи усађују деци религиозност репресивним методима. Последице су веома жалосне: одрасли младићи и девојке дуго времена неће чак ни да чују ни за шта црквено, формира им се постојани имунитет и алергија на оно чиме су их превише накљукали у детињству.

Испричаћу још два реална случаја из живота.

Једна мајка је с двоје деце дуго покушавала да нађе манастир који би јој одговарао за спасење. Променила је неколико обитељи: мајци с двоје деце заиста није било нимало једноставно. Није било лако ни монасима у обитељима у којима је живела. Редовно посећујући јутарња и вечерња правила, жена је стално водила са собом и децу: девојчицу од 8 година и дечака од 10 година. Деци се уопште није устајало рано, а увече су више волела да седе у трпезарији, да слушају о чему говоре искушенице, да гледају како оне перу посуђе и чисте кромпир за сутра. Деца уопште нису поштовала никакав дневни режим, легала су прилично касно, зато што је око њих било много тога занимљивог. По карактеру су била веома радознала и прилично су рано одрасла.

Тако је једном, када су увече сви кренули на молитву, син одлучно одбио да иде у храм. Мајка га је овако и онако наговарала и претила му казном, али он никако. Тада је, изнервирана дечијом непослушношћу, мајка зграбила (нећете веровати!) виле које су стајале у шупи и потрчала с тим вилама за сином уз повик:

- Вовка! Одмах да си кренуо на молитву или ћу те сад пробости!!!

Замислите само реакцију дечака. Он је трчао из све снаге, али је при томе стизао да се осврне, да исплази мајци језик и у дечијој дрскости и непослушности повиче:

- Нећу да идем! Нећу да идем! Ти си одвратна!

Ускоро је дечак почео да пуши и да пије, изражавајући тиме протест против мајке. Још две године је ишао за мајком по манастирима, а затим се вратио у родни град, почео је да краде и сада је на издржавању затворске казне.

Прилично је тужна прича и у случају кћерке. Мајка се свим силама трудила да је што више приближи црквеној управи, те је мала постала келејница у архијерејском двору. Наташа је постала (што није одговарало њеним годинама) веома уображена, горда и надмена. Болно је било гледати и мајку и кћерку. На крају крајева, девојчица се вратила у свет и тамо се предала свим његовим чарима.

Још један неутешан случај догодио се другој мами с њеним сином.

Мама је са сином дуго времена живела у манастиру. Дечак је волео и молитву, и манастирски начин живота. Од најранијег детињства је маштао о монаштву, молио је од Бога монашки постриг, много је читао житија светих. Нарочито је волео једног светог над којим су анђели у сну извршили постриг. Маштао је да ће се и њему једном догодити исто то.

Дечак је похађао сеоску школу где су му се многи ђаци из разреда подсмевали. Једном су девојчице донеле црвену масну боју и поприлично му је насуле у ваљенке. Ништа не сумњајући, он је обуо ваљенке и... више није могао да их скине без туђе помоћи. Дечак је дошао из школе сав у сузама. Понекад су га тукли другови из одељења или из старијих разреда, а он се дуго смиравао. Страдам, каже, за Господа. Мајка је такође тако мислила, она је тешила сина, али никако није могла да схвати да је син страдао просто због суровости деце. Хтела је да пође у школу, да се објасни, поразговара с наставницима и децом. Али не, неке узвишене идеје су се врзмале у јадној мајчиној глави. Њен син страда за православну веру!

Када је Саша напунио 17 година, пожелео је слободу; вратио се у родни град. Тамо су тек почела озбиљна искушења. Јер дечак је растао потпуно одвојен од света, не познајући његове законе. Првога дана након доласка кући истукли су га у дворишту родне куће. Било је то сурово. Није могао да схвати: зашто? Тим више што су они који су то учинили били његови стари другови с којима је пре неколико година, пре одласка у манастир, играо фудбал. И тако су га тукли све док се он није потчинио вођама и није доспео у криминалну банду. Дуго времена, свим средствима, дечак је покушавао да се извуче из греховне каљуге. Мајка се молила и осећала своју кривицу због свега што се догодило. Много тога су морали да пропате и дечак, и мајка.

На крају крајева, момак је успео да се ослободи греха, да васпостави односе с Богом. Сада ради. Када сам га упитао иде ли у цркву, Саша је, као да се боји да ћу

га наговарати да се каје због "маловерја" и "непосећивања храма недељом и празником", кратко и уздржано одговорио: "Ретко". У манастире сада неће ни да крочи...

Ето какав је тежак живот наметнут овој деци. А све је могло да буде сасвим другачије...

Бог је љубав. Љубав је стваралачка снага нашег бивствовања. Мржња је разорна снага и личности, и породице, и самог друштва. Ми морамо да волимо своју децу, да волимо једни друге. Мудар родитељ сведочи својој деци о хришћанству пре свега својим добрим и мудрим срцем. Давши извештај минимум знања детету, он ће га веома брижно подсетити на Бога и при томе ће пружити више самосталности детету у грађењу његових властитих односа с Богом.

"Задатак васпитања је да пробуди занимање за духовни живот. Треба научити дете да воли лепоту моралних поступака. Ако ваш васпитаник зна много, али се интересује празним стварима, ако се понаша одлучно, али при томе у њему није пробужена живо занимање за морално и лепо, нисте постигли циљ васпитања" - писао је велики педагог Ушински.

У парохијском животу се често може видети оваква слика: родитељи буквално гурају своју децу у олтар. Све изгледа веома лепо, нарочито приликом уласка и изласка из олтара. Али, шта се заправо догађа? Када се дечак налази у храму с родитељима и под њиховом је контролом, они виде чиме је обузет и у извесном тренутку могу да изађу с њим у двориште. Када је дете у олтару, родитељи се мирно моле у храму, а свештеник и старији олтарници једноставно нису у стању да се њиме баве - они за то немају времена. Најпре је дечаку занимљиво, а затим почиње да га замара, те почиње нечим да се игра. Нарушава се побожан однос према светињи, а код куће родитељи, који ништа о томе не знају, говоре: "Ти си наш олтарник. Мораш да се лепо понашаш". А вршњаци су рекли једном таквом дечаку: "Ти си наш светац и нећемо с тобом да се играмо". Доведен у нимало једноставну ситуацију, дечак је принуђен да бира: или другови, или храм. Знамо дечаке који су потпуно отишли из цркве, иако се то сигурно не би догодило да родитељи нису сину дозволили да прислужује у олтару.

Понекад ми се срце цепа када по ко зна који пут чујем за овакав парохијски обичај у овом или оном храму: сви, и одрасли, и деца, пију у олтару после службе "православни чај" - кахорско црно вино помешано са врелом водом. Па такав је обичај у Православљу, чега има у томе лошег. Лоше је то што се код деце укида природна психолошка баријера у односу на употребу алкохолних пића - јер све што се догађа у олтару чини се "по благослову".

НАПОМЕНА:

1. Протојереј Владимир Воробјов је причао у једном свом предавању о томе да су некада децу доносили у храм само на кратко, пред причешће, да не би нарушавали дубоку побожност осећања. Децу су причешћивали и односили су их да би храм остао за њих тајна, светиња, празник који не може да траје дуго, већ се памти као чудо.

Две турске кафе
Прича Наталије Сухињине

Моја сусетка Марина, одлазећи у Оптинску пустињу, изјављује ми гласним и поучним тоном:

- Припази на мог малог пар дана. У фрижидеру имаш боршч, биће га довољно док се не вратим.

Она не моли, не. Уопште се не сећам нити памтим њен тон у којем се осећа молба или извињење. Одсечно изговара услове гласно и разговетно и ја на неколико тренутака прихватам те услове као једини начин да се искупим због своје немогућности да одем у Оптину. А затим се буним. Зашто морам да се оправдавам због своје заузетости, зашто морам да се бринем о комшијском момку који није нимало идеалног понашања? Марина се увек жали на њега: плачљив је, подругљив, вечно са захтевима. Али оно главно што узнемирава Марину јесте што неће ни да чује за цркву, не пости, чак њој, мајци, у инат смаже усред поста вруће пирожке с месом, купљене код улаза у метро. Код њих стално избијају свађе. Нарочито је гласан и ружан био недавни скандал због просјакиње коју је Марина довела у кућу да ту мало станује. На приговоре сина она је изјавила:

- Запамти, добра дела су у спасењу душе. То је семе чији ћемо род пожњети у Царству Небеском. Твој род је оскудан. Жена ће ту код нас становати неко време. О томе нема разговора. Јеси ли разумео?

- Добро, нека живи, само без мене. Док је она овде, ја нећу бити у стану - и залупивши вратима, отишао је.

Просјакиња је остала. Марина ју је окупала, напојила чајем, наместила јој чисту постељу. Касно увече кренула је да тражи сина. Када се након безуспешних трагања вратила кући, просјакиња је већ била припита. Она је у Маринином бару открила боцу црног и испразнила је на своје задовољство. Треба одати пуно признање сусетки: она ни после тога није избацила несрећницу напоље, опростила јој је њен самовољни поступак. "Ја сам крива, требало је да сакријем црно вино. То сам заборавила. Испушење" - она дубоко уздахну.

Слушала сам Марину и имала неко двоструко осећање. Ја сам далеко испод ње и тешко да бих довела кући прљаву клошарку, неговала је, опростила јој крађу. А Марина ју је довела, и неговала је, и опростила јој. Наравно, то је поступак за који је мало људи способно. Али нешто ми је упорно гризло срце, не дозвољавајући му да ликује због врлине ближњег. Син. Они су заменили места. Он је отишао на место клошарке, на улицу, у пролазе између зграда, а она се попела на његов кревет, на чисте чаршаве, у његовој шољи кувала је Марина чај својој неочекиваној гошћи. А можда се то моје немоћно срце брани од властитог несавршенства?

Нема мира у њиховој кући. А сећам се, некад га је било. Мали Кирил, дечак светле косе, љубимац породице, мамина радост. Куда одлази љубав из срца која воле? Зашто се хладе породична осећања? Марина је доживела смрт мужа. Млада жена се дуго опорављала од душевног потреса. Мали син јој на рукама, очајање у срцу. У несрећи је и стекла Господа, почела је да иде у цркву, да се исповеда. Нашла је посао какав је желела: редиговала је текстове у једној православној издавачкој кући. Нова, до тад непозната радост богоопштења, црквени православни празници који тако украшавају живот. Марина је оживела на очиглед свих, син је растао, рана од губитка блиског човека се зацелила. И ето, син јој је готово одрастао.

Марина и Кирил су наизменично долазили код мене да олакшају душу. Марина често, а Кирил једном. Био је припит. Узрујан и несрећан. Дрзак и беспомоћан.

- Па зар су сви верници такви? Она мене не чује! Ја јој кажем да нема више чистих кошуља, а она мени - да је данас среда и да не смем да дирам котлете. Наравно, то су ситнице: и котлети, и кошуље, али ја хоћу да живим као човек! А она, час клошарку доведе, час последњи новац да за манастир, па онда све до плате живи на хлебу и води. Али нека седи тако, ако јој се свиђа, ја нећу...

И Кирил се одједном расплака. Онако велики, незграпан, размазивао је сузе песницом, а оне су лиле као киша по његовом несрећном лицу.

- Сви имају мајке као што треба, а ја имам верницу...

Уплашила сам се његових речи. А шта ако заувек израсте у њему непријатељство према вернику, и слика мајчиног живота постане погубна по његово срце које још увек није прогледало? Ми себе називамо православнима пребрзо, журимо се према небеским висинама, а сами ни за педаљ нисмо у стању да се уздигнемо од греховне земље која нас чврсто држи.

Како да испричам све то Марини, каквим речима да јој укажем на њене очигледне духовне грешке, а да не погодим њено самољубље, да је не увредим неопрезном речју? У чему је Маринина кривица? У томе што се моли за свог сина, у томе што пружа помоћ туђем човеку без размишљања? И наједном (то се као и увек догађа наједном) - случајно с полице узета књига, случајно отворена страница, случајно бачен поглед.

Преподобни Симеон Нови Богослов: "Пази да не разориш свој дом у жељи да саградиш дом ближњега". Ето у чему је узрок Маринине несреће. Она се жури с грађењем туђе куће, она спасава заблуделе душе људи познатих и непознатих, људи које је случајно срела. А сопствени дом јој је неуредан, запуштен и без радости. А њеном сину је у кући непријатно.

Отишла је у Оптину и вратила се кроз два дана. А јуче смо све до касно у ноћ ја и Кирил решавали како да саопштимо мајци потресну новост: девојка с којом се Кирил забавља очекује дете. Али док сам ја размишљала, Марина ми је саопштила своју потресну новост:

- Хоћу да одем у манастир. Кирил је већ одрастао, неће пропасти, отићи ћу старцу по благослов.

- Ти треба да мислиш о другом - ускоро ћеш бити бака. Марина ме уплашено погледа. А ја, журећи, у страху да ће ме прекинути и да неће саслушати до краја, рекла сам јој све. Рекла сам јој о њеној доброту према просјакињама и равнодушности према сину, о њеном прљавом стану с прозорима који нису прани две године, о жељи да спасе цео свет и неспособности да изађе на крај са сопственим сином који пати. Није ме прекидала. Затим је ћутке устала и отишла. Нисам је видела недељу дана. Испоставило се да је ипак отишла код старца, али се вратила некако сва утучена, смирена. Код мене није свраћала. Али је зато дошао Кирил:

- Догодило се чудо. Мајка пере прозоре. Плаче, истина, и шмркће, али пере. И још сам код ње нашао књигу Васпитање детета. Sprema се да постане бака. Сакрила ју је међу својим духовним књигама и ја сам је пронашао.

- А ти шта си тражио?

- Сећате ли се, говорили сте да има неки Симеон Нови Богослов. Код њега има много мудрих мисли. Хтео сам да прочитам...

На души ми је било лако и радосно. Све ће се с Божијом помоћу остварити, све ће уредити Премудри Створитељ. Заблудело срце ће уразумити и појам добра ће исправити и научиће оном најважнијем - љубави жртвеној и лепој.

- Хоћеш ли кафу, Кириле? Скуваћу ти своју омиљену турску кафу. Кирил ме погледа уплашено:

- А зар могу? Мајка је говорила да православни не смеју да пију турску кафу. Турци су муслимани.

- Ти си ту нешто побркао - једва се уздржавам да се не насмејем - Кафа с тим нема никакве везе.

Када адолесцент одлази из Цркве

Молим верујуће маме и тате који воле своју децу да обратe пажњу на следећу чињеницу. По правилу, у извесном тренутку адолесцент одлази из Цркве.[1] У цркви му постаје досадно, непријатно, сувишно и незанимљиво. То се догађа са дететом у 11-12 години, понекад нешто мало касније.

Митрополит Антоније Сурошки узроке оваквог одласка види у следећем: "Мислим да један од проблема који се појављује пред адолесцентом јесте у томе што њега уче нечему док је још мали, а затим, када постане 10 или 15 година старији, наједном откривају да има и сумње и питања и неразумевања. Он је прерастао све оно чему су га учили у детињству, а у међувремену га ничему нисмо научили зато што нам ни на памет није падало да пратимо каква се питања у њему рађају, и да обраћамо пажњу на та питања, да се односимо према њима озбиљно, а не само да кажемо: 'Како можеш то да доводиш у питање?'... Често се догађа да, када нам одрасло дете поставља питање, ми на њега не одговарамо. Не одговарамо, нажалост, врло често не зато што смо непажљиви према њему, већ зато што немамо шта да одговоримо, јер и сами никада нисмо о томе размишљали.

Једном сам окупио родитеље и децу, адолесценте. Одрасли су очекивали да ћу обавити разговор, да ћу обраћати пажњу на децу, а родитељи ће само тако седети: јер они ионако све знају. А ја сам предложио деци: 'Ето, имате питања - поставите их својим родитељима и видећемо шта ће вам одговорити'. Родитељи ништа нису могли да одговоре. После тога реакција родитеља је била: 'Како сте могли тако с нама да поступите! Па ви сте нас постидели пред нашом децом!' Али од стране деце је уследила другачија реакција: 'Било је изврсно! Сада знамо да су наши родитељи исти као и ми!'.[2]

У том периоду који није нимало једноставан за адолесцента, периоду самосталног тражења, веома је важно подржати га, задржати топлу, домаћу атмосферу пуну разумевања, да, одлазећи из црквеног живота, не би био искључен из породице. У то сложено и веома важно време за формирање вредности он се не сме избацивати из породичног круга. Треба га на све могуће начине подржати у његовом самосталном животном трагању.

Многи савремени родитељи греше одступајући од овог правила. Треба показати сину или кћерци да су вољени, без обзира на то што су престали да иду у цркву и живе без молитве, без исповести и Причешћа. Важно је не изгубити душевни контакт с дететом, чак и ако оно сада нема тежњу према духовном. А ради тога (пазите, драге православне тате и маме!), морате да поднесете одређене жртве. Можда ће оно што ћу сада рећи некога шокирати, али не и оне који се боје да изгубе своју децу: они ће све што ћу рећи прихватити с пажњом.

Ако се вашем детету свиђа савремена музика, можете сести поред њега када је слуша и послушати је заједно с њим. Поразговарајте с њим отворено, искрено. Поштено признајте да сте ви човек старијег поколења, да сте васпитани на другачијим ритмовима, да се вама више свиђају песме са смисаоним садржајем,

можда чак и не толико музика, колико текст. Отворите му своје срце, али не правите никакве критичке оцене онога што се њему свиђа. Замолите дете да вам објасни шта му је блиско управо у тој музици. Искрено (али обзирно) признајте му ако вам се та музика не свиђа, или реците детету да је, на пример, ево ова композиција чак врло занимљива. Прецизирајте зашто је детету важно слушање те музике ако је веома гласна. Односно, искрено сазнајте од свог детета у пубертету о свему, не покушавајте да га приведете правилном (с вашег гледишта) одговору по том питању.

Једна мама ми је испричала овакву причу.

"Ја сам са својим малим сином дуго времена имала односе који су били пуни поверења. Али када је син мало одрастао, почео је да се одушевљава рок музиком, нарочито једном познатом групом. Ја сам се, поштено признајем, у младости такође много одушевљавала рок музиком, имала сам велику дискотеку, ишла сам сваки дан у најбољу продавницу да видим последње новитете, зими сам се смрзавала у огромним редовима, преплаћивала и све остало; ко се од одраслих одушевљавао роком зна колико је тада било тешкоћа. Али затим сам се обратила Православљу, избрисала сам то из свог сећања и живота и одлучила сам: 'Мој синчић неће правити такве глупости, он ће слушати само класику и лепу духовну музику'.

Када сам сазнала да се сину свиђа та група доживела сам шок. Носио је спортску мајицу с портретом солисте групе преко целих груди, при чему се тако брижно односио према тој мајици да сам почела да се бринем. Једном сам узела мајицу да је оперем, али мој син је добио хистерични напад - ја нећу успети да оперем како треба. Наљутила сам се и више нисам хтела да такнем ту мајицу. По навици (син ми је увек поверавао све своје доживљаје) он ми је пришао с касетом: 'Мама, послушај како је Добро!' Ја сам (о, како сам дуго затим прекоревала себе због тог тренутка!) рекла: 'Ма шта ти то слушаш?! То је неки сатанизам...'

С мог гледишта, ја сам поступила апсолутно исправно. Била сам стопостотна хришћанка и читала сам књиге о погубном деловању рок музике на човекову душу, хтела сам да се мој син васпитава у идеалним условима, на идеалним достигнућима светске културе. Али сам у то време приметила да је син почео да живи својим животом, а не оним који сам му ја намењивала. Та моја реченица је разорила наше искрене односе током многих месеци.

Веома дуго сам покушавала да саградим оно што је било срушено. Колико је било мојих душевних патњи, колико суза, колико молитава! Јер син се удаљио од мене душевно, иако је био учтив, није био дрзак, али оно што је немогуће изразити речима отишло је. Ишла сам према њему као према танком и крхком леду, јер сам знала да ће моћи да поверује само у моју искреност, а не у моје речи. 'Оштровидо је само срце. Оно најважније се не може видети очима' - тако је рекао мудри Лисац философ у мом омиљеном Малом принцу Антоана де Сент-Егзиперија и морала сам дуго да поправљам своје односе са сином зато што се наша драга деца не могу обманути, она нас заиста виде не очима, већ срцем.

Тада сам почела да слушам снимке омиљених група мог сина, читала сам о његовим омиљеним извођачима, чак сам гледала видео спотове на MTV. Тамо сам сазнавала све новитете из омладинске музике, упознавала се са омладинским сленгом.

Сад из искуства знам: да бих дисала са својим сином у једном даху, не треба да се уздижем изнад њега својом "праведношћу и начитаношћу", већ стално да живим и развијам се, да држим своју руку, како се то каже, на пулсу времена. И није важно да ли ми се свиђа ова или она музика, да не говорим о текстовима. Важно је да мој син осети да нисам равнодушна према његовим интересовањима и заносу.

И још нешто. Увидела сам и схватила да су, упркос помодним струјама у музици, деца вероватно генетски склона нашим, родитељским укусима. Ја и мој син имамо овакву игру. Укључујемо неку радио емисију или телевизор где се преноси концерт и расправљамо о свим музичким новитетима у шаљивом облику. Приметила сам, сину се не свиђају глупе и бесмислене речи песама. Мени се свиђа што има добар укус, што има захтеве не само у односу на музику, него и на текстове.

Недавно ми је рекао:

- Мама, знаш ли, ми (то јест, он и његови другови) много волимо да слушамо 'Битлсе', 'Јураја Хип', 'Пинк Флојд', 'Лед Цепелин'. Ви сте одрасли на доброј музици!

Када ти верује сопствени син и види да тежиш да схватиш и прихватиш његов свет, можда не баш уобичајен, али за њега вредан свет, он, с своје стране, прихвата и поштује твој унутрашњи свет. У породици почиње да влада атмосфера љубави и поштовања. А шта је још потребно?"

Протојереј Аркадиј Шатов у чланку "Зашто деца одлазе из Цркве?" саветује: "Може се и треба ући у живот детета, сјединити се с њим, постати за њега најзанимљивији саговорник. Тада оно неће тражити утеху код других људи: на улици, код другова који не знају за Бога, у друштвима где пију пиво и пуше цигарете.

Пођите с дететом у шуму, пустите бродиће на речици, лети пођите да берете гљиве, јагоде, послушајте како певају птице у шуми, преведите то певање на људски језик и реците да птице поју славу Богу и дете ће то запамтити и доживеће лепоту света као лепоту Божије творевине. Тада ће се оно и према свему осталом односити исто тако, све ће посматрати управо с тог гледишта и видеће пројављивање Божанске љубави у свему што га окружује.

... Не могу се деца лишавати сваког друштва. То значи лишити их радости дружења с вршњацима. Важно је учинити то да око деце од малих ногу буду другови који су верници, треба тако организовати њихов живот да им буде занимљиво" - пише даље отац Аркадије.[3]

Предложите детету да позове своје другове у кућу. Најбоље је да не покушавате да се уплићете у њихово дружење, већ једноставно да се упознате с његовим друговима и, као случајно, после једног или два сата дружења, предложите им да попију чај с парчетом торте. Можете мало да поседите с њима или да одете, све зависи од ситуације.

Драге тате и маме! Не постављајте баријеру између свог света и света вашег детета у пубертету.

Прилично често је чак и свештенику тешко да расправи с родитељима, који се претерано заштитнички и доминантно понашају, особености погледа њиховог детета у адолесценцији. Њихови им се животни принципи чине једино тачни. Зато ће ефикасније бити, изразивши сумњу у исправност родитељских поука, прећи на анализу њихове упорности и контроле, на то како они конкретно изражавају своју критику, шта се непосредно налази у основи несугласица и тешкоћа у односима с децом.

Ушавши у Цркву пре пет-десет година, а можда и од детињства, верујући родитељи у томе што њихово дете пориче њихове сопствене животне ставове и вредности виде малтене напад на темеље православне вере.

Пастиру је веома важно (нарочито ако је време општења ограничено) да, не упуштајући се у појединости, не оцењујући животне принципе родитеља, схвати у чему се конкретно испољава претеривање у религиозном васпитању детета. Многи савремени родитељи (нарочито они "сувише православни") сматрају да за васпитање детета, за његово боље разумевање уопште није обавезно да читају педагошку литературу, да се занимају за живот савремене омладине. Да би боље схватили своје дете, да би разумели какве животне вредности има савремено поколење, покатакд треба само сести и заједно са сином или кћерком погледати филм који ужива популарност код омладине. Упитајте дете:

- Какав је то филм, зашто се о њему тако много говори?
- Зашто га сви гледају?
- Донеси сутра касету да је погледамо заједно.

Протојереј Константин Островски пише тим поводом: "Ако хоћемо да помогнемо деци да прерасту њихове у духовном погледу штетне заносе, морамо да се трудимо, остајући самосвојни, да успоставимо с њима контакт да они не би од нас скривали своје погледе и своје доживљаје. Ако у општењу с децом будемо употребљавали само узвишени и аскетски тон, већина чак и верујуће деце наћи ће се ван нашег утицаја".[4]

Нажалост, овакав задатак многи православни родитељи не постављају. Штавише, они сматрају да су им, да би разумели све животне ситуације, довољне само уско религиозне представе о животу. Овакав ограничени став доводи, нажалост, до тужних резултата. Стављајући себе у круте оквире, родитељи престају да разумеју своју децу, губе с њима контакт, самим тим нарушавајући заповест о љубави, пре

свега према ближњима, јер наша деца су нам најближа. Често, расправљајући о основним заповестима хришћанства, љубави према Богу и ближњима, не волимо најближе - своју децу, не покушавамо да их разумемо, да проникнемо у њихове тежње и тајне њиховог срца, већ обрнуто, оцењујемо, критикујемо, зановетамо и самим тим рушимо остатак односа поверења и поштовања.

У Дневнику свете мученице царице Александре Фјодоровне читамо:

"Нема ничег јачег од осећања које нам долази када држимо на рукама своју децу. Њихова беспомоћност додирује у нашим срцима племените струне. За нас је њихова невиност сила која очишћује. Када је у кући новорођенче, брак као да се поново рађа. Дете зближава породични пар као никада раније. Пред младим родитељима постављају се нови циљеви, појављују се нове жеље. Живот одмах стиче нов и дубљи смисао.

У кући где расту деца, целокупно њихово окружење и све што се догађа утиче на њих, па чак и најмањи детаљ може имати добар или штетан утицај. Чак и природа око њих формира будући карактер. Све оно лепо што виде дечије очи одражава се у њиховим осетљивим срцима. Ма где се васпитавало нечије дете, на његовом карактеру се одражавају утисци места на којем је одрастао. Собе у којима ће наша деца спавати, играти се, живети, морамо учинити толико лепим колико нам дозвољавају средства...

Још један важан елемент породичног живота јесу односи љубави једних према другима; није то обична љубав, већ култивисана љубав у свакодневном животу породице, и изражавање љубави речима и поступцима. Радост и срећа потребни су деци ништа мање, него што је биљкама потребан ваздух и сунчева светлост.

За праву мајку је важно све чиме се интересује њено дете. Она исто тако радо слуша о његовим доживљајима, радостима, разочарањима, достигнућима, плановима и фантазијама, као што други људи слушају неку занимљиву причу.

Најбогатије наследство које родитељи могу оставити деци јесте срећно детињство, с нежним успоменама о оцу и мајци. Оно ће осветлити будуће дане, чуваће их од искушења и помоћи ће им у грубој прозаичности живота, када деца напусте родитељски кров".

Пастир треба да објасни родитељима да је непосредан и директиван утицај на децу у пубертету неефикасан, нарочито ако се заснива на негативним примерима и изјавама у повишеном тону. Реакција на притисак родитеља најчешће је одбијање послушности, отпор, негативизам, то јест, родитељи добијају резултат супротан жељеном. Пастир мора да објасни мајци или оцу да притисак и контрола само кваре односе с дететом, они стичу нежељен карактер и касније руше породичну атмосферу.

У атмосфери потпуне контроле, свађа, непрестаних разрачунавања или диктата немогуће је нешто пренети човеку, приморати га да нешто чини. Ако су покварени лични односи, ако је нестало поверење и искреност, ефекат васпитања практично ће бити једнак нули.

Родитељи, никада немојте избегавати да дајете одговоре на питања своје деце, не избегавајте општење с њом. Како повикнеш, тако ће и одјекнути. А шта ако она

одједном исто тако немарно окрену вама леђа с вашим старачким питањима? Научите се да слушате њихова питања. Молите од Бога мудрост за одговоре. Многа њихова питања нису нимало бескорисна.

Општење с децом је озбиљно служење које захтева велико стрпљење, огромну љубав и мудрост. Потрудите се да за њих постанете занимљиви саговорници и прави пријатељи.

Општење с децом је служење деци. Како је важно да наш живот постане чист и благословен, да не преносимо следећим поколењима нашу гордост, ћудљив карактер, свадљиву нарав. Дужни смо да нараштају који долази после нас оставимо добар пример, нелицемерну веру и љубав према Богу, чврсто уздање у Господа у свим животним ситуацијама. А за то прва недељна школа деци мора постати њихов властити дом, а породица - домаћа црква.

Служење деци је служење Богу. Кад учинисте једноме од ове моје најмање браће, мени учинисте (Мт. 25, 40). Наш Господ Исус Христос поистовећује Себе с децом. И који прими једно такво дете у Име Моје, Мене прима. А који саблазни једнога од ових малих који верује у мене, боље би му било да се обеси камен воденични о врат његов, и да потоне у дубину морску... Гледајте да не презрете једнога од малих ових; јер вам кажем да анђели њихови на небесима једнако гледају лице Оца Мога небеског (Мт. 18, 5-6, 10).

Однос према деци одређује ваш однос према Господу нашем Исусу Христу! Равнодушност према деци је равнодушност према Њему. Ако проклињеш, псујеш, оговараш своје дете - проклињеш, псујеш и оговараш Господа; ако благосиљаш децу, благосиљаш Господа.

Нека свако од нас постане пример достојан подражавања, образац наравствене чистоте и хришћанске врлине!

Данас морамо да преиспитамо свој однос према деци. Ако су нам она стално сметала и оптерећивала нас, молимо се да Бог обрати наша срца према њима, да она постану за нас предмет пажње, љубави и служења.

НАПОМЕНА:

1. Од овог правила свакако има изузетака.
2. Антоније митрополит Сурошки, Радови, Москва, Пракса, 2002, стр. 189-190
3. Недељна школа, бр. 41, 1999
4. Недељна школа, бр. 44, 1999.

МУДРОСТ РОДИТЕЉСКЕ ПЕДАГОГИЈЕ

"Очеви, не раздражујте децу своју"

*И ви очеви, не раздражујте децу своју,
него их подижите у васпитању и науци Господњој.
Посланица Ефесцима, 6,4*

Обуздавати, исправљати и васпитавати, то није право избора, већ озбиљан захтев Оца небеског свим земаљским очевима и мајкама. Они су одговорни за своју децу. Приоритет одговорности неоспорно припада родитељима и само родитељима.

Отворимо странице Светог Писма и наведимо неколико цитата: "Децо, слушајте родитеље своје у свему, јер је ово угодно Господу. Очеви, не раздражујте децу вашу, да не клону духом " (Кол. 3,20-21). "Децо, слушајте своје родитеље у Господу, јер је ово праведно. Поштуј оца својег и матер; ово је прва заповест са обећањем: да ти добро буде, да и дуго поживиш на земљи. И ви очеви, не раздражујте децу своју, него их подижите у васпитању и науци Господњој " (Еф. 6,1-4).

У овим поглављима апостол Павле разоткрива веома озбиљан проблем. Међусобни односи с децом имају узајамни карактер - Децо, слушајте своје родитеље и Очеви, не раздражујте децу своју - они су као два таса на ваги. У зависности од тога, колико ће ти тасови бити уравнотежени, толико ће породица бити спокојна и хармонична.

Очеви, не раздражујте децу своју. Апостол Павле прави озбиљан акценат на овој фрази. Неоспорно је да се то у једнакој мери односи и на мајке. Ако апостол упозорава, то значи да је сретао у свом животу овакве случајеве. Он је боравио у различитим породицама, видео је различите школе васпитања - и либералне, и тоталитарне. Често су му се пред очима налазили "чувари реда" - нервозни и раздражљиви очеви са шибамма у рукама. Исправљајући слабе стране овакве педагогије, апостол Павле је више пута подвлачио ову мисао: "И ви очеви, не раздражујте децу своју, него их подижите у васпитању и науци Господњој " (Еф. 6,4), "да не клону духом " (Кол. 3,21).

Апостол Павле изражава апсолутну сагласност тим поводом: "Сунце да не зађе у гневу вашем " (Еф. 4,26), као и апостол Јаков: "Гнев човеков не твори правде Божије " (Јк. 1,20).

Ако родитељ васпитава децу у Речи Божијој, она се никада неће раздраживати и очајавати. Пре него што васпитава децу учењу Господњем, најпре треба и сам да

буде прожет њиме. Пази на себе и на науку, истрај у томе; јер чинећи ово, спашћеш и себе и оне који те слушају (1 Тим. 4,16). Ето где се крије кључ успешног васпитања. Учи дете својим реалним поступцима и својим животом оним правилима по којима и сам живиш. Ако родитељи покушавају да уче децу заповестима Божијим, а сами их газе, васпитање постаје брбљање и празнословље које никада никога неће променити. Осим раздражљивости и потајног роптања у том случају ништа нећеш постићи од васпитаника. Деци не требају речи, већ обрасци за подражавање.

"Ако деца коју си родио добију одговарајуће васпитање и твојим старањем буду поучавана у врлини, то ће бити почетак и темељ твом спасењу, те ћеш, осим награде за сопствена добра дела, добити велику награду и због њиховог васпитања" - рекао је св. Јован Златоуст. Циљ васпитања нису досадна дугачка предавања, нису наравоученија, него реални живот, љубав од чистог срца, добар савет, нелицемерна вера. Ето шта ће исправити и изменити, улили љубав према Богу. Чувајте се у васпитању празнословља: речи које нису поткрепљене делима, ни мудрошћу. Гнев рађа гнев, бес рађа бес, а тупост тупо супротстављање.

Дете је нехотице разбило вазу. Страшни отац га гњави бесмисленим питањем:

- Зашто си разбио вазу?

- Нисам ја разбио вазу, сама се разбила.

- Још мислиш и да ме лажеш? Одговарај, зашто си разбио вазу?

- Нисам хтео.

- Не, признај, зашто си разбио вазу?

- ?!

Јед детета нараста зато што не зна како да одговори. Гнев оца јача зато што нема правилног одговора. Ту се губи стрпљење. Једном отац може да чује дечији фалсет: "Тата, шта ти је, ти си луд?" Какво питање, такав одговор. Нема ту никакве љубави из чистог срца. Само узајамна озлојеђеност, сукоб, бура беса, показивање зуба, брука.

Очеви, не раздражујте децу, постављајте им питања на која би и сами могли да одговорите. Господ никада није постављао глупа питања, није испољавао гнев према деци.

Све што чинимо без љубави је звоно које јечи или кимвал који звечи. Одраслима је далеко лакше да свале сву кривицу на децу, да их оптуже за све смртне грехове: "Деца нас вређају. Она се буне, непослушна су, незахвална. Никаквог поштовања и уважавања немају!!!" Како је важно родитељима да остану самокритични и да ходе пред Богом не само у цркви, него и код куће, када у руци држе каиш, а пред њима стоји дете које је скривило.

Свето Писмо не пориче нужност строгости и телесног кажњавања у васпитању деце. "Ко жали шибу своју, тај мрзи сина; а ко га воли тај га од детињства кажњава " (Приче 13, 25), "Глупост се прилепила за срце младића, али шибана која га поправља удаљиће га од ње " (Приче, 22, 15), "Шибана и разобличавање дају мудрост; али младић који је препуштен занемарености, представља срамоту својој мајци " (Приче 29, 15). Али Реч Божија позива да истражујемо себе, проверавамо своје путеве, срце и савест. Главни мотив кажњавања је вера покретана љубављу. "Ја оне које љубим кажњавам и поправљам " (Отк. 3,19). Ако су мотиви чисти, ако је савест добра, ако је вера нелицемерна, не жали твоју шибану и "кажњавај сина твога док има наде и нека те не збуњује његова вика " (Приче 19,18).

У љубави нема страха. "Ако га казниш шибом, неће умрети: казнићеш га шибом и спашћеш душу његову од пакла " (Приче 23,13-14). Боље је у петој години каиш из оца руке који воли, него у двадесет петој затворска казна.

О неопходности тражења равнотеже између родитељске строгости и родитељске љубави пише св. Јован Златоуст: "Бог није допустио да деца буду лишена природне благонаклоности родитеља према њима и, у исто време, није све препустио тој благонаклоности. Када би родитељи волели своју децу не по природној нужности, већ само због њихове нарави и добрих поступака, тада би видео многу децу која су истерана из родитељских домова због своје немарности и род наш би био потпуно растројен. С друге стране, када би Бог све предао у власт природе и не би допустио родитељима да мрзе чак и злу децу, ако би, напротив, будући вређани од стране деце и трпећи од њих хиљаде непријатности, по природној нужности очеви морали да постају благи према дрској деци која их вређају, онда би наш род дошао до крајње безбожности.

Ако и сада деца, уздајући се у љубав родитеља, често ове вређају, иако не могу потпуно да се ослоне на природу, знајући да су многа, поставши неваљала, била лишена и дома, и очевог наслеђа, до какве тек безбожности не би дошла да Бог није оставио родитељима могућност да се гневе на децу, да их кажњавају и прогоне од себе када постају зла? Зато је Бог и поставио љубав родитеља у зависност и од потребе природе, и од понашања деце, да би они, с једне стране, били снисходљиви према погрешкама деце, будући подстицани на то природом, а с друге, да злу и неисцељиво болесну децу не би учврстили у злу недопуштеним повлађивањем, што би било неизбежно ако би их природа приморавала да мазе и рђаву децу. Помисли, колико је само бриге у томе што је Бог и заповедио да волимо децу, и поставио меру те љубави, и у исто време одредио награду за добро васпитање деце?

Ако деца коју си родио добију одговарајуће васпитање и твојим старањем буду поучена у врлини, то ће бити почетак и темељ твог спасења и, осим награде за властита добра дела, добићеш и велику награду за њихово васпитање". [1]

Све је могуће ономе који верује. Ако родитељ покушава да кажњава дете и не верује у његово исправљање, већ само искаљује на њему свој бес, у очима Божијим он чини грех. Јер "све што није од вере, грех је" (Рим. 14,23). Васпитање

деце увек претпоставља веру и добру савест, "коју неки одбацивши, претрпеше бродолом вере " (1 Тим. 1,19), бродолом своје васпитне стратегије и педагогије. Породица се као санта леда мрви на делове, пукотине се повећавају, дистанца расте. Деца се затварају у себе и све више и више се удаљавају од родитеља. "Душа, препуштена својој властитој самовољи, као запуштени виноград без надзора, разраста у гране и троши се на непотребно и некорисно, те све што чини чини на саблажњавање народа" - говори о таквој деци св. Василије Велики.

Васпитање без љубави је "слово које убија", које руши породицу до темеља. Васпитање без љубави је грех због којег се треба кајати и из корена променити свој педагошки приступ.

Одгајати синове није нимало једноставна ствар. Али, родитељи, када васпитавате децу, нипошто не губите власт над собом, то је опасно: једном нећете моћи да се обуздате. Савладавајте се и брижљиво чувајте те драгоцене кључеве успешног васпитања - љубав из чистог срца, добру савест и нелицемерну веру.

Неоспорно је да се родитељи морају поштовати и слушати. Прва заповест са обећањем - Поштуј оца својега и матер - јесте неоспоран и апсолутан закон за свако дете. Непоштовање, неуважавање и запостављање родитеља је исти грех као и убиство, крађа, прељуба и идолопоклонство. Али, родитељи, ако не показујете делотворну љубав, ако за децу немате времена, ако осим гнева она не изазивају у вама друга осећања, онда ваша деца немају никаквог разлога да вас поштују. Размислимо заједно, како да исправимо ситуацију.

НАПОМЕНА:

1. Целокупна дела Светог Јована Златоустог, архиепископа Константинопољског у 12 томова, Петроград, Духовна академија, 1898. "Пет беседа о Ани".

Типичне педагошке грешке

Родитељски статус је свештен. Али у исто време он даје право родитељима да злоупотребе своја овлашћења. Многи родитељи знају шта се у Светом Писму говори о деци, али уопште не желе да знају какве захтеве Бог поставља пред њима. Управо се ту скрива горки корен породичних сукоба и дуготрајних грађанских ратова између родитеља и деце.

"Зар ти, дакле, који учиш друге, себе не учиш?" (Рим. 2,21). Чувајте се да не будете фарисеј у властитој кући, чувајте се да не будете писмознанац који пред свима одреда маше "словом", показујући свима у породици како ко треба да се понаша. Ова схема неће деловати, јер "слово убија, а Дух оживљује" (2 Кор. 3, 6). Не променивши себе, нећете променити свет око себе.

Зауставимо се на најважнијим моментима дијалога свештеника с родитељем који искрено хоће да схвати проблем лоших односа са својим дететом.

Пре свега, неопходно је разјаснити колико је оправдан разлог родитељевог узнемиравања поводом детета. Једноставније говорећи, треба разјаснити да ли је дете психички нормално или су пак претерани страхови самог родитеља? Јесу ли тешкоће, чудноватости и настраности понашања детета испољавање независности, самосталности, поседовања представа које се разликују од родитељских, или су пак у његовом понашању, изјавама и реакцијама заиста присутне неке особине које сведоче о патолошким психичким или социјалним поремећајима.

Затим је важно разјаснити каква осећања настају код родитеља према свом детету, као и то шта је у основи обраћања свештенику за помоћ: властити проблеми или брига за дете? Тежња да му помогне или жеља да стекне помоћ и подршку за себе, да се ослободи властитог страха, осећања кривице и сувишности? Можда је цела ствар у претераним очекивањима да ће у старости дете бити његов ослонац и да ће сав свој живот посветити физичкој, моралној и материјалној подршци остарелом родитељу?

Једна од изузетно озбиљних опасности у хришћанском васпитању детета је покушај родитеља да контролишу религиозни живот своје деце. На све могуће начине се борећи за хришћанско васпитање, ја говорим о недопустивости насилног улажења у област најинтимнијег живота детета, ја сам против контроле његовог духовног живота. У млађем узрасту, када дете има од пет до седам година, то се изражава у потпуно невиним питањима: "Па шта ти је баћушка рекао на исповести?" То се не сме чинити! Општење свештеника и детета на исповести мора остати тајна, тајна његове исповести.

Обично у прелазном узрасту, око тринаесте-четрнаесте године, дете престаје да иде у цркву, на исповест. Али у извесном тренутку оно ће изненада изјавити мами

своју жељу да оде и да се исповеди. На ово мама може одговорити: - Мислим да је то твоја лична ствар. Ако хоћеш иди, зашто ме онда питаш.

Овај мудри родитељски одговор даће могућност детету да схвати одговорност за своје односе с Богом, да схвати одговорност сопственог духовног избора.

Знајући да дете већ поседује почетне навике у молитви, понекад га можемо упитати није ли заборавило да се помоли ујутру или увече. Нипошто му не треба досађивати питањима: 'А колико си молитава прочитао?', "Вероватно си читао непажљиво"... У оваквом случају у свести детета Бог постаје нешто налик на родитеља који га вечно гњави и досађује му.

Једна моја познаница (сада је она попадија), чији је отац био православни свештеник, од малих ногу је благочастиво ишла на исповест и причешће. Али у 14. години се удаљила у потпуности од Бога и први пут се заиста исповедила тек са 25 година. Очигледно је да су њени родитељи били довољно мудри и препустили су јој могућност оваквог удаљавања од цркве, захваљујући чему је и дошло до њеног враћања... Сада она помаже свом супругу да служи у једној сеоској парохији, учи децу Еванђељу у сеоској недељној школи.

Родитељи морају да схвате да се њихова деца налазе у опасном и тешком положају, у окружењу најјачих саблазни овога света. Њихове душевне снаге су слабе, оне су несразмерне са савременим саблазнима које су дубоко продрле у све сфере нашег живота, тако да је њихово удаљавање од цркве потпуно природно. Она испитују овај свет, она траже свој пут. И само је безусловна љубав родитеља, безусловно прихватање детета, умножено личном искреношћу односа с Господом, у стању је да сачува његову дечију веру.

"Хришћанско васпитање није учење односа, то је учење ступати у живе односе. Хришћанска антропологија не може да замисли могућност дресуре човека, то јест, да човек буде издресиран на одређене реакције; хришћанско васпитање је стицање унутарњег система вредности, који и руководи човековим животом" - истиче архиепископ Ивановски и Кинешемски Амвросије.[1]

Нису увек за своје несреће и неуспелу судбину крива деца, иако се то и догађа у животу. Блудни син није могао да пребаци оцу због своје упропашћене судбине, као што ни Каин није могао ни за шта да оптужи Адама. Али осим појединачних ситуација постоји још и фундаментални Божији закон, и њега је немогуће заобићи. Господ је пребацио одговорност васпитања деце на родитеље. У формирању личности детета, његовог мишљења, што значи у формирању његове судбине, одлучујућу улогу имају родитељи. Ако дете живи у атмосфери родитељских свађа, сукоба и пркошења, оно по правилу израста као непослушно и оцу и мајци. Оно не може да одлучи кога да слуша: јер међу њима нема слоге, те, на крају крајева, оно не слуша никога. Свака свађа, свако неслагање одраслих у присуству деце, јако и знатно поткопава родитељски ауторитет у њиховим очима.

"Поучавајмо нашу децу тако да претпостављају врлину свему другоме, а обиље богатства да сматрају за ништа" - рекао је св. Јован Златоуст; и даље код истога

читамо: "Ако си лепо васпитао свог сина, а он свога, а овај свога - то ће бити као нека стабљика најбољих живота који ће израсти, добивши зачетак и корен од тебе и доносећи ти плодове старања о потомцима".

НАПОМЕНА:

1. Архиепископ Амвросије Шчуров, Беседа архипастира, Иваново, 1998.

Каквог Бога проповедамо нашој деци?

Данас видимо мноштво апатичних адолесцената који немају ни жељу, ни иницијативу да самостално живе и да нешто постигну у овом животу. То се углавном догађа "захваљујући" осећањима безнађа, несигурности у себе, беспомоћности, које су посејали у дечије душе родитељи, наставници и друга одрасла лица око њих. Стварајући посебну психолошку атмосферу око деце, одрасли често лишавају децу вере у себе, у сопствене снаге, они не могу да пренесу деци веру у Бога зато што су и сами у дубини својих срдаца људи "неверујући" или "селективно верујући". А ако је тако, они не могу да науче децу да верују људима, Богу, Божанском Промислу, пошто ни сами не умеју да верују.

Одрасли не преносе својој деци у развоју одлучност, веру и надахнуће, који су толико потребни за смело кретање у будућност. Деца виде да се њихови родитељи, проглашавајући себе хришћанима, у световном животу руководе нимало хришћанским начелима.

Савремена деца се удаљавају од Бога и од вере својих родитеља зато што врло често сами родитељи изопачавају слику Бога, те за дете Он постаје не Отац Који воли, већ некакав космички Тужилац који све забрањује и сурово кажњава. Сliku Бога оваква деца сликају полазећи од родитељских забрана, а не од родитељске љубави.

Уместо да уливају наду и љубав у дечија срца, родитељи им усађују своје животне програме, комплексе, убеђења, који неретко имају потпуно нехришћански карактер, пројектују их на Бога, тврдећи у Његово име шта Му је угодно, а шта није.

"Често тако чинимо - пише митрополит Антоније Сурошки - да када дете учи у школи, заједно с њим учимо да бисмо му узгред помагали. Али исто то не чинимо у односу према вери. Према веронауци да: ево ти катихизис, ево ти Нови Завет, Стари Завет, све што хоћеш; можда и сами понешто знамо о томе. Али није ствар у знањима, већ у томе каква се питања у детету појављују, одакле та питања потичу. Нека питања потичу споља: друг је рекао, или школа, или време је такво, општа атмосфера је таква, а друга питања се појављују потпуно исправно: како то може бити? Ја не могу више у то да верујем! Често би требало рећи: добро је што више не можеш да верујеш у онаквог Бога у Којег си веровао када ти је било пет година. Зато што таквог Бога онда и није било, није ти требало таквог Бога ни 'подметати' - ради удобности родитеља, наравно.

Када родитељи признају да њихова деца верују у неког њима несхватљивог Бога, онда то прилично лоше говори о родитељима".[1]

Задатак родитеља је да у детету формирају слику Бога, Оца Који воли, да му дају пример опраштања, да му покажу ону безусловну љубав којом нас воли Господ. А ради тога је потребно тражити Га, спознавати Га, жудети за Њим.

Често дете мора да открива Бога не захваљујући, већ упркос родитељском религиозном васпитању. Тешко ми је да се уздржим а да не наведем још једно сведочанство митрополита Антонија Сурошког из његове књиге О вери и Цркви: "О околностима у којима сам читао Еванђеље сада нећу говорити; али једна од првих ствари која ме је запањила када сам се срео са еванђељском речју коју Бог говори човеку, јесу речи о томе да Бог шаље Своје сунце на добре и на зле, на захвалне и на незахвалне, на оне који воле и на оне који мрзе, да су за Њега сви људи Своји (Мт. 5, 44-46). Ми Њему можемо бити туђи, али је Он нама Свој; ми Му можемо окренути леђа и бити издајници у оном најгорем смислу речи, али Он ће остати веран од краја (до каквог краја, тада ми још није било јасно зато што је то био тек почетак еванђељске приче; затим сам открио какав је то крај).

Сећам се какво је то за мене било откривење. Откривење се састојало у следећем: ја сам окружен људима које сам увек сматрао правим непријатељима, опасношћу за живот, опасношћу за целовитост душе; и наједном се испоставља да те људе воли Бог, као што отац воли своју децу - и мене такође! Сећам се да сам првог јутра после читања изашао, гледао око себе са изненађењем све људе који су ишли улицом, журили на воз, на посао, и мислио: 'Какво је то чудо! Они можда и не знају да их Бог безусловно воли, али ја то знам и они ми више не могу бити непријатељи... Шта год они учинили мени или било коме - ниједан од тих људи никада ми неће бити непријатељ; он може бити грабљива звер, може поступити сурово, може поступити безумно, али ја знам да имамо једног истог Оца, да је свако од њих - од нас - једнако вољен, и да нема непријатеља..."

Вама се може учинити да је таква реакција, такав одговор душе на овај кратки и једноставни одломак из Еванђеља, дрскост и незрелост - нека; али ја и сада мислим исто, након што је прошло четрдесет пет година или више. То је једно од најглавнијих открића које може човек учинити у Еванђељу: открити да смо сви ми за Бога деца, да смо своји. Туђих нема. Читајући даље, открио сам другу особину.

Опет је моје животно искуство, иако оно није дуго и није сувише сложено, очигледно показивало да је до људског достојанства мало коме стало. Наједном сам открио да се Бог односи према човеку с најдубљим поштовањем, да се односи према њему не као господар према слуги, не као пагански бог према људима који су му потчињени, него потпуно другачије - и то ме је запањило у причи о блудном сину (Лк. 11-32).

Запањила ме је једна фраза и један лик: лик оца. Отац види из далека како иде блудни син који га се одрекао; и то одрекао се сурово и немилосрдно, онако како се понекад одричемо у младости зато што не осећамо дубину ране коју наносимо. Помислите само о речима блудног сина на почетку ове приче:

- Оче, дај ми сада оно што ће бити моје наследство када ти умреш... Таква блага и једноставна фраза, али ако се она преведе на оштрији језик, то једноставно значи: старче, предуго живиш; немам када да чекам да умреш, па да наследим плод твога рада; ти си се испречио на мом путу; ја хоћу да будем слободан и богат. Хајде да се договоримо да си ти умро за мене, и дај ми оно што ми припада, и заборавимо један на другог...

И ето, тога сина који као да је извршио метафизичко убиство оца, који је оца једноставно искључио из живота, тога сина чека отац. Видевши га, отац му хита у сусрет; пада му у загрљај; љуби га; и даље се одвија разговор. Током целог свог пута блудни син је понављао своју исповест:

- Оче, сагреших против неба и пред тобом, нисам више достојан да се назовем твојим сином, прими ме као најамника у свој дом... Не знам да ли сте обратили пажњу на то да му отац даје да каже цео почетак те припремљене исповести; он њему дозвољава, њему који га је искључио из живота, који га је измучио, он му дозвољава да га назове оцем; он му дозвољава да каже да је он сагрешо и против неба, и против њега; он му даје да каже да је он недостојан да се назове његовим сином; и ту га зауставља: зато што тај младић може бити недостојан, блудни син; али да преуреди односе тако да постане достојан слуга - никада. То љубав никада неће дозволити, то је немогућа ствар. Нека он буде и недостојан син, али он ће остати син - то се не може избрисати.

И ту ме је запањило то како се Бог односи према нашем достојанству; запањило ме је што се Он заиста у односу према свакоме од нас се понаша исто: шта год нам се догодило у животу, како год ми поступали, када Му прилазимо и говоримо: Променимо односе; ја не могу више бити син, већ направимо неки уговор; бићу Ти слуга, бићу Ти роб, бићу Ти најамник - Бог говори:

- Не, не можеш, ти си Мој син!

Роб се труди из страха, најамник ради плате; то је све уговор. Син се труди на другим начелима; љубав се не може платити, односи међу људима се не могу ничим купити, не само новцем. Оно што мора ићи из срца не може се заменити оним што иде од рада твојих руку; не може се рећи човеку: Ја ћу те потпуно збринути, али ти моје срце неће припадати...

И ето, ту Бог захтева од нас, захтева немилосрдно, с немилосрдношћу љубави која зна да постоје ствари које се купити не могу и продати не могу, Он захтева од нас достојанство, потпуно људско достојанство; при томе Он као да подвлачи да грех и потпуно одрицање није раздвојило оца од сина; син је отишао, а отац је остао; остао је веран до краја. И ето, ту сам почео да откривам нешто што сам тек много, много година након тога могао да формулишем јасније; сада то не формулишем оним језиком каквим бих се изразио када сам имао 15-16 година. Мене је онда поразила та запањујућа солидарност Бога са човеком; употребљавам реч 'солидарност' зато што она није црквена, не говори богословски о самој ствари коју хоћу да изразим. Солидарност значи да се Он од нас није оградио онда када би могао да нас се стиди, Он нам није окренуо леђа онда када је могао са одвратношћу да скрене поглед - Он је остао с нама. И то је остао с нама у таквој мери и на тај начин о којем ми недовољно размишљамо".

Током пет година пастирско-психолошког служења открио сам да један од болних личносних проблема многих људи, јесте супротстављање сопственим родитељима, које се изражава у различитим "комплексима". Али тај проблем се потпуно превладава у Христу, у дубоком личном и свесном прихватању Господа, у усиновљењу кроз Њега небеском Оцу Који је бескрајно благ. Управо нам Он може указати ону љубав која је многима тако недостајала од стране властитих родитеља, када смо били деца. Само ако њу имамо моћи ћемо истински да заволимо своју децу. Само ако постоји та љубав, моћи ћемо да истински опростимо својим родитељима...

О томе се може писати много, али искуство личног сазнања Бога од стране другог човека, ма колико дубоко и тачно оно било изражено, никада неће заменити своје сопствено искуство.

НАПОМЕНА:

1. Антопније, митрополит Суроски, Радови, Москва, Пракса, 2002, стр. 190

Испољити радост живота с Богом

Сваки родитељ треба да зна да се основне представе о животу формирају код детета у раном детињству. Представу о тим вредностима оно добија пре свега од родитеља. Половина погледа на свет ствара се у детету до пете године. "Док је душа способна за образовање, нежна и мека, слична је воску, лако утискује у себе слике, треба је одмах, од самог почетка подстицати добру. Када се отвори ум и проради здрав разум, тада ће бити већ положени првобитни темељи и дати обрасци благочашћа (побожности), разум ће сугерисати оно корисно, а навика ће олакшати успех васпитања" - говори св. Василије Велики.

Ако су животне вредности мајке и оца различите, ако дете живи у нескладу, васпитава се у атмосфери противречности, ништа добро, наравно, из тога неће испасти. Природно је да ће у већој мери дете усвојити вредности оног родитеља од којег потиче безусловна љубав. Ако је мајка отворена срцем за Господа као за највишу вредност свог живота, ако увек гледа на Њега, свакодневно приноси молитве за свог мужа и децу, она неће с много речи приморавати дете да иде у храм, већ ће живим осећањем срца пренети импулс вере свом љубљеном чеду.

Нажалост, родитељи мало верују својој деци у питањима односа с Богом. У осетљивом дечијем узрасту ритам религиозног живота одраслог човека може се чинити детету претерано активним. Када то објашњавам родитељима, могу да чујем следећи одговор: "Па ја га не терам да чита у целини јутарње и вечерње молитве, нека барем прочита правило Серафима Саровског".

У извесном тренутку за дете је можда и то много. Можда му је данас довољно само сећање на то да га Бог гледа, види и зна га. Можда су за дете довољне једна или две молитве, или само крсно знамење ујутру, након сна, и пред полазак у школу. Можда је данас за њега довољно да неколико секунди ћутке стоји мало пред светим иконама. Пронаћи ону златну средину између родитељског учешћа у религиозном животу детета и било којих других животних појава, као и поверења у то да дете и само, већ имајући свесну представу о вери, о Богу и спасењу, може градити с Богом личне дубинске односе - за многе родитеље није нимало лак посао.

"Да бисмо васпитали дете у вери потребан је подвиг, потребна је молитва, потребно је обавезно му показати радост живота у Богу. Оно треба да схвати да је та радост већа, него она која постоји код његових неверујућих вршњака. Чак и када се препушта штетном утицају, дубина истинског живота, коју му ви покажете (ако успевате да живите хришћански, ако ваш живот буде подвиг хришћанске љубави), на крају крајева ће победити и, када одрасте, то ће схватити. Сада оно не разуме истински смисао ситуације када мама смирено ћути, не грди га и не расправља се, већ се само моли. Али када дође до свести, оно ће увидети да сте били у праву у својој љубави: не у грдњама, не у љутњи и свађама, већ у кроткости и смирењу. И та слика о вама помоћи ће му касније да крене оним правилним путем којим мора да иде. Али то је веома тешко и ту је потребан подвиг" - каже свештеник Аркадије Шатов.

Господ нам даје пример истинске родитељске љубави у причи о блудном сину. Управо на овом примеру мајка или отац, који су залутали у лавиринтима привржености према сопственом детету тако да оно постаје главна вредност њиховог живота, средиште њихове родитељске васељене, могу непосредно научити од Господа како нас Он воли и да хоће да Га и ми волимо. Он нам даје могућност да изаберемо Његову љубав или да се ње одрекнемо. Он хоће да се брине о нама, али нас не присиљава на то да Му препустимо бригу о нама. Највећа жеља Господа је да Га сматрамо својим Оцем, да Му се свакодневно обраћамо речима: "Оче наш", али Он нас на то не присиљава. Ако хоћемо оно што хоће Господ, то јест, односе љубави између Њега и нас, можемо прихватити Његову љубав. Али Он нам оставља, као Својој деци, право да одемо од Њега и наду у то да ћемо по повратку увек бити опет прихваћени. Он нас чека са очинском љубављу. То је образац родитељске љубави.

Можемо предати детету само оно што и сами поседујемо. Велики педагог Ушински, и сам човек дубоке вере, саветује родитељима како да васпитавају децу: "Извор воде живе је Еванђеље. Ако та вода натапа корење биљке, ова ће давати цветове и плодове". Ово је врло важна поука! Нажалост, на полицама многих мојих православних познаника место Речи Божије заузеле су најразличитије "поуке" и "упутства" чија су суштина и смисао прилично далеки од еванђељског духа слободе, једноставности и љубави. "Реците да ли знате много храмова где се може купити књига о Христу? О антихристу има књига колико хоћете. По десет књига на свакој црквеној тезги, а о Христу ниједне. То је већ дијагноза наше болести".[1] "Апостол Павле је говорио о светима као о облаку сведока (уп. Јевр. 12, 1). Али у свести неких људи тај облак се толико згуснуо да је заклонио сунце, то јест, Самога Христа.

На пример, било ми је тужно да видим да у нашој Цркви, у суштини никако нисмо прославили две хиљаде година Рођења Христовог. Не. Званично смо одржали неколико концерата, банкета и тако даље. Али никаквог мисионарског бума у вези с тим није било. Није било христолошких публикација. Христос ни две хиљадите године није постао главна тема наших проповеди. Је ли била написана и издата барем једна књига о Христу? Само неколико уметничких албума...

То значи да тема Христа није нешто што надахњује професоре наших духовних школа. Само је у Свето-Тихоновском богословском институту изашао јубиларни зборник. Али и тамо су били само преводи отаца и западних богослова, као и пар омладинских радова... Због нечег сам убеђен да ако би за зборник изабрали другу тему - на пример, крсни пут царске породице - зборник би испао четири пута дебљи.

Ми немамо потребу да делимо с људима своје доживљаје Христа. Свештеник се у проповеди може за тренутак одвојити од папира да би изнео своје личне утиске, на пример, од поклоништва у неки манастир, може чак изнети своје доживљаје онога што му се догодило 'јуче док је вршио требу'. Али како ретко у нашим храмовима човек види да се свештеник, исто тако, по потреби срца, обрати изненада еванђељском тексту о Христу (независно од тога да ли се то место данас на служби читало или није)...

И још: више пута сам бивао у кућама свештеника код којих у домаћем иконлуку није било иконе Христа. Тачније, Он је био присутан, али само као Младенац на Богородичиним рукама. У средишту домаћег иконлука стављала се било најстарија, било највреднија икона, било највећа икона, било лик светог који је најпоштованији у датој породици. Ако се за Христов лик тамо и налазило места, то је било негде далеко од средишта, и величина те иконе је била знатно испод величине многих других икона.

Рекло би се: па шта? Главно је молити се пред иконама, а не мислити о њиховом размештају, али ипак сматрам да су ти углови са иконама спољашња пројава некаквог унутарњег нередица... Зато, бацивши поглед на савремене домаће иконлуке, чак и својим очима можемо видети пример како је Христос у свести људи умањен пред светима, који се заправо и називају светима само зато што су сав свој живот положили пред ноге Христове.

Најзад, могу да наведем још један пример ове тужне симптоматике. Погледајте апокрифе. Док су се током првог хиљадулећа историје хришћанства они вртили око старозаветних и еванђељских догађаја, односно, макар и искривљено, али су се ипак концентрисали око личности Христа (Еванђеље Исусовог детињства и тако даље), савремени апокрифи чак и не помињу Христа. Они причају о Серафиму Саровском, блаженој Матрони, Јовану Кронштанском. Чак је и фолклор заменио тему свог стваралаштва. У завршном документу Трећег свецрквеног конгреса православних мисионара (јесен 2002. године) била је изговорена тужна и тачна реченица: усвојена је као неопходна 'обнова христоцентричности црквене свести'. Али ако нешто треба обновити, то значи да се нешто негде већ загубило..."[2] Током последњих десет година појавило се много новообраћених породица у којима често маме директивно усађују своје религиозне представе деци, представе неретко засноване на сујеверјима, апокрифима и митовима, а не на живој вери у Христа, присиљавају их да иду у цркву, да се причешћују, исповедају, моле, не преневши на њих суштину Еванђеља, смисао тих спољашњих радњи, Истину испушитељског пута Исуса Христа.

Осећајући одсуство јаке и здраве везе с родитељима, засноване на љубави, дете реагује на овакве родитељске инструкције гневом, увређеношћу, непријатељством и удаљавањем не само од њих, него и од Цркве, од Бога. Осим бесконачних читања букваца поводом јединица, лоших задатака, неопраног посуђа, неочишћене собе, дете чује и пребацивања да недељом не иде у цркву и да се одавно није исповедало. Дете се свакако прилагођава и реагује на све те прекоре - у једном случају са задовољством, а у другом иде на компромис.

Оваква реакција на мучни ауторитет родитеља пројектује се на било коју ауторитетну личност, укључујући касније шефове на послу, а на самом крају и на Бога. Сваку управу, сваку власт која се уздиже изнад детета које тек што није ушло у зрео живот, оно не прихвата и постаје му одвратна. Дете одраста као побуњеник.

Да би дете било у стању да схвати и прихвати вредности родитеља међу њима морају бити провучене нити поверења и љубави, оно мора да осећа искрену љубав и да зна да га родитељи цене и да им је стало до његовог мишљења.

Да би дете наследило од родитеља присну везу с Богом треба се побринути да оно осети безусловну родитељску љубав. Зашто? Зато што нас управо тако воли Господ наш: без икаквих услова. Човеку који не осећа да је безусловно вољен од родитеља, изузетно је тешко да се осети вољеним од Бога. То је једна од најсложенијих препрека на путу Богу, препрека које се појављују у животу многих мени блиских познаника.

Како схватити да ли је ваше дете припремљено за то да свесно, дубоко и за цео живот "с мајчиним млеком" прими веру у Бога? Тек када се увере у то да су душевне снаге детета нахрањене родитељском љубављу, родитељи могу очекивати да ће оно прихватити од њих благодатну и спасоносну веру у Господа нашега Исуса Христа. Ако се вера у Бога усађује само зато што мајка хоће да дете аутоматски прихвати њен систем вредности, онда ће то имати обрнути ефекат.

Истина, има људи које су васпитавали у врло строгим условима, те су на спољашњем, формалном нивоу, постали потпуно религиозни људи. Али због тога што се њихово религиозно васпитање одвијало углавном по принципу штапа и шаргарепе, уместо прихватања и безусловне љубави ти људи се труде да се реализују у овим или оним црквеним структурама, постајући хладни црквени администратори који раде у име Бога. Овакви људи, по правилу, користе свој положај у Цркви као облик административно-дисциплинског утицања на друге људе зато што су управо такав шаблон понашања наследили од својих родитеља. Могуће је да се по истом таквом принципу граде њихови односи с Богом, Којег доживљавају као бесконачно-недостижног монарха код којег се не може лично доћи "на пријем", али се може покушати преко многобројних "заменика" добити барем мала благодатност. Овакве људе није тешко препознати по хладним очима, охолост понашању, омаловажавајућем односу према онима испод себе, жељом да контролишу друге, све до таквих подробности као што је тачност држања постова, вршење молитвених правила.

Пут к Богу оних којима је у детињству била ускраћена родитељска љубав, није једноставан. Они могу бити служитељи олтара, па чак и носиоци високог црквеног чина. Али поред њих, који нису у раном детињству добили довољно љубави и поштовања, људима је хладно! Слика љубави Божије која се утиснула кроз љубав родитељску, није се урезала у њихово срце. При томе, они могу много и подробно да пишу о љубави на основу Светог Писма и Светих Отаца, да бране магистарске и докторске дисертације... Али високи положај у земаљској Цркви није јемство присних и дубоких односа с Богом.

НАПОМЕНА:

1. Ђакон Андреј Курајев, "Одговори младима", Москва - Саратов, 2003, стр. 146
2. Ђакон Андреј Курајев, "Одговори младима", Москва - Саратов, 2003

Живо сведочанство

Ова књига није настала у кабинету затрпаном књигама из црквене педагогије, већ као плод живе узајамне сарадње с децом и адолесцентима. Моја пажња је била прикована за реалност, понекад прилично жалосну, реалност односа родитеља и деце, а одговоре сам тражио у живом општењу с практичарима, родитељима којима је пошло за руком да успешно реше та питања. Једно од таквих сведочанстава родитељске мудрости хтео бих сада да наведем.

"Захваљујући својој невиности, деца су немилосрдни учитељи искрености и љубави. И све док не постанете родитељ који истински воли, нема значаја каквим их заповестима учите - оне ће бити мртва правила којих ће се дете одрећи, чим не буде онога ко захтева од њега послушност.

Када су наша деца била још сасвим мала, ја и жена смо открили да се инстинктивно држимо правила из којих су се касније искристализовали одређени принципи:

- Учили смо нашу децу да доживљавају Бога као реалност, као бесконачни Извор Љубави који их с нежношћу подржава.

- Нисмо на њих вршили никакав притисак да би постигла успех у општеприхваћеном смислу те речи. На тај начин, покушавали смо да им пренесемо мисао о томе да их Бог воли и цени онаквима каква јесу, а не због онога што чине.

- Никада нисмо имали потребу да их кажњавамо, иако смо им увек стављали на знање када смо љути, погођени или разочарани њиховим понашањем. Учили смо их уз помоћ нашег реаговања, а не уз помоћ 'правилних правила'.

- Увек смо имали на уму да су наша деца дар Божији и стављали смо им на знање да их управо тако доживљавамо. Подвлачили смо им да је за нас велика част да им помажемо да расту и развијају се. Нисмо се понашали као њихови власници, нисмо пребацивали на њих наша очекивања.

- Никада их нисмо поредили ни у добром, ни у лошем смислу, ма с ким.

- Подстицали смо њихове чежње, њихову веру у то да је с Богом у овом животу за њих све могуће.

- Нисмо захтевали покорност и нисмо настојали на томе да будемо за њих ауторитети у свим питањима.

- Нисмо гушили своја осећања према њима или један према другоме и нисмо то захтевали од деце.

- Трудили смо се да их васпитамо тако да она проживе своје сопствене животе, а не да настављају наше.

Будући да нисмо били савршени родитељи, ја и жена смо нашли начина да одгајимо децу по надахнућу. Показивати шта значи живети у духу - то је истински смисао речи надахнут, што значи 'дисати оним чиме дише Бог'. На сличан начин се може објаснити шта значи 'поседовати ентузијазам', пошто реч ентузијазам потиче од грчког ен Тхеос - у Богу.

Ово последње нам се чини најважнијим. Ако хоћете да пренесете својој деци законе духовног живота, погледајте колико ви сами представљате узор надахнућа и ентузијазма".

КЉУЧЕВИ РАЗУМЕВАЊА

Поштовање као основа моралности

Један од најнеодређенијих појмова савремене педагогије јесте "моралност". Педагози и родитељи се боре за "морално" васпитање, грде млади нараштај због "неморалности". Пре него што будемо говорили о наравствености, одредимо шта је то.

Морал је укупност принципа и норми понашања људи у односима једних с другима. Основа морала је поштовање: према себи, према другима, према околном свету и приликама.

Поштовати човека значи сматрати га важним, значајним и достојним части.

Поштовање према себи захтева однос према свом животу, према телу и души као према нечему што има вредност. Поштовати себе значи не дозвољавати рушилачке поступке према самоме себи. Бичеви савременог живота - наркоманија, алкохолизам, проституција - јесу последица човековог непоштовања према самоме себи.

Поштовање према другима значи да другим људима признајемо исту онакву вредност, достојанство и права као и самима себи.

Моралност се заснива на поштовању, иако се не своди на њега. Поштовање је основа општења, односа и узајамног разумевања међу људима.

Осећање поштовања не настаје изненада, већ почиње да се испољава у зависности од тога колико родитељи споља указују поштовање према својој деци. Поштовање родитеља према деци је сетва. Узвратно поштовање деце према родитељима је жетва.

Морална зрелост човека се одликује његовом способношћу да изражава поштовање и захвалност.

Активна тежња да мења, да исправља људе, неспособност да саслуша туђе мишљење, критички однос према другима, агресивно неприхватање свега што "није моје", говори о ниском нивоу човекове моралности.

Поштовати дете значи видети у њему личност. Једна мама, која је постала свесна својих родитељских грешака рекла је једном: "Морам да подсећам себе да су моја деца пре свега Божија деца, а не моје властите марионете које чекају да их ја повучем за конце".

Родитељи су у праву што уче децу томе да морају да им указују узвратно поштовање, али захтевати узвратно поштовање неопходно је узимајући у обзир развој моралног мишљења код детета.

Морално васпитање уопште не значи допуштање детету да ради шта хоће, дозвољавање деци да се не базирају на родитеље. Родитељи не смеју да дозвољавају детету да некажњено говори с њима неучтивим и увредљивим тоном; ни с њима, ни с било ким другим.

Морамо настојати на томе да учтивост буде узајамна, подсећајући на поштовање које указујемо према њима, и питати шта им се више свиђа: узајамно поштовање или узајамно вређање.

Поштујући децу и захтевајући поштовање заузврат, ми им дајемо поуку која се налази у самој сржи наравственог развоја: поступај с другима онако како би хтео да други поступају с тобом.

Бумеранг родитељске љубави

*"Ако ли ко о својима, а особито о домаћима,
не брине, одрекао се вере и гори је од неверника "
Прва Посланица Тимотеју, 5,8.*

У психологији одраслог човека и детета постоје неке битне разлике. Дете оцењује људе по њиховом понашању, а одрасли се оријентишу првенствено на речи. Дивно је волети своје дете и чувати ту љубав у срцу, али то је мало. Треба говорити детету о својој љубави, то је изврсно, али и то је мало да би оно знало и осећало да је вољено. Морате изражавати своју љубав и својим поступцима, јер дете се оријентише управо на њих. Тек онда када дете схвати да на његово скривено и најважније питање у односу на родитеље: "Волиш ли ме?" одговарате: "Да" својим понашањем, оно ће бити сигурно у то. Ви можете много говорити о љубави, али ваше дете обраћа пажњу на поступке.

Код детета постоји потреба за надокнадом душевних снага. То се свакако догађа захваљујући љубави. Али ако душевни свет детета није испуњен разумевањем, љубављу и добром родитељском речју, онда ће дете сигурно тражити неки ауторитет на страни, тражити друштво у којем би се његов душевни значај ценио и истицао. Управо је у томе узрок што многа деца одлазе из куће у адолесцентном, прелазном узрасту, проналазе себи разна сумњива друштва. Уместо да васпоставе

топле међуљудске односе, родитељи након повратка деце почињу на све могуће начине да их грде, говорећи: "Вуцараш се, повезао си се с неким хулиганима..." и томе слично.

Управо родитељи морају да надокнаде емоционалне, душевне потребе детета за љубављу, разумевањем и саосећањем да би оно могло да испољава своје најбоље особине. Да ли многи родитељи питају своју децу: "Па, како си данас? Шта има ново у школи? Како си?" - и у стању су да једноставно поразговарају о ономе што је заиста занимљиво детету, а не о бескрајним лекцијама, домаћим пословима или проблемима који немају непосредне везе с душевним светом детета.

У прелазном узрасту деца пре одражавају љубав него што су њен извор. Какву љубав добијају, такву и дају. Уколико ништа не добијају, она и одговарају на исти начин. Љубав са условима се даје са условима. Безусловна љубав се враћа безусловно.

Већ смо истицали да дете надокнађује недостатак својих душевних снага од родитеља. То почиње у веома раном узрасту. Свака мајка зна да се на познатом месту дете труди да испољи своју независност, а на непознатом се држи за маму. Оно стално мора да се враћа родитељима да би надокнадило душевне снаге, а затим опет одлази у свој свет, наставља свој живот који умногоме представља борбу за независност. Исто то се догађа и с дететом у пубертету.

Како реагује дете на родитеља

Анализирајући конкретну конфликтну ситуацију, понекад је корисно сазнати како и којим речима реагује дете на родитељске речи које му загорчавају живот. Понекад родитељ признаје да дете каже: "Више ни речи нећу рећи о себи зато што све то користиш против мене". Или чак и следеће: "Ако ми још једном то кажеш, обесићу се, досадило ми је да слушам та пребацивања", или: "Ако ми још једном пребациш да једем твој хлеб, отићи ћу од куће". На основу тих изјава које карактеришу понашање родитеља, можемо упитати:

- Да ли заиста то говорите њој (или њему) сваки дан?

Најчешће је оваква примедба довољна па да родитељ схвати чињеницу да његово сопствено понашање изазива одговарајуће реакције сина или кћерке.

Наравно, чују се и оваква оправдања: "А шта ми преостаје да чиним?", "Докле ћу то да трпим?", "Ја му говорим тачне и правилне ствари". Али чињеница остаје чињеница: оцена својих поступака као испољавање претеране бриге јесте један од преломних тренутака родитељевог увиђања властите заблуде. Али да би решио проблеме с дететом то је недовољно. Пастир може помоћи родитељу да преиспита три важне компоненте његовог односа према детету, о којима смо већ говорили:

1. став према детету,
2. тактика свакодневног понашања,
3. представа о сопственом детету.

Пре свега, родитељ треба да доведе у сумњу меродавност и сврсисходност става свезнајућег учитеља живота, става који заузима према детету. Родитељ мора да схвати да, свакодневно објашњавајући одраслом сину или кћери баналне животне ставове, не може да постигне никакав позитиван резултат.

Понекад је довољно да се родитељу једноставно постави питање: "Да ли сте убеђени да је вашем детету управо то неопходно?", или: "Шта мислите, ако је све што говорите апсолутно правилно, зашто вас онда оно не слуша?"

Овакви проблеми у међусобним односима често настају услед разлике представа о животу, о његовим нормама и вредностима код родитеља и код детета, убеђености родитеља у своју исправност и непристајања да се растану од те исправности, чак и у замену за љубав и слогу у кући. Наравно, то се може односити на питања различитих гледања, на пример, на музику и фризуре. Сложеније стоји ствар ако се ради, рецимо, о односу према раду (дете хоће само да лежи на кревету и гледа ТВ, више га ништа не занима) или према раном полном животу (четрнаестогодишња девојчица хоће да живи "као и сви" да "не би изгледала старомодно").

Често се одговорност за васпитање пребацује на образовне установе, на сиромашне наставнике који су уморни од властитог ентузијазма. Још горе је ако су деца бачена на милост и немилост телевизије која је постала малтене глава породице. Она их дочекује после школе, испуњава њихово слободно време, ублажава усамљеност... Често свет одраслих у очима адолесцената изгледа лажним, лицемерним, и што је главно, одвратно досадним. Отуда и неповерење, и самостално "боготражитељство", и екстравагантна-егзотична облици протеста... То јесте такозвани проблем "отаца и деце", који је у сва времена узнемиравао умове писаца, педагога, васпитача и свих мислећих људи.

Волети дете не речима, већ свим срцем

Дете је емоционално биће, оно боље памти оно што осећа у овој или оној ситуацији, него оно што му се у том тренутку говори. Ако дете осећа љубав, добро, прихватање, поштовање, интересовање према себи, оно позитивно памти оно што се догађа и говори око њега, оно се формира као личност с богатством душевних снага. Ако се пак осећа стављеним у стеге разних "не смеш", "не треба", или, још горе, ако га понижавају изјавама типа "растеш као будала", "зашто сам те родила на овај свет? Имам само муке с тобом..." - пре или касније у њему ће се створити убеђење да је на овом свету сувишно, настаће му осећај дубоке усамљености и сувишности. Зато се мудри родитељи односе према детету добронамерно, брижно, дају му могућност да осети да је вољено и да га прихватају. Они не критикују, не понижавају, не гуше дете, деле с њим своје животно искуство, разговарају с њим и тиме као да откривају своју унутрашњу тајну, тако да речи иду из скривене дубине родитељског срца.

Ако почнете да делите с дететом своје скривене мисли о Богу, молитви, богослужењу, покајању, причешћу, зрнца таквих деликатних разговора пашће у његово срце и из њих ће проклијати изданци. "Христос је ближи сваком човеку, него што је мајка свом детету. Он нас воли више, него што могу да нас воле родитељи. Сваки пут када чинимо нешто светло, чисто, сваки пут тада веома близу нас стоји Христос".[1]

"Веома је важно научити децу молитви код куће и у цркви. Учење није дресура, иако захтева радни напор, и дисциплину. Циљ учења је пре свега васпитање душе"[2]. Поштујте избор детета. Ако оно неће данас да иде у цркву, не вуците га тамо на силу, реците да ћете се за њега помолити, а оно пре него што се вратите из цркве нека направи у својој соби ред, и у кући ће сигурно настати атмосфера празника. Треба препустити детету слободу избора, пожељно је што је могуће раније, чим оно буде способно да то схвати (у периоду од осме до дванаесте године). Објасните му да су односи с Богом његова лична тајна у коју се ви од сада нећете мешати.

Потпуно је недопустиво да религиозна страна живота постане предмет родитељских манипулација: "Ако се не причестиш, нећу ти купити...", "Ако не пођеш данас у цркву нећеш гледати цртане филмове". Условљеност родитељске љубави пројектује се на Самога Бога и у свест детета Он се урезује као Бог који не воли безусловно, већ условно.

Хтео бих да завршим речима оца Аркадија Шатова: "Васпитање деце је уопште подвиг времена - пише отац Аркадије Шатов - Треба поклонити овом послу много снаге и пажње. Он захтева размишљање, читање стручних књига, разговоре с другим родитељима, општење са свештеником код којег се деца исповедају... Тек онда се може нешто постићи. Осим тога, нашу децу треба много и јако волети, и то волети на прави начин зато што родитељска љубав врло често као да бива усмерена на нешто друго. Ми хоћемо да наша деца много знају, хоћемо да она

умеју да свирају клавир, хоћемо да умеју да цртају, да знају енглески, француски, немачки, шпански језик.

А треба хтети да она заволе Бога, да верују у Њега, да се у свим животним ситуацијама обраћају Њему, да желе спасење своје душе. Треба се молити Богу да вам Господ помогне да их томе научите, оном главном и најважнијем. Цео наш живот треба изградити ради тога и тиме живети".

НАПОМЕНА:

1. Архиепископ Амвросије Шчуров, Беседа Архипастира, Иваново, 1998.
2. Тамо

Учити се љубави никада није касно

Многи сматрају да родитељску љубав не треба учити, да она постоји по себи. Сви родитељи свакако сматрају да умеју да воле и питање да ли правилно или неправилно воле своје дете они чак и не постављају.

Шта то значи волети? То значи да моја љубав мора бити на радост, пре свега човеку кога волим, а не мени; моја љубав не сме да доводи до сукоба и проблема, не сме да оптерећује живот онога којег ја волим. Напротив, она мора доносити вољеном човеку радост, помоћ, сигурност, светлост и добро. У том смислу увек и у свакој ситуацији треба ослушкивати себе: да ли заиста волимо тог човека или пак волимо своја осећања према њему? У већини случајева ми називамо љубављу властита осећања према љубљеном. Многи и не слуте да та осећања могу изазивати несклад у животу другог човека. Свако ко хоће да доноси својом љубављу радост, не устручава се да се учи волети.

Главни задатак родитеља је стварање сложне и срећне породице. У таквој породици на првом месту морају бити односи љубави међу супружницима, па тек затим, у светлости те љубави, љубав родитеља према детету. Успех у успостављању контакта и душевне блискости с адолесцентом умногоме зависи од односа међу родитељима. Зато супрузи морају да схвате да само срдачност и поверење у њиховим међусобним односима могу постати темељ за истинску блискост и топле односе са својим дететом.

О супружанским односима и апсолутној родитељској љубави царица Александра Фјодоровна је говорила овако:

"Велика је вештина живети заједно, волећи једно друго нежно. То треба да почне од самих родитеља.

Не може бити дубоке и искрене љубави тамо где влада егоизам. Савршена љубав је савршено самоодрицање.

Родитељи морају бити онакви каквима хоће да виде своју децу - не на речима, већ на делу. Они морају учити своју децу примером свог живота". [1]

Родитељу (оцу или мајци) који сами, у одсуству другог супружника, васпитавају децу, потребна је огромна мудрост да се не би појавила амбициозна и пристрасна приврженост према сопственом сину или сопственој кћерци. Само топлина коју зрачи љубав између тате и маме може, не спаљујући, загревати дечије срце. Љубав само једног од родитеља у непотпуној породици или љубав у потпуној породици, али у којој је из процеса васпитања одстрањен један од родитеља, често постаје љубав која спаљује.

НАПОМЕНА:

1. Господарица Царица Александра Фјedorовна Романова, Дневници, Москва, 1998, стр. 286-287

Безусловна љубав

Најважније питање васпитања здраве деце јесте колико љубави она добијају. Деци је потребна љубав исто као што је цвећу потребна влага. Немогуће је дати деци сувише много љубави. Бесконечно струјање љубави и одобравање које иде од родитеља према детету јесте извор његовог емоционалног и физичког здравља. Одсуство љубави, истинско или привидно, има озбиљне последице. Ускраћивање детету љубави може довести до физичке или емоционалне болести, па чак и смрти. Уздржавање или недовољно исказивање љубави деструктивно утиче на личност детета. Многи психолошки проблеми одраслих људи настају услед тога што су их недовољно волели и подржавали родитељи (један или оба).

Почетком овог столећа постојала је теорија о васпитању деце која је тврдила да ће дете бити здравије уколико има што мање контаката са одраслима током својих првих месеци живота; сматрало се да је излагање детета сувише великом броју одраслих повезано с ризиком да буде изложено инфекцијама разних врста.

На основу ове теорије приступ новорођенчади је био строго ограничен; њих су додиривали крајње ретко; родитељске посете су биле ограничене. Децу су остављали саму у колевкама толико дуго колико је то било могуће, изузев када им је требало мењати пелене и давати бочице. У јаслицама су деца имала сувише

мало телесног додира и нежности од стране одраслих. Зато су почели да се догађају ужасни случајеви: деца су постајала пасивна и ускоро су почињала да се емоционално гасе, нека су чак и умирала. Лишена додира и љубави током првих недеља и месеци након рођења, ова деца су губила жељу за животом.

У психолошкој литератури је описан следећи случај.

Трогодишњег дечака родитељи су оставили с дадиљом, а они су отишли да ручају у ресторан. Враћајући се кући, догодила им се саобраћајна несрећа у којој су погинули. Одељење социјалног осигурања упутило је дечака у дечији дом и он никада више није видео своје родитеље који су га волели. Дете је било сувише мало да би схватило шта се догодило.

У дечијем дому оно је почело да се рђаво понаша. Мокрило је у кревет, плакало, тукло се с другом децом и задавало много брига васпитачима. Желећи да се избави проблематичног детета, њега су четири године премештали из једног дечијег дома у други и свугде је имало проблема. Тада се догодила занимљива и необична ствар: престало је да расте. Када је имало седам година физички је било још увек онако какво је било када је имало три године.

А затим се догодило чудо. Брачни пар који је волео децу упознао се с дечаком и поднео је молбу за његово усвајање. Узевши дете код себе, они су га окружили бригом - мазили су га, разговарали су с њим, грлили га и љубили, држали за руку и шетали. Једном речју, даровали су му љубав и безусловну подршку. Након извесног времена дечак је опет почео да расте. Када је истекла година дана живота са својим новим родитељима, он је достигао за свој узраст нормалне показатеље тежине и висине.

Заиста је запањујуће моћно деловање љубави на децу! Има много примера како су приликом одсуства љубави деца престајала да расту и развијају се. Ако се љубав према детету смањује или му се она потпуно ускраћује, његов емоционални и умни развој се успорава. Ти умни и емоционални проблеми испољавају се у поремећајима понашања, поремећајима личности, неурозама, психозама и озбиљним неуспесима који им се догађају када одрасту.

Може се сасвим јасно рећи да је ускраћивање љубави најозбиљнији проблем који може доживети дете у процесу формирања личности.

Дакле, у основи чврстих међусобних односа родитеља и детета налази се безусловна љубав. Шта је то безусловна љубав? То је љубав која је у стању да омете развој увредљивости код детета, да спречи настанак осећања страха, да га заштити од осећаја властите сувишности и мање вредности. Управо се по томе разликују добри родитељи од лоших. Ако нема безусловне љубави, деца постају родитељима терет, сметају им и нервирају их. Безусловна љубав ће постати Аријаднина нит захваљујући којој ће родитељи моћи схватити какви су њихови односи с дететом овде и сада и шта треба да раде даље.

Руководећи се безусловном љубављу, родитељи могу да науче да правилно поступају с дететом, да задовољавају његове свакодневне потребе. Штавише, родитељи ће схватити када им то полази за руком, а када не.

Дакле, шта је то безусловна љубав? Безусловна љубав је када волите дете независно од његових квалитета и особина, склоности, врлина и недостатака, независно од његовог понашања и од тога колико оно одговара вашим очекивањима и задовољава ваше потребе. То уопште не значи да треба да вам се свиђа било какво његово понашање. Безусловна љубав је када волите дете чак и онда када вам се његови поступци не свиђају. Безусловна љубав је идеал. Не можете доживљавати апсолутну љубав према детету све време и стално. Али што ближе будете прилазили том идеалу, то ћете се сигурнијим осећати и тим ће срећније и мирније расти ваше дете.

Многи теже да постигну идеал безусловне љубави, али није мало ни таквих људи који уопште не знају да постоји овакав однос према детету.

Кључ за истинско васпитање

Тајна васпитања здраве деце састоји се у томе да се даје непрекидан ток безусловне љубави и подршке. Објасните свом детету да ништа од онога што је учинило не може никада довести до губитка љубави према њему - ни Божије љубави, ни ваше. Као и Божија љубав, ваша љубав према детету мора бити безусловна. Најчудеснији поклон који можете направити свом детету је да улијете у њега апсолутно уверење у то да га волите свим срцем, безусловно, независно од тога шта оно чини и шта му се догађа.

Мудар родитељ ће, исправљајући понашање детета, увек прецизирати да му се не свиђа понашање детета, а не оно само.

Милиони родитеља данас сматрају да је једина њихова функција да непрестано забрањују детету ове или оне поступке. Неки родитељи, насупрот овоме, повлађују својој деци, дозвољавајући им свакојаке безобразлуке, и због пристрасног односа, због привржености, труде се да одмах испуне све њихове захтеве. Попустљивост је такође одсуство љубави. То значи да родитељ воли своја осећања према детету, а не само дете за којег је претерано родитељско повлађивање веома штетно. Ако волите дете и изражавате своју љубав према њему само у случајевима када вам пружа радост, онда је то љубав са условом. При томе се дете неће осећати вољеним. Љубав са условом изазваће у њему само осећај властите мање вредности и ометаће његов нормалан развој.

Родитељи несумњиво носе одговорност за понашање и наравствени развој свог детета. Ако волите дете без икаквих услова, какво год оно било, оно ће се осећати

заштићеним, његов живот ће се развијати светло и радосно. Научиће да се савлађује, да обуздава гнев и раздражљивост, и, у мери одрастања, његови поступци и стил понашања све више ће стицати зрео карактер. Неће се задржати на дечијем стадију развоја, неће бити инфантилно. Однос према детету као према свесном и одговорном бићу формираће његову зrelu самооцену.

Волећи дете само онда када оно одговара вашим очекивањима и вашим захтевима, осуђујете га на неуспех у животу; оно ће се учврстити у уверењу да су бескорисни било какви напори да буде добро, зато што ће тих напора увек бити недовољно. Мучиће га осећање незаштићености, узнемирености, ниска самооцена, и све то ће почети да омета његов духовни и личносни раст. Зато опет и опет понављам: Развој детета умногоме зависи од степена родитељске љубави.

Многи чак и не наслућују какво питање стално имају у глави њихова деца. На овај или онај начин дете стално пита родитеље: "Да ли ме волиш?" Понекад се чак оно рђаво понаша да би проверило да ли га одрасли заиста воле. Што деца више постају старија и уздржанија, то вештије постављају питање: "Да ли ме волиш?" Дobar родитељ увек одговара на то питање потврдно, на све могуће начине показујући детету: "Да, ја те заиста волим".[1] Ако чује одговор "Не", дете се неће трудити да поступа исправно и да постане боље. Оно за то неће имати животне и душевне снаге. Од животне је важности не само вербални одговор, него, пре свега, понашање родитеља. Мало родитеља говори "Да", и то не зато што не воле своју децу. Већина њих не зна како да одговори "Да", како да изрази своју љубав.

Ако волите своје дете безусловно, оно осећа да потврдно одговарате на његово питање. А ако га волите са оградама, оно осећа несигурност и узнемиреност. Ваш одговор на ово важно питање одређује однос детета према животу. То је одговор од животне важности.

НАПОМЕНА:

1. Подсетимо да се исто питање садржи у Еванђељу: "Волиш ли ме?" Чак је и Господу било важно да ученик изговори признање љубави наглас.

Како им ставити на знање да их волите

Према томе, само у случају ако дете зна да га родитељи безусловно воле, отац или мајка могу вршити на њега овај или онај утицај. Али не треба директивно "утицати" на њега, с поводом и без повода. Ако су ваше речи исправне и ако заиста волите своје дете, оно се може одазвати или не одазвати на ваш предлог. Оно има право да не одговори на вашу љубав, у томе је његова слобода. Али ако га родитељи безусловно воле, оно увек има залеђе куда може да се врати и пронађе уточиште од животних бура и недаћа, увек има могућност да контролише своје понашање.

Ако хоћете да одгајите послушну и самосталну децу, сваки дан им говорите да их волите. Те речи никада неће бити сувишне. Чак и ако се ваше дете прави да му те речи нису потребне, не верујте му. Сваки пут када дете чује од својих родитеља речи "Волим те" оно се осећа заштићенијим и сигурнијим. Његова личност се формира и сазрева. Што је већа његова увереност у вашу љубав, то је оно отвореније за љубав Божију.

Осим речи о љубави, дете мора видети и осећати вашу љубав на делу: у поступцима, понашању, у вашим делима. Постоје три основна начина да редовно показујете својој деци да их волите: "контакт очију пуних љубави", физички контакт, потпуна пажња.

Визуелни и физички контакти морају бити део вашег општења с децом, али треба да то потиче из срца, то се не може чинити формално, "вршећи родитељску дужност". Ако се речи човека, то јест, у датом случају родитеља, и његова дела, његово спољашње понашање, разилазе, адолесцент ће то интуитивно осетити. Ако говоримо о љубави, а у гласу нам се могу чути претеће интонације, те интонације дете неоспорно прихвата као веродостојнију информацију него садржај речи.

Контакт очију пуних љубави. Безусловна љубав се може, како већ помену смо, пренети посредством визуелног контакта. У нашој култури због нечег није уобичајено дуго и често гледати другом човеку у очи. Можда је то нормално. Али благодатна сила љубави се преноси управо посредством визуелног контакта, када гледамо некога очи у очи. Гледајући некога у очи, ви, чак и када нисте тога свесни, можете да изразите најразличитија осећања: тугу, гнев, бес, ужас или љубав. У већини породица, нажалост, визуелни контакт је невероватно редак. А када се и догађа, најчешће носи негативне емоције. То се догађа када родитељи грде дете, дају му свакојаке наредбе. Драги родитељи, имајте на уму: Што чешће будете узимали у обзир визуелни контакт као средство изражавања љубави, то ће се потпуније ваше дете хранити љубављу. Господ нас гледа очима деце. И обрнуто.

Избегавање визуелног контакта с другим људима изазвано је тиме што у детињству, нарочито у раном детињству, дете није имало визуелни контакт са својим родитељима. Таквим људима је тешко да гледају другима у очи, они скрећу поглед, и уопште, избегавају било какав дубок и озбиљан разговор. Родитељска

мудрост ће вам рећи у којим тренуцима треба да настојите на ефикаснијем вођењу разговора, а у којим се треба, напротив, склонити, удаљити, не настојавати.

Деца пуне своје "емоционалне резервоаре" жудно упијајући очима љубав својих родитеља. Када погледом пуним љубави гледате дете, ви га приморавате да се осећа вредним и потребним човеком. Почев приближно од шестонедељног узраста, новорођенчад су у стању да опажају и примају љубав која струји из очију најближих људи који га гледају. Деца која не добијају од својих родитеља енергију очију пуних љубави, не осећају се истински вољеном. Она почињу да доживљавају несигурност, нешто неугодно у својим односима с родитељима. Чини им се да су учинила нешто што се родитељима не свиђа, али не схватају шта је то заправо.

У савременој породици дуготрајни контакт очију најчешће се испољава у контексту критике и изражавања незадовољства. Родитељи фиксирају свој поглед на деци када се љуте на њих, али врло ретко их пажљиво и нетремице гледају с љубављу. Одрастајући без тога, многа деца се затим цео живот осећају веома нелагодно приликом било каквог непосредног контакта очију зато што то доживљавају као испољавање непријатељства и скрећу свој поглед.

Заљубљени дуго и нетремице гледају једно другоме у очи, те као да говоре: "Волим те". Испробајте овај начин на својој деци - и бићете изненађени ефектом који ће дати дуготрајан контакт очију пуних љубави, нарочито ако деца то раније нису доживљавала.

Физички контакт. Други важан тренутак испољавања родитељске љубави и очувања такне нити односа јесте тренутак физичког контакта. Тешко да ће ваш син или ваша кћерка негативно реаговати на лак додир по рамену, леђима или руци. Додирнути ваше дете и при томе му поставити неко питање - то је сасвим лако. Дете то можда свесно и неће приметити, али то фиксира његова душа. Таквим лаким додирима и физичким контактом (ако је он, наравно, искрен) испољава се безусловна љубав. Управо се посредством таквог контакта надокнађују душевне силе детета. Чак и ако оно није расположено за општење, дајте му додир ваше љубави. Мислим да у одређеним ситуацијама није наодмет загрлити и пољубити ваше дете. Али то не треба чинити сувише често, да се оно не би осећало нелагодно. Па ипак постоје тренуци када је то сасвим умесно. На пример, на растанку, или по повратку с путовања, или када се догодило нешто што је детету пружило нарочито задовољство. На пример, добило је одличну оцену на часу. Догађа се да вам ваше дете долази дубоко утучено или мучећи се неким својим проблемима које неће ни да исприча, али хоће једноставно да буде с вама.

Понекад се догађа и то да ваше дете без икаквог разлога, тек тако има потребу за нежношћу. Ако сте спремни да дате свом детету оно што очекује, оно ће вам бити захвално. Али догађају се и ситуације када је сасвим нејасно шта дете хоће. Ту само мајчинско или очинско срце може дати одговор. А догађа се и то да ваше дете с врло озбиљним изразом лица почиње разговор на неке, на први поглед, безначајне теме. Будите пажљиви и не журите да прекинете разговор, јер ће то нанети штету вашим односима. Пажљиво слушајте, уживљавајте се и подржавајте

разговор. Ако се дете открило пред вама, значи да је управо сада за њега то веома важна тема. Нажалост, ми не можемо увек адекватно да оценимо актуелност овог или оног разговора са саговорником, његове проблеме. А тим пре свог детета у пубертету.

Грљење и љубљење своје деце најчудеснији је начин да им се да до знања кроз додире да их заиста волимо и да нам је стало до њих. Један познати педагог каже да су деци потребна "четири снажна загрљаја дневно да би преживела; осам снажних загрљаја дневно да би била здрава, и дванаест снажних загрљаја дневно да би расла". Деца коју родитељи не грле и не љубе, на крају крајева, почињу да мисле да тога нису достојна и осећају несигурност, увређеност и одбаченост. Одрастајући, на многе ситуације реагују деструктивним понашањем.

Истраживања показују да децу оба пола током прве године живота одрасли грле приближно једнако често. После тога деца женског пола настављају да добијају исто толико физичке нежности. Али број загрљаја које добија дечак нагло се смањује - приближно око 20% од оних загрљаја које добија петогодишња девојчица. Неки родитељи мисле да ће претерана нежност према дечаку претворити овога у мекушца. Али живот показује сасвим супротно: дечаци које често грле, који добијају много других физичких контаката, одрастају као јаки, мужевни и самоуверени. Они пак који мало или опште не добијају физичког контакта од родитеља, могу израсти као несигурни људи који сматрају да је немогуће волети их.

Трећи и, вероватно, најефикаснији начин да покажете детету да га заиста волите, јесте потпуна пажња. Овај начин захтева да редовно проводите одређено време са сином или кћерком.

Деци је неопходно да буду са својим родитељима, да осећају своју везу с њима, потребан им разговор с одраслима. То им је потребно као што им је потребна храна да би расли. При томе није важна формална страна ствари, нити дужина времена проведеног заједно, већ његов квалитет, степен укључености родитеља у унутрашњи свет свог детета.

Још један важан чинилац формирања правих односа с дететом јесте потпуна пажња. Потпуна пажња није само ситуација када гледате дете, разговарате с њим, или га грлите. И једно, и друго, и треће не захтева од родитеља посебне напоре. Али потпуна пажња захтева време, а понекад много времена. Понекад то значи да ћете морати да одложите своје послове када вашем детету затреба таква пажња. Родитељи су, по правилу, најмање склони да иду на овакве жртве.

У једном централном дечијем листу имао сам недавно прилику да прочитам писмо једне девојчице. Девојчица, то треба истаћи, потпуно мирно и не жалећи се прича у писму о свом животу. Она има девет година, похађа енглеску школу, воли да шије, плете и још много тога. Приђе она тако тати да поразговара на енглеском - он је заузет. Приђе мами да је упита нешто о шивењу - мама има посла преко главе. Тако су они стално заузети и немају времена. Само њена лутка Барбика никада није заузета - прича девојчица. С лутком она и енглески учи, и шије, и

црта. Она назива своју лутку најближим човеком, најбољом другарицом. Ово је жалосно... Чланак зато и носи назив "Само с Барбиком".

А ево још неколико редова из дечијег састава о срећном детињству и о томе како понекад до бола нема довољно родитељске (у датом случају татине) пажње: "Детињство - то су разни веома занимљиви и тајанствени предмети које користе одрасли: мамина огрлица од занимљивих и лепих каменчића, неке наочаре за сунце, татине књиге, кожане рукавице и ташна, који необично миришу и тај мирис ми се чини да је управо татин мирис. То је тата који с тобом нежно разговара о нечем и с којим би хтео да проведеш што је могуће више времена, али он све време некуда одлази, а ти с нестрпљењем чекаш.

То је мама која пази на тебе, и када се нечему радујеш или постављаш неко питање она се такође радује".

Потпуна пажња је време када ваша пажња потпуно припада вашем детету. Дете се осећа искрено вољеним, свесно је свог значаја, и осећа бригу, одобравање и поштовање с ваше стране. Оваква пажња доноси вашем детету осећај да је за вас, родитеље, оно најважнији човек на свету. Деци је нарочито важно да за вас буду јединствене и посебне личности. Ствар је у томе што у адолесцентном узрасту долази до формирања самооцене детета. Ако дете не добије сигурну самооцену код вас - својих родитеља - у исправном и потребном оквиру, не сумњајте да ће вршњаци или неко друштво у које доспе, формирати ту самооцену без вас.

Многим се родитељима чини да се пажња према детету састоји у охрабривању, поклонима и излажењима у сусрет свим његовим жељама. То је такође веома важно. Али овакво формално решење и засипање поклонима никада неће заменити искрену родитељску љубав. Потпуну пажњу детету треба поклањати не само онда када имате времена. То је дубинска потреба душе детета. Од тога у којој се мери задовољава та потреба зависи будућност детета: какав ће постати отац, или каква ће постати мајка. Ако се та потреба на задовољава, дете ће бити стално бесно, њему ће се чинити да су за родитеље све друге ствари важније од њега. Из тога ће се створити осећање беспомоћности, несигурности, што ће се несумњиво одразити на душевном развоју.

Неки педагози саветују: најбољи начин да пружите свом детету потпуну пажњу јесте да одредите време које ћете проводити само и искључиво с њим. За то време које сте специјално издвојили за своје дете, молим вас, **ИСКЉУЧИТЕ МОБИЛНИ ТЕЛЕФОН** који краде драгоцене минуте вашег дружења. Па ви га ионако искључујете када се налазите на неком важном састанку или на богослужењу у цркви. Дружење с децом је ништа мање важно служење и зато се односите према њему озбиљно!

Заиста савременом човеку није нимало једноставно да пронађе време да буде с дететом, да се искључи из свих брига. Да би човек био добар родитељ потребно му је много времена.

Многи од нас имају огроман број послова, сваки родитељ је веома оптерећен послом и животним бригама. Али ако нађе могућност да једноставно буде са својим сином или кћерком, ваше родитељско осећање ће бити потпуно награђено тиме што ћете видети своје дете срећно, знаћете да оно уме да се слаже с другим људима. А све то не долази само од себе.

Осим посећивања цркве, недељом можете отићи с дететом у шуму или направити традиционалну свакодневну вечерњу шетњу пред спавање. Можете отићи у парк да нахраните птице, да направите леп букет од лишћа и цвећа, да потражите необичне гране или, што удобније се сместивши са сином или кћерком на каучу, да погледате дијафилмове или породичне албуме с фотографијама. Можете да напишете баки писмо ако она живи у другом граду, или пак да једноставно с њима прочитате добру књигу. Често сама деца наступају као иницијатори оваквих вечери или излета са својим родитељима, тим поводом она имају идеја на претек. Јер свако дете машта да се што више дружи и налази поред својих родитеља.

Већина родитеља, нажалост, није осетљива на ове потребе своје деце. Тренутак заједничког излета, путовања, или просто шетње деца памте, ти часови су ресурси душевних снага за цео њихов каснији живот. Одјеци заједно проведеног времена као добар ехо ће се одразити у будућим поколењима ваших унука и праунука.

Зато, драги родитељи, никада не говорите деци: "Данас немам времена". То је лаж. Пазите да не закасните. Јер за оно што је за вас заиста важно ви увек налазите време. Значи да још увек нисте постали свесни важности вашег родитељског служења.

Један тата ми је испричао:

"Раније ми се чинило да је неопростив луксуз да одем с децом у зоолошки врт, у природу, или на циркуску представу. Нисам сматрао себе толико слободним човеком да бих губио време на такве ситнице. Боље је да се помолим, мало прочитам Еванђеље. Али Бог је разбио и потпуно променио моје представе о духовном животу. Схватио сам да се моја, очинска духовност, састоји у томе да посвећујем својој деци све своје слободно време. Никаква "духовност" не оправдава неопходност васпитања властите деце. Сада идемо заједно у зоолошки врт, играмо се и шетамо шумом."

Колико деце машта о преображају овакве врсте и при томе се никада не усуђују да открију своја маштања родитељима - боје се да буду по ко зна који пут одбијена.

Вероватно је да нема бољег начина да се изграде квалитетни односи с дететом од дуготрајних и непрекидних периода заједнички проведеног времена. Деци је неопходно да саопштавају своје мисли и осећања човеку који је за њих најважнији у животу. Ако родитељи не буду налазили време да поседе с дететом, саслушају га, оно ће почети све више времена да проводи с вршњацима, да од њих тражи подршку и одобравање, да копира њихово понашање.

Прелазни узраст је сложени период. Родитељи морају увек да буду поред своје деце у то тешко и напето време. И што мирнији и уравнотеженији они буду, то је вероватније да ће тај узраст проћи глатко и без тешкоћа, и тада ће деца изаћи из њега зрелија и самосталнија. Када постану одрасла, односи с њима ће се успостављати много лакше. Зато је важно да се то доба не пропусти својим или претерано строгим суђењем, или претераном категоричношћу, или што је најгоре: повећаним очекивањима у односу на духовни живот детета.

Најбољи утицај који се може извршити на живот деце у адолесцентном узрасту јесте бити за њих првостепени извор љубави, подршке и поштовања. Ако их дете не добије од вас, ваша могућност да утичете на његово понашање почеће брзо да слаби. Временом ће се дете одрећи ваших савета, вредности и погледа на свет.

Учимо се да градимо дијалог

Врло важан чинилац који отежава односе између деце и родитеља јесте неспособност родитеља да мирно и с поштовањем према детету излажу своје мисли. Неретко одрасли не могу мирно и разговетно да објасне детету шта од њега хоће, то јест, да му изразе своја очекивања. При томе га бескрајно грде, ангажују друге људе да би они сугерисали сину или кћерки какав он (или она) треба да буде. Способност да се правилно размотри настали проблем с дететом јесте још један важан моменат педагошке вештине родитеља. "То је могуће ако се од раног детињства успоставља дијалог, а не монолог - пише митрополит Антоније Сурошки - Ако дете мора имати само уши, а родитељ само глас, ништа из тога неће испасти, али ако су од најранијег детињства родитељи показивали интересовање: ти си ми занимљив, свака твоја мисао ми је занимљива, све твоје искуство и сви покрети ума и душе занимљиви су ми, објасни ми, ја не разумем... онда ће то имати ефекта. Невоља с родитељима је у томе што готово увек себе стављају у овакав положај: Ја, разумем, а ти не разумеш... Када би родитељи говорили (што је сушта истина): "Не разумем, објасни ми" - много тога би било објашњено зато што деца са спремношћу објашњавају шта мисле ако не очекују да ће их одмах ућуткати и доказати да нису у праву".[1]

Али како створити добру основу за дијалог?

Пре свега треба постати миран и самоуверен. Данас многи родитељи изгледају потиштено, изгледају као да су изгубили наду и делују беспомоћно. Њихово понашање се често колеба између властољубиве принуде, уз помоћ које покушавају да "предузму мере", и млитаве свеопште распуштености "демократа" који се боје да ограниче "слободу детета". Да бисте постигли смиреност и самоувереност потребно је следеће:

- сетити се да ви одговарате за васпитање деце и да је ваша дужност да пренесете своје животне принципе и вредности на децу;

- да се потрудите да стекнете веру у себе. Да схватите да све крајности родитељског васпитања (нервозна вика, пасивност) потичу од несигурности у себе, у своја родитељска овлашћења;

- да не захтевате од себе немогуће, да схватите да је ваш син (кћерка) самостална личност на коју је немогуће утицати ако је изгубљен однос поверења.

Бити доследан у односима с децом. Многи мисле да ће постићи поверење и љубав деце ако се буду понашали према њима "пријатељски". Постати за дете пријатељ у извесној мери је несумњиво добро, али треба схватити да ваш "пријатељски" став може детету дозвољавати да с времена на време напушта оквира "може се" и "не сме се" у вашим односима. Пријатељски односи постају опасни у случајевима када:

- родитељ заборавља на своју улогу васпитача, која почива на ауторитету;

- понашање родитеља према детету постаје двосмислено, неодлучно и недоследно, а понекад и детињасто (осветољубивост, неодговорност, понашање по принципу "за инат").

Постојаност и доследност су веома важне родитељске особине које доносе спокојство и јасноћу мисли. Бити с децом постојан уопште не значи бити груб. Јер просто човек од детињства мора да се навикава на то да у овом свету постоје одређене границе и правила која се морају узимати у обзир.

Учити дете одговорности и самосталности. То се може постићи на следећи начин:

- предлагати разумљива и јасна правила: "Ради овако, а не ради овако", постепено пребацујући одговорност за поштовање тих правила на само дете;

- дозвољавати детету могућност неслагања, ако оно при томе изражава неслагање уз дужно поштовање према родитељима;

- не обављати уместо њега послове за које је оно лично одговорно;

- дозвољавати детету да делује самостално, експериментисати, али при томе оно мора одговарати за последице својих одлука и мора исправљати грешке;

- помоћи му да разоткрије своје јаке стране.

Говорећи о грешкама и slabим странама детета, не треба правити далекосежне закључке, не треба вређати његову личност. Човек и његов поступак нису једно исто! Реците сину (кћерци) о свом незадовољству конкретним поступком, али не уопштавајте поступак до личносног нивоа, не прелазите на вређање личности детета. На пример, не називајте га глупаком због јединице, због мириса пива не

проричите му "алкохолизам". Девојчицу коју сте први пут увече приметили у друштву дечака, не називајте оном речју којом неке брижне маме грде у сличним случајевима своје кћерке.

Не користите у општењу с дететом иронију и сарказам.

Не понижавајте дете пред другим људима, на причајте другима о његовим грешкама.

Никада - никада - никада не прелазите на ниво личних увреда!

А сада - делујте!

Нађите време које је најповољније за вас и вашег сина (кћерку) и расправите с њим оно што вас брине. Испричајте о својим осећањима поводом ситуације која вас је изнервирала, нипошто не тврдећи да је стање ствари управо такво. Када ваш саговорник говори, пажљиво га слушајте, не прекидајте га, потрудите се да га разумете.

Главни задатак оваквог дијалога је да нађе компромисно решење, да научи дете да прелази на узајамно прихватљиву позицију.

НАПОМЕНА:

1. Антоније, митрополит Сурошки, Радови, Москва, 2002, стр. 191

Формирајте у детету самосталност

Како већ рекосмо, за адолесцентни узраст је природна појава супротстављања родитељској вољи. Догађа се да у трагању за самосталношћу адолесцент чак одлучи да некуда оде. Али када пресахну душевне снаге, он се враћа родитељима да би добио подршку, да би добио неопходну родитељску љубав. Мудар родитељ ће увек оценити покушај детета да постане одрастао човек, самосталан и независан.

Сећам се једног класичног случаја из праксе психолошког консултовања.

Код једног познатог породичног терапеута дошао је један велики банкар и довео своју кћерку.

- Она ме не слуша. Тврдоглава је, учините нешто - изјавио је он.

Консултант је, направивши малу паузу, одговорила:

- Знам вас као познатог предузимача у нашем граду. Ви имате у власништву неколико фабрика, велики број некретнина. Па ви сте постигли све то сами. Нису вам то оставили у наследство, нисте имали оца који би вам оставио велику суму новца.

- Да, све сам постигао сам! Почео сам од нуле.

- Да ли сте били упорни у постизању свог циља?

- О, да, радио сам као во.

- Па зашто вам се онда не свиђа што је ваша кћерка наследила те ваше особине?

- ... Да, заиста. Хвала, идемо.

Шта се догодило после овог малог дијалога? Да ли се променила ситуација или понашање кћерке? Не. Једноставно је доктор помогао оцу да преосмисли свој однос и да схвати у чему је у односу према својој кћерци био претерано ситничав и неправедан. Психотерапеут није променио понашање кћерке, већ је кориговао правилан однос оца према карактеру девојчице. Њено понашање је у његовим очима стекло нове црте: "тврдоглавост" се претворила у "упорност".

Заиста, деца много тога наслеђују од својих родитеља. Свети Филарет Московски каже: "Они који желе да имају достојну децу разумно ће поступити ако претходно саме себе учине достојним родитељима". Ако хоћемо да наша деца израсту у добре људе пуне љубави, људе са осећањем властитог достојанства, морамо се односити према њима с добротом и љубављу. Али при томе их не смемо стављати у зависност од нас, родитеља, иначе никада неће постати самостална, неће научити да акумулирају у себи душевне снаге.

Осећање сигурности (у себе, у исправност својих одлука), осећање сопственог достојанства неопходно је сваком човеку и може се формирати на различите начине: ослањајући се на ауторитет родитеља или на ауторитет вршњака.

А ако родитељи заиста "немају када"? Вечно заузети родитељи који некуда јурите, летите и журите! Станите, осветите се, отрезните се... Неке мајке су из породице отишле у цркву, отпутовале на бескрајна путовања по светим местима. Али где су ваша деца, она која представљају ваш задатак од Господа, задатак број један? Испоставља се да већ одавно нису поред вас. Гордост, егоизам, равнодушност, бекство од родитељске одговорности посејали су раздор међу поколењима. Изгубљено детињство је изгубљено поколење, напуштено поколење. Оно ће куцати на ваша врата. Не прстом. Ногом. Не само куцати, развалиће врата заједно с довратком и шаркама. И не вреди њих кривити. Једноставно некада нису имала довољно љубави, саосећања, пажње, поштовања, интересовања. Некада су родитељи били сувише обузети собом - својим послом, својим образовањем, својим религиозним животом.

Доћи ће време и деца ће за равнодушност очева и мајки у старости овима платити истом монетом. "Макар сав наш живот био срећан, бићемо строго кажњени ако не маримо за спасење деце. Деца нису случајни добитак, ми одговарамо за њихово спасење" - говори св. Јован Златоуст. И даље код истога читамо: "Не можемо преварити Бога Који испитује срца, све разоткрива и ставља на нас одговорност за спасење деце".

Наш однос према деци ће нам се као бумеранг вратити у старости. Такав је духовни закон: "Што човек посеје, оно ће и пожњети" (Гал. 6,7). Ако посејеш несрећно детињство, пожњећеш усамљену старост.

Нит односа с дететом родитељ мора да одржава сваки дан и што је могуће чешће да проверава није ли се она прекинула. Све док год постоји душевна подршка, постоји и веза између родитеља и деце. Јер када се душа детета пустоши, оно тражи родитељску љубав, што значи да је односе између њега и родитеља далеко лакше успостављати. Многи родитељи не разумеју колико је важна за њихово дете могућност да добију од њих душевну подршку.

Један мудри педагог употребљава тим поводом веома живописну метафору. "Дете је слично папирнатом змају - оно чезне за слободним летењем и заједно с тим потребан му је јак конопац. Папирнати змај није створен за кућу, за боравак под сигурном заштитом њених зидова. Иако је растанак тежак, Бог је поверио родитељима да припреме "папирнатог змаја" за лет. Када крхка конструкција почиње да се отима из руку, немојте се мучити због промене ветра. Предајте конопац у свемогуће руке Божије".

Када у детету почне да се испољава тежња према независности, родитеље понекад то толико погађа, да почињу да се љуте, гневне и негодују. Оваква бурна, негативна реакција (нарочито ако се више пута понавља) доводи до тога да детету постаје све теже, а понекад и потпуно немогуће да дође код родитеља да би

добило душевну подршку. Веза међу њима се раскида и дете почиње да тражи подршку на другим местима, најчешће код својих вршњака. Како се то може завршити? Дете потпада под утицај вршњака, верских секти или нељуди који одвлаче неискусну децу на криминални пут.

Тежња детета према независности је нормална и здрава потреба. Ако се она, с вашег становишта, изражава у неприхватљивим облицима, не реагујте на то сувише емоционално. Наравно, не треба затварати очи пред лошим понашањем. Треба да изражавате своја осећања и однос поштено, али на одговарајући начин, без сувишног нервирања, вике, агресија и увреда. Ставите се на место вашег детета. Ако неко сувише бурно реагује на ваше понашање, праскајући од беса, шта ћете осећати према таквом човеку? Почећете мање да га поштујете, нарочито ако се таква његова реакција буде често понављала. Исто тако и адолесцент: он то мање поштује своје родитеље, што их чешће види како су изгубили самоконтролу. Зато се човек мора трудити да буде стрпљив, у каквом год облику изражавало ваше дете своју независност и тежњу према слободи.

Похвала и подстицање

У православној педагошкој литератури може се срести различит однос према похвали и подстицању деце. Мислим да је време да се тим јаловим дискусијама учини крај.

Дете се учи захваљујући "повратној вези" са спољашњим светом. Ако родитељи одобравају овај или онај његов поступак, оно тежи да га понови. Ако, напротив, куде његове поступке, оно се труди да их више не чини. Ако пак нема никакве "повратне везе" - ни похвале, ни покуде, дете једноставно не зна како да се понаша. Оно нема стимуланс да понавља добар поступак или да се одриче погрешних поступака.

Подстичите и одушевљавајте се оним што бисте хтели да буде поновљено. Истичите оно најбоље што је Бог већ ставио у ваше дете, да бисте створили у њему самопоштовање и сигурност у себе.

Ако је ваше дете донело из школе добре оцене, прославите то, надахните га да постиже успехе у оним областима у којима је још увек слабо. Подстицање је слично еликсиру, оно је неопходно за психолошко здравље детета. Личност се формира и развија се уз помоћ љубави и подстицања које дете добија од родитеља. Хвалећи и подстичући дете да постиже успехе, ви га надахњујете за још већа достигнућа.

Подстицање побољшава представу детета о самом себи, тера га да поверује у потенцијал који је у њега уложио Бог, даје му сигурност и снагу за нове подухвате.

О поверењу од стране детета

Хоћу да истакнем једну прилично важну особину. Деци старијег узраста теже је да се отворе у општењу с непознатим одраслим човеком, њима је за то потребно више времена него деци млађих разреда. Али одрасла деца која већ имају своју породицу, исто као и малишани, имају потребу за поверљивим душевним контактом с родитељима. Често они у родитељском дому наилазе на уобичајену животну ужурбаност и трку. Проборавивши код родитеља недељу, две, месец дана, одрасла деца не могу да душевно опште са оцем и мајком. Живимо у времену које је веома оптерећено свакојаким животним трицама, времену у којем су се људи одвикли да опште, а тим више да се додирују душама.

Да би се било достојан родитељ, потребна је прилично озбиљна психолошка и духовна припрема. Родитељ мора знати шта су његове обавезе према сопственој деци. Ниједног човека не стављају одмах за волан новог аутомобила. Пре него што научи да вози кола, човек пролази кроз велику теоријску и практичну припрему. Ниједном студенту медицинског факултета одмах на првој години не поверавају обављање хируршких операција. За то је такође потребна обимна припрема. Али у наше сложено време мало ко говори о припреми родитеља. Мало ко зна да је за то неопходно озбиљно се припремати. Ако се дете родило, неопходно је знати како га васпитати да му се не би нанела штета. И не само да му се не би нанела штета, него и да би му се помогло да се правилно развија.

Ако у друштву родитеља дете не доживљава с њихове стране психолошки притисак, оно почиње разговор, најпре о безначајним стварима које ништа не значе, а затим на озбиљније теме. Ако су односи поверења с дететом поремећени притиском или претераном бригом одраслих, детету неће бити лако да се с њима упусти у отворени разговор.

О деструктивној критици

Мудри родитељи никада не испољавају деструктшну критику према својој деци, пошто су деца изузетно осетљива према било каквим оценама које потичу од родитеља. Она не морају да реагују на видљив начин, али унутар себе доживљавају ужасан бол када се из било којег разлога излажу критици одраслих људи који су за њих значајни.

Деструктивна критика је разорила огроман број људских душа. Већина личносних проблема одраслих људи настала је услед деструктивне критике којој су били изложени у детињству од стране једног или оба родитеља. Дете које често критикују осећа се невољеним, недостојним и несигурним.

Често родитељи критикују своју децу из најбољих побуда, не схватајући да деструктивна критика руши веру у сопствене снаге и могућности. Пропорционално томе снижава се и ниво активности и иницијативе. Критичке примедбе могу погоршати способност обављања задатака детета до те мере да ће оно почети да избегава било какву активност, бојећи се да опет не учини нешто "што не треба".

Како разликовати разумне примедбе од деструктивних?

1. Деструктивна примедба: Ти си тврдоглав.
2. Разумна примедба: Ти можеш да затражиш оно што ти је неопходно.

1. Ти мораш да будеш идеалан.
2. Ти имаш право на грешку.

1. Пожури.
2. Сачекаћу те.

1. Да би био прихваћен мораш да се прилагођаваш другима.
2. Ти имаш право да будеш самосвојан, да имаш властито гледиште.

1. Уложи све своје снаге.
2. Верујем да можеш да то учиниш.

1. Ти мораш да будеш јак.
2. Ти можеш да доживљаваш различита осећања. Ради упорно и неуморно. Када се умориш, можеш да се одмориш.

1. Ти си се запетљао!
2. Теби ће све поћи за руком!

1. Ти си ограничен.
2. Ти ћеш успети, ја верујем у тебе.

1. Не буди тако себичан.
2. Прихватам те онаквог какав јеси.

1. Ти си глуп!
2. Ти можеш да будеш стваралац.

1. Ти си болестан или луд?!!!
2. Разумем да ти сада није лако...

1. Увек буди исправан!
2. Ти се једноставно учиш на својим грешкама.

1. Не смеш да верујеш другима.
2. Можеш да верујеш другима.

1. Буди опрезан, свет је опасно место!
2. Можеш да верујеш свету у коме живиш и да се осећаш безбедно.

1. Мораш да будеш зависан од мене да би био вољен.
2. Можеш бити независан од мене и у исто време вољен од мене.

Уместо деструктивних примедба и критике мудри педагози предлажу да се користи позитивно мишљење.

Шта је то? Позитивно мишљење је мишљење о резултатима извршене радње, дато детету у таквом облику и редоследу, у којима оно најпотпуније може бити коришћено од стране детета ради свог даљег раста и развоја. Говорећи једноставније, позитивно мишљење и критика су два дијаметрално супротна облика васпитног деловања.

Да бисте изrekli детету уместо деструктивне критике позитивно мишљење неопходно је:

1. Да никада не говорите у ватри. Најпре успоставите атмосферу узајамног разумевања и поверења. Можете рачунати да ћете бити саслушани само онда када између вас и детета настане поверење. То је нарочито важно у ситуацији када дете почиње да се нервира још пре почетка разговора.

2. Говорити о поступку или понашању, али никада о личности детета. Не лепите му етикете. Поштовање овог правила помаже да одржите у детету веру у своје могућности, нарочито у првим етапама учења нечег новог.

3. Прву реч дати детету ("Како ти се чини..." или "Како би ти оценио своје понашање?"). То учвршћује у детету навику самосталне оцене онога што је учинило, помаже му да на зрео начин гледа резултате сопствених поступака. Способност да говори како о сопственим успесима, тако и о сопственим недостацима, јесте корисна навика.

4. Првенствено говорити о ономе што је било учињено добро и успешно. О ово правило се неки родитељи спотичу - јер повод за "расправе" даје, по правилу, негативно понашање детета. Овде треба погледати човека очима небеског Оца, а Он је љубав, и само Његов поглед, поглед пун љубави јесте објективан поглед.

5. Говорити о конкретном поступку или понашању без уопштавања и у прошлом времену (не сме се говорити: "Вечито радиш онако како не треба" или "Твој вечито немаран однос..."). Одвајајући прошлост од садашњости, родитељ показује своју веру у то да је дете у стању да постигне боље резултате.

6. Направити допуну и жељу у позитивном облику. То је срж позитивног мишљења. Овде говоримо о томе шта треба променити у понашању.

7. Сваку допуну и жељу боље је изразити у конкретним реченицама, а ако је могуће, показати како је то најбоље учинити. Самим тим ћете демонстрирати детету да сте сами у стању да то учините.

Сваки дан послушкujte своје срце кроз које с вама говори Господ (Пс. 26,8). Чак и после читања свих могућих књига и добијања свих могућих савета, срце родитеља које је пуно љубави готово увек ће бити најбољи саветник. Ако волите истински, увек ћете знати шта је исправно у односу на ваше дете. И све док се свака ваша одлука буде усмеравала љубављу, поступаћете правилно.

Родитељи који васпитавају победнике

Прворазредна улога родитељског труда је да одгаје децу с вером у Господа, да им помогну да сагледају сопствено животно предназначење, да их васпитају као победнике. Управо победницима, а не побеђенима проблемима, неверовањем и депресијом говори Господ: "Ономе који победи даћу да седи са мном на престолу моме, као и ја што победих и седох са Оцем мојим на престолу његову " (Отк. 3,21), "Који победи наследиће све ово и бићу му Бог, и он ће ми бити син" (Отк. 21,7).

У савременој педагошкој науци истраживани су типови родитељског рада који утичу на мотивацију животних достигнућа код деце. Испоставило се да су породице, из којих су потекли људи који су постигли врхунске успехе у животу, поседовале две способности:

1. У породицама које су одгајиле успешне људе, владала је атмосфера у којој су тражили и поштовали мишљење деце. Од раног детињства учили су их да учествују у доношењу породичних одлука. Питали су их шта мисле и осећају. Предлоге деце су подробно разматрали. Иако њихова мишљења нису обавезно

имала утицаја у сваком случају, мисли и идеје деце биле су значајне. Цела породица је поклањала време заједничким разматрањима и прихватањем заједничког решења по овом или оном питању.

Ако се будете односили према деци као према значајној и паметној, она ће вас запањивати тиме колико су она заправо разумна и проицљива. Стара изрека "Устима детета говори истина" тачна је. Деца понекад могу видети ситуацију са објективношћу и јасноћом, које одрасли људи можда немају. Затраживши у некој ситуацији савет од детета, бићете запањени својством одговора. Најважнија је сама чињеница тражења савета - то је знак да поштујете дете, а то повећава његов позитивни однос према себи, јача његову веру у себе.

2. У породицама успешних људи било је прихваћено оно што се назива "позитивним очекивањима". Родитељи су непрекидно говорили о томе како јако верују у своју децу, како су сигурни да ће она постићи изузетне резултате.

Говорећи свом детету "Ти можеш да учиниш то" или "Ја верујем у тебе" ви му шаљете свој родитељски благослов, помажете му да поверује у своје снаге. Ви подстичете дете на далеко веће напоре, него што би их оно учинило без ваших речи. Деца која одрастају у атмосфери позитивних очекивања, шта год предузимала, раде увек и све на најбољи начин.

Важан је моменат: позитивна очекивања нису исто што и захтеви. Многи родитељи мисле да изражавају позитивна очекивања, док заправо једноставно траже од своје деце да се придржавају одређених стандарда. Захтев се увек асоцира са условном љубављу, с мишљењем да ће, ако дете не одговара очекивањима, љубав и подршка родитеља бити анулирани.

Важно је саопштити деци да их, независно од тога колико се добро или лоше понашају, волите у потпуности и безусловно. Ако дете осећа да га због његовог лошег понашања можете лишити своје љубави, оно ће бити нервозно и несигурно. Условна љубав родитеља, како смо већ више пута говорили, формира убеђење у условност Божије љубави, што нимало не доприноси духовном растењу детета.

Родитељи који васпитавају људе, који достижу у свом животу врхунске резултате, на посебан начин се односе према домаћим задацима своје деце. Они веома добро схватају важност домаћих задатака и доброг успеха у школи. Они стално настоје на томе да њихова деца на време ураде домаће задатке. Важна улога у постизању успеха јесте одговоран однос родитеља према учењу и њихово учешће у образовању њихове деце.

Међу чиниоцима који су одлучујући за одличан успех у школи, издваја се следећи: Где и када се ради домаћи задатак. У породицама које формирају успешне људе задаци се раде за трпезаријским столом пре или после ручка, којом приликом је искључен телевизор, и у присуству родитеља. Родитељи помажу деци да ураде домаће задатке и, ако је то потребно, сами се упознају са школским градивом које дете учи.

Људи с ниским успехом, напротив, потекли су из породица у којима су родитељи, уколико су и испољавали неко интересовање за учење деце, слали децу да раде задатке у своју собу. На тај начин, њима као да су говорили: домаћи задатак, и у складу са тим, цео школски живот, није нешто важно.

Да би деца одлично учила у школи потребно је помагати им у свакој етапи учења. Човек увек обраћа пажњу на оно што цени. Када придајете велики значај градиву и школском животу детета, оно ће се такође озбиљно односити према учењу. Игноришући његове домаће задатке, као и његово учење уопште, ви деци саопштавате да је све то неважно, и она ће такође почети да игноришу све што је повезано са школом.

Дајте добар пример

Ако хоћете да васпитате срећну, здраву и сигурну децу, треба да им дате добар пример. Деца много тога уче посредством имитације. Посматрајући вас, слушајући вас и понављајући ваше речи, она имитирају ваше понашање.

Поставши родитељ, немате више права на луксуз да радите и говорите шта вам падне на памет. Морате далеко више да се бринете о свом понашању и његовом утицају на децу, јер она се не уче помоћу речи, већ копирајући понашање одраслих.

Сеоски клуб, дискотека. Млада мама, једва се држећи на ногама, плешући држи за руку четворогодишњу девојчицу. Не могу више да седим, прилазим јој, те почињем разговор:

- Реци ми, Лена, да ли би хтела да твоја Ољењка, када јој буде 12-13 година, исто тако заудара на пиво?

- Не, наравно... Нећу јој дозволити.

- Разумеш ли, ствар је у томе што деца веома воле своје родитеље, а онога кога волиш почињеш несвесно да копираш... Свака девојчица хоће да личи на своју маму.

Ако хоћете да ваша деца одрасту с добрим и здравим навикама, морате и сами да дате добар пример. Ако хоћете да ваша деца избегавају употребу алкохолних пића, дувана и да не буду изложена другим погубним навикама, неопходно је да својим властитим понашањем то показујете. Ако хоћете да ваша деца проводе више времена у читању, а не пред телевизором, морате показивати пример, читајући кад год имате прилику. Ако хоћете да ваша деца развију у себи

пристојност, мирноћу, уравнотеженост и самоконтролу, неопходно је да носите у себи слику тих особина, чак и у критичним ситуацијама.

Деца увек гледају своје родитеље да би научила како да се понашају и ваша улога модела понашања може имати већи утицај на вашу децу, него било шта друго у њиховом животу.

Дајте детету право на поступак

Док расправља с родитељима о проблемима претеране заштите и претеране везаности за дете свештеник врло често има прилике да чује: "Он без мене ништа не може да уради", "Она то не разуме". Ове и сличне реплике су очигледан доказ неповерења родитеља у односу на дете, ниске оцене његове способности да испољава самосталност, независност, да буде зрело. Наравно, увек ће се наћи родитељи који тврде да за њих њихово дете, колико год имало година, ипак остаје дете. Али ту се главни задатак састоји у томе да се схвати шта заправо значи бити дете. Шта значи бити вољен и драг? Значи ли то да треба до краја свог живота играти улогу беспомоћног и слабог створења?

Бринути се за судбину ближњег то је једна ствар, а на сваком кораку испољавати ту забринутост, непрестано контролисати, не остављајући му право на грешку и фактички не дајући му да живи ни њему ни себи, то је нешто сасвим друго.

Детету се даје право моралног расуђивања и осећања зато што родитељ разуме: чак и ако дете изабере погрешан поступак, то ће бити дечији поступак, а не поступак одраслог човека. Ако човек не стиче искуство да чини неправилне поступке у детињству и види њихове последице, поставши одрастао и учинивши погрешан поступак, он доспева у веома сурове социјалне услове у којима ће бити изузетно тешко исправити грешку.

Ако дете не може да просуди и не одлучује се на поступак, ако говори: "Не знам", то значи да или неће да одлучује, или да нема навику за наравствено расуђивање и осећање. Не научивши то у детињству, оно ће и у каснијем животу стално доспевати у неприлику. Ако пак дете не може да одлучи, не може конкретно да изабере нешто, мучи се, не одлучујући се да почне да делује, треба га подстаћи на самостално доношење одлука, а даље ће бити јасно шта је при томе правилно, а шта не. Када се пак одлука доноси и делање почиње, у његовом току се открива и одређује истина или неистина поступка. Тада се, враћајући се назад, може направити другачији, исправнији избор, или се пак током делања може се мењати правац својих поступака.

Научити искусвено разликовати неправилне поступке од правилних, научити поштовати одраслог и слушати га - и јесте један од задатака васпитања. Родитељи који се одлучују за овакав педагошки метод поступају мудро.

Ситуацију васпитања способности правилног поступања треба почети од раног детињства, када дете још увек жели безазлено мале ствари. У тим малим безазленим стварима дете се одмах учи наравственој осетљивости. Ту могу бити две или три варијанте изласка из настале ситуације.

Дакле, не треба решавати проблем уместо детета! Нека оно, одговарајући на питања, само дође до решења. Пожељно је дати му варијанте решења, објашњавајући сваку (због чега је она лоша и због чега је добра), али избор треба препустити њему. Ако дете не бира оно што жели одрасла особа, треба направити педагошку паузу. Јер како да поступи - нека буде његова воља чијем формирању одрасла особа треба да помогне, односећи се према њој с поштовањем.

Човек може постати заиста одрастао и самосталан само онда када му верују. Само је у том случају у стању да поверује у сопствене снаге и преузме одговорност за сопствени живот и сопствене поступке. Сумње у човекове могућности, које се испољавају у претераној бризи и старању (јер старање је потребно слабима) поткопава веру детета у своје снаге, чини га пасивним и беспомоћним. Ма колико то било тужно, већина родитеља данас не размишља о таквим стварима као што је поверење према деци. Када се поведе разговор о томе, оно за њих значи као право откривење.

Осим свега осталог, у односима родитеља према властитом детету често је присутно зрнце извесне смањене оцене личности детета. На пример: "Он ми је сувише рањив" или: "Она је несамостална". Разуме се, родитељима с таквим тенденцијама и таквим гледиштима прија када за њима влада потреба, и зато им је тешко да признају да заиста потцењују своје дете. Ако нису у праву у својој оцени, за то није толико криво дете, колико родитељи који су га таквим васпитали.

Ево какав упечатљив пример из живота, пример који потврђује наше речи, даје психолог Галина Сартан:

На консултацију је дошла породица - мајка, отац и син, четрнаестогодишњи адолесцент. Дошли су с молбом да проверимо интелектуални развој дечака. За време његовог тестирања обављен је разговор с родитељима. У току њега је постало јасно да они проверавају интелектуални развој свог сина само зато да би се још једном уверили у његов добар умни развој. Даље се разјаснио истински проблем који су они описали овако:

- Син уопште не води бригу о себи. Када се враћа с тренинга (бави се тенисом), сваки пут га треба подсећати да промени ознојену мајицу, да пресвуче шортс и да се окупа. Ако му се то не каже и не понови неколико пута, он ће ићи у том знојавом и прљавом. И тако у свему. Стално морамо да га подсећамо да учини нешто, морамо да сређујемо иза њега његове ствари. Ништа неће да уради сам.

Чак не може ни после школе да подгреје себи јело. Ручак морамо да му остављамо у термосима, стављајући натписе на њима где се и шта налази. Али и у тим случајевима син заборавља да једе.

Саслушавши родитеље, замолили смо их да замисле могућу будућност на такав начин као да смо већ решили тај проблем. Рекли смо им:

- Замислите да је ваш син одједном почео самостално да се пресвлачи, да спрема храну, да бира другове и своју будућност. Шта ћете онда ви да радите?

Ту су се родитељи дубоко замислили. Понашање, приликом којег би њихово дете престало да зависи од њих, било је за њих потпуно ново. Затражили су време да размисле и договорили смо се да дођу код нас за недељу дана.

Као што можете претпоставити, ти родитељи нису дошли код нас ни кроз недељу, ни кроз месец, ни кроз годину дана, јер су њима одговарали ти међусобни односи који су се формирали у њиховој породици. Штавише, они су у потпуности одговарали и сину, зато што су му пријали. Код таквих правила игре он није хтео ни за шта да одговара. Одговарали су за све они који су уместо њега доносили одлуке, то јест, родитељи. А за родитеље су туторство над сином, непрестана брига и контрола над њим, били основни смисао њиховог постојања и узајамних односа. Могуће је да би, ако би се променило понашање сина, морали да траже нове начине општења међу собом, а тиме би се могла изгубити идеја која их чврсто спаја - син не може да живи без њих. Ми бисмо срушили учвршћени мит породице и традиције њеног постојања. Родитељи су схватили то и изабрали су лакши пут даљег узајамног деловања у породици - одбили су било какве промене. Можда су били у праву.[1]

Деца којој родитељи стално понављају: "Ти си глупа", "Од тебе ништа добро неће испасти", "Такав безобразник као што си ти неће моћи ништа да постигне у животу", "Дебељуцо моја...", у стварности ће одрасти као безобразници, глупаци, дебељуце од којих неће испасти ништа добро. Како ће дете одрасти поред мајке која му стално сугерише да је болесно, да треба да иде код једног, код другог, код трећег лекара на преглед, да треба сваког лета да иде у бању да се лечи било минералном водом, било лековитим блатом? Дете ће одрасти са убеђењем да је заиста потпуно и неизлечиво болесно. Оно ће цео живот себе жалити и штедети. Зато ће ефикасност оваквог човека у животу бити веома мала. Али мама која је постигла то да њено чедо има таква убеђења о себи, биће врло задовољна зато што ће му до старости бити потребна. "Он сам то неће моћи, њему ће то бити претешко".

Ако такав младић пожели да се запосли, мама ће најпре телефонирати свим познаницима, договорити се куда треба да иде, затим ће га усмеравати да пође управо тамо. А затим, најчешће се унапред сусревши с руководиоцем организације у којој хоће да га запосли, неће заборавити да дође заједно с њим, те ће саосећајно климати главом и сама одговарати на питања човека који прима њено мало "детенце" на посао. А одрасли син ће за то време седети и само јој повлађивати.

Једном ме је једна мама верница замолила за консултацију поводом свог сина који је напунио 13 година. С једним братом из нашег манастира ишао сам пустом улицом московске периферије и, прилазећи деветоспратници, изразио сам овакву претпоставку свом сапутнику: "Сад ћемо да уђемо, сместићемо маму и сина једно поред другог, а ја ћу постављати питања дечаку.

Ако на првих пет питања одговори мама, то значи да је за конфликтну ситуацију (дечака су истерали из школе због тога што је тамо направио велике проблеме) крива у највећој мери она".

Позвонили смо, ушли у кућу, посадили маму и сина једног наспрам другог и почели да постављамо питања.

- Како се зовеш? - постављам питање дечаку.
- Паша - одговара мама. Колико ти је година?
- Тринаест смо напунили у мају - одговара мама...

Не на пет, већ на десет (!) првих питања одговарала је мама, а дечаку је преостајало само да клима главом, покуњено зурећи у под. Највероватније је да је код њих већ постојао такав стереотип односа, те син једноставно није учествовао у ситуацији.

После разговора утроје, отишао сам с мамом у кухињу, а мој сапутник је остао да разговара с "проблематичним дететом". У кухињи сам дуго и упорно објашњавао мајци да пре свега она мора да преваспита саму себе...

Родитељима који стално штите своју децу веома је тешко да схвате да је њихово туторство према детету претерано. Зашто ове или оне најбоље намере постају оптерећујуће, а не помажу? Како ће изгледати ситуација у случају одсуства контроле, непрестаних подсећања, упутстава, забрана самосталних поступака?

Свештеник треба да постави та питања узнемиреној родитељки, пружајући пастирску помоћ не само у оквирима покренутог питања, него и далеко шире. Мајци или оцу није нимало једноставно да схвате да је њихово властито дете већ одрастао човек.

Разумевање понекад долази на најнеочекиванији начин. У вези с тим испричаћу још један случај.

Претерано брижна мајка која је од детињства сматрала свог сина беспомоћним и бескорисним, безвољним и некарактерним дететом које ни за шта није способно, једном је дошла код њега на посао. У то време њен син је радио као руководилац једне прилично јаке трговинске организације. Мама је морала да сачека код њега у кабинету извесно време и, све док није пронашао могућност да поразговара с њом насамом, она је била сведок тога како су код њега сваки час улазили његови

потчињени и он им је, веома строго и заповеднички их преслишавајући, давао најразличитија упутства.

Пошто се ова жена код куће понашала као властољубива мајка, а на послу као потчињена која зависи од властољубивог шефа, уверивши се својим очима у оно што се догађа, осетила је да се у њој нешто веома нагло променило у односу према сопственом сину: сломио се претходни властољубиви став. У једном тренутку мајка је себе доживела у кабинету сопственог сина као беспомоћну потчињену која се налази у кабинету властитог шефа. Од тада је, најзад, почела да се односи према сину као према потпуно одраслом човеку. Касније је испричала свом сину да јој је та ситуација помогла да промени свој однос према њему.

Често су циљеви и захтеви родитеља потпуно разумни и актуелни. На пример, како да не подсетимо дете на то да је "огрезло" у прљавштини, да увек касни у школу, да лоше учи, да уопште не помаже у кући? Али, примедбе треба изражавати с љубављу, с разумевањем, мирно, без злобе и вике и, наравно, не сваки час. Хтео бих да кажем да родитељ мора да прихвати своје дете онаквим какво оно јесте, заједно с његовим недостацима. И не само да га прихвати, него и да га воли, подржава и помаже му.

"Морамо се помирити с тим да ће нас већина адолесцената у прелазном узрасту нервирати својим понашањем. Ту треба постављати питање не о томе како то потпуно избећи, већ како да се понашамо према нашим васпитаницима - онаквима какви јесу. Трпети рђаво понашање адолесцената јесте наш родитељски крст. И родитеља по телу, и родитеља духовних" - овако каже у свом чланку "Њих треба буквално мољакати" протојереј Константин Островски.[2]

Једном сам пред почетак школске године држао проповед о томе какав став треба да заузму родитељи према властитом сину или кћери. Има деце која не могу да уче боље него за двојку или тројку. То је плафон њихових могућности. Родитељи морају да воле своју децу онаквима каква она јесу и да схвате да по својим склоностима, интелекту, а можда и карактеру, она нису сталожена, нису способни да уче боље. Али тројка ће код њих бити стабилна, нижих оцена неће бити, зарађиваће је својим трудом и марљивошћу. Такође сам говорио да родитељи не смеју да кажњавају своју децу која нису у стању да уче "за петицу" неким репресивним мерама.

Касније је једна парохијанка рекла да је чула како је једна девојчица која је дошла пред почетак школске године по благослов у храм, шапатам рекла својој другарици: "Ово би требала да слуша моја мама"...

Деци је веома потребно родитељско разумевање. Ако у породици влада атмосфера међусобног разумевања и поверења, дете се отвара и често је спремно да за родитеље учини све. Нажалост, неретко родитељи не помажу, већ пре одмажу деци да се отворе. "Видео сам врло много деце коју су управо тако грдили: "Какве то глупости лупаш!" Дете никада не лупа глупости, дете је увек врло озбиљно. Углавном родитељи мисле да дете говори глупости ако не говори њиховим

језиком, не изражава њихова гледишта. Ја не говорим да је дете увек у праву - наравно да није. Говорим о томе да је његово питање или несавршена представа, или оно како он види ствари - да су то врата некуда, а не закључана врата.

Мислим да родитељ може, не постављајући питања, већ једноставно седећи заједно, испричати нешто о себи, може се отворити. Ако дете, адолесцент, на то критички реагује или једноставно неће да слуша, није важно. Ти си с њим разменио мисли, он тебе као да није послушао, али није могао да не чује и негде у сећању се то задржава...

Сигуран сам да, ако бисмо разговарали с децом или адолесцентима, једноставно ако бисмо им причали - било да слушају или не слушају - ствари које вреде да се о њима говори, ако бисмо делили с њима најскривеније и за нас најдрагоценије искуство, то би некако отишло и задржало се у њима. Када ће се вратити - није познато, али то није важно. Није нам дано да знамо времена и рокове, али смо у стању да омогућавамо свему томе да се уреже у човекову душу".[3]

Неки родитељи не разумеју очигледну истину: најважније у васпитању није то да дете сјајно учи и да буде одличан ђак, већ да чак и с одраслом децом сачувају нит топлих душевних односа.

Неопходно је истаћи да, иако контрола родитеља најчешће не утиче много на живот детета (ван породице), ипак се догађа и то да током година заједничког живота контрола постаје за њега неопходан елемент у животу. Свештеник у раду с родитељима мора да има то на уму. Треба објаснити родитељу да ће промена његовог понашања тешко довести до тренутног и брзог пораста самосталности и свесности детета. Пре ће бити обрнуто. Дете којег је родитељ цео живот одучавао да буде самостално, када престану контроле и подсећања, може осетити не да нема више спутавања, већ дубоку пометеност и још већу зависност и пасивност.[4] Та етапа се мора доживети ако родитељ хоће да његово дете заиста постане одрастао човек.

Родитељи могу помоћи сину или кћерци да стекну самосталност не упутствима и саветима, већ подршком и одобравањем на том тешком путу. Мала зрела радост у односу на зрео поступак детета и његов зрели избор може дати више него године честих вербалних "зановетања" којима родитељи часте сопствено дете.

Пастир мора да има на уму да, чак ако је разговор с родитељима прошао успешно, до спољашњих промена понашања тешко је да ће доћи тренутно. А ако до промене и дође, дете је вероватно неће приметити и оценити. У односима међу блиским људима сувише велики значај играју навике и стереотипи понашања који омогућавају да се сувише јасно схвати оно што се догађа у ближњем. На пример, родитељ је променио свој став, свесно је одлучио да ће се односити према детету другачије, да ће му дати више поверења, самосталности, али одједном настаје стереотипна ситуација: дете опет нешто ради по своме, а не онако како хоће отац или мајка. Тако се укључује претходни шаблон и односи се поново враћају у стари круг: "Колико пута треба да ти говорим!", "Докле ћеш да ми кидаш нерве!" и тако

даље. Треба истаћи да ће после овога односи међусобног разумевања морати да се поправљају с много већим напором, него пре овог сукоба.

НАПОМЕНА:

1. Галина Сартан, Вежбање самосталности код деце, Москва, 1999.
2. Недељна школа, бр. 44, 1999.
3. Антоније, митрополит Сурошки, Радови, Москва, Пракса, 2002, стр. 191-192
4. О томе је прилично подробно речено у мојој књизи "Духовност као одговорност", Светлост Православља, 2000

"Поразговарај са мном, мама..."

Обично је главно питање које хоће да реше родитељи у разговору са свештеником питање како да поправе односе с дететом у пубертету. Али најчешће родитељи, нарочито мајке, при томе не желе сами да се мењају. Они сматрају да су у праву и хоће да им свештеник да савет како да што лукавије утичу на дете да би оно ипак постало послушно. Зато још на почетку разговора пастир може да постави овакво питање:

- Да ли сте ради побољшања односа с властитим сином или кћерком спремни да испуните све што ћу вам рећи?

Све док родитељ не да часну реч да ће испунити пастирев савет, ништа му не говорите. Можете чак и одбити да с њим разговарате. Могуће је да ће родитељ размислити и доћи још једном. Али свакако је ефикасније да приликом првог сусрета добије родитељску сагласност, па тек после тога да размисли заједно са оцем или мајком о томе у чему треба они да се промене.

Овде бих хтео да предложим неколико могућих приступа. Први од њих је акција поверења. Овакав приступ је уместан управо онда када у односима детета и родитеља постоји одређено неслагање које служи као повод за многобројне свађе и сукобе. На пример, мајка захтева од кћерке да не напушта факултет или забрањује сину да се дружи с људима који се њему свиђају, а њој се чине сумњивим. Тада ће се акција поверења од стране родитеља састојати у

капитулацији пред избором сина или кћерке и укидању дуго наметане забране, односно, захтева. Мама у разговору са кћерком може да каже:

- Знаш, Света, кћери моја, много сам размишљала и одлучила сам да је, на крају крајева, твоја лична ствар да ли ћеш да студираш или не. Ти си већ одрасла и у потпуности можеш да одлучујеш у своје име. Ја ти, дајем часну реч, нећу више ништа о томе говорити, а избор твог даљег пута препуштам твојој зрелој одлуци.

Или, на пример, поводом другова о којима су се раније износиле критичке примедбе:

- Дима, на крају крајева, то су твоји другови, ти их најбоље познајеш. Ти знаш колико су они поуздани и колико су у стању да те подрже, да те не оставе на цедилу у тешком тренутку.

Ако је један од проблема била забрана да некуда отпутује, да долази сувише касно, њено укидање ће бити иста таква акција поверења. Важно је да то не изгледа као милостиња родитеља или демонстрација по принципу: "Ради како хоћеш", већ управо испољавање поверења, као доказ другачијег, зрелијег и уважавајућег односа према личности детета. Наравно, акција поверења ће бити ефикасна само у случају ако, изјавивши нешто, родитељи никада више неће одступити од своје нове донесене одлуке. У првом реду треба да имају то на уму сами родитељи. Не може се у једној ситуацији испољавати акција поверења, па наједном, ако се нешто у понашању детета не свиди, рећи:

- Повлачим своје речи!

Овакав став ће изгледати још горе, него одсуство акције поверења од самог почетка.

Још један пример тактички правилног приступа може се назвати душевни, отворени разговор са сопственим дететом о својим осећањима и доживљајима. То је још сложенији задатак, барем због тога што, пре него што отац или мајка почну да изражавају своја осећања према детету, морају да се потруде да их и сами схвате. Ради тога свештеник мора да открије шта се скрива иза претеране бриге родитеља. Довољно је поставити овакво питање:

- А зашто њега, или њу, још увек штитите и водите? Колико је вашем детету година?

Задовољивши се првим одговором, који ће за већину бити овакав: "Бојим се за њега" или "Бринем за њу", даље се може поразговарати с родитељем о његовој потреби да контролише и управља дететом да би остварио осећање властитог значаја. Често се тајна родитељских проблема састоји у томе што родитељ хоће да се осећа да је бар некеме на овом свету надређени, па макар то било властито дете.

У разговору с родитељима боље је оријентисати их на пут промене спољашњег изражавања свог понашања према деци. Важна промена у понашању биће преоријентација родитеља с контроле деце на испољавање сопствених осећања и доживљаја повезаних с дететом. Овакав се циљ, на први поглед, чини једноставним. Уместо да се непопустљивим тоном каже: "Не смеш ни да помислиш на то да напустиш студије" боље је сести са кћерком увече и тихо, најискреније, обратити јој се:

- Кћери, бојим се да ћеш упропастити цео живот ако напустиш студије. Мене су својевремено саветовали да завршим факултет, да стекнем диплому. Али ја нисам хтела никога да слушам, удала сам се, времена за учење није било, те сам, на крају крајева, остала ни са чим. Бојим се да се и теби тако нешто не догоди.

Рекло би се да разлика није велика, али је невероватно колико је тешко неким родитељима да уместо директивних ставова поделе с децом своје доживљаје, да заврше фразу: "Осећам да..."

Изражавањем сопствених осећања је врло ефикасно за решавање, рекло би се, нерешивих ситуација. Јер понекад, ако мајка и отац изразе властите доживљаје свом детету и препусте му право избора, то ће деловати далеко дубље, него категорични тон. Управо зато што сопствена осећања многи одрасли људи ретко пред ким износе или анализирају, осећања и доживљаји других остају за њих исто тако несхватљиви или се тумаче прилично примитивно. На пример, од неких родитеља се може чути: "Он све ради мени у инат", "Она ништа не разуме". Али чим родитељ успе да открије свом детету (у горе наведеном примеру, већ одраслом детету) своја осећања, и њему ће се, природно, донекле открити доживљаји сина или кћерке. Сазнавши их, родитељ ће можда најзад престати да контролише или да се узнемирава свакојаким поводима. Можда неће све бити тако страшно: дете није превише беспомоћно, а његови другови нису тако распуштени.

Током разговора с дететом родитељи треба не само да размотре проблем осећања, већ да испричају зашто је тако неопходно делити та осећања с другим људима, омогућити другима да осете шта значи изражавати их.

Нажалост, у многим породицама ситуација односа родитеља и деце врло често личи на Бородинску битку. У породици влада стални сукоб између двеју страна, страх да неко не попусти. Ако је родитељ случајно у нечему попустио, ускоро се труди да све то с борбом поновно преотме. На пример, у извесном тренутку је попустио у свом захтеву да дете долази кући пре поноћи, а онда, као да се предомислио, поново покушава да га утера у те оквире. Ако му то понекад пође за руком, следећег пута родитељ се учвршћује у сопственом ставу забране. Углавном је тај рат исцрпљујући и врло тежак. Ако отац или мајка имају довољно храбрости да се упусте у отворен разговор са сином или кћерком, ако се у њима појави могућност да се покају за своје грехе једни пред другима, да отворе душу и ослободе се накупљених љутњи и претензија, то може постати нова етапа у њиховим међусобним односима

Пастир може саветовати родитељу да је за такав разговор најбоље да изабере мирно време, време без конфликтне атмосфере. Пожељно је да то буде разговор насамом. Време када ће се обавити тај разговор треба утврдити конкретно. То је неопходно ради тога да би се откриле могуће препреке на путу извршавања задатка, препреке које могу бити непримећене приликом површног разматрања, а прилично се брзо разоткривају када почиње конкретно планирање.

На пример, мама одлучује да поразговара са кћерком, али се испоставља да се ова стално враћа кући касно. А преко суботе и недеље родитељи морају да иду у викендицу или да обиђу болесну баку. На тај начин, да би се обавио дуг и миран разговор неопходно је специјално испланирати време које је згодно за обе стране. Свештеник коме су поверили планирање ситуације може у знатној мери допринети сврсисходном решавању овог проблема. Када нека одлука није донесена "у принципу", већ сасвим конкретно, онда је, прво, извршити је далеко лакше, а друго, анализа узрока неизвршавања може постати добра основа за дубље разумевање узрока несугласица.

Понекад човек обећава да ће мирно, у поверењу и искрено поразговарати са својим дететом и рећи му да га сматра одраслим. Али сваки пут, када га види у кући не онаквим каквим би хтео да га види у идеалном смислу, у њему се та жеља одмах губи. Појављује се бес, мржња и жеља да га гађа столицом.

Претерано турски став родитеља опасан је и због тога што често доводи до неправилне оцене сопственог детета. Родитељ почиње да доживљава своје дете као ненормално, а његово понашање изазива неосновано и озбиљно страховање. Покаткад отац или мајка, тражећи помоћ, користе неадекватне аргументе који почињу да се чине просто апсурдним. На пример, једна мајка ми се једном жалила: "Чини ми се да је моја кћерка наркоманка. Када се враћа касно кући, очи јој сијају". А друга ми је рекла: "Мене веома брине морални лик моје кћерке. Неколико пута сам видела како је прате младићи. С једним од њих се љубила".

Према свакој изјави родитеља свештеник треба да се односи пажљиво и уздржано, пошто се, с једне стране, иза ње може скривати нешто друго него што је претерана узнемиреност мајке, а с друге, да утиче на мишљење човека, да умири његово узбуђење може само онда када је успостављен добар контакт поверења, који је немогућ без прихватања свега онога о чему се говори на почетку разговора.

Пастир понекад мора, ако има у себи довољно пастирске мудрости, да се одрекне улоге човека који зна одговоре на сва питања и може да реши сваку ситуацију. Ту је неопходно смирење пастира и пастирска мудрост која ће се састојати у следећем. Прво, осим обичних, нормалних и правилних савета о томе да је неопходно усрдније се молити за кћерку или сина, треба такође рећи родитељу да је у неким случајевима детету неопходна помоћ специјалисте. Ако су мајка или отац већ успели да васпитају прилично негативан однос према Православљу својом непрестаном жељом да вуку дете у храм или непрестаним подсећањем на његову "религиозну несавесност", те је разговор са свештеником немогућ, пастир

може препоручити у појединим случајевима да се обрате лекару - наркологу или психотерапеуту.

Слање код специјалисте је прилично сложен задатак. Родитељ који шаље своје дете код лекара, често не може да нађе правилан тон и начин мотивације. У већини случајева он прети или обећава: "Тамо ће ти доктор објаснити ко си ти у ствари", то јест, подвлачи пре свега негативне моменте повезане с предстојећом посетом, што, наравно, не само што не подстиче, већ и поткопава поверење према оцу или мајци, као и према специјалисти. Расправивши с родитељем, шта и како говори свом сину или кћерци у њиховој конфликтној ситуацији, свештеник се може потрудити да, ако је могуће, уклони негативне и унесе позитивне моменте у процес објашњавања неопходности посете специјалисти. То може бити анонимност помоћи, анонимност коју јемчи родитељ. То може бити такође прича о осећањима и бригада родитеља поводом детета, разуме се, без оптуживања. То значи да родитељ мора да истакне да верује у сопствено дете и воли га.

У искрености и брижности мајчиних речи садржана је велика снага. Помислите и осетите колико дубоко у срце могу продрети следеће речи:

- Сине, ја те много волим и страхујем за тебе. Знам да је то што си се "навучао на иглу" случајност. Ако имаш жељу да се ослободиш тога, хајде да се потрудимо да све исправимо, нашла сам доброг лекара и ти ћеш се вратити уобичајеном и нормалном животу.

У већини случајева, осим када се заиста ради о стварним узроцима, родитељ доживљава одређени део кривице због онога што се догодило детету. Нажалост, већина родитеља је, у ситуацијама тешких психичких и социјалних тешкоћа које деца доживљавају, склона да поучава своју децу, да их критикује, указује им на неку своју некадашњу исправност. А деца, којој ионако није нимало лако, могу врло болно да доживљавају чак и такве, на први поглед, безазлене примедбе, као што су: "Упозоравао сам те да се не петљаш с њима" или "Боље ти је да ћутиш, него да се расправљаш". Деца сматрају овакве изјаве доказом да их родитељи одбацују, да не желе да им помогну. У таквим случајевима и ситуацијама повезаним са испољавањем претераног туторства, учити било шта је већ касно или бесмислено. Деци је потребна реална подршка. Спасти их од даљег пада не може савет, тим више не може казна, већ осећање прихватања и саосећања од стране родитеља.

Свештеник често има прилике да игра улогу својеврсног преводиоца и тумача смисла онога што говори и ради дете. Мора да објашњава родитељима да је детету сада тешко; његова плаховитост и негативизам у понашању не сведоче о дрскости и непоштовању, већ о тежини доживљаваних емоција и одсуству могућности да неке испричају о свом крајње лошем стању. Само ако има добре односе поверења с дететом, родитељ ће моћи да има на њега барем мали утицај. На тај начин, родитељи могу сачувати своје чедо од неправилног корака не саветом, већ саосећањем.

Ако постоје односи поверења с родитељима, дете је, с једне стране, више склоно да их слуша, а с друге, почиње да делује врло јако обуздавајуће средство: страх да се причини бол вољеним и драгим људима. Обично дете не размишља о томе да ли ће нанети бол тати или мами, ако су они увек према њему хладни, осуђују га, не разумеју. Ако пак оно види бол, муке оца или мајке, тада му је сто пута теже да им причини бол. На тај начин, ситуација поверења даје више могућности за контролу, али не за непосредну, већ за посредну контролу. Ако су односи родитеља с дететом у тренутку обраћања свештенику за помоћ већ прилично поремећени, могу се размотрити специјалне мере усмерене њиховој нормализацији. То могу бити како акција поверења, тако и отворени разговор, о чему смо већ говорили.

Нарочите тешкоће у раду с поменути случајевима често настају код неискусних младих свештеника, када после успешног разговора са оцем или мајком, пристају да поразговарају с дететом, фактички заузимајући једну страну у сукобу. Јер адолесцент зна да је баћушка на страни родитеља и зато је ефикасност разговора с њим, по правилу, веома ниска.

Она може бити чак и бескорисна, јер ће, ако баћушка и мама "делују заједно", адолесцент избегавати све разговоре с њима. Он мисли: "Знам, знам шта хоће да ми кажу и да учине, али ја сам прозreo све њихове лукаве методе и ипак ћу радити по своме". Свој однос према свештениковим педагошким експериментима адолесцент може пренети на свој однос према Цркви.

Посебно бих хтео да поразговарам о неким проблемима који су више родитељски, него дечији. На пример, мајка васпитава сина или кћерку. Дете одлази у свестан и зрео живот, а мајка остаје у свом стану сама. Уместо да нађе прихватљиве облике и начине реализације својих потреба: читање књига, одлажење у цркву, служење људима, дружење, она почиње активно да се меша у лични живот сина или кћерке, забијајући клин у њихове међусобне односе. Она доживљава стање: "Ето остарила сам, никоме више нисам потребна" и при томе те доживљаје преноси на децу. Она покушава да утиче на њихову породичну ситуацију, да се реализује у бризи о деци. А због те "бриге" млади људи је грде: "Опет се твоја мајка меша у наш лични живот".

Понекад родитељ доживљава властиту животну неоствареност и услед тога, страх за децу: "Нека она не понове моје грешке". Тада почиње наредни круг морализаторства према деци.

Понекад мајке доживљавају осећај сопствене родитељске некомпетентности и кривице пред дететом због пропуста у васпитању и дефицита пажње према њему у детињству, те покушавају да то компензују. С родитељима ове категорије лакше је разговарати, њих је лакше убедити да сваки човек мора бити одговоран за властиту живот и властите поступке.

Ти мораш да будеш болестан зато што те волим!
Прича Маје Новикове

У једном јужном граду живео је момак Дима. Живео је у стану с мамом која просто није могла без њега ни тренутка. Мама је веома благочастива. Дима се све до своје 31. године гуши од мамине љубави. Дими се једноставно не живи, иако схвата да је својевољни одлазак из живота велики грех.

- Ти си, Димочка, болестан, имаш вегетативно-васкуларну дистонију, треба да лежиш у кревету - то он слуша већ двадесетак година.

Када му мајка то говори, појављује се нека вера у њеним речима. Мама га неће преварити. И уопште му се не устаје из кревета. И ту га нешто боли, и тамо га нешто пробада. Слабост нека, и ноге га уопште не слушају. Не слушају га мишићи, ослабљена му је воља. Дима као да живи под неком хипнозом.

- Димочка, направила сам ти пирјањене котлете од рибе, а ево је и хељдина каша. За ручак ће бити пире од поврћа и котлети од шаргарепе и купуса. Треба да једеш искључиво све дијетално, треба да чуваш желудац и јетру. А још мораш што мање да се крећеш. Видиш - вене су ти на ногама избиле - са сузама у очима мама глади вене на Диминим ногама - Како си ми ти болестан!

Мама, јецајући одлази у кухињу и спрема котлете од шаргарепе и купуса.

Дима склапа очи и неће ни о чему да мисли. Пре десет година били су котлети од купуса и рибе. И сада су опет котлети, и колико ће још година то бити? А што је главно, мама верује у све синове болести које је сама измислила. Кљука га дијетама и таблетама, редовно води Диму на море. Она је подвижница. Она је цео свој живот посветила свом сину. Ко ће га још тако волети и неговати? А шта ће бити када она умре? Дима неће моћи да живи без ње! Од таквих мисли мама почиње да плаче још горче, не може да се смири. Због чега? Због чега оваква казна? Не, није то казна, то је искушење - размишља она. Јер она је верница. То је Бог искушава. И ту се она, напивши се валеријане, опет лаћа посла.

Када Дими телефонирају или долазе у госте његови другови, као да нека завеса пада с његовог суморног и једноличног живота. Ето Волођа, његов друг из разреда, прича како су се сјајно нарадили у викендици родитеља његовог друга.

- Е баш смо се добро истутњили! И помогли смо, и ишли смо на пецање, а увече смо уз гитару певали песме...

Волођа прича, а Дима размишља, размишља. Хтео би да устане из ове постеље и заувек да оде из ове куће. Јер он уопште није болестан. Ево сада, уопште га ништа не боли. Дима пипа руке и ноге, све је тако здраво. И Дима одлучно устаје, збацује са себе ћебе, тражи ципеле.

- Волођа, зашто, драги, тако гласно разговараш? Димочку боли глава од јаких звукова. Димочка, куда си кренуо? Шта ти треба? Ја ћу ти све донети! Лези, лези, не узнемиравај се! Ти не смеш да се узнемираваш. Пази, сунце ће ти ухватити главу и глава ће ти се опет разболети.

Мама приђе прозору и сунчеви зраци се сакрише иза тешких завеса вишњеве боје. У соби опет завлада тишина и полумрак.

Дими испадају из руку ципеле, покорно седа на кревет. Волођа заћута, хтео би да се што пре опрости од друга.

- Мама! Мама! Шта то радиш са мном?! Пустите ме из тог твог златног, топлог и удобног кавеза! Ја хоћу да живим, а не да умрем! Ја сам млад и пун енергије! - хтео би да повиче Дима, али грло му се осушило. Те речи су му се стално вртеле у глави и почео је да сумња у своју болест. Хтео би да отвори прозоре и пуним грудима да удахне свеж ваздух...

Мама је умрла пре месец дана. Дима седи у празном стану, нема никаквих чврстих веза с другим људима у овом свету. Не зна шта да ради даље.

Дима је поверио своја осећања мојој познаници, а она мени. А ја сам одлучила да вам то испричам.

Волите свог супруга

Вероватно оно најбоље што мушкарац може да учини за своју децу јесте да воли њихову мајку. И, сигурно је, најбоље што мајка може да учини за своју децу, јесте да воли њиховог оца. Деца се уче љубави, одрастајући у породици у којој се љубав слободно изражава и дели. Посматрајући љубав међу својим родитељима, она уче како постати одрастао човек који је у стању да воли.

Ако су децу васпитали родитељи који ништа нису знали о тим стварима, највероватније је да родитељи нису били способни да им пруже ону љубав која им је била тако неопходна.

Свако од нас је творевина навике. Ваша природна тенденција као родитеља јесте да чините вашој деци исто оно што су чинили вама. Могуће је да правите исте такве грешке које су можда правили ваши родитељи. Ви чините исте такве поступке који причињавају другима бол, и због тога се лоше осећате. Али никада није исувише касно. Ако сте стекли навiku да према вашем сину или кћерци користите деструктивну критику, ипак постоји нешто што можете да учините у овом тренутку да бисте исправили ситуацију и обновили осећање властитог достојанства код ваше деце.

Почните да их гледате оним очима којима гледа вас небески Отац, јер Он, као Родитељ који воли, види у нама, пре свега, само оно најбоље, а најгоре примећује ради тога да би нам помогао да га исправимо.

О ПРАВИМА ДЕТЕТА

Многи одрасли људи навикли су да се потврђују у овом свету на рачун своје деце. Зло које су морали да гутају на послу, у саобраћају, они искаљују на деци. Одрасли су навикли да потхрањују своју гордост енергијама дечијег страха, немоћи и беспомоћности. Будући изнервирани, не умејући правилно да уравнотеже свој унутрашњи емоционални живот, одрасли се искаљују на деци као на терету, као на сметњи у остваривању сопствених греховних жеља, понекад чак као на проклетство живота.

Своје односе према сопственој деци као према проклетству они се не устручавају да формулишу у најружнијим и најгрубљим изразима. Родитељи често себе оправдавају тиме да је њихов родитељски гнев изазван непослушношћу деце. Многи одрасли не остављају својој деци никаквог права да бирају свој сопствени животни пут, сами им цртају путању животног пута и предсказују (родитељска реч има посебну моћ!) потпуни пораз у случају непослушности. Самим тим они убијају у детету стваралачко начело, стваралачки однос према животу.

Одрасли воле да расправљају о својим правима, о праву на живот, о праву на ширење информација, о слободи говора, о праву на слободу кретања, о праву на здравствену заштиту. Како се радује одрастао човек којем су пре десет година дозволили да говори оно што мисли. Али зашто онда одбија да сва та права призна својој сопственој деци? Зашто? Па та права нама пружа Бог у истој мери у којој и нашој деци. Права детета морају се поштовати с посебном брижљивошћу. Дете је мало и слабо, неискусно и беспомоћно. Свако насиље, свако ограничење слободе делања и мишљења, снажно се усеца у ткиво свести човека у одрастању и касније сакати цео његов земаљски пут, деформишући развој душе у правцу беспомоћности и немоћи.

О каквим се правима детета ради? Прво право детета је његово право на данашњи дан. Често родитељи лишавашу дете овог права, неоправдано га одвлачећи у прошлост, подсећајући га на прошле грешке, самим тим доказујући своју родитељску неспособност, своју неумешност да опраштају некадашње грешке. Јер опростити значи сматрати оно што се догодило као да се није догодило. У другом случају родитељи одбијају да детету пруже данашњи дан ради неких тобожњих будућних успеха. Многи родитељи одузимају детету његове дечије године тако што му одузимају један по један дан детињства, чак то и не примећујући. За љубав непознатој и досадној будућности коју су родитељи исконструисали, приноси се на жртву блистава и дивна садашњост. На пример, дете од детињства приморавају да се бави било музиком, било неком другом врстом стваралаштва, сугеришући му да је то његов хлеб, да му је то потребно, да он мора (коме?) да одрасте као генијални музичар, или, на пример, дипломата, потпуно игноришући да у учењу наука које припадају одраслима пролази цело целцато његово детињство, да се учење музике или енглеског језика за дете претвара у робију уместо да служи његовом стваралачком развоју. Многи родитељи такође лишавашу своје дете могућности да буде оно што оно јесте. Они су стално незадовољни својом децом и непрестано им пребацују да никако не одговарају њиховим очекивањима. При

томе и сами заборављају на пословицу: "Ако реалност не одговара очекивањима, значи да нешто није у реду са самим очекивањима". Свако дете је нарочита творевина Божија, која поседује индивидуалност и непоновљивост. Није на родитељима да просуђују да ли је правилно створено ово ремек-дело Божије или не. Они, родитељи, могу и морају само да помажу и подржавају његов опстанак, али да суде, оптужују, пребацују, нико им такво право није дао.

Од првих дана родитељи морају да поштују индивидуалност детета, да цене његово личносно начело и да не покушавају да од своје деце направе своју копију, оправдање својих очекивања у овом свету, довршиоца својих неостварених планова. "Када покушавамо да нађемо меру свог индивидуалног 'ја', прво о чему можемо себе упитати јесте следеће: у којем смислу могу рећи да волим оне које волим? Не говорим о онима које не волим - њих је легион; не говорим ни о онима које волим само зато што су далеко и зато што ме не оптерећују.

И ето, на првом месту морамо поставити себи питање: кажем да волим своју жену, кћерку, брата, овог или оног човека. Шта то значи? Волим ли га исто тако као што волим јагоде са шлагом? Другим речима, храним се њиме, једем га из дана у дан, спутавам га, исисавам га као вампир? Тада је заиста његово присуство за мене драгоценост, ја не могу без њега да живим, он је неопходан у мом животу. Хоћемо ли то да кажемо? Дакле, ако смо поштени, врло често морамо да се сложимо: да, управо то. И нема ничег чудног у томе што они који постају жртве наше љубави моле Бога да их волимо што мање. То је врло важно; јер ако нам постане јасно да наше понашање према онима с којима имамо најбоље односе у својој основи јесте понашање грабљивца - шта онда рећи о осталима? У том случају, свакако можемо разумети зашто наши непријатељи имају више среће, него наши пријатељи: њих бар остављамо на миру!

То је први момент: потрудити се одредити и оценити својство оданости, пријатељства и љубави које нас везују са онима према којима осећамо наклоност. А затим поставити себи питање о вези одбацивања, о вези супротстављања која постоји међу нама и осталим људима; и тада ћете видети колико ми непрестано тежимо самопотврђивању, до које мере чак и најближи, најискренији, најпријатељскији, најбратскији односи који повезују двоје људи, јесу односи дистанце: "Држи растојање на корак од мене, бојим се да се не стопим с тобом, бојим се да не ишчезнем, бојим се да ме не пороби твоја љубав, хоћу да останем самосвојан!"[1]

Мудри родитељи верују да је дете само у стању да изабере сопствену стазу и сопствени животни пут, да пронађе своје место у овом свету, да пронађе себе. Они се неће бавити љубавним манипулисањем, неће гушити своју децу и неће покушавати да их растворе у својим представама или у свом виђењу, већ ће успети да на време (ни касније, ни раније!) пунте брод свог детета у самосталну пловидбу.

Следеће право које многи родитељи ускраћују својој деци јесте право на грешку, право на неуспех и пораз. Ниједан човек на овој планети не може да проведе свој

живот без суза и губитака, без разочарања и незадовољства собом, околним светом и људима. Многи родитељи не могу да трпе децу која плачу и која су доспела у тежак положај адолесцената. А управо те сузе обележавају етапе раста живе душе, оне су потпуно природне етапе на путу развоја младог човека. Важно је да се те сузе не смеју проливати родитељском кривицом. Отац и мајка не смеју да буду кривци за неуспехе и грешке своје деце. А какав ће бити животни пут детета нека оно размисли о томе само, нека му каже Бог и његов анђео чувар. Родитељи су пак помоћници деце, надањивачи, добри сапутници, али никако надзорници, тамничари и егзекутори.

Многи родитељи ускраћују својој деци право на поседовање својине. Како само радо и гласно одрасли са екрана телевизора дижу галаму сваки пут кад неко насрне на њихову својину, или их лишава нечег сопственог. Сваки одрастао човек тежи да има свој комад земље, своју кућу и свој, макар и незнатан, посао.

У исто време одрасли су искрено убеђени да је за десетогодишње дете штетно да има свој сопствени новац. Он ће их, кажу, учинити похлепним и недуховним. Ми потпуно заборављамо да дете у стану мора имати своју неприкосновену територију, сопствене, личне ствари и лични новац. И свим тим оно има пуно право да располаже лично и по сопственом нахођењу.

Психолозима је познато да без приватне својине човек не може да се осећа укорењеним у свету ствари и друштвених односа. Одузимајући деци право на својину, одрасли умножавају готоване и цмиздравце за које ништа у овом свету неће бити вредно и важно, јер ништа неће бити сопствено. Родитељи који су лишили своју децу права на поседовање својине, чуде се одакле код њих таква неодговорност. Зашто су тако немарна? Зашто деца неће да иду да раде и навикла су да висе родитељима о врату? Па управо зато што их родитељи нису научили да цене своје, да цене оно што припада искључиво њима.

Ево шта у свом раду "О родитељима и деци" пише Франсис Бекон: "Односи родитеља према својој деци, ако их има неколико, у многим случајевима нису једнаки, а понекад родитељи, а нарочито мајка, воле и ону недостојну децу. Премудри Соломон је рекао једном: "Разумни син радује оца, а глуп доноси жалост мајци". У дому пуном деце може се видети да једног или двоје најстаријих поштују, а оне најмлађе мазе; али од средње деце, коју као да заборављају, много пута су, међутим, одрасли најбољи људи. Шкртост родитеља у издржавању деце штетна је грешка; она чини децу непоштеном, подстиче их на лукавства, тера их да се повезују с лошим друштвом и приморава да се више предају претеривањима када постану богати. И зато, најбољи резултат се постиже онда када се родитељи више брину о свом ауторитету код деце, него о новчанику".

Многи родитељи одузимају својој деци право на личне тајне. Они не могу да поверују у једноставну истину да дете има право да чува нешто од њих у тајности, да дете може имати нешто интимно, дубинско, нешто своје, лично, нешто што има право да не поверава родитељима. У дубинама дечије душе скривене су најинтимније тајне. А у грешкама... Тамо се скривају и тајне љубавних осећања, брижљиво се гаје снови о плановима за будући живот. Многе маме досађују детету

с молбама да им открива тајне своје душе, да им открива своје личне тајне. Да би сазнали како је то тешко - повере некоме оно најважније - потребно је најпре да и сами одрасли покушају да у покајничком смирењу испричају свом детету све оно лично о чему уопште не би никоме хтели да причају. Можда ће, тек ако обаве један такав експеримент који је унапред осуђен на неуспех, родитељи престати да уједају дечије срце глупим питањима и упорним захтевима, и почети да поштују у њему оно скривено.

Дакле, права детета су веома, веома озбиљна тема. Поштовање тих права не само што ће обезбедити слободу, неопходну за хармоничан развој дечије душе, него ће и помоћи одраслом да стекне, да тако кажемо, још већу зрелост.

Јесмо ли спремни да поштујемо права нашег детета? Поштујемо ли га као личност? Јесмо ли у стању да застанемо у страху и страхопоштовању на граници личне слободе коју је сваком од нас Бог даровао? Можемо ли се односити према свету и људима осетљиво и обзирно?

Да не бисмо заборављали у вреви свакодневнице на права детета и да бисмо некако тежили да их поштујемо, што чешће се сећајмо златног правила наравствености, записаног у Еванђељу: "Све, дакле, што хоћете да чине вама људи, тако чините и ви њима " (Мт. 7,12).

НАПОМЕНА:

1. Антоније митрополит Сурошки, Човек пред Богом, Москва, 1998.

Драги моји родитељи!

Порука родитељима од тешког детета

Не мазите ме, тиме ме само кварите. Веома добро знам да није обавезно да ми дајете све што тражим. Ја вас једноставно искушавам.

Не бојте се да будете строги према мени. Ја више волим управо такав приступ. То ми омогућава да лакше одредим своје место.

Не будите недоследни. То ме збуњује и приморава ме да још упорније покушавам да у свим случајевима моја реч буде последња.

Не уздајте се у примену силе у односима са мном. То ме учи да водим рачуна само о сили. Одазваћу се с већом спремношћу на вашу благонаклоност.

Не говорите обећања која не можете испунити, то ће поколебати моју веру у вас.

Не падајте на моје провокације када вам говорим или чиним нешто само зато да бих вас једноставно изнервирао. Иначе ћу покушати да постигнем још веће "победе".

Не нервирајте се сувише када говорим "Мрзим вас". Заправо то није тако! Просто хоћу да зажалите због онога што сте ми учинили.

Не терајте ме да се осећам млађим него што заправо јесам. Ја ћу вам то вратити тако што ћу постати "плачљивац" и "цмиздравац".

Не чините уместо мене и за мене оно што сам у стању да учиним сам, иначе ће ми прећи у навику да вас користим као послугу.

Не гњавите ме због мојих "рђавих навика". То ме још више учвршћује у њима.

Не исправљајте ме у присуству туђих људи. Обратићу далеко већу пажњу на вашу примедбу, ако ми све кажете мирно и у четири ока.

Не покушавајте да расправљате о мом понашању усред сукоба. Из неких објективних разлога мој слух губи оштрину за то време, а моја жеља да делама заједно с вама пропада. Биће нормално ако предузмете одређене кораке касније.

Не покушавајте да ми читате буквице и придике. Бићете изненађени, сазнавши колико савршено знам шта је то добро, а шта је лоше.

Не терајте ме да осећам да су моји прекршаји увек непоправљиви. Ја морам да научим да правим грешке, не осећајући да сам неспособан.

Не зановетајте ми и не чантрајте ми. Ако ми то будете чинили, бићу принуђен да се браним, правећи се да сам глув.

Не захтевајте од мене објашњења зашто сам то учинио. Понекад ни сам не знам зашто радим тако, а не другачије.

Не излажите сувише великом искушењу моје поштење. Када сам уплашен, лако се претварам у лажљивца.

Не заборављајте да волим да експериментишем. На тај начин сазнајем свет и зато се, молим вас, помирите с тим.

Не штитите ме од последица сопствених грешака. Ја се учим на сопственом искуству.

Не обраћајте сувише велику пажњу на моје мале болести. Ја могу да научим да извлачим задовољство из тога што се лоше осећам, ако то привлачи на мене толико много пажње.

Не покушавајте да ме се отарасите када постављам отворена питања. Ако не будете на њих одговарали, видећете да ћу потпуно престати да вам постављам питања и тражићу информације негде на страни.

Не одговарајте на провокативна и бесмислена питања. Ако то будете чинили, открићете да једноставно хоћу да се мноме стално бавите.

Никада не правите чак ни алузију да сте савршени и непогрешиви. То ми даје осећај узалудности покушаја да се упоредим с вама.

Не брините што проводимо заједно сувише мало времена. Значајније је како га проводимо.

Не заборављајте да не могу успешно да се развијам без разумевања и охрабрења, али се похвала, када је часно заслужена, понекад ипак заборавља. Али грдња, чини се, никада.

Нека моји страхови и бриге не изазивају у вама узнемиреност. Иначе ћу се бојати још више. Покажите ми шта је то храброст.

Односите се према мени исто онако као што се односите према својим пријатељима. Тада ћу ја такође постати ваш пријатељ. Запамтите да мене учи мање критика, а више примери за подражавање.

Осим тога, памтите да вас волим и, молим вас, одговарајте ми љубављу.[1]

НАПОМЕНА:

1. Извор: <http://narcom.ru>

"ОСТАВИЋЕ ЧОВЕК ОЦА СВОЈЕГА И МАТЕР СВОЈУ..."

Мамини синови

Случајеви емоционалне и психолошке незрелости код одраслих мушкараца, њихове неспремности да ступе у брак, данас нису реткост. Може се са сигурношћу тврдити да њихов број расте. То је повезано са сложеним механизмима породичног живота, на пример, са одсуством браће и сестара, претераном брижношћу мајки, безначајношћу очева и њиховим другоразредним положајем у породици (или њиховим психолошким уклањањем из активног породичног живота), јачањем појава матријархата у нашој култури, феминизацијом просвете.

У свакодневном животу породице овакви синови су ослобођени било каквих послова и обавеза, осим учења. Они се навикавају на то да мајка, која доминира у породици, доноси уместо њих основне животне одлуке, ослобађа их било каквих проблема, буквално склања каменчиће испод њихових ногу. Претерано брижна мајка, често агресивна у љубави, иступа у својству повереника, учитеља, снабдевача, саветника, импонујући својом предузимљивошћу и разностраношћу.

У породици је она безусловна глава, а отац, који представља њену сенку, има споредне улоге, будући да није у стању да постане позитиван пример за подражавање. Емоционална зависност сина од мајке понекад може да се на најнеобичнији начин одражава на психосексуалном развоју и у знатној мери да доприноси нарушавању тог процеса.

Савремени духовник често има прилике да се суочава с неким типичним случајевима психичке незрелости мушкараца, васпитаних у породицама овакве врсте. Размотримо неке од њих.

1. Непресечена "психолошка пупчана врпца" која спаја мушкарца с мајком, њена љубав према сину, љубав која захвата цело биће, доводи до тога да су његови контакти с вршњацима ретки и одвијају се под будном контролом родитељке. Она прави брижљиву селекцију и строгу пробу синових вршњака, више пута спречава успостављање познанстава са женама. Прича му такозване "истините приче из живота" о томе како "те подмукле жене" увлаче мушкарце "у замке" или их уз помоћ трудноће присиљавају на брак. Мајка развија у сину неповерење и страх према женама, самим тим постајући за њега "експерт" у њиховој процени. Јер само она му гарантује осећај безбедности током контакта са "загонетним супротним полом". Зато није чудо што све док мајка не прихвати девојку, кретање у правцу ближих односа траје прилично дуго времена.

2. Страх од брака. До овога може довести већ описани, али још јачи страх од жена. Мушкарци који пате од страха од брака, у свакој познаници виде жену која жуди да "ухвати мужа", види у њој скривене егоистичке потребе, жељу да свије породично гнездо на рачун мушкараца, игноришући га као личност. Све то доводи до прилично честе варијанте "старог момка", нарочито ако мајка наставља да

штити оваквог мушкарца да се не бави домаћинством, пружајући му могућност да живи без обавеза и ограничења. О браку и потреби да стекне властити дом он почиње да размишља тек онда када остане без мајке или када њој самој почиње да бива неопходна нега.

3. Жена у улози мајке. Мушкарац, којег је васпитала претерано брижна мајка, склон је да за супругу бира жену која као да представља "наставак" мајке и која га подсећа на њу својом брижношћу. У таквом браку мушкарци играју улогу детета, очекујући старатељство и ослобађање од обавеза. Они често показују жељу да не буду очеви, јер дете би могло да угрози њихов привилеговани положај, да буде конкуренција осећањима жене. У случају рођења детета често почињу сукоби. Очекујући од мужа помоћ у старању око детета, жена усредсређује своју пажњу на новорођенче, док муж, осећајући да је гурнут у задњи план, збачен са позиције која му је припадала, почиње да истиче претеране захтеве, показује равнодушност, пасиван отпор и разочарање.

4. Супротстављање жене мајци. У неким браковима незрелих мушкараца постојање "психолошке пупчане врпце" која их још увек спаја с мајком доводи до тога да се код њих не развија правилан однос према жени. Мајка као и пре представља повереника, ауторитет, пророка, извор подршке и осећања сигурности. Њој се упућују питања, молбе да помогне саветом. Уклоњена од послова, жена схвата да се у осећањима мужа њој додељује друго место. Срећу се чак и такви бракови у којима одмах после свадбе муж више времена проводи с мајком, неголи са сопственом женом. У случају сукоба с таквим женама муж најчешће држи мајчину страну, отворено дајући на знање да је родитељка за њега важнија и да је једино она у праву. Мајку ставља као пример, идеализује је, а жену приморава да јој подражава. То доводи до настанка природних сукоба и гнева код младе жене.

Осим описаних примера мушке незрелости, такође се срећу и њена јача испољавања. Понекад код духовника долазе мајке одраслих мушкараца, које им причају о интимним проблемима и тешкоћама својих синова. Тако је једна жена до најситнијих подробности испричала духовнику како је њен тридесетдогодишњи син покушавао да ступи у интимну везу час с једном, час с другом женом: "Замислите, баћушка... и шта он сада да ради?" При томе је толико живописно и сликовито описивала све што се догодило сину да није било никакве сумње: инфантилни син поверава мами све подробности својих љубавних пустоловина... И ето, мама је дошла код свештеника да пита како треба да се односи према проблемима свог сина у области његовог неуредног полног живота.

Мој познаник, лекар-психотерапеут, причао ми је како је једна мама дошла на пријем заједно с одраслим сином, и у његовом присуству, подробно причала о његовом интимном животу, периоду сазревања, љубавним везама са женама, као и о поремећајима који су се појавили код њега у тој сфери. Двадесетосмогодишњи рмпалија који је седео поред ње само је повлађивао и покатакда додавао нешто у своје име. Исти ми је причао да су мајке понекад саме "организовале" помоћ сину: налазиле му пријатељицу, организовале заједничке изласке суботом и недељом и

за време годишњег одмора, а понекад чак и обављале разговор с девојком њеног "детета", посвећујући је у његове еротске тајне.

Понеке маме током разговора са снајом захтевају да им "чува сина" да не би одвећ интензивни полни живот исцрпео "дечака", јер "он има врло осетљив организам и о њему се треба бринуту".

Мамини синови су прави кошмар за многе жене: са свим својим проблемима они трче код својих мајки, налазећи код њих подршку и саосећање. Њихове мајке покушавају да им се мешају у брачни живот, да намећу своје мишљење. Многе од њих су толико заслепљене љубављу према синовима да држе њихову страну у свим брачним сукобима, подстичући младе мужеве да не попуштају својим женама, па чак и доводећи ствар до развода. За време бракоразводне парнице оне заузимају толико ратоборно расположење да покушавају да сву кривицу припишу снаји, дајући суду чињенице које карактеришу младу жену на најгори начин. А затим тријумфују, јер су успеле да докажу синовима да су им само оне заиста неопходне, да никада неће срести жене које би могле да замене њих и пруже им такву љубав.

Мамини синови могу живети у незрелости као резултат одговарајућег манипулисања од стране својих мајки, агресивних у љубави, мајки које су љубоморне на све друге жене. Али догађа се да се они не буне против овакве зависности - јер захваљујући њој су ослобођени разних обавеза, својствених одраслим и одговорним људима, располажу слободом и временом, те могу и даље да играју улогу детета, која им прија. Код њих одсуствује мотивација за одрастање и описано стање ствари им савршено одговара. Животно доба оваквих мушкараца-деце понекад може бити прилично поодмакло.

Љубавно манипулисање

Вероватно је да нема православног човека који није читао у Светом Писму: "Због тога ће оставити човек оца својега и матер, и прилепиће се жени својој, и биће двоје једно тело. Тако да нису више двоје, него једно тело; а што је БОГ саставио човек да не раставља " (Мт. 19, 5-6).

Да ли многе верујуће маме схватају смисао ових речи? Ако их упитате, оне ће вам одлично протумачити ове еванђелске речи, будите сигурни да ће рећи да оне "све разумеју" и објасниће вам смисао тих речи. Подвлачим вама, али не себи. Када њихов одрастао син или кћерка доносе одлуку да заснују породицу, управо ту и почиње права правцата драма. Родитељи често неће да пусте своје дете из родног дома. Ни под каквим изговором не можете убедити маму или тату да њихова одрасла деца морају да оставе свој дом, да се опросте од својих родитеља и да створе своју породицу. Ако пак деца остају (барем мало) под туторством родитеља

који их претерано воле, нова породица се по правилу не формира, не успева, пошто је нарушен један од Богоустановљених принципа: оставиће човек оца и матер.

То тврде и психолози, и пастири који много година посматрају савремене породице. Неодлажење из родног дома ослобађа децу напора стварања нове, непоновљиве, своје породице. Само у случају када млади супрузи одлучно остављају своје родитеље и чврсто се држе једно за друго, могу се назвати једним телом, правим брачним паром.

Потпуна контрола и родитељско tutorство може се назвати "љубавним манипулисањем" којим се, ни сами то не наслућујући, несвесно баве многи родитељи.

Родитељи морају да имају на уму да прелазни период и дечацима, и девојчицама, представља велику тешкоћу. Све је то праћено разним душевним доживљајима, чак и стресовима. Али само на тренутак замислите колико је теже вашем дојучерашњем детету да уђе у улогу жене или мужа. Управо у том тренутку они морају оставити све претходно. Мама и тата на првом месту морају да се побрину о томе да се њихова деца осамостале од њих.

Зашто одрасла деца не могу да напусте родитеље? Мени се чини да постоје два основна узрока: један од њих је лични. Младић или девојка који се спремају да склопе брак, размишљају приближно овако: "Не знам да ли ми стварно вреди да одлазим одавде, па то су моји мама и тата, то је мој дом. Ја нећу, не могу да напуштам свој дом". Други узрок је проблем родитеља. Могуће је да су родитељи и задовољни што њихово дете склапа брак с тим човеком, али им се нимало не свиђа што их оно напушта и одлази тако далеко. Зашто њихово вољено чедо не би живело у истом граду с њима, да би се могли виђати бар суботом и недељом? Па све би могло изгледати толико дивно, и они би могли да живе као једна сложна, дивна породица...

Стоп! Ту треба зауставити родитеље који су се препустили маштањима. Породично да се друже могу само две независне срећне породице. Млади брачни пар мора да каже својим родитељима: "До виђења!" и да оде у самостални живот. Али многи млади парови, нажалост, никада не одлазе.

Постоји још један узрок који се прилично често среће - мама која оковима везује одраслог сина (или кћерку) за себе посредством болести. Како се ово догађа? Навешћу опширан цитат из књиге Константина Михајлова Нега болесника са елементима психотерапије, издавачка кућа "Феникс", 2000.

"Иако је болестан, болесник је такође човек. Не само ви, него и он може да се понаша неправилно, глупо, па чак и одвратно. Друга је ствар што њему то као да се опрашта. Па он је болестан. Али има случајева (и то доста таквих случајева) када болесник, користећи унапред створени став праштања, постаје целат здравог човека.

Постаје целат, садиста, психолошки паразит, користољубиви манипулатор, спекулант на осећањима, сурови егоиста - спектар нијанси је велики, а смисао је исти. У души вашег болесника налази се зло и оно је усмерено против вас. Навешћу неколико примера.

Сергеј, 50 година, инвалид (оболела му је јетра после одслужења војног рока) и 75-годишња мајка, везана за постељу, живе сами у двособном стану. Он је био два пута ожењен: први пут месец дана, а други пут недељу дана. Оба пута жена се није свиђала мајци и ова је поставила питање принципијелно: 'Ја или она'. Син који је жалио мајку, развео се. Мајчино здравље се постепено погоршавало, али се стално погоршавало, те о трећем покушају женидбе није могло бити више ни говора: мајци је био потребан потпуни мир, а ако би син и отишао да живи код жене, тада не би имао ко да негује мајку. О болничаркама и старатељкама мајка није хтела ни да чује.

Заправо, она и није била тако везана за постељу. Она може да дође до фрижидера, може да оде у тоалет. Чудно је, међутим, што она устаје тек након што изврши нужду у кревету. Уставши, она гужва прљави чаршав и некуда га скрива. На распитивања сина који је дошао с посла, каже да се не сећа куда га је ставила. На захтеве да устане из кревета пре дефекације - када хоће да врши велику нужду - она му пребацује да вређа болесног човека. Скандале с њом он подноси лоше и труди се да их не дозвољава.

Понекад му се чини да се она игра са њим. Она хоће да он сам пронађе чаршав са изметом, који је она сакрила. Често му полази за руком да га нађе тек по задаху, и то не одмах (једном је морао да помера фрижидер).

Он стално пере. Плата и инвалидска пензија нису му довољне и зато додатно зарађује поправком телевизијских апарата (добар је мајстор). Добивши преко синдиката двонедељни одмор у санаторијуму - да би лечио јетру - Сергеј се договорио са суседима да купују и кувају мајци виршле зато што она веома воли виршле. С мајком се такође договорио. Након три дана суседи су га телеграмом позвали да се врати. Мајка је одбила да једе виршле које није скувао син, и ступила је у штрајк глађу.

Вероватно сте помислили да је ова болесница луда. Људи око ње су то помислили много раније. Није, у томе и јесте ствар. Није! Ни она ни други слични болесници нису луди. Разуме се, њихова психа је изопачена, али у границама психопатије која се не може излечити лековима. Говорећи једноставније, то су управо они случајеви када је медицина немоћна.

Болесница Татјана, 57 година (првобитна дијагноза - остеохондроза; касније се болест погоршавала). Болује од 32. године. У почетку је болест прогресирала, а затим се стање стабилизовало. Живот укућана протиче у условима строгих ограничења. Болесница не подноси јаке звукове и јаку светлост и зато је у стану увек полумрачно и тихо. На мужа је Татјана веома љубоморна (морао је да напусти посао на више места и вечерње курсеве стручног усавршавања). Од деце захтева беспоговорну послушност засновану на поштовању њене мудрости.

Религиозна је; упркос томе што се стално лоше осећа и готово сталном лежању у кревету, редовно посећује цркву, не пропуштајући ниједну празничну службу коју одстоји од почетка до краја. Својим укућанима ускраћује право на забаву: сваки пут када се кћерка или син (кћерка је разведена, син још увек није ожењен) спремају некуда да оду, код Татјане почиње напад болова, с којима сам муж никако не може да изађе на крај. У кући се не сме гласно разговарати, смејати и брзо ходати. Кћерка и син једва чекају прилику да напусте породицу заувек, али при томе не знају како ће бити њиховом оцу којег им је жао.

Ризикујући да вас заморим, ипак ћу навести још један пример психопатије.

Вера, 59 година (артритис), о њој се брине кћерка. Вера је два пута удовица (други муж с којим је проживела годину и по дана и чију је кућу наследила, био је старији од ње 18 година и умро је, по мишљењу суседа, не без њене помоћи). Карактеристичан хистерични тип. Не трпи примедбе; када јој се неко отворено супротставља, може да је спопадне напад беса. Верујућа је. Убеђена је да сви суседи против ње врачају (ако, чистећи, нађе испод кревета иглу или чиоду - неко ће од суседа данас лоше проћи). Поступци су јој нелогични; лажљива је; њене приче су често блиске халуцинаторној суманутости. Посебно тврди да неки мајор КГБ специјално сваког лета узима одмор и долази из Одесе у Ростов, где она живи, да би се ноћу попео код ње на кров и нашкодио јој (приљубивши уз кровну лепенку кутију шибица и направивши зарез по обиму сечивом бријача). Приликом покушаја укућана да разувере Веру, она их оптужује да они заједно раде с њеним непријатељима, те да је поткрадају, врачају јој и слично. Не скрива жељу да њена кћерка, као и она, остане сама - било удовица, било разведена. Написала је и однела пријаву јавном тужиоцу да ју је син покрао ('Сто комбинација је било - све је украо, сто навлака за ћебад, сто чаршава, у балама је износио, цела улица је видела' и слично).

Гласно виче, прави скандале (суседи се боје њене вике). Поседујући куће с плацевима, као и викендицу изван града, покушавала је, фалсификовавши потпис, да приватизује синов стан. Истовремено је хтела да добије дозволу од архитекте за издвајање плаца ради грађења куће и тражила је усамљеног старца са стамбеном површином да би постала његов старатељ.

Нећете веровати, али приликом контаката у установама или са онима на које хоће да остави добар утисак, Вера је тиха, мирна и савршено адекватна. У таквим ситуацијама не прича ни о кутији шибица, ни о стотини навлака за ћебад. Сталан живот с њом у стању је да код здравог човека изазове промене у психи; за њу је то пак нормалан живот. Да, то је њена норма. Једном ће у будућности са оваквим људи свакако почети нешто да раде (имамо у виду лечење); али данас се с њом ништа не може учинити. Она не може бити подвргнута насилном лечењу пошто није социјално опасна (не јури на друге људе са секиром да их убије) и не угрожава сопствено здравље (не покушава да се убије). Сама ни на какво лечење, разуме се, и не помишља, јер она је сама за себе норма. А и какво јој лечење треба, ако то није болест, већ психопатија у којој је могуће само медикаментозно умирење у случају сувише насилног понашања?

Чудно је све ово, али ниједном нисам имао прилике да чујем ни о пропасти (напрасној смрти) некога из пара 'целат -жртва', ни о томе да је жртва успела да преокрене ситуацију и победи свог мучитеља.

Ствара се утисак да је оваква веза вечна и да може бити раскинута само нечијом природном смрћу (по правилу, целата), те да је подела улога у пару такође вечна и не може бити промењена.

Је ли то тако? Није! Али размотримо све по реду. Примећено је да у улози целата најчешће наступају жене. И то жене-мајке, а не кћерке, и не сестре. Систем односа 'мајка-дете' врло је јак; пажљиви посматрач често види у њему нешто заиста хипнотично. Он се задржава на великим растојањима; не губи снагу с годинама; у пуној мери делује приликом сусрета након дуготрајног прекида; и, нажалост, нарочито је јак онда када има потчињавајући карактер.

У једном малом граду далеких 60-их година висила је на бочној страни зграде - 'хрушчовке'[1] огромна шпер плоча. На њој је био приказан пристојно обучен мушкарац с брковима како држи руку на рамену голобрадог младића који је стајао испред њега. При томе је гледао некуд у страну. Младић такође није гледао мушкарца; али све то није важно, важан је био потпис - огромним и не сасвим једнаким словима: 'Памти, сине, да су Отаџбина, партија и мајка свети појмови!'

Да, то се васпитавало у нама, то су нам забијали у главе: мајка је светиња, мајка је ван критике, материнство је највиша љубав. Али наша животна свакидашњица неретко даје другачије примере; а шта тим поводом тек има да каже медицина - од тога човеку може просто да се смучи.

Премда ова књига и није за лекаре, али је медицинска, предлажем вам да погледате овај проблем очима медицине..."

Затим аутор даје практичне препоруке деци која су доспела у овакав облик зависности од мајчине "болести".

"Подсећам вас на оно о чему смо већ говорили: будите као лекар. И гледајте своју болесну мајку очима лекара, а не сина. Тада ћете престати да будете жртва, а ваша мајка целат.

Наравно, написати је лако, а учинити је веома тешко. Али то је могуће. И када то учините, открићете да су сви ваши проблеми решени.

Почните тиме што ћете рећи себи: 'Ја ни за шта нисам крив. На мени нема никакве кривице'. Реците себи то једном, сигурно и одлучно; а затим понављајте - свако јутро, када се пробудите, и сваке ноћи, пред спавање.

У сваком погодном тренутку, када вас нико не чује, говорите те речи наглас, мирним одлучним гласом. Говорите то месец дана, два месеца, пола године, годину, цео живот - од оног тренутка када сте то први пут изговорили. Ова мисао мора постати ви, ваше 'ја' - зато што је у њој истина.

Оно што ви узимате да је ваша љубав према мајци заправо није љубав, већ осећање кривице, осећање које вам је сугерисано и које је ушло у вас. Ма колико то било тешко и страшно, ма колико богохулно (на обичан поглед, то јест, на поглед човека који није психолог-специјалиста) - знајте да за мајчинску љубав уопште нису способне све мајке и да егоистично владање сином уз помоћ у њему васпитаног осећања кривице није неки јединствени случај. Напротив, то је типичан метод.

Каква је то уопште кривица? О њој се може рећи само то да је она апсолутна, то јест, вечна и неискупива. Вечна је зато што је ушла у вашу подсвест, а неискупива зато што нема испод себе никакву објективну основу. Како се избавити од онога што не постоји?

Ако се ово питање не постави реторички, већ конструктивно, одговор је очигледан: зар сте ви криви за мајчину болест? Зар сте ви криви за то што је она остала без мужа? Зар сте ви криви зато што је она утрошила на вас толико снаге док сте ви били дете? Тако чине сви родитељи, то је њихова дужност пред децом и то је ваша обавеза пред вашом децом, и то је била обавеза родитеља ваше мајке пред њом. И зар сте ви криви што сте се родили? Па у чему је онда ваша кривица? У томе што је мајка болесна, а ви здрави?

То је њена срећа што сте ви здрави. Када бисте и ви били болесни, ко би је неговао?

Шта год вам она говорила, ви пред њом немате никакву кривицу. Немате!

А пред собом? Нисте ли криви пред собом? Колико вам је година? Јесте ли ожењени? Имате ли своју децу? Шта чините са својим животом? Шта дозвољавате да чине с вашим животом?

Прекините систем односа 'мајка - син', ишчупајте се из њега. Ви сте лекар (болничар, лекарски помоћник, медицински брат), а она је ваша болесница.

Тако ће бити боље - много боље - не само за вас, него и за њу. Зато што, ослободивши се из кавеза који је за вас направио болестан човек, стичете снагу и самосталност - и заузврат ћете моћи да пружате помоћ квалитетније или у већим размерама. Наиме: доћи ће време да зарађујете новац за добар и скуп лек. Новац за болничарку или неговатељицу. За консултацију код познатог специјалисте. Или, можда, за побољшање стамбених прилика.

Систем односа 'мајка - син' у условима хроничне и монотоне мајчине болести је непродуктиван (ако је циљ побољшање њеног здравственог стања). Продуктиван ће бити систем односа 'болесница - лекар'. Па за њено добро морате да апстрахујете и да погледате: како изгледа ваша ситуација споља, очима туђег човека? И шта би вам посаветовао туђи човек (али при томе благонаклоно расположен)?

Можда су вам већ нешто саветовали, и то не једном. Али ви нисте искористили те савете - зато што мама тако није хтела, а ви је волите и не можете да занемарујете жеље болесне мајке. Али јесу ли њене жеље конструктивне? Јесу ли оне правилне? Чији је ум трезвенији, здравији - ваш, здравог и зрелог мушкарца, или њен - старе и болесне жене која не може увек нешто да схвати и тачно оцени.

Једино што вам недостаје јесте воља. Ви живите вољом болесног човека. Многи живе тако. И сви они живе погрешно. У најдубљем смислу, у принципу природе стоји да болесна воља не сме да диктира здравој. То је противприродно.

Ја не дајем конкретне рецепте. И немогуће их је дати за све конкретне проблеме и ситуације и то нема нико право да чини у одсутности, не познајући детаље и предисторију. Али ја вам одлучно кажем: постаните лекар. Почните да се понашате према мајци као лекар. Као претпостављени који се стара о потчињенима. Као командант чија се наређења без поговора извршавају и који, са своје стране, има наређење да сачува војнике. Као одрастао човек - то јест, јак и разуман човек. На крају крајева, понашајте се као мушкарац! Радите у инат. Погледајте како би требало поступити - и поступите тако. Једном и заувек заборавивши да тако не смете да поступате.

И онда - најзад! - биће вам лакше. И вама, и вашој болесној мајци. Објективно. А то значи - и субјективно. А сада ћу вам открити важну тајну: у дубини душе мајка хоће да види сина као мушкарца. Мушкарца који би чврсто узео њен живот у своје руке. Чак и ако се она сваки дан буде због тога с њим свађала и правила скандале. Она ће правити скандале - али ће бити задовољна.

Што се пак тиче система односа "мајка - кћерка", ту је ствар мало другачија. Кћерка је, по правилу, удата. Болесница у таквом случају мучи двоје људи. Она нема никакву дубинску потребу да види кћерку као жену. Напротив, има дубоку мржњу; управо она и покреће основне поступке мајке. Периоди 'мира' брзо пролазе. Живот је такав да га ни непријатељу не пожелиш. По новинама се о томе не пише, на телевизији не снима, књижевност се не занима за овакве плитке ствари из свакодневице, које немају никакву философску идеју - док међутим, таквих драма има много. Иако многи људи о њима и не сањају; а ако им неко и исприча, остају убеђени да су то појединачни случајеви.

Не, нису појединачни. Познајем чак седам лекара са оваквим системом односа. Како они излазе на крај? На разне начине. Понеко од жртава налази утеху у вери. То је свакако достојан излаз. Истина, он не решава проблеме.

И није баш свако способан да се само моли и да трпи.

Ту је неопходно да се човек сам не разболи. Умети сачувати своје здравље - и нервно-психичко, и соматско (крвни судови, срце, гуштерача - све може да реагује болешћу као одговор на увреде и грдње). Потрудите се да не допуштате да у вас улази тај негатив. Наравно, лако је саветовати... Али овог савета се вреди придржавати.

Шта се још може учинити? Имајте на уму да пред вама није луд човек, већ човек с патологијом. То значи да контрола својих поступака упркос спољашњем њеном одсуству, код таквог човека заправо ипак постоји. Ваша мајка јако добро зна шта и зашто чини. Она користи вашу беспомоћност, ваш зависан положај да би задовољила своје патолошке жеље.

И најважније: потрудите се да сломите стари систем односа "мајка - кћерка" и да створите нови: "болесница - лекар". Уопште, ту треба деловати као и у систему односа "мајка - син", о чему је било речи раније. У том случају болесна мајка ће престати да буде целат, а ви жртва. Помислите како да то учините.

Сигуран сам да ћете успети!"[2]

НАПОМЕНА:

1. Хрушчовка - зграда од бетонских блокова с малим становима. Овакве зграде су се градиле у СССР у време Никите хрушчова - прим. прев.
2. К. Михајлов, Нега болесника са елементима психотерапије, Ростов на Дону, Феникс, 2000, стр. 147-160

Ја сам увек поред тебе, мили мој сине!
Прича Марине Сергејеве

- Спиридонушка, овде треба да се окаче друге завесе, крем боје! Треба да се слажу с бојом тапета. И ја бих ипак купила други намештај... Овај је сувише тамне боје...

- Мама, остави, молим те, на миру завесе. Мени се баш ове свиђају. Хајде да поразговарамо о нечем другом...

Али Софија Степановна наставља и као да не чује речи свог сина.

- Сине, постељину стави у кесу, понећу је кући да је оперем... А ево ти, овде сам ти донела сарму са шаргарепом, то је посна сарма, без лука, онако како ти волиш

- умиљавајући се гледа Софија Степановна сину у очи. А сада треба да каже оно најважније - Сине, зашто си узео за келејника Аљошу? Он је можда и добар, али има некако зао поглед. И чини ми се да је прилично прљав, како ће ти он помагати, не могу да схватим - узбуђено и непрестано понавља Софија Степановна. И горке сузе јој изненада грунуше из плавих очију.

Син је сметен, увек је доживљавао двоструко осећање када је његова рођена мајка плакала.

- Мама, не треба ништа да ми переш. Молим те, смири се, не плачи. Хајде да седнемо и поразговарамо о теби, о твојој души. Причала ми је Валентина Петровна да уопште не идеш у саборну цркву. Зашто? Па тамо ти је све веома блиско.

- Спиридонушка, хтела бих што чешће да долазим код тебе на службу... Код тебе је овде таква благодат...

- Мама, мама... Зашто трошиш новац на пут? И губиш време! Па до нашег манастира треба да путујеш два и по часа. Зар у твојој саборној цркви тако не служе? И осим тога, мама, ја сам потпуно самосталан човек, дај ми да живим онако како ја хоћу. Ја хоћу да уредим свој живот сам. А какве завесе, и какав намештај, и какве пријатеље треба да бирам, то ћу ја сам да одлучујем. Разумеш ли?!!

Отац Спиридон скупља сву снагу, мобилише све своје добро васпитање да не би сувише оштро одговорио својој мајци, Софији Степановној. Она је тако рањива. А васпитање је заиста добио веома добро.

Његова мајка, Софија Степановна, је диван човек. Нико никада о њој није рекао ружну реч. Добар је човек Софија Степановна. Љубазан је човек Софија Степановна, ако хоћемо тачније да кажемо. Софија Степановна је човек који се увек пријатно осмехује. Не сећам се да је икада имала намрштено лице, да се љутила. Не, она се увек благо смеши и, чини се, само још један мали тренутак - и почеће да преде као мачка. На њу је грех наљутити се. Она никада не подиже глас. Познајем Софију Степановну много година и никада нисам чула да је повикала на некога или повисила глас макар за пола тона. Не. Њен глас је увек благ и нежан. Уљуљкујући.

Потресла ме је прича о Софији Степановној и њеном сину до дубине душе. Никада нисам срела људе који, кротко и нежно се смешећи, могу да те не воле, могу да остану у својој души сурови и непопустљиви. Испоставило се да човек може, кротко се смешећи, прилично чврсто да стоји на капетанском мосту и вози путнике не тамо куда они желе, већ тамо куда хоће капетан. Макар путници негодовали и викали, макар плакали и јадиковали, макар чак неки и искакали с брода, капетану је свеједно - он добро зна куда треба путници да иду. А све остало је хир и забава. Просто незбиљан губитак времена.

Поштено да признам, мени је веома жао Софије Степановне. Можда је она заслужила бољи живот. Јер сав свој живот она је посветила другима. Сав свој живот она је волела. Мужа не да је просто волела, она би га на рукама носила да

није био два пута виши од ње. Кротко и смирено га је пустила да оде другој жени која је била особа свадљивог карактера и није јој падало на памет да двори њеног Љоњечку. Софија Степановна и данас воли свог мужа и зове га нежно 'Љоњечка'. Срећући се с њим, она га жали и служи врелим уштипцима и мирисним колачима. У новој породици њеног мужа није уобичајено да се праве колачи и свакојака фина јела. Тамо се купују полуготови производи. И живи се као на железничкој станици - сваки за себе. А Љоњечка је навикао да добро поједе, навикао је на бригу и негу. Истина, Љоњечка због нечега живи у својој новој породици већ десету годину и очигледно нема намеру да се враћа Софији Степановној.

Цео живот Софија Степановна је посветила најпре мужу, а затим, када је муж отишао, свом љубљеном сину - Вањуши који јој је заменио све и сва. Вањуша је од детињства био болестан. А растанак родитеља је потпуно упропастио његово слабо здравље. Сваке године путовање на море, разна испитивања, лечења и лечења. Вања је растао као прилично паметан и духовно развијен дечак, учио је добро и марљиво. Истина, мајка је све време покушавала да уложи у њега што више. На пример, педагози у музичкој школи су рекли да Вања уопште нема слуха, али Софија Степановна их је тако наговарала, тако се благо смешила, да ови нису одолели мајчином шарму и примили су га. Вања од тада не може да види очима бајан.[1] Али ипак је завршио неколико разреда музичке школе.

Вања није имао безбрижно детињство. Није играо лопте, није гађао из праћке, био је примеран дечак и ишао је свугде, држећи маму за руку. Није имао својих интересовања. Мама је увек сама формирала интересовања свог сина. Шта хоћеш, сине? Марке? Хајде да скупљамо марке. И мама је проналазила све могуће марке само да се свиде њеном сину. Чим би син погледао неки непознати новчић, мама би појурила на пијацу - треба да купи редак новац. Она је унапред одређивала све његове жеље.

- Па чега ту има лошег? - рећи ћете ви. Да, као да нема ничег лошег. Али син је ипак брзо порастао. И док је он одрастао, с мамом му је све било занимљиво. Али касније је хтео већ да се игра с друговима, хтео је да има једног присног пријатеља с којим може да пође на крај света, којем може да повери све своје дечачке скривене тајне. Истина, сви смо ми имали такву жељу. Вањи је то било ускраћено. Толико је хтео да изађе на слободу, већ онда, у пубертету. Али мама, сва у сузама, стално је гњавила његово срце:

- Вањечка! Куда ћеш? Шта ти треба? Па ја сам твоја мама, ја сам ти и друг и другарица. Све што хоћеш ја ћу ти испунити. Не иди никуда, доспећеш у лоше друштво!

Вањечка се умиривао и остајао с мамом. Његова мама је била његова златна рибица и то и није било тако лоше.

Дошло је време и одзвонило је последње школско звоно. Требало је ићи некуда на студије. Мама је изабрала сину факултет. Вања је студирао колеџ без нарочитог интересовања зато што никада није ни имао својих интересовања. Он је маму поштовао и из поштовања се трудио да учи.

Али једном на аутобуској станици Вања је срео оца Дамјана, монаха и свештеника. Раније је виђао свештенике само из далека и они су му се чинили потпуно неземаљским. А овде је баћушка сам ступио у разговор с Вањом. И док су чекали аутобус, разговор је текао и текао, слободно и лепо као велика река на којој се налазио Вањин град. Вања је стајао као зачаран, отац Дамјан је говорио о ономе што је толико узнемиравало његову младу душу, одговарао је на сва Вањина питања, иако их Вања није износио пред баћушком. Од првих тренутака међу њима се успоставила нека духовна сродност. Вања је схватио шта му треба. То је оно ради чега вреди живети. Треба једноставно спознати Бога и ићи к Њему и само к Њему. Све остало му се чинило као дечији покушај да сагради велики и лепо пешчани замак на плажи, чиме се Вања и бавио у детињству сваког лета када се одмарао на мору.

Оно што је урадио Вања, могу да учине само младе душе које траже Бога. Није ушао у свој аутобус који је дошао. Ушао је у следећи, заједно с баћушком. И кренуо је у манастир. Најзад је Вања начинио свој први самосталан корак у животу.

- Хвала Богу што на станици није било маме - прошло је Вањи кроз главу - Доста, ја сам сад одрастао и градићу свој живот сам! Нико и никада се више неће мешати у мој лични живот. Сам ћу поћи Богу, поверићу Му своје срце и свој живот.

У манастиру је Вања правилно вршио послушања и срце му је радосно играло од свежине слободног живота и од нових пријатеља. "Ја ћу бити монах, а затим свештеник. Служићу људима. А како ћу служити? Учићу децу Еванђељу..." - усхићено је размишљао Вања. Вањино срце је било отворено према несрећној деци баченој на руб живота, деци која никада нису знала ни за мајчину, ни за очеву љубав. Сањао је да постане пастир и да се стара о таквој деци.

И све је било добро док се након две недеље у манастиру није појавила његова мама. Дошла је изненада, са огромним торбама-колицима, возила је сину чисто рубље и дијеталну храну зато што је била сигурна да у манастиру не знају чиме да хране њеног Вањечку. Довукла је стругану шаргарепу, шерпу с руском салатом, поморанџе које је веома волео њен синчић и још много тога. Али то није било оно главно. То није било ни по јада. Она је довезла у манастир и себе. Како ће сада Вањуша да живи у манастиру без ње? Како ће да врши послушања? Јер он не сме да употребљава прашак за прање. Од тога добија алергију. А од сапуна кија. А од парадајз соса боли га јетра. А од грашка га боли желудац. А од лука му је мука. А од белог лука има горушицу. А шпагете му треба кувати само ако су од тврђе врсте. И тако даље, и томе слично.

Једном су Вањи дали послушање олтарника: после сваке службе требало је да чисти у храму. Али како ће? Он нипошто не сме да удише прашину јер је раније боловао од бронхитиса и запаљења плућа! Колико је само имао рендгенских прегледа, не могу се набројати! Лекари су саветовали Софији Степановној да чува сина и она је увек ишла по кући с крпом. Под је прала четири пута дневно. А прашину је потпуно чистила сваких два часа. А овде - овако страшно послушање.

Шта ће бити с њеним дечаком? Софија Степановна се упознала са старицама из храма и почела је да живи код њих. Свако јутро се наоружавала крпама и ишла је у храм. И када је Вања долазио да откључа храм Софија Степановна је тако наоружана већ чекала на вратима.

- Мама, зашто си дошла? - тужно ју је питао Вања.

Сине, морам да ти помогнем, па ти знаш како ти је штетно да удишеш праšину. А још ми је и Иван Михајлович направио zgodну лопатицу да би могао њоме да чистиш капи воска са свећњака. Погледај! А тетка Зоја ми је дала дивну фланелску крпу којом се могу брисати подови... Она пружи Вањи последњу реч технике народних мајстора.

Софија Степановна је почела да живи нови Вањин живот. Била је спремна да подигне на ноге све и сва у том селу само да раде за добро новог Вањиног монашког живота. Софија Петровна, жена која је продавала свеће и код које је одседала, узела је на себе послушање да тајно од братије доноси Вањи свеже колаче са сиром за које је Софија Степановна сваки пут када би долазила остављала сир.

Ујутру и увече мама препуна љубави била је на служби. Није одвајала брижне и узнемирене очи од свог сина. Све време је боравила заједно с њим у души. Душом је давала заједно с њим кадионицу свештенику који служи, палила свеће и кандила, носила огромну чинију с просфорама. Невидљиво је увек била поред њега. Као сенка, као друго Вањино "ја". Када је Вања простирао тепих на полијелеју на средини храма и случајно се спотакао, мама која је стајала обавезно ту поред њега, тихо је рекла "ох" и нехотице се напрезала да придржи своје дете које пада. Она је патила, није могла мирно да гледа како њен син вуче тешки тепих. Али зашто, зашто да подноси таква неподношљива страдања, да гледа све то и да сама у томе не учествује? Сваки пут Софија Степановна је упорно чекала оца Дамјана на вратима храма, ма колико да се овај задржавао. Обавезно је морала да поразговара о Вањи.

- Баћушка, Вања не сме да удише праšину и да подиже тешке предмете.

- Баћушка, он мора да једе шаргарепу бар два пута недељно.

- Благословите, оче Дамјане, да се очисти ходник конака...

Софија Степановна је сатима говорила с баћушком Дамјаном, јер од њега је сада зависила срећа њеног сина. Она се, како се то каже, пријавила у селу где се подвизавао њен Вањуша. Кући јој се није ишло. Сада је овде њен дом.

У трпезарији је Софија Степановна одвојила шерпе и кувала је Вањуши одвојено, зато што је он тако болестан.

- Ви знате да Вањи треба сваки дан правити руску салату. Прво, он је воли, а друго, она му је просто неопходна - свечано је говорила Софија Степановна.

Затим сам питала Вању да ли заиста воли руску салату. Одговорио ми је да не може да је види очима. Али Софија Степановна... зар се то њој може објаснити?

Сада је Софија Степановна целу себе посветила манастиру, тачније Вањи, који је живео у том манастиру. При томе је била толико кротка и тиха, толико доброћудна, да ни старешини, ни архијерејском намеснику, ни осталој братији чак није падало на памет да јој упути било какву примедбу, да негодује против њене тако искрене и предане помоћи.

Понекад је Софија Степановна одлазила кући и Вања је, нерасположен, тумарао по манастиру. Њена мајчинска љубав је чинила своје. Неколико пута је Вања напуштао манастир и одлазио кући. Али тамо није имао снаге да живи. Хтео је на слободу, хтео је да живи својим животом. Душу му је кидало то таторство на које је навикао од детињства и без којег му је било неудобно и тужно. Али душа је жудела према животу, самосталном и слободном животу, где је могао да дише пуним плућима, као у боровој шуми, на морској обали - да дише колико хоће, слатко да се надише, слободно и лако, тамо где је свеж и прозрачан ваздух, где је сјајно сунце изнад главе, где се не види хоризонт, где би хтео да живи и живи, где може чврсто и стабилно да стоји на својим ногама, где може самостално да гради односе с другим људима.

Прошло је неколико година. Вања је постао помало нервозан, раздражљив, чистота прве младалачке љубави према Богу и отвореног односа према братији мало се помутила због те раздражености. Па ипак је Вања покушавао да се ишчупа их јаких мајчиних загрљаја, и треба му одати признање - наставио је свој тешки пут к Богу.

С благословом оца Дамјана Вања је примио монашки постриг с именом Спиридон. Али мама му није дала да почне да живи правим монашким животом.

Требало би дуго причати о свим колизијама које су настајале на његовом путу... Односи с баћушком, који је постао његов духовник, напослетку су се покварили. На крају крајева, отац Спиридон је отишао из свог првог манастира. Софија Степановна је тријумфовала! Син је опет код куће, он је уз њу! Јер током неколико година, благо и нежно се смешећи, служећи свим могућим посластицама, јадна мама је умирала од љубоморе и мржње према новом ауторитету који се тако изненадно појавио у животу њеног сина. Колико суза је пролила јадна мајка, ко ће знати. Али Софија Степановна је веома амбициозан и самоуверен човек. Она увек постиже постављене циљеве.

Изашавши из манастира, отац Спиридон је неко време живео код куће. Људи који су му се још јуче осмехивали и засипали га разним комплиментима, окренули су му леђа и упорно га нису примећивали у градској саборној цркви на служби, а када би га угледали на улици, журно би прелазили на другу страну. И ту се мајчина верност и оданост показала веома умесном: био је прихваћен, ослобођен кривице, она му је све опростила. Али оцу Спиридону је било код куће загушљиво. Једном је отишао у други град, врло далеко. Како су ми причали, и тамо је мама

нашла свог љубљеног сина. И да је на крај света отишао наша неуморна Софија Степановна би се тамо преселила.

После рукоположења у свештенички чин у новом манастиру, иста прича као и у првој обитељи поновила се још једном. И свугде се Софија Степановна упознавала с потребним људима, и свугде сусрети, сусрети. И свугде разговори и разговори. И увек и у свему - беспримерна брига, непоновљива љубав Софија Степановне према своме сину...

Отац Спиридон је сада старешина малог парохијског храма. Веома је поштован човек. Али... Сећате ли се почетка моје приче? Нису стигли још ни да обнове његову малу кућицу, а на крилима мајчине љубави долетела је његова мама. Па зар њен син, од свих поштовани отац Спиридон, може да живи без ње? Колико тога мора он још да научи. Па он је још тако млад, а већ је на тако одговорној дужности... А затим... Треба ипак поразговарати с њим.

"А келејник, какав келејник... Забринута је каквог је то келејника изабрао њен син. А шта ако се они заиста спријатеље? Како је то могуће? Келејник ће очистити за њеним љубљеним сином, спремати му храну, увече разговарати с њим на духовне теме?" Али она, Софија Степановна, није била лења - прочитала је Отачник, два Патерика и неколико књига Теофана Затворника и Игњатија Брјанчанинова. Нада се да ће, када се њен син увери у неспособност и бездуховност келејника, само она, његова мајка, постати његов поуздани саговорник на светоотачке теме.

Пустивши корење у новој парохији, мајка препуна љубави приметила је да су парохијанке почеле да опседају младог јеромонаха, а он, осетљив и пажљив, не може да их стави на њихово место, да заустави дуге и дуготрајне исповести. "Треба преузети одговорност за ту ситуацију! - одлучила је Софија Степановна. Преузела је на себе посебно послушање: да регулише ред за исповест код њеног сина.

- Ирочка - поучавала је младу диригенткињу хора - после Љубе ћеш прићи ти. И немој дуго, не више од пет минута, баћушку је јутрос болела глава. А још ћу вам рећи у поверењу - Софија Степановна је сашила себи монашку одежду и чека када ће је њен вољени син пострићи у мантију. Тада ће се она у потпуности растворити у својој мајчинској љубави, у потпуности ће посветити свој живот сину.[2]

НАПОМЕНА:

1. Бајан - велика хармоника - прим.прев.
2. "Зар овако нешто постоји? Ја ни за шта не бих поверовао у ову причу, када не бих знао о коме се ради" - реплика је јеромонаха Н. после читања ове приче. Из разумљивих разлога имена главних јунака су промењена - прим. Игум. Евменија

Олабавити, растати се, напустити

А сада се вратимо започетом разговору. Родитељски дом као тиха лука мами себи, нарочито ако у младој породици настају неке несугласице и свађе. Ако га је брачни друг увредио, онај други што брже трчи мами, она ће га утешити и подржати га. И испоставља се да кћерка никуда није ни одлазила, родитељски дом је остао и даље њен родни дом. Али ако се због сваке свађе, сваког неспоразума трчи код родитеља ради утехе, породица можда никада неће стати на ноге. Безбедност родитељске луке - то је добра ствар, али се само у невољама и оскудици, у борби за опстанак може родити јака породица коју неће сломити никакве животне невоље. На то увек морају да мисле родитељи, и да знају млади људи који ступају у брак.

Испитајмо сада подробније реч "оставити" у еванђељском цитату који смо навели на почетку поглавља. Испоставља се да та старојеврејска реч има три значења. Прво од њих је олабавити. Шта то значи? То значи да је неопходно олабавити родитељски грчевити загрљај који је до тада био прилично снажан. Родитељи морају да попусте своје узде љубави, којима су тако вешто управљали својом децом све док нису одрасла, они морају да пусте своје дете на слободу.

Свака мама се може сетити како је одмах после рођења свог дуго очекиваног детета држала под неуморном контролом сваки тренутак његовог живота. Постепено су се узде мало продужавале, дајући детету извесну слободу кретања. Пролазило је време и мама и тата су већ могли милостиво да дозволе своје чеду да мало држи узде заједно с њима. Затим се детету дозвољавало да држи узде готово све време. И ето, дошло је време када родитељи треба да склопе своје руке и да најзад сасвим испусте узде. Њих треба пустити у тренутку када дечак постаје мушкарац, а девојчица жена, и то још пре него што они пожелеле да створе своју породицу. Овај прелазак ка зрелом животном добу понекад је веома тежак за родитеље, али је још тежи за децу.

Друго значење речи оставити јесте растати се, што значи отићи. То значи да син или кћерка морају да оставе родну кућу. Сама реч "растанак" изазива код родитеља буру помешаних осећања. Најчешће "растанак" значи раскид, губитак. Разумљиво је да је то тешко, то је повезано са емоционалним потресом, са сузама. Зашто? Сетимо се како је све почело и одмах ћемо схватити зашто. Где су се зачели дечак или девојчица? У мајчиној утроби. Дугих девет месеци малишан се хранио из утробе мајке, они су били неодвојиви. Кад се он родио, ко га је најчешће узимао на руке? Мајка. Пролазило је време, дете је расло и све се више удаљавало од места за које је било везано пупчаном врпцом, све док се ова није прекинула. Имам у виду психолошку, а не физиолошку пупчану врпцу, она је прекинута на дан његовог рођења. Разуме се да је тај процес веома болан. Али, подвлачим, неопходан.

У извесном тренутку ваше дете мора да оде, његово детињство и дечаштво се завршило. Његов самостални живот мора да почне од растанка с родитељима, ма колико то било тешко родитељима, а нарочито мајци. Ако ваше дете има 30 година, а још увек живи с вама под истим кровом, ви му наносите највећу могућу

штету, уверавам вас као пастир који је током свих ових година видео много инфантилних младића и девојака који нису успели да прекину психолошку пупчану врпцу са својим мајкама, који нису успели да стану на ноге и да науче да доносе самосталне одлуке.

Хтео бих да дотакнем и треће значење речи оставити. То значи напустити. Шта то значи? То значи да деца морају да оставе своје родитеље у њиховој кући, али тако да не остављају себи право да се врате натраг ако почну тешкоће. Треба напустити родитељски дом. Родитељи морају имати на уму да то није просто прелазак из улоге дечака у улогу мушкарца. То је прелазак њиховог сина у ново својство: главе нове породице.

Дошло је време да се напусте родитељи. Неопходно је отићи од њих и то што је могуће даље. Отићи сасвим. Често имамо прилике да чујемо од претерано брижних мајки, које никако не желе да се растану од своје вољене деце, овакве речи:

- А како схватити оне еванђелске речи: Ко не замрзи оца својега и матер, не може бити мој ученик. Зар може Господ говорити овакве речи, па Он заповеда да волимо свога оца и матер и да их поштујемо?

У вези с тим хтео бих да истакнем да се ту упоређује љубав деце према својим родитељима са оном љубављу којом морамо да волимо нашег Спаситеља. Приликом оваквог поређења синовска љубав према оцу и мајци мора изгледати сасвим сићушна, много мања него љубав према Богу. То је истински смисао ових речи. У вези с тим поставља се питање: "Смањује ли се синова љубав према оцу и мајци узрастањем љубави према Богу?" Не. Заправо она чак и расте. Када Господ заповеда човеку, то јест, одраслом младићу или девојци, да напусте породицу у којој су одрасли, то значи да они морају да се одвоје од ње. Међусобна љубав супружника мора их везивати тако јако да они постану самостална породица.

Упоредо с поменутом заповешћу Оставиће... неопходно је сетити се и друге еванђелске заповести: Поштуј оца својега и матер своју. Како одрастао млад човек може да споји ове две заповести? Како да поштује своје родитеље ако мора да их остави? Одговорићу: Најбоље исказивање поштовања према својим родитељима јесте добити од њих благослов за брак с вашим изабраником или изабраницом. Други начин поштовања својих родитеља састоји се у томе да млада породица нипошто не дозволи да родитељи држе младе под психолошком и финансијском папучом, то јест, у зависности од њих.

Треба имати такву мудрост да се указује савршено поштовање своме оцу и мајци, али да они при томе више немају власт над сином или кћерком, који су их оставили и створили своју сопствену породицу. Та мудрост свакако мора потицати са обеју страна. Може се, па је чак и потребно, тражити од старијих савет. Јер они су мудрији и искуснији од своје деце, и најчешће су у праву. Али истовремено они као да морају остати по страни, морају остати за своју децу пријатељи, учитељи, патријарси породице, али нипошто не смеју да узимају у своје руке власт над новом породицом. Све глобалне и мале одлуке које се тичу нове породице треба препустити само младима.

Не само што млада породица мора да остави своје родитеље, него и родитељи морају да оставе њу. Ево шта каже о томе царица Александра Фјодоровна: "Чим деца мало одрасту, треба да уче да се ослањају на себе, да се уче да живе без помоћи других, да би постала јака и независна".[1]

Хтео бих мало да дотакнем и питање финансијске независности младе породице од родитеља. Финансијски односи у већини случајева су толико испреплетени да је каткад тешко одредити ко од кога зависи. То свакако почиње од малена. Родитељи, нарочито у наше, доста тешко време, покушавају да своју децу од малих ногу, малтене од пелена, обуку што боље, нахране што боље и тако даље. Деца врло брзо то схватају и прихватају правила понуђене игре, те током сазревања почињу да се "вешају својим родитељима око врата". Неки, не толико имућни, родитељи, морају, да не би заостајали за другима, да раде неколико послова, па чак и да гладују (има и таквих случајева) само да њихов вољени син (или кћерка) не буду обучени горе од других. Даље игра постаје још сложенија. Магнетофон, бицикли и остале ствари отишли су у блиску прошлост. Сада деци треба дати музичке стубове, DVD, аутомобиле. А они најчешће неће ни прстом да мрдну да све то сами стекну. Прави се скандал, диже се хистерија - и "преци ће из властите коже искочити", али ће пружити то свом вољеном чеду. И, јасна ствар, када то чедо стекне породицу, родитељи и даље остају "крава музара". Ту ниједна страна неће да пресече вешто испреплетане мреже. Зар могу родитељи дозволити да њихова деца "гладују" или да немају оно што имају други? Зар могу дозволити да дуго очекивани унуци изгледају горе од других? И почиње нови круг финансијске трке. Зараде са стране! Круг се затвара још тешње зато што унуци у пубертету више не могу да замисле да могу постојати другачији односи. Једини финансијски извор су, по правилу, баба и деда. Истичем да се оваква жалосна слика не види у свим породицама, али се среће прилично често.

Природно је да финансијски чинилац прилично снажно везује и руке и ноге младог пара с родитељима. У вези с тим многи парови не успевају да науче да живе самостално. Они не знају шта је то борба за опстанак. Зато су многи појмови данас обезвређени. Млад човек који не уме да заради себи за комад хлеба, живи с таквим амбицијама о којима његови родитељи пре неколико десетина година нису ни сањали. Мислим да огромну кривицу за то носе претерано брижни родитељи који су цео свој живот посветили томе да "њихово дете ни у чему не оскудева". Ако младић или девојка све време буду стајали поред родитељског дома са испруженом руком, они никада неће научити да истински и поштено раде и правилно се оријентишу на, нимало лаком, животном мору.

Памтите да када код ваше деце настану непријатности, најбоља им помоћ неће бити отворени новчаник, нити поклоњена штедна књижица, већ лепа реч савета, подршке и саосећања.

Хтео бих да завршим ово поглавље великом утехом за родитеље. Прихватите, драги родитељи, мисао о томе да вам је Господ поверио вашу децу да бисте их одгајили, а затим пустили у самостални живот. Од првога дана она су вам била дата да бисте их довели до оног тренутка када ће излетети из родитељског гнезда.

Управо ви морате да их на то подстакнете, а затим радосно да посматрате њихов лет којим лете у велики самостални живот. У томе је ваше родитељско предназначење.

Заједно с њиховим детињством завршило се врло важно, врло лепо поглавље и у вашем животу. Опроштајна чаша ће бити и горка и слатка у исто време. Горка зато што се оно што је доживљено више се никада неће поновити. Тај део, то поглавље вашег живота биће завршено и затворено и оно се више никада неће отворити. А слатка зато што се живот не завршава. Даље ће књигу, сада већ свог живота, писати ваша одрасла деца. Треба само имати на уму да ћете моћи, у најбољем случају, само да је мало исправљате, али никако не да је пишете. То је њихов самостални живот. Време родитељства је прошло. А како бити добар деда и баба - то је већ сасвим друга прича. И друга књига.

НАПОМЕНА:

1. Господарица Царица Александра Фјодоровна Романова, Дневници, Москва, 1998. стр. 286

Дечак и виолина
Бајка Јелене Потехине

Живео једном један дечак. Обичан дечак. Весео и живахан. Много је волео да се игра с друговима, волео је да трчи по трави. Али највише на свету је волео слободу. Да, не чудите се. Не сладолед, не чоколаду, не цртане филмове, већ слободу. Ствар је у томе што је дечак имао врло строгу маму. Увече је терала дечака да свира виолину коју он није могао да смисли. Дечак је вредно свирао скале, али од тога му се одвратно ледило у стомаку и вртело му се у глави. Дечак је био послушан и много је волео своју маму. Али је био спреман да разбије ту одвратну виолину због које је морао да седи код куће. Његови другови су трчали на реку, а он је свирао виолину, они су у дворишту правили снежну тврђаву, а он је свирао виолину. Падале су кише, падао је снег, певале су птице, а он је свирао виолину. Једном је дечак скупио храброст и рекао својој мами да не воли да свира виолину и да никада неће постати музичар. Да хоће да учи децу сликању. Али мама није хтела ни да чује за то. Јер она је толико година маштала да ће њен син постати виолиниста.

И тада се дечак разболео. Била је то чудна болест. Сваки пут када би узимао у руке виолину њему је почињало да отиче грло и он се гушио. Неколико пута је мама позивала хитну помоћ. Након што је лекар забранио дечаку да свира виолину, чудни напади су престали. Али мама није хтела тек тако да се преда. Накуповала је брдо дискова са снимцима виолинских концерта и приморавала сина да сатима слуша музику. Сматрала је да ће то допринети његовом духовном развоју. Али код дечака су поново почели чудни напади. Мама је морала да склони све снимке. А затим, дечак је одрастао и отишао у други град.

Тај град се налазио на обали мора. Ту је било врло топло и лепо. Цветали су кестени, руже су као грмље обавијале куће саграђене од белог камена.

Једном је крај мора срео девојку. Тај сусрет је променио цео његов живот. Сада би често себе ухватио како мисли на њу. Чека тренутак када ће је видети. Она није била лепа оном упадљивом лепотом која је прихваћена у друштву. Али њен искрен поглед, благ глас, нежан осмех изазивали су у његовом срцу талас милине.

Једном су седели крај мора. Било им је лепо заједно, ћутали су, гледали море и ћутали. А затим је она рекла:

- Донела сам ти поклон.

- Велики?

- Велики.

- Дај га онда овамо.

Устала је, отворила спортску торбу и из ње извукла... виолину.

Он се скаменио.

Ево она узима виолину, ставља је на раме, притиска брадом. Сада управо приноси гудало жицама. Ево... Али он то више није могао да поднесе. Страшни грч је притиснуо његово грло. Ухватио је грло рукама, беспомоћно гутајући устима ваздух, и појурио трком.

- Даље одавде, што је могуће пре и што даље, од те виолине, од те жене. Како је могла с њим тако да поступи? Како је смела!

А девојка је остала да стоји на обали мора, сама и с виолином у рукама. Губила се у нагађањима.

Три године девојка је долазила до мора и дуго посматрала обалу, гледајући у даљину. А затим се удала.

И НА РАСТАНКУ...

Резимирајући речено

Деци је потребна непрекидна река безусловне љубави, подршке и прихватања од стране њихових родитеља. Управо им та љубав помаже да схвате и осете недокучиве хоризонте Божанске љубави. Љубав Божија и љубав родитељска су кључни захтев здравог сазревања детета. "Ако љубимо једни друге, Бог у нама пребива, и љубав се Његова показала савршеном (1 Јн. 4,12). И ми смо познали и поверовали у љубав коју Бог има према нама. Бог је љубав, и који пребива у љубави, у Богу пребива и Богу њему " (1 Јн. 4,16).

Ако деца нису добила љубав, она је траже целог свог живота.

Сваки дан говорите својој деци да их волите, како речима, тако и поступцима. Дарујте им контакт очију пуних љубави, топао физички контакт и концентрисану пажњу. Проводите заједно с њима много времена, шетајте с њима, идите у биоскоп, на путовања, и, што је могуће чешће, доручкујте, вечерајте и ручајте с њима.

Ништа тако не сведочи о нашој љубави према Богу као то што Му свакодневно посвећујемо наше време. Ништа друго не говори деци о нашој љубави према њима тако јасно као то што им посвећујемо своје слободно време.

Створите својој деци атмосферу која доприноси њиховом растењу и развоју. Реците им да верујете у њих. Цените њихово мишљење и подстичите њихов допринос у решавању породичних питања. Поступајте према њима с поштовањем и она ће се осећати достојним људима.

Памтите да сте за вашу децу узор правилног понашања у овом свету. Ваше ће дете, свесно или несвесно, тежити да буде онакво какви сте ви, и понашаће се према другим људима на исти начин као што сте се ви према њему понашали. Ако се са својим дететом понашате с добротом, стрпљењем, љубављу, поштовањем и одобравањем, ваше дете ће израсти као активна личност која је себе остварила. Ако ваш живот буде протицао у присуству Божијем и Бог у вашој представи био Отац који воли, а не захтевни и строги судија, ваша ће деца једноставно и безусловно прихватити ваше виђење, а њихов хришћански живот ће бити природан и чист као изворска вода.

По речима апостола Павла, истинска "Љубав дуго трпи, благотворна је, љубав не завиди, љубав се не горди, не надима се, не чини што не пристоји, не тражи своје, не раздражује се, не мисли о злу. Не радује се неправди, а радује се истини. Све сноси, све верује, свему се нада, све трпи " (1 Кор. 13, 4-7). То је неоспорно добра основа за односе изграђене на љубави. Наша љубав према деци мора бити безусловна, не сме зависити од таквих ствари као што су понашање детета, његов

узраст, значај у друштву, грешке, успешна или неуспешна судбина. Таква љубав говори: "Ја волим своје дете, независно од било чега, независно од тога шта оно чини, како изгледа и шта говори. Ја ћу га увек волети". Безусловна љубав је идеал и она се тешко достиже. Али што ближе прилазимо тој љубави, то Господ, Који нас воли и свима нам је Отац и Спаситељ, чини нашег сина или нашу кћерку савршенијом и дубљом личношћу која је истински стекла себе и у духовном и у душевном.

У породици на којој очигледно почива благослов Божији, на првом месту је Господ, на другом - међусобни односи супруга, и на трећем љубав према деци. Ако се хијерархија на неки начин нарушава, нарушавају се и најважнији и најглавнији, фундаментални принципи уређења света. А у односу на децу родитељска љубав се претвара у родитељску приврженост: у наметљиву и тешку приврженост која омета и исцрпљује и родитеље, и дете.

Осим свега што је речено овде, у овој књизи, о родитељској привржености, не правимо још гору грешку: да се, избегавајући родитељску приврженост, уздржавамо од Богом благословене и одговарајуће родитељске љубави. То је најраспрострањенија грешка у васпитању деце: далеко више деце пати због недостатка одговарајуће љубави, него због вишка родитељске привржености.

Љубав искрена, љубав која не тражи своје, иде детету у корист. Родитељска приврженост може служити задовољавању патолошких потреба и хирова родитеља. Родитељи свакако тога морају бити свесни.

Деца имају животне потребе које ми, родитељи, морамо да задовољимо. Ако откријемо да не можемо да задовољимо те потребе душе детета, да не можемо да их испунимо душевним снагама, да им дамо довољно добар визуелни физички контакт, посветимо потпуну пажњу, треба да потражимо помоћ што је могуће пре. Помоћ се може добити пре свега од искусног пастира, помоћ се може добити од Господа ако се моли с вером, јасно желећи резултат.

Данас живимо у свету у којем су све забране укинуте, а моралне вредности презрене. Граница између добра и зла је расплинута и избрисана. Етар је буквално презасићен смрћу и отровом. Неко је рекао једном: "Човек је оно што једе". Деца се хране отровном и затрованом храном, са екрана телевизора, преко слушалица плејера у њих улази грех. Она која су постала терет у породици, лишена родитељске заштите, њиховог безусловног прихватања, таква деца траже ново уточиште. Кома да се предају, коме да се продају, коме да припадају? Нашавши се у сумњивим друштвима, испробавши дроге и алкохол, нагледавши се филмова пуних ужаса и насиља, разврата и убистава, магије и врачања, она постају прави таоци побеснелог пакла, послушно оруђе у рукама демонских сила.

У закључку ћу изнети неколико жеља. Моја реч је пре свега упућена свештеницима, духовницима.

Драги пастири! Када вам родитељи долазе да потраже помоћ, неопходно је, ако је разговор немогућ у том тренутку, да одредите конкретно време или да их замолите

да причекају 15-20 минута, када будете завршили најнеодложније послове. Никада, драги свештеници, никада, не проникнувши у ситуацију, не ризикујте да дајете савете. Никад не замишљајте да сте пророци, старци, људи који поседују знања о истини у крајњој инстанци.

Увек говорите с родитељима као једнак с једнаким, а не с позиције старијих, чак и ако покушавају да вам наметну позицију свезнајућег и дубоког саветника, искусног човека, чак и ако је међу вама разлика од двадесетак година. Једноставно предложите саговорницима једну од варијаната. Можете им испричати о сличном случају из ваше пастирске праксе, о успешном случају, када је савет помогао и утицао на ситуацију. Предложите варијанту решења, али не говорите саговорницима да је то једина варијанта и да, ако они не испуне тај благослов, нећете с њима одржавати никакве односе. У неким случајевима одређена чврстина је потребна, али је најчешће у пастирским саветима продуктивнији недирективни приступ.

Никада не дајте савете брзоплето, пре него што се не удубите у проблем. Не покушавајте да исцелите родитељски бол, да олакшате приврженост или рану тривијалним саветима општег карактера, који не доприносе решавању реалних проблема. Ако заиста хоћете да помогнете, није довољно да кажете: "Воља Божија", Господ ће све исправити, а ви се само молите, читајте акатисте, све ће се средити само од себе". Родитељима треба дати озбиљније одговоре, треба им помоћи да дубље сагледају ситуацију, да је испитају с разних страна. Треба да се, као што већ рекосмо, подробније зауставите на питањима узајамног разумевања, поверења, увиђања своје одговорности за раскид односа с властитом децом.

И најважније: бавећи се бригом о вашој духовној деци, не заборавите на неопходност да поклањате пажњу и време вашим најближим људима: жени и деци.

Сада бих желео да кажем неколико најбољих жеља родитељима: ако је могуће, не остављајте своју децу без надзора, штитите их, пазите и, још док је могуће, редигујте оно чиме их "оптерећује" овај свет кроз телевизор и компјутер. Нека ваша деца што је могуће више буду поред вас, да ђаво не би, док су још мала, фиксирао њихову пажњу на греховним жељама и одвећ меркантилним представама о животу. Док њихов унутрашњи свет још увек није формиран, чувајте их, али не путем притисака и забрана, већ посредством ауторитета који се заснива на љубави.

Душа детета је чиста посуда. Потрудите се да не закасните и да га на време испуните чистим словесним млеком Речи Божије.

Душа детета је чист лист хартије. Потрудите се да на њему напишете речи Еванђеља. Тада ће оно остати Божије за цео живот. "Поучавај младића на почетку пута његовог: неће скренути с њега и када остари " (Приче 22, 6). Колико је важно да се деца у присуству родитеља свесно прожимају духом побожности, лично окусе како је благ Господ.

Духовно искуство деце може бити исто тако дубоко и озбиљно као и код родитеља. Примери за то су животописи светих угодника Божијих. Исус Христос је рекао: "Не браните им да долазе к мени " (Мт. 19,14). Али много тога зависи од родитеља: хоће ли моћи да одушеве децу, да их заинтересују за духовни пут толико да би она могла да се крећу њиме самостално.

У раном детињству деца много воле да се играју цркве: она "крсте" једно друго у кади, "причешћују" једно друго малим просфорама, опонашају ђаконски баритон. Деца, као сунђер, упијају све што виде око себе. Играти се крштења, богослужења, цркве, далеко је боље него приказивати у својим играма секс, убиство, карате, вампире или зомбије, што у дечијим вртићима раде нецрквена деца.

Задатак родитеља је да прате хигијену срца свог детета: шта оно гледа, каквим идејама је прожето, какве игре игра. Јер, у почетку су игре, а затим следи живот.

Знате ли о чему говоре ваша деца, о чему маштају, каква их питања узнемиравају? Родитељи не смеју да чекају док дете најзад само не исприча родитељима о томе. Покажите иницијативу. Сами предузмите отворени разговор да бисте боље упознали своју децу. Боже, помози родитељима да буду за децу узор достојан подражавања!

Родитељи морају да избаве своју децу од страха, плашљивости и стидљивости поводом своје вере, објаснивши им да нема ничег срамотног у томе да човек буде хришћанин и верник. Срамотно је живети греховним животом.

Никада није рано учити децу Еванђељу. Учите децу љубави према Богу, причајте им о свом духовном искуству, о својим односима с Господом, о чудесима која је Он створио у вашем животу.

По правилу, за разлику од одраслих, деца су говорљивија, радозналија и знатижељнија. Она увек имају много питања. Њихова радозналост није мана, није повод да их грдите. Радознао дечији ум је почетак учења премудрости. Никада не убијајте у деци живо занимање и иницијативу грубошћу или равнодушношћу. Ако дете пита, не зевајте у то време и немојте говорити о својој заузетости.

Ми, људи који смо осакаћени "уцрквењењем у време перестројке", важно је да схватимо да се духовно снажна Црква заснива на чврстој и стабилној породици, а не обрнуто. Ако у Русији буду здраве и јаке породице, и Црква ће бити здрава и јака. Ако буду слабе и непотпуне породице, и Црква ће бити слаба и непотпуна.

Врло је важно да се најмање један цео дан у недељи посвети сопственој породици, сопственој деци. Тога дана деца могу препознати у вама, драги родитељи, тату и маму, а тата и мама ће, са своје стране, распознати у деци своју сопствену децу и испољиће према њима осећања која се називају очинском љубављу и мајчинском нежношћу. Господ жели да измени нашу родитељску психологију - "да обрати срца отаца према деци и срца деце према оцима њиховим " (Мал. 4, 6).

Однос према деци нису толико аргументи разума, књиге са мноштвом савета, колико стање срца, осетљивост, пажња и поштовање. Бог не гледа лице, Бог гледа срце. Он хоће да напуни ваше срце Својом љубављу, да родитељи воле своју децу.

Нека ваша деца добијају у породици више него на улици. Не мислим на нове јакне, компјутере и бицикле. Пре свега вашој деци је потребна и брига, и нежност, и пажња, и пријатељство. Што више задовољите њихове потребе у детињству, то ће више она задовољити ваше потребе у старости.

Запишите ваше закључке одмах сада

Упитајте себе, како је вашем детету? Поставите себе на место вашег детета или ваше деце, и затим оцените себе као родитеља. Какве су ваше јаке стране и слабости? Шта чините добро, а шта лоше? Шта чини живот с вама, као с родитељем, неугодним и непријатним за дете? Шта можете, почев од данашњег дана, да учините да бисте постали бољи родитељ који има више љубави?

Приђите свом детету и упитајте га шта бисте, по његовом мишљењу, могли да учините да бисте постали бољи родитељ? Упитајте га шта му се од онога што чините не свиђа. Пажљиво слушајте његове одговоре и запажања. Не упадајте му у реч, не објашњавајте се, не браните се. Направите паузу пре него што одговорите. Постављајте питања ради прецизирања, говорећи "На шта мислиш?" или "На пример?".

Препричајте му то својим речима и упитајте га да ли сте га правилно разумели. На крају прихватите обавезу да радите на ономе о чему вам је дете рекло. Речи без дела не заслужују поверење.

Можете постати изврстан родитељ ако почнете искрено и отворена срца рад на грешкама, користећи све што сте научили из овог поглавља и из целе књиге.

Обавезно запишите своје одлуке!

То је вероватно једна од најважнијих одлука коју сте икада донели у свом животу. Почните овај посао с Господом. Резултати ће се у потпуности исплатити: родитељи који воле никада неће остати усамљени у старости, биће окружени бригом и љубављу синова и кћери. Као духовни капитал, уложен од малих ногу, љубав и поштовање ће вам се вратити преизобилно.

Празник помирења

Једна од највећих увреда за децу свих узраста састоји се у томе што им њихови родитељи никада нису говорили: "Опрости ми" или "Искрено жалим" због грешака које су учинили, или бола који су причинили деци. Деца су изузетно осетљива на искреност и праведност. Она осећају бес и бол када схвате да су се према њима непоштено понели или их неправедно оптужили. Ако ситуација не буде решена, тај бес може трајати годинама.

Седите поред вашег детета. Почните поверљив разговор и, поставши сасвим искрени, извините се што нисте веровали у њега, извините се за грубост и љутњу, за неоправдане физичке казне којима сте га некада кажњавали. Реците му да много жалите због свега што сте икада рекли или учинили, причинивши му бол или га натеравши да лоше мисли о себи.

Циљ вашег извињења пред вашом децом јесте прихватање пуне одговорности за све што је било речено или учињено уз нарушавање закона љубави. Када се извињавате, ви показујете свом детету да нисте беспрекорни. Показујете њему или њој да имате карактер и смелост да признате своје грешке.

Многи родитељи одбијају да се извине својој деци зато што сматрају да их у таквом случају деца неће поштовати. Њима се чини да морају да створе слику непогрешивости, јер ће у противном њихова деца имати предност у односу на њих. Они се боје да је извињење знак слабости. Њихова родитељска гордост им не дозвољава да то учине.

Али истина је у супротном. Када се извињавате свом детету, ви повећавате његову љубав и поштовање према вама. Повећавате вероватноћу да ће у будућности ваше дете бити отворено према вама и да ће имати храбрости да призна своју неисправност у случају када направи грешку. Када нисте у праву и не тражите опроштај, чините дете злим и увређеним. Када се извињавате свом детету, скидате бремене кривице и негативизма, васпостављате атмосферу Божије љубави у свом дому. Посредством извињења и признања да сте били криви за своје понашање, ви ослобађате своје дете. Резултати нимало једноставног поступка - извињења, изговарања речи "молим те да ми опростиш оно што сам учинио и рекао" могу се појавити одмах и бити невероватни.

Деца која су била отуђена у односу на своје родитеље месецима или чак годинама, мирила су се с њима готово тренутно, чим су родитељи имали храбрости и карактера да прихвате одговорност и извине се.

Чим се извините, обећајте да више никада нећете употребљавати разорну критику, грубост и емоционалне изливе беса. Деца су врло прилагодљива. Она желе и имају потребу за љубављу и поштовањем својих родитеља толико снажно да су увек спремна да опраштају и заборављају увреде. Чим сте замолили од детета опроштај и дете вам је опростило - репутација је очишћена. Дете се осећа ослобођеним, као затвореник који је пуштен на слободу. Исто тако сте слободни и ви.

Када се извињавате и тражите опроштај од своје деце, то им омогућава да и она касније такође признају своје грешке. Признавати своју неисправност и молити опроштај таквој деци је лако. Она не морају да троше емоционалну енергију на одбрану свог гледишта. Када показујете да имате смелости и карактера да признате своје грешке, ви показујете пример који ствара смелост и карактер у вашој деци. Она схватају: да би била вољена не морају да буду беспрекорна. Она су значајна и цењена онаква каква јесу.

Најдуготрајнији од свих међуљудских односа које ћете икада имати јесу односи с вашом децом. Ти односи ће трајати онолико колико будете живели. Ако поступате с вашом децом с љубављу, са стрпљењем и разумевањем, бићете награђени током целог преосталог живота. "Господ нека управи срца ваша на љубав Божију и на трпљење Христово" (2 Сол. 3,5).

ДРАГИ РОДИТЕЉИ!

Хтео бих да вам пожелим да једног лепог дана можете да чујете из уста ваше деце:

Хвала вам што сте ме васпитали као хришћанина.

Хвала вам што сте ми давали ваљане одговоре на тешка питања.

Хвала вам што сте се увек с поштовањем односили према мојој тежњи да будем независан, помагали ми да створим одговорност и схватим сопствену слободу.

Хвала вам што сте ми дозвољавали да стичем искуство из мојих грешака и што сте се с разумевањем односили према неопходности да их чиним.

Хвала вам што сте ми опраштали моје грубе речи и поступке.

Хвала вам што сте били моји родитељи, а не "другари".

Хвала вам што сте се благонаклоно и учтиво односили према мојим друговима.

Хвала вам за људско саосећање и занимање за мој живот и моју душу.

Хвала вам што сте ме научили да поштујем ауторитет других људи, да ценим искреност, да поштујем међуљудске односе, да постанем великодушан човек који прашта.

Хвала вам што сте били строги према мојим хировима, што никада нисте затварали очи пред мојим неправдама.

Хвала вам што сте ме научили да говорим одлучно "Не" у случајевима када је једноставније и лакше одговорити "Да".

Хвала вам што сте у свему били за мене пример, достојан поштовања и уважавања.

Хвала вам за све, драги моји родитељи! Бог данас гласно куца у очинска и мајчинска срца. Опрости нам, Господе, ми нећемо да занемарујемо нашу децу. Нећемо да каснимо у њиховом васпитању, лакомислено скинувши са себе родитељска овлашћења.

Господе, ми нећемо да капитулирамо, прихватамо одговорност за нашу децу и за њихово васпитање. Ми хоћемо да их васпитамо за Тебе и за њих, али не за себе. Обећавамо Ти да ћемо их пустити у самостални живот и верујемо у то да у Твом Промислу постоји место и за њих.

Верујемо да је Твоја љубав вишеструко већа и мудрија од наше родитељске љубави. Нама је лако да поверимо нашу одраслу децу у Твоје руке које воле. Да буде на њима света воља Твоја. Амин.

Птица и јаје
Бајка деци пред спавање

Живела једном једна птица која није умела да лети. Попут бескрилих створења, она је ходала по земљи - иако је знала да неке птице лете.

Једном је у њено гнездо случајно доспело јаје птице која лети и она је лежала на њему заједно са својим јајима. Птић који се испилио из јајета почео је да расте и да се развија, али њему својствена способност да лети никако се споља није опажала.

Пошто је чежња за високим летом неко време живела и тињала у његовом срцу, птић је понекад питао:

- Мама, када ћу и ја да полетим?

Али мајка-птица, пуна љубави, одговарала му је:

- Немој ни да сањаш о томе! Птице наше врсте не лете...

Јер она није умела да лети и зато не би могла да свом птићу коме су се развила крила да да час летења; чак није ни знала да га треба избацити из гнезда да би могао да се увери у своје снаге. Тим више што се њено гнездо налазило у грмљу, на земљи.

Временом се птић смирио. Њему се углавном чинило да све иде како треба. Осећање захвалности према својој мајци није му дозвољавало да себе доживи као птицу која је способна да лебди у небесима. Временом је чак почео да тера од себе греховне мисли о летењу - па он не може да изневери своју маму која га воли, а која не лети!

- Да нема ње - размишљао је он у себи - ја бих све до сада остао у јајету.

Али су му се понекад немирне мисли поново пробијале кроз свакодневну рутину, и он је говорио себи:

- Она којој дугујем свој долазак на свет свакако ће ме научити да летим. То је само питање времена. Она ће ми сама рећи када ћу бити спреман за летење.

Али време је пролазило, а у његовом животу се ништа није догађало.

Нико поуздано не зна шта се даље догодило. Једни кажу да тако све до старости није ризиковао да покуша да узлети, а други - да се ипак одвојио од родитељског гнезда и полетео, упркос ужасу који се појавио у очима његове мајке, када га је угледала високо на небу. Важно је заправо само једно: како би на његовом месту поступио ти.

Ако волиш - пусти га
Бајка родитељима пред спавање

Ова формула љубави би у потпуности могла да постане једна од изрека цара Соломона, иако ње у Библији нема.

Она гласи: "Ако некога волиш, пусти га да иде. Ако ти се врати, он је твој; ако се не врати, твој никада није ни био".

У овој краткој изреци садржана је велика мудрост.

Једном је, било је то прошле године, до наше куће дотрчало штене којота. Залутало је са околних брда. Успело ми је да га намамим у задње двориште и тамо да га сатерам у угао. Након двадесетак минута успео сам да му намакнем огрлицу и да га ставим на ланац. Њему се то није нимало свидело, те је из све снаге почео да скаче, да се преврће, гризе и кида ланац.

Најзад, на крају снага, покорио се ропству и постао мој заробљеник, на велико задовољство деце из суседства. Цео дан сам држао штене код себе, одлучујући да ли да га припитомим.

Позвао сам стручњака. Он је рекао да ће ми тешко поћи за руком да припитомим којота, узимајући у обзир његову дивљу природу. Схватио сам да бих могао да га држим на ланцу или у кавезу, али да ми он никада заиста неће припадати.

Замолио сам главног ловца да врати клемпаво створење у његове родне кањоне. Мени његово "пријатељство" ништа није значило - јер кад бих га пустио, он тешко да би се вратио.

Љубави без слободе нема!

То је тачно не само у односима између човека и животиња, него и у односима међу људима. На пример, осећање љубави између мужа и жене брзо нестаје ако један од супруга окружује другог челичном решетком. Имао сам прилике да срећем стотине жена које су безуспешно захтевале од својих мужева љубав и верност. Нажалост, ништа им није вредело. Било какви истински односи осуђени су на неуспех од тренутка чим један од двоје почне сувише да се узнемирава због губитка другог, телефонира по сто пута дневно или се скрива иза дрвећа, надајући се да ће сазнати ко је супарник.

Овакво бесмислено понашање у стању је да уништи чак и идеалну љубавну везу за свега неколико дана. Понављам: нема љубави без слободе. Шта мислите, зашто нам је Господ дао слободу избора, пруживши нам право да сами одлучујемо, да ли ћемо Га волети или одбацити?

Зашто је Бог дао могућност Адаму и Еви да окусе забрањени плод, а није их приморао на послушност силом?

Због чега Он није учинио људе Својим робовима, програмираним да се без роптања покоравају свом Њорцу? Одговор налазимо у самом смислу љубави.

Бог нам је дао слободу избора зато што љубав која не познаје алтернативу нема вредност. Само онда када долазимо Богу, чезнући да успоставимо савез с Њим, наши односи с Господом стичу значај.

Зар о томе није говорио Творац у Књизи прича: "Оне који мене воле Ја волим и они који Мене траже наћи ће Ме " (8,17).

Такву љубав може родити само слобода. Она се не може захтевати, на њу се не може приморавати, она се не може програмирати.

Понављам, љубав је резултат слободе избора, коју је благословио Сам Свемогући Бог.

ПОГОВОР

Монахиња Игнатија Низова

Ко од нас може рећи да се родио и одрастао у савршено срећној породици? А када би то и било тако, ко може рећи да је околина у потпуности омогућила да се свако од нас формира као успешна слободна личност која воли Бога? Сигурна сам да таквих има врло мало. У крајњој линији, за време свог служења уверила сам се да су многи одрасли људи остали у дубини своје личности одбачена деца којој је потребна љубав, и која не умеју да дају и примају љубав.

Шта да радимо, како да живимо, ако смо то увидели? Јер чак и кад смо дошли вери, приносимо Богу саме себе, те покушавамо да крај Његовог олтара збацимо са себе проблеме који су се годинама нагомилавали. Али ни то нам увек не полази за руком. И то не зато што Бог неће или не може да нас избави од мука, већ зато што ми нећемо или не умемо да Га замолимо тако да то буде разумљиво пре свега нама самима.

Шта хоћемо? Шта тражимо од Њега?

Ако сагледамо шта стоји иза људских жеља упућених Богу, може се понекад чути: Господе, дај ми нешто..., али боље је да не даш ништа, јер се бојим промена и не бих баш нешто да променим у свом животу".

После семинара које сам обавила у Просветном центру "Светлост Православља" о књизи чије друго издање држите у рукама, добијам много писама. Људи хоће да схвате себе, своје међусобне односе са околним светом...

Та писма су пуна бола. "Зашто то нисам знала раније?", "Док сам читао ову књигу, стезао сам песнице од беса, моји родитељи су ме васпитали као богаља, шта сада да радим?"

Ми смо одговорни за своју децу да их васпитамо у потпуној породици, у љубави и да напунимо душу не свог, већ Божијег детета, одговарајућим садржајем. Али ради тога морамо да опростимо и благословимо наше сопствене родитеље.

У Речи Божијој се каже: "Децо, слушајте своје родитеље у Господу, јер је ово праведно. Поштуј оца својега и матер; ово је прва заповест са обећањем: да ти добро буде, и да дуго поживиш на земљи. И ви, очеви не раздражујте децу своју, већ их подижите у васпитању и науци Господњој" (Еф. 6,1-4).

Слушати у Господу јесте пре свега опростити несавршенство својих родитеља, опростити њихове поступке према нама, који су били, или нам се чине, неправедним, или егоистичним. Треба једноставно рећи себи: "Нисам ја њему отац, већ је он мени. Тако је хтео Господ и зато му опраштам његов поступак". Тим више што је Господ заповедио да опраштамо свима онима који су против нас сагрешили још док дан траје, пре заласка сунца, и да то чинимо 490 пута дневно. Замислила сам се: колико минута треба без осуде боравити у увређености да би

схватио да си љут на некога? Ако помножимо и поделимо, испоставља се да су то свега два минута! Сваких два минута будног стања, изузев осам часова сна, човек је позван да опрашта. И још чешће, човек је позван да опрашта својим родитељима, јер су нам управо они дали тело: ми се телесно половину састојимо од оца, а половину од мајке.

Али праштати уопште не значи да треба чинити све што они кажу и што захтевају од нас. Беспоговорна послушност мора бити само у Господу. Ако тата или мама захтевају нешто од своје кћерке или сина који се већ "одлепио" од њих, одрасло дете има право да донесе самосталну одлуку и да не доживљава тим поводом осећање кривице или љутње.

"Очеви, не раздражујте децу вашу, да не клону духом. Робови, будите послушни у свему вашим господарима по телу, не радећи само притворно, као да људима угађате, него у простоти срца, бојећи се Бога. И све што год чините, од срца чините, као Господу, а не као људима, знајући да ћете од Господа примити као награду наследство, јер Господу Христу служите. А који чини неправду, примиће што је скривио и не гледа се ко је ко " (Кол. 3, 21-25).

Ми нисмо судије својим родитељима. Наше право и дужност је да их поштујемо. Да им захваљујемо што су нас родили, дали нам живот, и што нас, у мери својих представа о љубави, воле. Ако научимо да им опраштамо, значи да ћемо и нашу децу научити да опраштају наше несавршенство да бисмо пребивали у љубави и поштовању једни према другима, служећи тиме Господу.

Исправљање аномалија родитељске љубави јесте пре свега опраштање својим родитељима, ослобађање срца од терета увреда, терета који вучемо са собом из прошлости. Родитељи понекад чак и не наслућују да су због нечега криви пред нама: гајили су нас, волели, жалили... А дете је одрасло и због нечега се љути, има проблеме, живот, чини му се, пролази мимо њега. Ослобађање од љутње потребно нам је ради себе. Ако је чаша напуњена, како се у њу може још нешто досути? Ако је срце пуно љутње, како се у њега може сместити љубав?

Чак и ако су ваши родитељи били толико далеки од савршенства да су вам се отворено ругали, нису веровали у вас, и у том случају треба слушати Господње речи зато што су оне речене из стања свеобухватне и свепобеђујуће љубави. Господ нас љуби, Он је изложио законе живота, законе који су лаки за извршавање и који нас чувају и које нам је оставио преко Својих ученика у Светом Писму...